

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

**TÜRKİYE VE İSVEÇ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA FİNANSAL OKURYAZARLIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR ÇİLEK

**ANKARA
ARALIK, 2023**

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI

TÜRKİYE VE İSVEÇ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA FİNANSAL OKURYAZARLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR ÇİLEK

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SERKAN KELEŞOĞLU

ANKARA
ARALIK, 2023

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Pınar ÇİLEK adlı öğrencinin hazırladığı “Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlık” başlıklı bu çalışma Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı / Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan Doç. Dr. Onur ÇALIŞKAN

Üye Prof. Dr. Emine Özlem YİĞİT

Üye Doç. Dr. Serkan KELEŞOĞLU

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından ../../2023 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise ../../20... tarihinde kabul edilmiştir.

.....

Prof. Dr. Mehmet İkbâl YETİŞİR

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Pınar ÇİLEK

ÖZET

TÜRKİYE VE İSVEÇ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA FİNANSAL OKURYAZARLIK

ÇİLEK, Pınar

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serkan KELEŞOĞLU

Aralık, 2023, xv + 254 Sayfa

21. yüzyıl becerileri, bireylerin modern dünyada başarılı olabilmeleri için gereken genel yetenekleri ifade etmektedir. Finansal okuryazarlık, bu beceriler arasında özellikle ekonomik hayata katılım, mali planlama, emeklilik, risk yönetimi ve finansal karar verme konularında yeterliliği içermektedir. Günümüzde, finansal kararlar karmaşık hale gelmekte ve bireyler, gelirlerini yönetmek, yatırım yapmak, borç almak veya tasarruf etmek gibi konularda daha bilinçli kararlar alabilmek için finansal okuryazarlık becerilerine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, 21. yüzyıl becerileri bağlamında finansal okuryazarlık, bireylerin günlük yaşamlarında daha iyi finansal kararlar almalarını ve ekonomik olarak daha sağlıklı bir gelecek inşa etmelerini sağlamak adına kritik bir öneme sahiptir.

Çalışma, Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programları ile ders kitaplarını finansal okuryazarlık becerileri açısından karşılaştırmayı hedeflemektedir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada, literatür taraması yapılmış ve veriler doküman incelemesiyle elde edilmiştir. Toplanan bilgi ve veriler içerik analiziyle değerlendirilmiştir. İki ülkenin sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarındaki finansal okuryazarlık becerilerini içeren anahtar kavramlar detaylı olarak incelenerek karşılaştırmalı bir şekilde sunulmuştur. Veri kaynağı olarak MEB Sosyal Bilgiler Programı (2018) ve 4.,5. ve 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları, İsveç Ulusal Ajansı (Skolverket) Sosyal Bilgiler Programı, 4–6 Utkik Samhällskunskap 4-6, Nature& Kultur Yayınevine ait Puls 4.,5. ve 6.sınıf ders kitapları yer almaktadır.

Elde edilen bulgular, her iki ülkenin de finansal okuryazarlık becerilerine önem verdiğini göstermektedir. Türkiye'nin finansal okuryazarlık becerilerini sosyal bilgiler ders kitaplarında temel düzeyde mikroekonomik verilere odaklanarak yer verdiği görülmektedir. İsveç'in ders kitapları ise finansal okuryazarlık eğitiminin yanında ekonomi okuryazarlığını da içeren geniş bir perspektiften hem mikro hem de makro ekonomik kavramlar üzerinden açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Program ve Ders Kitabı Karşılaştırma

ABSTRACT

FINANCIAL LITERACY IN SOCIAL STUDIES CURRICULUM IN TURKEY AND SWEDEN

ÇİLEK, Pınar

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Serkan KELEŞOĞLU

December, 2023, xv + 254 Pages

21st century skills refer to the general abilities required for individuals to succeed in the modern world. Financial literacy includes competence in these skills, especially in participation in economic life, financial planning, retirement, risk management and financial decision-making. Today, financial decisions are becoming complex, and individuals need financial literacy skills to make more informed decisions about whether to manage their income, invest, borrow, or save. Therefore, in the context of 21st century skills, financial literacy is critical to enabling individuals to make better financial decisions in their daily lives and build a healthier future economically.

The study aims to compare social studies curricula and textbooks in Turkey and Sweden in terms of financial literacy skills. In the study, which was carried out using the qualitative research method, a literature review was made and the data were obtained by document analysis. The collected information and data were evaluated by content analysis. Key concepts including financial literacy skills in social studies, curricula and textbooks of the two countries are examined in detail and presented in a comparative way. MEB Social Studies Program (2018) and 4th, 5th and 6th grades as data sources. There are classroom social studies textbooks, Swedish National Agency (Skolverket) Social Studies Program, 4–6 Utkik Samhällskunskap 4-6, Puls 4th, 5th and 6th grade textbooks from Nature & Kultur Publishing House.

The findings show that both countries attach importance to financial literacy skills. It is seen that Turkey includes financial literacy skills in social studies textbooks by focusing on microeconomic data at a basic level. Sweden's textbooks, on the other hand,

explain both micro and macroeconomic concepts from a broad perspective that includes economic literacy as well as financial literacy education.

Keywords: Financial Literacy, Program and Textbook Comparison

ÖNSÖZ

Yüksek lisans dönemim içinde tezimi oluşturma sürecinde net bir çerçeve çizmemde bana rehberlik eden, bilgi ve birikimini paylaşan, çalışmalarına gösterdiği titizlik ve verdiği destek için tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Serkan Keleşoğlu'na;

Çalışmamın son haline gelme sürecinde değerli görüşleri ve önerileri için Sayın Prof. Dr. Özlem Emine Yiğit'e, Sayın Doç. Dr. Onur Çalışkan'a;

Çalışmamda bana desteğini sunan ve makalelerini benimle paylaşan Londra Queen Mary Üniversitesi'nden Prof. Dr. Engin F. Işın'a;

İsveç ile ilgili kaynaklara ulaşabilmem için yardımcı olan Karlstad Üniversitesi'nden Dr. Aydın Şelte'ye;

Çalışmamın veri toplama sürecinde iletişime geçtiğim ve her defasında zamanlarını bana ayırıp deneyim ve bilgilerini paylaşan, sorularımı nazikçe cevaplayan kıymetli hocalarım, katkıda bulunan İngilizce öğretmenimize bana destek olan tüm arkadaşlarıma;

Hayatımın her aşamasında, her zaman varlıklarıyla gurur duyduğum, desteklerini her zaman hissettiren canım annem ve babama, kardeşime, ananeme, Çınar'a ve beni gördüğüne inandığım o güzel gülümsemesiyle daima kalbimde olan dedeme ve kendime en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xv
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
21. Yüzyıl Öğrenci Çıktıları ve Destek Sistemleri	3
Ulusal ve Uluslararası çalışmalar Kapsamında Finansal Okuryazarlık için Mevcut Durum	13
Amaç.....	25
Önem.....	26
Sayıtlar.....	27
Sınırlılıklar	27
Tanımlar.....	28
BÖLÜM 2.....	29
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	29
P21 ve OECD Çerçevesi Kapsamında 21. Yüzyıl Temaları	31
Ekonomi ve Kökenleri	32
Ekonomi Eğitimi ve Ekonomi Okuryazarlığı	33
Wentworth Tarafından Belirtilen Yeterlilikler Şunlardır:	35
Hansen İse Bu Yeterlilikleri Şu Şekilde İfade Etmiştir:	35
Ekonomi ve Finansal Okuryazarlık İçin Temel Kavramlar.....	36
Temel Finansal Kavramlar.....	37
Ekonomik Vatandaşlık	38
Küresel Hedeflerden Sorumlu Bir Yaşam	40
Finansal Eğitim.....	41
Finansal Okuryazarlık.....	43
Finansal Okuryazarlığın Unsurları.....	45
Finansal Okuryazarlığın Önemi.....	47
Sosyal Bilgiler Ekonomi ve Finansal Okuryazarlık	49
Finansal Okuryazarlık ile İlgili Ulusal ve Uluslararası Çalışmalardan Örnekler Çerçevesince Mevcut Durum.....	52
Dünya’da Finansal Okuryazarlık	52
Uluslararası ve Ulusal Araştırmalarda Türkiye Finansal Okuryazarlık Üzerine	

Yapılmış Çalışmalar	59
İsveç'te Finansal Okuryazarlık	69
BÖLÜM 3.....	75
YÖNTEM.....	75
Araştırmanın Modeli.....	75
Veri Kaynağı.....	75
Verilerin Toplanması	76
Verilerin Çözümlemesi	77
Araştırmacının Rolü.....	78
Araştırmada İnanırcılık	78
BÖLÜM 4.....	81
BULGULAR VE YORUMLAR	81
4.1. Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlık ile İlgili Kazanımlar	81
4.2. MEB sosyal bilgiler ve İsveç Ders Kitaplarında Finansal Okuryazarlık Alanı ile İlgili Anahtar Kavramlar.....	85
4.2.1. Anahtar Kavramlar.....	86
4.3. Türkiye ve İsveç Sınıf Sosyal Bilgiler Kitaplarında Yer Alan Finansal Okuryazarlık Becerilerine Ait Ortak İçerikler	87
4.3.1. MEB Ders Kitaplarında Bütçe	87
4.3.1.2. İsveç Ders Kitaplarında Bütçe.	91
4.3.2. Bilinçli Tüketicilik	101
4.3.2.1. MEB Ders Kitaplarında Bilinçli Tüketicilik.	101
4.3.2.2. İsveç Ders Kitabında Bilinçli Tüketicilik.	115
4.4. Çalışma Hayatı.....	116
4.4.1. MEB Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çalışma Hayatı.....	116
4.4.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Çocuklar ve İş Kanunu.....	117
4.4.1.2. MEB Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Meslekler.	120
4.4.1.3. MEB Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Girişimcilik	128
4.4.1.4. İsveç Ders Kitaplarında Ekonomik Faaliyetler.....	132
4.4.1.5. İsveç Ders Kitaplarında İşler ve İş Gücü Piyasası.	132
4.4.1.6. İsveç Ders Kitabında Girişimcilik.	148
4.5. Toplumun Ekonomisi, Vergiler ve Ekonomik Aktörler	151
4.5.1. MEB Sosyal Bilgiler Kitaplarında Vergi	151
4.5.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Ekonomik Aktörler ve Döngüler, Vergi. .	155
4.5.1.2. İsveç Ders Kitaplarında Arz Talep.....	165
“Yaz başında ilk İsveç çileklerinin neden bu kadar pahalı olduğunu merak ettiniz mi? Bir hafta kadar sonra çok daha ucuzlar. Bunun böyle olması gerektiğine kim karar verdi”? (Almgren, 2020, s.99).....	165
4.6. Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm	166
4.6.1. MEB Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm	166
4.6.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Sürdürülebilirlik	168
4.7. Ortak Olmayan İçeriklere Ait Bulgular	184

4.7.1.Küresel Bağlantılar.....	184
4.7.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Küresel Bağlantılar	191
BÖLÜM 5.....	193
SONUÇ VE ÖNERİLER	193
Türkiye'de ve İsveç'te Uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan Finansal Okuryazarlık ile İlgili Kazanımların Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar	194
Türkiye'de ve İsveç'te Uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlık Öğrenme Alanı ile İlgili Yer Alan Kavramlara İlişkin Sonuçlar.....	196
Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Ortak İçeriğe İlişkin Sonuçlar.....	198
Finansal Okuryazarlık ve Sürdürülebilirlik Toplumsal Adalet İlişkisi.....	204
Girişimcilik Becerilerine İlişkin Sonuçlar	209
Ekonomik Aktörler ve Vergi Kavramlarına İlişkin Sonuçlar	211
Çalışma Hayatına İlişkin Sonuçlar	217
Finansal Okuryazarlık Becerilerinde Ortak Olmayan İçeriklere Ait ve İçerikleri...	220
Öneriler	223
Yapılan Ulusal ve Uluslararası Çalışmalarda Etkili Bir Finansal Okuryazarlık Programında ve Ders Kitabında Yer Alması Gereken Bileşenlere Yönelik Öneriler	224
KAYNAKÇA	231
EKLER	249
EK 1. Etik Kurul Onayı	250
EK 2. İsveç Yayınevleri İzin Belgeleri	251
BENZERLİK BİLDİRİMİ	253
ÖZGEÇMİŞ.....	254

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Finansal Okuryazarlık Tanımlarına Genel Bakış	10
Tablo 2. Ekonominin Temel Kavramları.....	36
Tablo 3. Ekonomi Vatandaşlığı Modelleri	39
Tablo 4. Sorumlu Tüketici Davranışının Boyutlarına Kavramsal Genel Bakış	40
Tablo 5. Ekonomi Eğitimin Bir Parçası Olarak Finansal Eğitimin Yeterlilik Alanları..	43
Tablo 6. Finansal ve Ekonomi Okuryazarlığına İlişkin Öğrenme Sonuçları	46
Tablo 7. PISA Finansal Okuryazarlık Yeterlikleri ve Açıklamaları (OECD, 2023).....	55
Tablo 8. PISA Sınavlarında Kullanılan Finansal Kavramlar.....	56
Tablo 9. Finansal Hizmetlere Erişim.....	59
Tablo 10. Finansal Okuryazarlık Davranış İfadeleri	63
Tablo 11. Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Ekonomi Öğrenme Alanı ve Finansal Okuryazarlık Becerilerinde Yer Alan Kazanımlar.....	82
Tablo 12. MEB Sosyal Bilgiler ve İsveç Ders Kitaplarında Yer Alan Ekonomi İle Anahtar İlgili Kavramlar	85
Tablo 13. İsveç Ders Kitaplarında Yer Alan Gelir Gider Tablosu.....	92
Tablo 14. İsveç Ders Kitabında Yer Alan Bütçe Örneği	93
Tablo 15. Çocukların Banka Hesapları	99
Tablo 16. Gençlerin Evde Yardımcı Oldukları Görevlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	118
Tablo 17. 2019 Yılında Kadınlar Arasında En Yaygın Meslekler	138

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Finansal Okuryazarlık Unsurları	8
Şekil 2. PISA Finansal Okuryazarlık Tanımı	11
Şekil 3. PISA Finansal Okuryazarlık Değerlendirmesinde Matematik ve Okuma Becerileri Arasındaki İlişki	15
Şekil 4. PISA 2018 Değerlendirme Sonuçları	16
Şekil 5. Dünyada Finansal Okuryazarlık Haritası	17
Şekil 6. Standart & Poor's Araştırmasına Katılan Ülke Verilerinden Örnekler	18
Şekil 7. Türkiye ve İsveç'in Finansal Okuryazarlık Değerlendirmeleri.....	19
Şekil 8. Ülkelerin Finansal Bilgi Tutum Davranış Değerlendirmeleri.....	20
Şekil 9. 21. Yüzyıl Temaları.....	30
Şekil 10. Finansal Okuryazarlığın Unsurları	45
Şekil 11. Finansal Okuryazarlıkta Küresel Değişimler	54
Şekil 12. 2018 OECD Para Anketi Sonuçlar	57
Şekil 13. Araştırmanın Genel Aşamaları.....	77
Şekil 14. Bütçe Hazırlama	89
Şekil 15. Gelir Gider Tablosu.....	89
Şekil 16. İsveç Banknotları.....	95
Şekil 17. Maaş ve İş.....	97
Şekil 18. Alışveriş	98
Şekil 19. İhtiyaç Listesi Hazırlama.....	101
Şekil 20. Ürünlerin Üzerindeki İşaretler.....	103
Şekil 21. Garanti Belgeleri	103
Şekil 22. Sanal Güvenlik	106
Şekil 23. Enerji Kaynaklarının Sınıflandırılması	108
Şekil 24. Ekmek İsrafı	111
Şekil 25. Suyun Önemi	112
Şekil 26. Elektrik Tasarrufu Afişi.....	112
Şekil 27. Kâğıt İsrafını Önleme.....	113
Şekil 28. Giysi İsrafını Önleme	114
Şekil 29. Zaman İsrafını Önleme.....	114
Şekil 30. Yatırım Unsurları	116
Şekil 31 ve 32. İsveç İçin Çocukların Yaptığı İşlere Örnekler.....	117
Şekil 33. Meslek Gruplarından Örnekler.....	121
Şekil 34. Meslek Seçimi Kriterleri	122
Şekil 35. Gelecekteki Meslekler.....	122
Şekil 36. Meslek Çeşitlerine Örnekler.....	124
Şekil 37. Ekonomik Faaliyetlerden Örnekler	124
Şekil 38. Ekonomik Faaliyet Tanımı.....	125
Şekil 39. Ekonomik Faaliyetler	126

Şekil 40. Ekonomik Faaliyet Türleri	127
Şekil 41. İş İnsanı Nuri Demirağ	129
Şekil 42. Türk Mucit.....	130
Şekil 43. Girişimci Birey	131
Şekil 44. 19.Yüzyılda Kadınların Çalışma Hayatı	133
Şekil 45. İş Gücü Piyasası	135
Şekil 46. Robotik Süt Sağım Makinesi.....	137
Şekil 47. Yaş ve Cinsiyete Göre Toplam Kazanılan Gelir	139
Şekil 48. Yapay Zekâ.....	142
Şekil 49. SEKO Skane Personel Grevi.....	143
Şekil 50. Sendikalar ve İşverenler Arasında Müzakereler	145
Şekil 51. İsveç İçin Girişimcilik Yeterlilikleri	149
Şekil 52. Vergi ile Yapılan Hizmetler	151
Şekil 53. Vergi Afişleri.....	153
Şekil 55. Pazar Yerinde Adil Rekabet	160
Şekil 56. Hayaller Yazılı Kumbara.....	161
Şekil 57. Ekonomik Döngü	162
Şekil 58. İsveç'te Bir Pazar Yeri	165
Şekil 59. Atık Kutuları	167
Şekil 60. Yer Küre	169
Şekil 61. VA Syd Yağmur Suyu Değerlidir. Malmö'de VA Syd	170
Şekil 62. Eko Sertifikası	172
Şekil 63. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	173
Şekil 64. İsveç'te Maden Ocağı	173
Şekil 65. Motala'da Öğrenci Şenliği	174
Şekil 66. Burkina Faso'da Çocuk İşçiliği.....	176
Şekil 67. Rio de Janeiro Yoksul Bölge.....	177
Şekil 68. Rio de Janeiro Zengin Bölge	178
Şekil 69. Rüzgâr Türbini	179
Şekil 70. İsveçli Çevre Aktivisti Greta Thunberg	180
Şekil 71. Çevre Dostu Ulaşım Araçları	181
Şekil 72. Okyanuslardaki Plastik Atıklar	181
Şekil 73. Alternatif Beslenme Çeşitleri	182
Şekil 74. Milli Gelire Oranla Ülkelerin Yaptığı yardımlar	187
Şekil 75. Türkiye Doğal Gaz Boru Hatları Haritası	188

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
CYFI	Child & Youth Finance International (Uluslararası Çocuk ve Gençlik için Finans)
EBA	Eğitim Bilişim Ağı
EDAM	Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi
FODER	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FOE	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi
FSA	Swedish Financial Supervisory Authority (İsveç Finansal Denetim Otoritesi)
GCE	Global Civic Education (Küresel Yurttaşlık Eğitimi)
GEM	Türkiye'de Girişimcilik ve Uluslararası Karşılaştırma
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	National Council for the Social Studies (Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
OECD/INFE	Uluslararası Finansal Eğitim Ağı
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SKOLVERKET	İsveç Ulusal Eğitim Ajansı
SBÖP	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
SPK	Sermaye Piyasaları Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDK	Türk Dil Kurumu
TEB	Türk Ekonomi Bankası
TSPAKB	Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde problem, amaç, önem, sayıltı, sınırlılıklar ve tanımlar başlıkları yer almaktadır.

Problem

Küreselleşme ve teknolojiideki hızlı gelişmeler, sosyal, ekonomik ve çevresel zorluklarla birlikte sayısız yeni fırsatlar sunmaktadır. Geleceğin belirsizliği, bireylerin bu belirsizliklere karşı esnek ve hazır olmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development [Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü]) tarafından “Eğitimin ve Becerilerin Geleceği 2030” adlı proje oluşturulmuştur (OECD, 2021c). Projenin odak noktası 2018’de eğitime başlayan çocukların, 2030’da genç yetişkinler olacağı ve okulların onları henüz yaratılmamış işlere, icat edilmemiş teknolojilere ve öngörülmemiş sorunlara hazır olması gerekliliği ile ilgilidir.

OECD Eğitimin ve Becerilerin Geleceği 2030 Projesi eğitim sistemlerinin nasıl geliştirilebileceğini araştırmak için bir çerçeve sunmaktadır. Projede şu önemli noktalar vurgulanmaktadır:

Küresel zorluklar: Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlara neden olurken, aynı zamanda insanlığın ilerlemesi için yeni fırsatlar da yaratmaktadır. Eğitim, öğrencilere bu amaç doğrultusunda gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmada hayati bir role sahiptir.

Öğrenme çerçevesi: OECD, öğrencilerin başarılı olmak ve dünyalarını şekillendirmek için hangi yeterliliklere ihtiyacı olduğunu ve öğretim sistemlerinin bu yeterlilikleri nasıl geliştirebileceğini bulmak için bir öğrenme çerçevesi geliştirmiştir. Bu çerçeve, öğrencilerin dönüştürücü yeterlilikler, dönüştürücü eylemler ve dönüştürücü değerler geliştirmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

21. yüzyılda bireylerin gereksinim duyduğu becerilerin sürekli değiştiği bir ortamda, OECD'nin bu çerçevesi, eğitim sistemlerinin bu dinamik değişime ayak

uydurabilmesi ve öğrencilere çağın gereksinimlerine uygun şekilde hazırlık sağlayabilmesi için rehberlik etmektedir. Bu bağlamda 21. yüzyılda bireylerin sahip olması gereken becerilerde ve yeterliliklerdeki değişim ve dönüşümler bireylerin daha fazla bilgi ve beceriye ihtiyaç duyduğu gerçeğiyle karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda yaşanan hızlı toplumsal değişimler, bilgiyi etkili bir şekilde kullanma yeteneklerinin daha da önemli hale geldiğini göstermektedir. Son birkaç yıl, küresel risklerin yükseldiği ve dünya ekonomisinin dayanıklılığının sınındığı bir dönem olmuştur. Covid-19 ve çeşitli varyantları, birçok ülkenin geniş çaplı önlemler almalarına neden olmuş; kısıtlamalar, jeopolitik riskler, artan enerji ve emtia fiyatları ile tedarik zincirinde yaşanan sorunlar, enflasyonist baskılar oluşturmuştur (SPK [Sermaye Piyasaları Kurulu], 2022). Bu olumsuz gelişmeler karşısında artan finansal kırılganlıklar, etkin para ve maliye politikalarının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu çerçevede, ekonomik karar alıcılar için etkili politika tedbirleri almak, ekonomik istikrarı korumak ve finansal sistemdeki olumsuz etkileri en aza indirmek büyük bir öneme sahiptir. Bu durum, eğitim kurumlarının da öğrenciler için gereken becerileri belirlemek ve bu becerileri geliştirmek amacıyla araştırma ve geliştirme çalışmalarına hız vermesine neden olmuştur. Öğrenme ve öğretme faaliyetlerini bu değişen gereksinimlere uygun şekilde planlama çabaları artmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) hızla değişen doğası, insanların yaşamları, iş dünyası ve öğrenme süreçleri üzerinde sürekli dönüşüme yol açmaktadır. Aynı zamanda, küreselleşen dünya ekonomisi ve bu karmaşık yapıyla başa çıkma ihtiyacı her zamankinden daha fazla hissedilmektedir (Voogt ve Roblin, 2012). Bu bağlamda, bireylerin bilgi teknolojileri ile uyumlu olmaları ve uluslararası ekonomik değişimleri anlayabilmeleri hem özel hem de meslek hayatlarında kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir. Bu dönüşüm sürecinin bir parçası ve sonucu olarak 21. yüzyılda bireylerden birtakım yeni becerilere sahip olmaları beklenmektedir. Bu yeni beceriler “21. Yüzyıl Becerileri” olarak adlandırılmaktadır. Bu beceriler, bireylerin karmaşıklıkla başa çıkabilme, eleştirel düşünebilme, iş birliği yapabilme, iletişim kurabilme ve bilgiyi etkili bir şekilde kullanabilme yeteneklerini içermektedir (Wagner, 2008).

21. yüzyıl becerileri, bireylerin sahip olması gereken yeterlikleri tanımlamak için sıkça kullanılan bir terimdir. Bu beceriler, modern dünyada bireylerin bireysel ve toplumsal kararlar verme süreçlerinde, sadece sahip oldukları bilgiyi nasıl kullanabildikleri üzerinde odaklanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir girişim olarak, 33 farklı kurum ve kuruluşun iş

birliğıyle “Partnership for 21st Century Skills (21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı [P21])” projesi başlatılmıştır (Gelen, 2017). Projede 21. yüzyıl becerilerinin odak noktası P21 Çerçevesi bağlanımda hazırlanmış ve 21. yüzyıl becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu çerçeve, öğrenme ve yenilik becerileri, bilgi, medya ve teknoloji becerileri ile yaşam ve kariyer becerileri olmak üzere üç ana kategoride 12 farklı beceri türünü tanımlamıştır. Her bir kategoride aşağıdaki beceriler bulunmaktadır:

Öğrenme ve yenilik becerileri: Problem çözme, eleştirel düşünme, iletişim kurma ve iş birliğı yapma gibi becerilerini içerir. Bu kategori, öğrencilere bilgiye erişme ve öğrenme süreçlerini etkili bir şekilde yönetme yeteneğı kazandırmayı amaçlar.

Bilgi, medya ve teknoloji becerileri: Bilgiye erişme, değerlendirme, kullanma ve medya ile etkileşim kurma becerilerini kapsar. Bu çerçeve, bilgi çağında etkili bir şekilde bilgi yönetimi yapabilen, medya okuryazarlığına sahip ve teknolojiyi verimli bir şekilde kullanabilen bireyleri hedefler.

Yaşam ve kariyer becerileri: Bireylerin yönetim, uyum, sosyal sorumluluk, inisiyatif alma ve iletişim becerilerini içerir. Ayrıca, kişilerin yönetim ve yönlendirme yeteneklerini, sosyal ve kültürel ilişkilerde etkili olma becerilerini, üretkenlik ve hesap verebilirlik konularını, liderlik ve sorumluluk kabiliyetlerini içermektedir.

21. Yüzyıl Öğrenci Çıktıları ve Destek Sistemleri

P21 çerçevesi, 21. yüzyıl becerilerini vurgulayarak, öğrencilere iş, yaşam ve vatandaşlık alanlarında başarılı olabilmeleri için gerekli olan beceri, bilgi ve uzmanlıkları belirleme amacı taşıyan bir eğitim modelidir. Bu çerçeve, eğitimcilerin, eğitim uzmanlarının ve iş dünyası liderlerinin katılımıyla geliştirilmiş, ABD ve diğer ülkelerde birçok eğitim kurumunca benimsenmiş ve uygulanmaktadır. Çerçeve, öğrencilere sadece akademik bilgi değil, aynı zamanda iletişim, iş birliğı, eleştirel düşünme, yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerilerini de kazandırmayı hedefler. Bu beceriler, hızla değışen ve giderek karmaşıklaşan günümüz dünyasında, bireylerin gerçek dünya uygulamalarında başarılı olmalarını destekleyen özelliklere sahiptir (Battelle for Kids, 2019). Bir okul, bölge veya eyalet bu temel üzerine inşa edildiğinde, bilgi ve beceriler gerekli destek sistemleriyle birleştirildiğinde değerlendirmeler, program ve öğretim, mesleki gelişim ve öğrenme ortamları sayesinde öğrenciler öğrenme sürecine daha fazla katılmakta ve günümüzün

dijital ve küresel olarak birbirine bağlı dünyasında başarılı olmaya daha hazır bir şekilde mezun olmaktadır (P21, 2015).

Bilgiye dayalı bir toplumun parçası olarak, eğitim ve öğretim süreçleri sadece bireylerin bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda dünyayı anlamalarını, katılımcı ve etkili vatandaşlar olarak yetişmelerini sağlamalıdır (OECD, 2017a). Bilgi, ekonominin merkezi sermayesinin en önemli kaynağı haline gelmeye başlamıştır. Bu da işgücünü ve çalışmayı, öğretmeyi ve öğrenmeyi, bilginin anlamını ve siyasetini değiştirmektedir (Drucker, 1993). 21.yüzyılda, toplumlar karmaşık ve sürekli değişen sorunlarla karşı karşıyadır. Beceriler arasında yaratıcılık ve yenilikçilik, eleştirel düşünme, problem çözme, bilgi okuryazarlığı, vatandaşlık, iletişim ve iş birliği yer alır (Suto, 2013). Son zamanlarda bu beceriler, küresel beceri yarışında başarılı olmak için gereken temel nitelikleri sağladıklarından bireyler ve uluslar için gelecekteki ekonomik refahla ilişkilendirilmiştir (OECD, 2015a).

Bu becerilerin kazandırılmasında eğitim değişen dünyaya ayak uydurabilmek için temel bir rol oynamaktadır. Eğitim, bireylerin hayatını birçok yönden etkileyen temel bir unsurdur. Temelde konuya özgü ve derinlemesine bir anlayışı ifade eder. Young (2015)'un ifade ettiği gibi, eğitim insanların dünya ve insanlık hakkında daha sağlam, daha güvenilir ve gerçeğe daha yakın bilgilere erişmelerini sağlar.

Eğitimde verilen bilgi ve anlayış, sadece tahminde bulunmak ya da olayları açıklamakla kalmaz; aynı zamanda alternatifleri öngörmeye, yeni düşünce biçimleri geliştirmeye ve kavramları genelleme yeteneği sunmaya dayanır (Young, 2015). Bu, anlayış öğrencilerin belirli bağlamların ötesine geçip daha geniş düşüncelerini sağlar. Ayrıca öğretmenlerin derinlemesine öğretmelerini sağlarken, öğrencilerin okula getirdikleri deneyimlerin ötesine geçerek hayatlarını olumlu yönde etkileyecek kararlar almalarına yardımcı olur (Young, 2008).

Modern dünya ekonomisinde rekabet edebilmek ve gelişebilmek için, bireylerin sahip olmaları gereken bilişsel becerilerin eksikliği, birçok insanın kalkınma süreçlerine etkili bir şekilde katkıda bulunmasını ve bu süreçlere aktif bir şekilde dahil olmasını engellemektedir. Bireyler ekonomik, sosyal ve politik konularda bilgi sahibi olmalı, eleştirel düşünme yetenekleri geliştirilmeli ve medya aracılığıyla gelen bilgiyi anlama ve değerlendirme becerilerine sahip olmaları sağlanmalıdır (OECD, 2016a).

Eğitim, bir toplumun gelişiminde ve bireylerin topluma entegrasyonunda temel bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda toplumların geleceğini inşa etme sürecinin anahtarıdır. Bireyler elindeki bilgilerin potansiyelini ve bu bilgilerle neler yapacağını

bilmelidir. Bu nedenle, eğitim sistemleri, bir ülkenin vatandaşlarını yetiştirme ve geleceğe hazırlama görevini üstlenir.

Birçok ülke ekonomik kalkınma politikalarının merkezi bir bileşeni olarak insan sermayesine yatırımı çok önemsemektedir (Hanushek ve Woessmann, 2022). Daha fazla beceriye sahip bireyler daha üretkendir ve ekonomilerindeki teknolojik değişimlere daha kolay uyum sağlarlar. Daha nitelikli nüfusa sahip ülkelerin daha hızlı büyümekte olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler, bu amaç doğrultusunda önemli bir rol oynamaktadır, çünkü sosyal bilgiler öğrencilere toplumsal, kültürel ve siyasi konularda anlayış kazandırırken aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik fırsatlar sunar. İnsanları bilgilendirmenin ve bilinçlendirmenin yanı sıra, eğitim, kültürel mirasın aktarılmasında da merkezi bir rol oynar. Aynı zamanda sosyal bilgiler, akademik disiplinlerden ve güncel olaylardan alınan farklı konuları dengeleyen bir unsur olarak tanımlanmaktadır (Lindmark, 2013).

Sosyal bilgiler toplumları şekillendiren temel unsurları anlama, analiz etme ve bu unsurlarla etkileşimde bulunma yeteneğini geliştirmeye yardımcı olan kritik bir öğrenme alanı olarak vatandaşlık eğitimiyle ilişkilendirirken, geleceğin vatandaşlarından nelerin beklendiği konusunda sorular ortaya çıkmaktadır (Welzel ve Dalton, 2017).

21. yüzyıl becerileri kapsamında yer alan finansal okuryazarlık oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Finansal okuryazarlık, insanların ekonomik kararlarını daha bilinçli bir şekilde almalarını sağlamak adına önemli bir etkidir. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme ile finansal piyasalar giderek karmaşık hale gelmiş, bireylerin finansal bilgi düzeylerinin yüksek olması gerekliliği artmıştır. Bu beceri, kişilerin bütçe yapabilme, borçları yönetebilme, yatırım seçeneklerini anlayabilme ve emeklilik gibi geleceklerini planlama yeteneklerini içerir. Aynı zamanda, finansal okuryazarlık kişilere risk yönetimi konusunda da rehberlik eder; kredi, sigorta ve yatırım gibi alanlarda riskleri daha iyi değerlendirebilme ve en iyi kararları verebilme yeteneği kazandırır. Bireylerin ekonomik olarak daha sağlam ve güvende hissetmelerini sağlamakla beraber aynı zamanda toplumun genel ekonomik istikrarına da katkıda bulunur. Bu beceri, bireylerin karşılaşabileceği finansal zorluklarla daha iyi başa çıkabilmelerini ve finansal hedeflerine ulaşabilmelerini destekler. Bu açıdan, finansal okuryazarlık, çağımızın temel becerilerinden biri haline gelmiştir.

Finansal okuryazarlık kavramının daha anlaşılır olması için finansın ne olduğunu tanımlamak gerekir. Finans oldukça geniş bir kavram olup, para, paranın yönetimi ve mali

işlerle ilgili tüm süreçleri kapsar. Türk Dil Kurumu (TDK) güncel Türkçe sözlüğünde, finans kelimesini para, mal ve mali işler olarak tanımlamaktadır (TDK, 2023). Finans terimi, sadece para yönetimini değil, aynı zamanda para ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilen tüm kavramları içermektedir. Dolayısıyla, finansal kavramların temelinde para yer almaktadır, ancak finansın kapsamı sadece para ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda mal, hizmet ve mali işlemleri de buna dahildir.

Finansal eğitim ise çağımızda giderek artan finansal piyasalardaki değişimler, demografik, ekonomik ve politik faktörlerin etkisiyle belirgin bir önem kazanmaktadır. Yeni ürünlerin piyasaya sürülmesi, finansal piyasaları daha karmaşık bir hâle getirmekte ve tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeyini artırma ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Elektronik bankacılığın yaygınlaşmasıyla birlikte, bireyler finansal işlemlere daha kolay erişebilmektedir. Ancak bu erişim kolaylığı, bireylerin tasarruf etme alışkanlıkları ve emeklilik dönemlerine yönelik doğru yatırım tercihleri konusunda daha fazla sorumluluk almalarını gerektirmektedir. Söz konusu gelişmeler, tüketicilerin finansal geleceklerini planlama, riskleri yönetme ve daha bilinçli finansal kararlar alma becerilerini geliştirme konusunda önemli etkilere sahiptir (Satoğlu, 2014).

Finansal eğitim alanında ulusal stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması, küresel forumlardan gelen ilgi ve destekle daha da önem kazanmaktadır. Bu önemi vurgulayan bir örnek, 2012 yılında “Los Cabos”ta düzenlenen G20 Zirvesi'nde yaşanmıştır. Bu zirvede, G20 liderleri, OECD Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (OECD International Network on Financial Education [OECD/INFE]) tarafından geliştirilen Finansal Eğitim Ulusal Stratejilerine ilişkin Yüksek Düzey İlkeleri onaylayarak, bu eşgüdümlü politika yaklaşımlarının önemini resmi olarak kabul etmişlerdir (OECD/INFE Politika El Kitabı OECD, 2015a). Finansal eğitime verdikleri bu önemi 2013 yılında St. Petersburg'da düzenlenen toplantıda tekrar vurgulayarak, “OECD/INFE”yi Finansal Eğitim için Ulusal Stratejilerin Uygulanmasına İlişkin Politika El Kitabı geliştirmek için çağrıda bulunmuşlardır. Bu durum, ulusal stratejilerin belirlenmesi ve etkili bir şekilde hayata geçirilmesinin, küresel düzeyde tanınan bir gereklilik olduğunu göstermektedir (Pinto, 2013; OECD, 2015b).

Finansal eğitim etkinliklerinin temel amaçlarını Hayta (2011) şu şekilde açıklamıştır:

1. Bireylerin mali yönetimlerini rasyonel ve doğru bir şekilde yapmalarını sağlamak,
2. Finansal eğitim etkinliklerine katılım sağlamak,

3. Bireylerin kısa, orta ve uzun vadeli finansal planlama yeteneklerini geliştirmek,
4. Finans yönetiminde karşılaşılan riskleri değerlendirme becerilerini kazandırmaktır.

Finansal eğitim ile gelişen finansal okuryazarlık, bireylerin finansal sisteme katılımını da olumlu etkilemektedir. Finansal eğitim, hane halklarının ekonomik durum ve koşullardaki değişikliklerin tetiklediği riskleri sınırlamak için finansal kararlar almalarını sağlayan finansın temel kavramlarının anlaşılmasını ifade eder. Başka bir deyişle, finansal eğitim, aşırı harcama yapmayarak veya borlanmayarak finansal kırılganlığı azaltmak için paranın nasıl kullanılacağını öğrenmekle ilgilidir (Saraç, 2015).

Finansal eğitim, bireylerin finansal ürün ve kavramlara ilişkin anlayışlarını geliştirdikleri bir süreçtir. Finansal riskler ve fırsatlar hakkında daha fazla farkındalık sahibi olmak, bilinçli seçimler yapmak, yardım için nereye başvuracağını bilmek, finansal durumları iyileştirmek ve varlıkları korumak için diğer etkili önlemleri almak için gerekli becerileri ve güveni geliştirmek olarak tanımlanabilir (OECD/INFE, 2012). Finansal eğitim küresel politika gündeminde önemli bir yer edinmiştir. Bireylerin finansal olarak güçlendirilmeleri ve finansal sistemin genel istikrarının temel bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. OECD, bireylere yönelik finansal eğitim programlarını üç ana başlık altında belirlemiştir. Bu başlıklar bireylerin emeklilik dönemleri için yatırım ve birikim, kredi ve borçları etkin bir şekilde yönetebilme yeteneği ve finansal kurumlar dışında tutulan tasarrufları ve finansal araçları finansal sisteme aktarabilme yeteneği olarak tanımlamıştır (OECD/INFE, 2012)

Şekil 1. Finansal Okuryazarlık Unsurları

Kaynak: [TBB Finansal Okuryazarlık Platformu](https://foy.tbb.org.tr)

Şekil 1’de Türkiye Bankalar Birliği’nin “Finansal Okuryazarlık” kavramını üç temel bölümle tanımladığı görülmektedir. Bu bölümler Finansal Bilgi, Finansal Davranış, Finansal Tutum olarak yer almaktadır. Bu bileşenlerin bir araya gelmesiyle bireyler finansal dünyada daha sağlam temellere sahip ve gelecekteki finansal hedeflerine ulaşabilen bireyler hedeflemektedir.

Finansal Bilgi: Bütçe, sigorta, tasarruf, yatırım, kredi, faiz hesaplamaları, enflasyon, risk, getiri, vade, varlık, borç gibi temel finans terimlerini anlama ve bunlar hakkında bilgi sahibi olma yeteneğidir. Finansal bilgi, bilinçli finansal kararların temelini oluşturur ancak, finansal refahı artırmak için gereken davranışlarla birleştirilmesi gerekir (OECD, 2017b).

Finansal Tutum/Tavır: Bireylerin mali konularda dikkatli ve sorumlu bir tavır geliştirmelerini ifade eder. Bu tavır, geçmiş finansal deneyimlerden kaynaklanabilir ve parayı iyi yönetme, tasarruf etme ve gelecek için mali planlar yapma gibi olumlu finansal alışkanlıkları içerir (<https://foy.tbb.org.tr>).

Finansal Davranış: Kişisel bütçeyi izleme, akıllı alışveriş yapma, tasarruf ve yatırım yapma, kişisel borçları ve kredileri etkili bir şekilde yönetme yeteneklerini içerir.

Aynı zamanda kısa ve uzun vadeli yatırım stratejilerini değerlendirme becerilerini içerir. Bu, finansal bilgi ve olumlu bir finansal tutumun eyleme dönüşmüş halidir (<https://foy.tbb.org.tr>).

Türkiye Bankalar Birliği tanımına göre finansal okuryazarlığın beş bileşeni vardır (<https://foy.tbb.org.tr>).

1. Finansal kavramlara ait bilgi,
2. Finansal kavramlarla ilgili iletişim kurabilme yeteneği,
3. Kişisel finans yönetme becerisi,
4. Finansal kararlar verirken uygun olanı seçme becerisi,
5. İlerideki zamanlar için finansal ihtiyaçlara yönelik planlama yapma davranışı olarak tanımlanabilir.

Finansal okuryazarlık alanında yeterli becerilere ulaşmak için ana kavramların ve ilgili terimlerin işlevsel hale getirilmesi oldukça önemlidir. Bu kapsamda en geniş kavram, hane halkı üyelerinin refahı için önemli bir faktör olan finansal yeterliliktir. Finansal yeterliliğe sahip bireyler finansal hedeflere ulaşmak ve finansal refahı artırmak için uygun finansal bilgiyi uygulama ve arzu edilen finansal davranışları gerçekleştirme becerilerine sahip olurlar. Bu bağlamda finansal okuryazarlık ile finansal refahı sağlamaya yönelik finansal davranışın bir birleşimi olarak finansal yetkinlik kavramı ortaya çıkmaktadır (Xiao ve O'Neill, 2016).

OECD, finansal okuryazarlık terimini kullanarak, küresel olarak kitlesel eğitimde finansal okuryazarlık eğitiminin başlatılmasını savunmuştur (OECD, 2005). Ancak en göze çarpan finansal okuryazarlık çerçeveleri ve öğretim programları temel olarak basit para yönetiminin öğretilmesine ve öğrenilmesine odaklanmaktadır. Ancak günümüzde bireylere yüklenen finansal talepler, ev satın almak ve emeklilik için birikim yapmak gibi çok daha karmaşık konuları içermektedir (Björklund ve Sandahl, 2023). Ayrıca finansal okuryazarlık, bireylere hangi sorumluluğun yüklenmesi gerektiği gibi soruların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Finansal okuryazarlık kavramı bilinçli karar vermeye yol açan finansal bilgilerin bütünü olarak tanımlanabilir (Noctor, Stoney ve Stradling, 1992). Bu bilgiler bütünü etkin finansal eğitim programlarının aracılığıyla edinilen finansal bilgi ve bilinçli kararlar almak için edinilen bu finansal bilgiyi uygun şekilde kullanma yeteneğidir (Hilgert, Hogarth ve Beverly, 2003). OECD'nin finansal okuryazarlık tanımının belki de en göze çarpan özelliği hem finansal fırsatın hem de finansal sorumluluğun bireye ait olmasıdır

(Davies, 2015; OECD, 2016a). Alan yazında yer alan finansal okuryazarlık kavramına ilişkin geçmişten günümüze doğru yapılan bazı tanımlar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1

Finansal Okuryazarlık Tanımlarına Genel Bakış

Yazar	Finansal okuryazarlığın tanımı
Noctor, Stoney ve Stradling, 1992	"Bilgi sahibi olunarak yargılarda bulunma ve etkili kararlar alma yeteneği" olarak tanımlanan kavram 1992 yılına kadar uzanmaktadır.
Atkinson ve Messy, 2012	Bireysel finansal refahı elde etmek için sağlam finansal kararlar almak için gerekli bilgi, tutum ve davranışları birleştirir.
Lusardi, 2012	Günümüzün karmaşık ekonomik ortamında yaşayabilmek ve faaliyet gösterebilmek için herkesin sahip olması gereken yaşam boyu bir beceri" olarak kabul edilir
Dünya Bankası, 2014	Dünya Bankası finansal okuryazarlık kavramını finansal yeteneğe kadar genişletmiştir. Bu, finansal bilginin yanı sıra tüketicilerin ihtiyaçlarına uygun finansal hizmetleri anlama, seçme ve kullanma konusundaki tutum, beceri ve davranışlarını da içermektedir
OECD/INFE (2017b)	Finansal okuryazarlık; farkındalık, bilgi, beceri, sağlam finansal kararlar almak ve sonuçta bireysel finansal refaha ulaşmak için gerekli olan tutum ve davranışlardır.
OECD (2017b)	Bireylerin finansal kavramlara dair bilgi ve anlayış geliştirmelerini, finansal riskleri anlamalarını ve çeşitli mali bağlamlarda etkili kararlar almalarını hedefleyen bir dizi beceri ve yetenekler bütünüdür.

Ekonomik kararların birçoğu, faiz oranları ve enflasyon gibi finansal kavramlar hakkında temel bilgi gerektirmektedir. Fakat, insanların büyük bir kısmı bu tür bilgilerden yoksundur. Bu eksikliğin derecesi, "Finansal Okuryazarlık" puanlarını toplayan testler kullanılarak sistematik olarak araştırılmıştır (Lusardi ve Mitchell, 2014). Bu testlerin en önemlilerinden biri de PISA sınavıdır. Yapılan araştırmalara göre daha yüksek finansal okuryazarlığa sahip bireylerin, finansal karar vermeyi iyileştirdiği için daha iyi ekonomik sonuçlara sahip olduğuna dair güçlü kanıtlar vardır (Lusardi ve Mitchell, 2014). Bu bağlamda bir OECD projesi olan PISA finansal okuryazarlığı şu şekilde tanımlamaktadır:

Şekil 2. PISA Finansal Okuryazarlık Tanımı
Kaynak. OECD, 2019

Şekil 2’de verilen PISA tarafından yapılan okuryazarlık tanımında finansal kavramlar ve risklere ilişkin bilgi ve anlayış ile çeşitli finansal bağlamlarda etkinlik kararları almak amacıyla bilgi ve anlayışı uygulama becerisi, güven ve motivasyonu içerirken aynı zamanda, bireysel ve toplumsal finansal refahta artış sağlamak ve ekonomik hayata etkin katılım sağlamak amacıyla finansal bilgi ve becerilerin kullanılmasını içermektedir (OECD, 2018).

Finansal okuryazarlık becerisi de ekonomik okuryazarlık gibi bireylerin, finansal durumlarını ve varlıklarını yönetebilmek için bilgi sahibi olması gereken bir kavramdır. Günümüzde, finansal okuryazarlık becerilerinin önemi giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Ekonomik kararlar, tasarruflar, yatırımlar ve tüketim alışkanlıkları, her bireyin finansal refahını ve geleceğini şekillendiren önemli faktörlerdir. Finansal okuryazarlık konusundaki bu artan ilgi, aynı zamanda eğitimciler, politika yapıcılar ve toplum liderleri için de bir fırsatlar sunabilir. Eskiden beri var olan bir kavram olan finansal okuryazarlık günümüzde daha da önem kazanmaktadır. Toplumun genel finansal okuryazarlık seviyesi, bireylerin finansal bilgi düzeylerine bağlıdır. Ticaretin en eski zamanlarından itibaren, finansal okuryazarlık kavramının var olduğu söylenebilir. Takas döneminde bir malın değiştirilmesi istendiğinde, aldatılmamak için kişilerin belirli bir finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Bu farkındalık elindeki

malı veya değeri bilmek, alınan malın veya hizmetin gerçek değerini anlamak anlamına gelmekte olup ve bu da finansal okuryazarlıkla ilgilidir. O dönemdeki ticari etkileşimlerde bile, finansal okuryazarlık bilgisinin gerekliliği fark edilmekteydi (Diri ve Arı, 2020).

S&P Küresel Okuryazarlık Anketi'ne dayanan bir raporda, (Klapper, Lusardi ve Oudheusden, 2015) kişi başına düşen GSYİH'sı daha yüksek olan ülkelerin genellikle daha yüksek finansal okuryazarlık oranlarına sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, OECD finansal okuryazarlık anketine dayalı başka bir araştırmada, bir ülkedeki GSYİH büyüme düzeyinin finansal refahı olumlu yönde etkilediğini ve finansal refahın finansal davranış, finansal tutum ve finansal bilgiyi içeren finansal okuryazarlık bileşenlerini olumlu yönde etkilediği ortaya konulmuştur (Grohmann, Klühs ve Menkhoff, 2018). Finansal okuryazarlık ile finansal kapsayıcılık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin ekonomik kalkınma üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Analizleri, dünya çapında 119 ülkeyi içererek ekonomik kalkınmanın farklı aşamalarını değerlendirmiştir.

Finansal okuryazarlık becerileri bireylerin kredi kullanımı, tasarruf alışkanlıkları, yatırım seçenekleri gibi konularda daha bilinçli ve doğru kararlar almalarına rehberlik etmektedir. Bu nedenle, ekonomi ve işletme disiplinleri, finansal okuryazarlık bağlamında oldukça önemlidir ve bireylerin finansal dünyayı daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Yapılan çalışmaların ekonomi ve finans alanında yoğunlaşmasında finansal piyasalardaki karmaşıklık ve yeni finansal ürünlerin ortaya çıkması, insanların daha fazla bilgiye ve anlayışa ihtiyaç duyması, bireylerin, kişisel mali durumlarını daha iyi yönetmek ve geleceğe hazırlıklı olmak istedikleri için finansal okuryazarlık konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaç duyması, teknolojinin finansal hizmetlere daha kolay erişim sağlamasıyla finansal okuryazarlığın da önemini artmaktadır (Özkale ve Erdoğan, 2019). Özellikle ekonomik krizler ve bu krizlerin bireyler üzerindeki etkisi, finansal okuryazarlığın önemini vurgulamaktadır. Bu dönemlerde finansal okuryazarlık, risklerin daha iyi anlaşılmasına ve krizlere karşı daha dirençli olunmasına yardımcı olabilir. Bu faktörler, finansal okuryazarlık alanındaki çalışmaların ve ilginin artmasına katkıda bulunabilir. Çalışmalardan elde edilen sonuçlar toplumun finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, bireylerin daha sağlam finansal kararlar almasına ve gelecekteki finansal güvenliklerini artırmasında önemli rol oynamaktadır.

Birçok devlet, bireylerin hayatları boyunca finansal eğitim fırsatlarına erişebilmeleri için ulusal stratejiler oluşturma veya bu yönde adımlar atmaya başlamıştır. Bu yaklaşım çerçevesince, finansal okuryazarlığın hayat boyu süren bir öğrenme süreci

olduğunun farkındalığına vurgu yapılmaktadır (Atkinson ve Messy, 2012). Bu odak, finansal okuryazarlıkta sürekli gelişimi teşvik etmenin yanı sıra, bireylerin toplumsal sorumluluklarını anlama ve ekonomik kararlarını bilinçli bir şekilde alabilme yetilerini güçlendirmeye yöneliktir. Bu bağlamda vatandaşlık, ekonomi ve finansal okuryazarlık modern toplumların temel bileşenleri olarak tanımlanabilir.

Finansal okuryazarlığın önemi sadece insanların ne kadar bildiğini değil, aynı zamanda finansal okuryazarlığın yaşam döngüsü boyunca önemi olduğunu da öğrenmek önemlidir. Zaman ilerledikçe ekonomik seçimler, insanların yaşam boyu ellerindeki kaynaklarla ve sadece mevcut gelirle geçinmek yerine beklenen kaynaklar üzerinde tüketim kararları aldıklarını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım ileriye dönük bir bakış açısı gerektirmektedir.

Ekonomik kararların birçoğu, faiz oranları ve enflasyon gibi finansal kavramlar hakkında temel bilgi gerektirmektedir. Fakat, insanların büyük bir kısmı bu tür bilgilerden yoksundur. Bu eksikliğin derecesi, “finansal okuryazarlık” puanlarını toplayan testler kullanılarak sistematik olarak araştırılmıştır (Lusardi ve Mitchell, 2014). Bu testlerin en önemlilerinden biri de PISA sınavıdır. Yapılan araştırmalara göre daha yüksek finansal okuryazarlığa sahip bireylerin, finansal karar vermeyi iyileştirdiği için daha iyi ekonomik sonuçlara sahip olduğuna dair güçlü kanıtlar vardır (Lusardi ve Mitchell, 2014). Ekonomi sadece büyük yatırımları değil, aynı zamanda gündelik yaşamımızı doğrudan etkileyen harcamaları da içeren geniş bir yelpazede etki eden bir faktördür. Bu, gündelik ihtiyaçların karşılanması için yapılan harcamalar da dahil olmak üzere finansal aktivite olarak kabul edilebilir. Her seviyede bütçe yönetim becerisi, tasarruf etmek, harcamaları izlemek ve geliri etkili bir şekilde kullanmak için kritik öneme sahiptir.

Ulusal ve Uluslararası çalışmalar Kapsamında Finansal Okuryazarlık için Mevcut Durum

PISA 2012 gençlerin finansal okuryazarlık düzeyini değerlendiren ilk büyük ölçekli uluslararası çalışma olma özelliğini taşımaktadır (OECD, 2014). Bu tür araştırmalarda genellikle bireylerin finansal terimleri anlama, finansal kararlar alabilme ve riskleri değerlendirebilme yetenekleri ölçülmektedir (OECD/INFE, 2012). Ayrıca gençlerin finansal konulara olan ilgilerinin ve gelişen finansal ortamın ortaya çıkardığı zorlukların üstesinden gelme becerilerinin belirlenmesi açısından benzersiz bir kanıt

kaynağı olarak kabul edilmektedir (OECD, 2014). 2012 yılında başlayan değerlendirme 2015 ve 2018 yılların da devam etmiştir.

Türkiye, OECD üyesi olmasına rağmen 2012 yılından itibaren PISA tarafından düzenlenen finansal okuryazarlık değerlendirmelerine katılmamaktadır. Bu değerlendirmelere katılmamak sadece sayısal olarak Türkiye'nin dünya ekonomisindeki durumunu bilememekten öte gelecek nesillerin hangi kavram ve yetkinliklerde eksik olduğunu görememek, onların finansal alanlarda problemleri çözme iradesi, davranış ve tutumlarını anlamamak ve dolayısıyla hedef tespiti ve plan yapmakta zorluk yaşanması kaçırılan bir fırsat olarak nitelendirebilir. Bu durum yapılan ulusal ve PISA dışındaki uluslararası değerlendirme sonuçlarıyla sınırlı kalan finansal okuryazarlık durumu için net ve daha kapsamlı, sistematik bir çerçeve çizme durumuna da engel oluşturmaktadır denilebilir.

PISA sınavı, finansal kavramlar, riskler ve farklı finansal bağlamlarda etkin karar alma becerilerini ölçer (OECD, 2021b). Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), çoğu ülkede zorunlu eğitimin sonuna yaklaşan 15 yaşındaki çocukların bilgi ve becerilerine ilişkin uluslararası bir değerlendirmedir (OECD, 2016a).

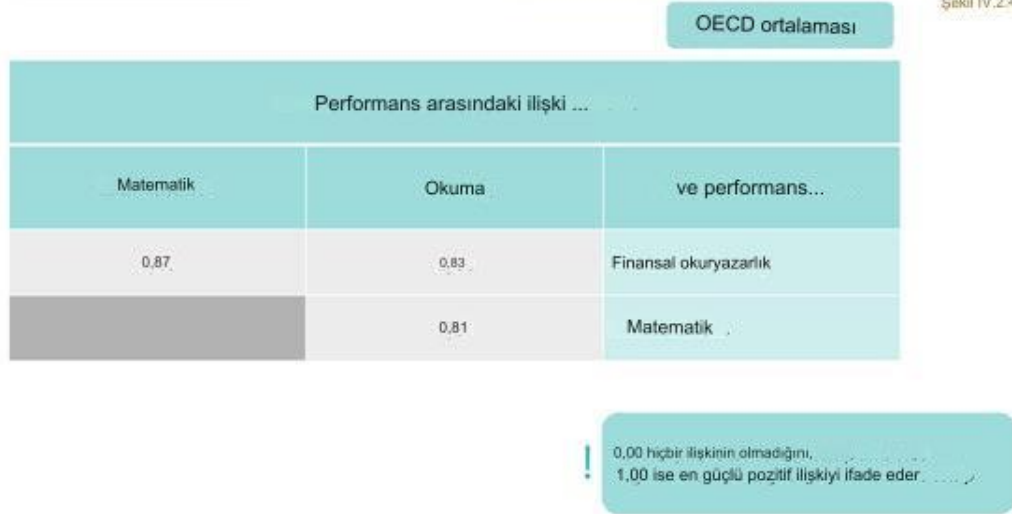
Öğrencilerin yetişkin toplumuna etkin katılım ve yaşam boyu öğrenme için uygun olduğu düşünülen 'gerçek hayat' görevlerindeki performanslarını değerlendirir. PISA, OECD'nin bir projesidir. PISA, matematik okuryazarlığı, fen bilimleri okuryazarlığı, okuma becerileri, iş problem çözme, problem çözme, küresel yetkinlik alanlarında veriler toplamaktadır (www.oecd.org/pisa/data/2018database). Uluslararası düzeyde öğrenci başarısını karşılaştırmak ve eğitimde standartlaştırmayı amaçlar. PISA sonuçları, öğrencilerin matematik, fen bilimleri ve okuma becerilerini ölçerken, aynı zamanda eğitim sistemlerinin genel performansını ve öğrencilerin farklı beceri düzeylerini göstermektedir (OECD, 2018).

Finansal okuryazarlık, matematiksel yetkinliklerle de sıkı bir ilişki içerisindedir ve bu iki beceri arasındaki bağlantı giderek daha fazla vurgulanmaktadır (OECD, 2016c).

Finansal okuryazarlıktaki performans matematik ve okumadaki performansla ilişkilidir

Şekil IV.2.4

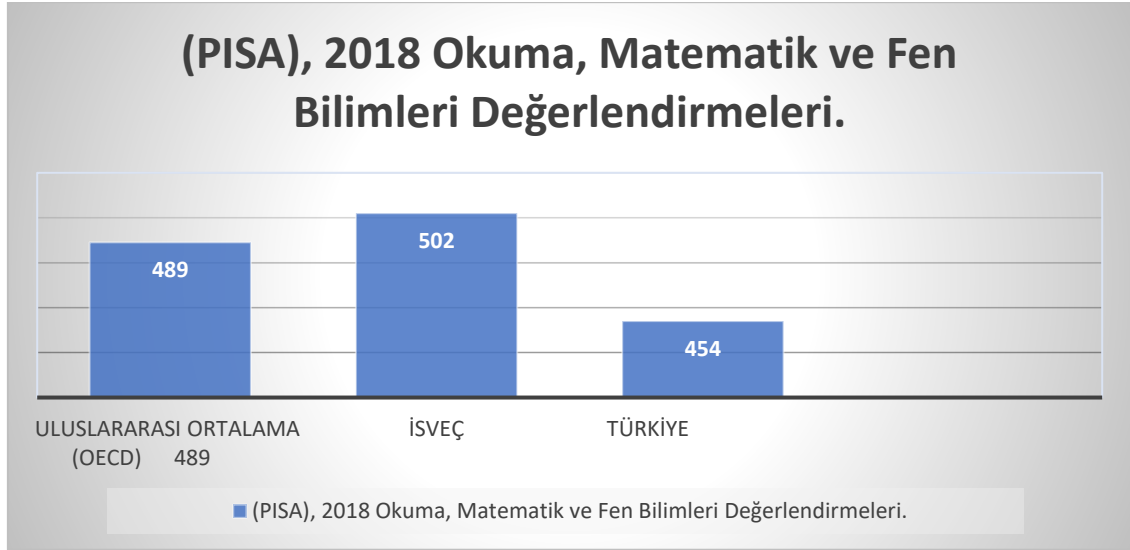
Şekil 3. PISA Finansal Okuryazarlık Değerlendirmesinde Matematik ve Okuma Becerileri Arasındaki İlişki

Kaynak. OECD, 2018

Finansal okuryazarlık ile matematiksel ve okuma becerileri arasındaki sırasıyla 0.87'lik ve 0.83'lük güçlü ilişkiler, istatistiksel olarak anlamlı bağlantıları ifade etmektedir. Bu durum, finansal okuryazarlık seviyeleri ile matematiksel ve okuma becerileri arasında yüksek korelasyon olduğunu gösterir. Yani, bir bireyin matematiksel ve okuma becerileri ne kadar güçlüyse, finansal okuryazarlık düzeyi de o kadar yüksek olma eğilimindedir.

Bu tür bir ilişki, istatistik analizlerle desteklenmiş ve PISA'nın hem finansal okuryazarlık hem de matematik, fen ve okuma becerilerini değerlendirmek için geniş bir örneklem üzerinde yapılmış araştırmalarla belirlenmiştir. PISA 2018 sonuçlarında yer alan çocuklar para konusunda akıllı mı bölümünde yer aldığı şekliyle matematiksel okuryazarlığın, finansal okuryazarlık için temel bir gereklilik, muhakeme ve karşılaştırma gibi matematiksel becerilerin finansal karar alma süreçlerinde etkili olduğunu vurgular (OECD, 2018). Finansal ve matematiksel okuryazarlık arasında ortak bilişsel beceriler olduğunu ve bu becerilerin birbirlerini beslediğini göstermektedir. Türkiye ve İsveç PISA sonuçlarına dayalı olarak eğitim sistemlerini değerlendirmekte ve iyileştirmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye ve İsveç PISA tarafından yapılan sınavlardan

matematik okuryazarlığı, fen bilimleri okuryazarlığı, okuma becerileri, iş birlikli problem çözüme alanlarına katılmıştır.

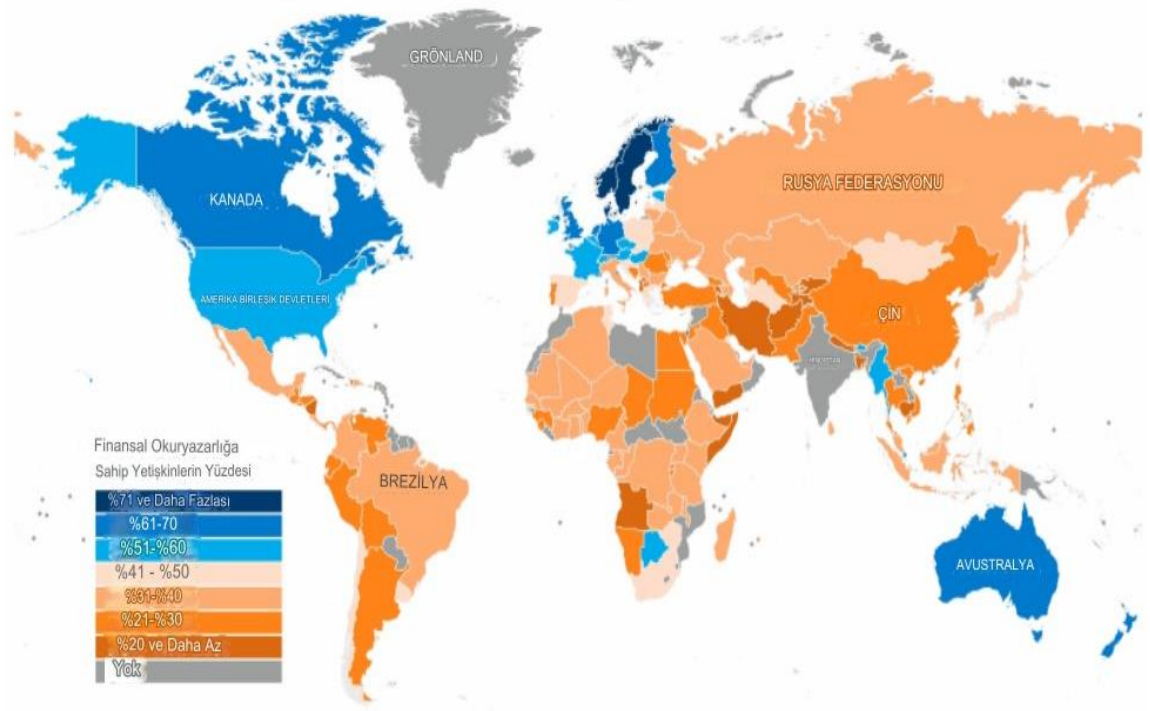

Şekil 4. PISA 2018 Değerlendirme Sonuçları

Kaynak. OECD, 2019

Türkiye ve İsveç'in de katıldığı PISA 2018 okuma, matematik ve fen bilimleri değerlendirme sonuçlarına bakıldığında iki ülke arasındaki belirgin farklar göze çarpmaktadır. PISA sonuçlarına göre, Türkiye'nin performansı okuma alanında, matematik ve fen alanlarında sadece İsveç'in değerlendirme sonuçlarının ortalamasının altında değil OECD ortalamasının da altında kalmıştır.

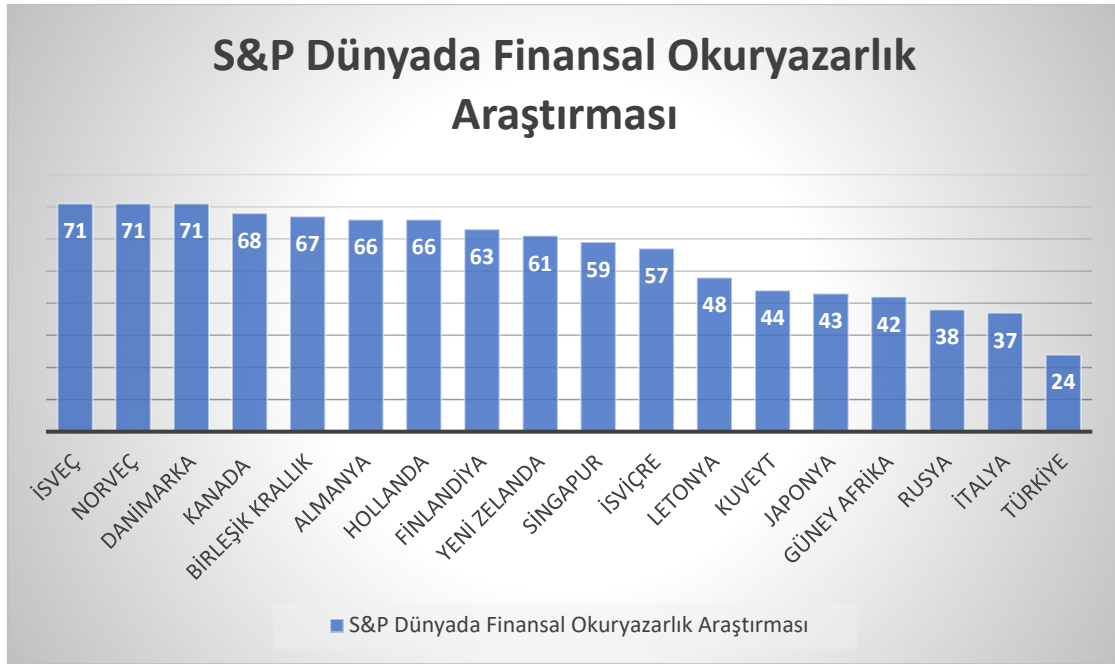
Dünyada Finansal Okuryazarlık

Şekil 5. Dünyada Finansal Okuryazarlık Haritası

Kaynak: <https://howmuch.net/articles/financial-literacy-around-the-world>

Standart ve Poor's Değerlendirme Hizmetleri Küresel Finansal Okuryazarlık Anketi (2014) yılı kapsamında 140'tan fazla ülkeden, ulusal düzeyde temsil niteliğinde ve rastgele seçilmiş 150.000'den fazla yetişkinle görüşülmüştür. Anketler, telefona erişim oranının düşük olduğu veya geleneksel metodolojinin kullanıldığı ekonomilerde yüz yüze gerçekleştirilmiştir (Klapper vd., 2015). Anket, finansal okuryazarlığı değerlendirmek için faiz oranları bilgisi, bileşik faiz, enflasyon ve risk çeşitlendirmesi gibi dört temel kavramı ölçen sorular kullanmaktadır. Bu, finansal okuryazarlığın küresel ölçekte kapsamlı bir değerlendirmesini sunan ilk girişim olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada, katılımcılara beş farklı finansal kavramı içeren sorular sorulmuş ve bir kişi, bu beş kavramdan en az üçü için doğru cevaplar verdiyse finansal okuryazar kabul edilmiştir (Klapper vd., 2015). İncelemeye tabi tutulan kavramlar arasında riski dağıtmak, enflasyon, faiz ve bileşik faiz bulunmaktadır. Araştırmada enflasyon, faiz ve riski çeşitlendirmek ile ilgili bir soru bileşik faiz kavramına ait iki ayrı soru sorulmuştur. Araştırma ayrıca, dünya genelinde finansal okuryazarlık ortalamasının %33 olduğunu göstermektedir (Klapper vd., 2015).

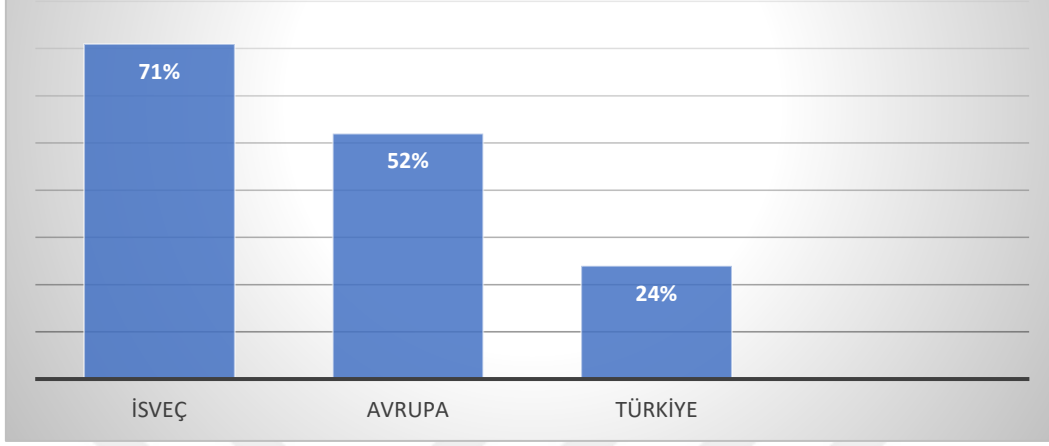
Şekil 6. Standart & Poor's Araştırmasına Katılan Ülke Verilerinden Örnekler

Kaynak. Klapper vd., 2015

Anket sonuçlarına göre, finansal okuryazarlık oranlarının en yüksek olduğu ülkeler arasında İsveç, Avustralya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, İsrail, Hollanda, Norveç ve Birleşik Krallık gibi ülkeler yer alıyor. Bu ülkelerde yetişkinlerin yaklaşık yüzde 65'i veya daha fazlası finansal okuryazarlık seviyesine sahiptir. Diğer yandan, Güney Asya'daki bazı ülkeler, finansal okuryazarlık puanlarının en düşük olduğu yerlerdir ve bu ülkelerde yetişkinlerin yalnızca dörtte biri veya daha azı finansal okuryazarlık düzeyine sahiptir. Finansal okuryazarlık oranları dünya genelinde gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında önemli farklılıklar göstermektedir.

Önde gelen gelişmiş ekonomilerde (Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri) ortalama olarak yetişkinlerin %55'i finansal okuryazarlık düzeyine sahiptir. Ancak, bu ülkelerde dahi finansal okuryazarlık oranları geniş bir aralıkta değişmektedir; örneğin, İtalya'da yüzde 37'den Kanada'da yüzde 68'e kadar değişen bir skalada bulunmaktadır (Klapper vd., 2015). S&P Global FinLit Anketi'ne katılan ülkelerin ortalama sonuçları %33 olarak belirlenmiştir. Bu sonuca göre dünya genelinde, yetişkinlerin sadece üçte biri finansal okuryazarlık düzeyine sahiptir. S&P bu bulguları endişe verici olarak tanımlamıştır. Ayrıca Finansal cehalet sadece yaygın değil, aynı zamanda büyük ölçekli farklılıklar da göstermektedir (Klapper vd., 2015).

Standart And Poor's Değerlendirme Hizmetleri Küresel Finansal Okuryazarlık Anketi

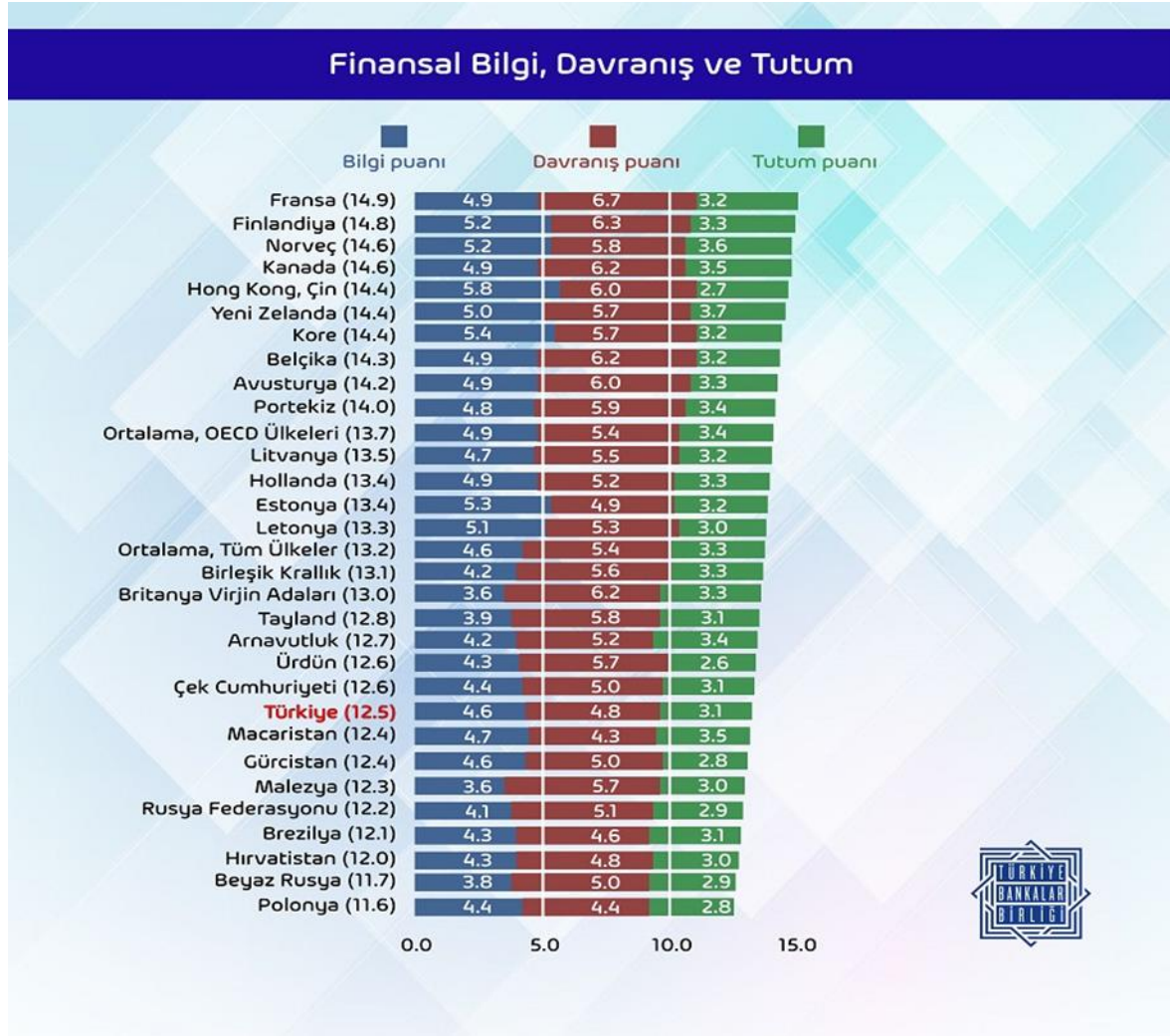

Şekil 7. Türkiye ve İsveç'in Finansal Okuryazarlık Değerlendirmeleri
Kaynak. Klapper vd., 2015

Standard & Poors'un (S&P) bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik yapmış olduğu çalışmada değerlendirme sonuçları Türkiye ve İsveç özelinde ele alındığında Türkiye'nin finansal okuryazarlık düzeyi %24 olarak, İsveç için oran %71 olarak belirlenmiştir. Değerlendirmeye katılan ülkelerin ortalaması %33 olarak belirlenen çalışmada Türkiye hem ortalamanın hem de İsveç'in altında bir performans göstermiştir. Bu verilere göre, Türkiye'deki finansal okuryazarlık düzeyinin %24 olarak belirlenmesi, bireylerin finansal konularda bilgi ve becerilerinin sınırlı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Türkiye, bu sıralamada 120. sırada yer alırken İsveç 1.sırada yer almaktadır. Türkiye'nin 120. sırada yer alması, dünya genelinde finansal okuryazarlık düzeyinin genel olarak oldukça düşük olduğu bir sıralama içinde olduğunu göstermektedir. Araştırma, bu iki ülke arasında önemli bir finansal okuryazarlık farklılığı olduğunu da ortaya koymaktadır. İsveç, genel olarak finansal yeteneğe çevrilebilecek insanların finansal okuryazarlığı konusunda zirvede yer almıştır (Klapper vd., 2015).

Finansal okuryazarlık düzeyi, bireylerin finansal kararlar alma yeteneklerinin önemli bir göstergesidir. OECD, finansal okuryazarlığı sadece finansal kavramların ve risklerin bilgisi ve anlaşılması olarak değil, aynı zamanda çeşitli finansal bağlamlarda etkili kararlar almak, bireylerin ve toplumun finansal refahını iyileştirmek için bu bilgi ve anlayışı uygulama becerileri, motivasyonu ve güveni olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle,

finansal okuryazarlık hem finansal bilgiyi ifade eder hem de bu bilgiyi kullanarak etkili finansal kararlar alma yeteneğini içerir, ki bu da bireylerin ekonomik hayata katılımını ve finansal refahlarını artırmaya yöneliktir. Bu bilgiler doğrultusunda OECD tarafından 2017 yılında yapılan değerlendirmeler sonucunda şekil 8’de verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Şekil 8. Ülkelerin Finansal Bilgi Tutum Davranış Değerlendirmeleri

Kaynak. <https://foy.tbb.org.tr/turkiye-de-foy>

Finansal okuryazarlık, karmaşık bir yapıya sahip olup bilgi, tutum ve davranışların bir bütünüdür (OECD, 2016b). OECD’nin değerlendirme raporunda tartışılan üç unsur toplamı, genel finansal okuryazarlığın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla elde edilen puan, öncelikle finansal davranışlardan kaynaklanır. Bu durum, finansal refahın öncelikle olumlu davranışlardan kaynaklandığı ve bu nedenle finansal

eğitimin temel olarak davranışları değiştirmesi gerektiği genel anlayışını yansıtmaktadır (OECD, 2016b).

Bu araştırmalarda ve PISA matematik okuma becerilerinin de finansal okuryazarlık üzerindeki etkileri düşünüldüğünde PISA sınavları ve yetişkinler için yapılan bu araştırmalar da Türkiye'nin OECD ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Farklı zamanlarda yapılan bu değerlendirmeler sonucunda Türkiye'nin finansal okuryazarlık performansını endişe verici olarak tanımlanabilir. Türkiye sadece finansal okuryazarlık alanında değil matematik, okuma ve fen alanlarında da geri kalması sadece İsveç için değil OECD ortalamasının altında 2 aşamalı bir performans zayıflığı söz konusudur.

İskandinav ülkelerinde finansal okuryazarlığı etkileyen dört temel özellik bulunmaktadır. Birincisi, son yıllarda nakit kullanımının ciddi bir şekilde azalması ve para kullanımının büyük ölçüde sanal hale gelmesidir. İkincisi, bu ülkelerin teknoloji altyapısı son derece gelişmiş olması ve bireylerin teknolojik araçları ve hizmetleri kullanma konusunda oldukça yeterli ve yetkin bir seviyede olmasıdır. Üçüncüsü hem hükümetler hem de sanayi, eğitim sistemine önemli yatırımlar yapmaktadır. Son olarak, bu ülkelerde eğitimde ömür boyu öğrenme ilkesi benimsenmiştir (Eriksson ve Söderberg, 2019).

Bu dört özellik, İskandinav ülkelerindeki finansal okuryazarlığı güçlendiren unsurlar olarak değerlendirilmektedir. İlk olarak, nakit kullanımının azalması ve dijitalleşmenin artmasının, bireyleri dijital finansal araçları kullanmaya yönlendirerek finansal okuryazarlığı artırabilir. İkinci olarak, gelişmiş teknoloji altyapısı, insanların teknolojiyi kullanma konusundaki becerilerini artırarak dijital finansal araçları daha etkin bir şekilde kullanmalarına olanak tanımış olabilir. Bu da finansal okuryazarlık seviyelerini destekleyebilir çünkü teknolojiyi kullanma becerisi, dijital finansal araçların anlaşılmasını ve etkili kullanımını kolaylaştırabilir. Üçüncü olarak hükümet ve sanayi tarafından yapılan eğitim yatırımları, finansal okuryazarlık konusunda farkındalığı artırabilir ve finansal eğitim programlarına erişimi desteklemiş olabilir. Bu tür programlar, bireylerin finansal terimleri, yatırım seçeneklerini ve dijital finansal araçların kullanımını öğrenmelerine yardımcı olabilir.

Son olarak, yaşam boyu öğrenme ilkesi, bireyleri finansal okuryazarlık düzeylerini artırmak için sürekli eğitime ve bilgi edinmeye teşvik eder. Sürekli eğitim ve bilgiye erişim, bireylerin değişen finansal eğilimlere uyum sağlamalarını ve finansal kararlarında daha bilinçli olmalarını sağlayacaktır. Bu bağlamda, dijitalleşme, teknoloji

becerileri, eğitim yatırımları ve sürekli öğrenme, finansal okuryazarlık seviyelerini yükselten unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

İsveç finans sektörü dünyanın en dijitalleşmiş sektörlerinden biridir. Normal banka hizmetleri büyük ölçüde bilgisayarlar, cep telefonları ve tabletler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. İsveç internet bankacılığına oldukça aşinadır ve bu hizmetler oldukça gelişmiştir. Giderek daha fazla insan bankacılık hizmetlerini çevrimiçi olarak kullandığından, fiziksel şubelerin sayısı son birkaç yılda önemli ölçüde azalmıştır. İsveçliler nakit dışı ödemeleri diğer Avrupalılara göre daha fazla kullanıyor ve nakit kullanımı hızla düşüyor (OECD, 2005; European Banking Federation, 2020).

İsveç Mali Denetleme Kurumu, finansal eğitim girişimlerini geliştiren ve koordine eden Gilla din ekonomi (Finansal ağ) projesini oluşturmuştur. İsveç'in ulusal bir stratejisi bulunmakta ancak resmi bir finansal okuryazarlık programına sahip olmamasına rağmen 2008 yılından bu yana, Mali Denetleme Otoritesi, stratejiyi uygulama görevinin yanı sıra, bilgi dağıtmak ve kamu için özel finans eğitim programları başlatmak amacıyla finansal eğitime yönelik bir bütçeye sahiptir (Raijas, 2021). OECD/INFE raporu, Danimarka ve İsveç'in 2015 yılında finansal okuryazarlık kapsamında ilk ulusal stratejilerini uygulamaya koyduklarını belirtmiştir (OECD/INFE, 2015a). Maliye Bakanlığı'na bağlı Mali Denetleme Kurumu tarafından ağın yönetimini finanse edilmektedir. İsveç genelinde başlatılan projeler için finansal eğitime yönelik yeni hedef grupların bulunması ve tüm projelerin sürekli değerlendirilmesi amacıyla anket ve çalışmalardan yararlanılmaktadır. İsveç finansal eğitim için ulusal bir herhangi bir finansal okuryazarlık PISA testine katılmamış olsa da finansal okuryazarlık öğretim programlarına ve ders programlarına dahil edilmiştir. Zorunlu eğitimde finansal okuryazarlık, ev ve tüketici çalışmaları ile sosyal bilgiler konularına dahil edilmiştir (İsveç Ulusal Eğitim Ajansı (Swedish National Agency for Education [SNAE]), 2018). Finansal okuryazarlık, lise için 2011 yılında sosyal bilgiler dersinin bir konusu olarak tanıtılmıştır (SNAE, 2011).

Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği'nin (TSPAKB) öncülüğünde 10 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilen “Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı” sonuç raporunda (TEB, 2016); Türkiye'deki finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasında, finansal farkındalık ve bilincin yetersiz kalması buna ek olarak medyada ve kamu kuruluşlarında alanında uzman kişi ve bilgi eksikliğine vurgu yapılarak Türkiye'nin sermaye piyasalarının gelişmesi önünde engel oluşturduğunun altı çizilmektedir.

Türkiye'nin finansal sektörünün henüz gelişme aşamasında bulunduğu dikkate alındığında finansal eğitimin, finansal sektörün sağlıklı büyümesinde ve ekonomik büyüme ile toplumsal refahın artmasında öneminin büyük olduğu öngörülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB], 2015). Türkiye’de 2014 yılında hayata geçirilen Finansal Eğitim Eylem Planı ve Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı, finansal eğitim alanında önemli adımların atılmasını sağlamıştır. Bu eylem planlarının temel hedefi, finansal ürün ve hizmetlere erişimi geniş kesimlere yayarak finansal sistemin daha kapsayıcı hale gelmesini sağlamak olmuştur. Aynı zamanda, finansal sistemin dışında kalan bireyleri sisteme entegre etmek, mevcut finansal ürünlerin ve hizmetlerin kalitesini artırmak ve kullanımını teşvik etmek gibi amaçlar da bu planlar çerçevesinde ön planda tutulmuştur. Bu adımların, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini yükselterek daha bilinçli finansal kararlar almalarına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu çerçevede belirlenen stratejinin ana hedefi, finansal ürün ve hizmetlere erişimi artırmak ve finansal ürünlerin kullanımını yaygınlaştırmaktır. Aynı zamanda, finansal tüketicinin korunması için etkin tedbirlerin alınması da planlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından yürütülen finansal eğitim çalışmaları, “Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda TCMB'nin sorumlu olduğu eylemler arasında “Tasarruf Bilincinin Artırılması ve Kuruş Kullanımının Özendirilmesi” ile “Medya Çalışanlarının İhtiyaç Duyulan Finansal Konularda Bilgilendirilmesi” bulunmaktadır” (TCMB, 2015). Bu eylemler kapsamında çeşitli çalışmalar ve etkinlikler düzenlenerek finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmek, tasarruf bilincini artırmak ve finansal konularda medya çalışanlarını bilgilendirmek amaçlanmaktadır. Bu önlemler, finansal piyasalara katılımın artırılması ve finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik stratejik adımlar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye, 2014 yılından itibaren finansal okuryazarlık konusunda önemli adımlar atmıştır. Bu çabalar, Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları ile somutlaşmaktadır. Türkiye, 2014 yılı itibariyle OECD/INFE Danışma Kurulu'nda temsil edilmeye başlamıştır, bu da ülkenin uluslararası alanda finansal okuryazarlık konusundaki çabalarının tanındığını göstermektedir (SPK, 2022). Türkiye'nin ulusal stratejisi çerçevesinde öncelikli olan Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Tüketicinin Korunması alanındaki çalışmalar, Sermaye Piyasası Kurulu ve Hazine Müsteşarlığı'nın üst düzey temsilcileri aracılığıyla diğer üye ülkelerle

paylaşılmıştır (SPK, 2022). Türkiye bu stratejilere sahip olmasına rağmen resmi bir finansal okuryazarlık programına sahip değildir. Ancak MEB 2018 programı kapsamında Sosyal Bilgiler öğretim programında 27 farklı beceri yer almakta ve bu beceriler arasında finansal okuryazarlık da bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan finansal okuryazarlık becerisi, öğrencilere ekonomiye dair temel kavramları öğretmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda, öğrencilerin güncel finansal gelişmeleri yakından takip edebilecek seviyeye gelmeleri ve öğrencilerin ekonomik konularda daha bilinçli olmaları ve güncel ekonomik olayları anlama kapasitelerinin artırılması amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Bu çalışma Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programlarını ve ders kitaplarını finansal okuryazarlık açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Her iki ülkenin bu konudaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya konarak, daha iyi bir finansal okuryazarlık eğitimi için potansiyel stratejilere odaklanılmıştır. Bu iki ülkenin sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları, bu önemli konuları nasıl ele aldıklarını yansıtmaktadır. Bunu için finansal okuryazarlık konularının nasıl öğretildiği, hangi kavramlar üzerinde odaklandığı ve hangi becerilerin kazandırılmaya çalışıldığına odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ve İsveç için sosyal bilgiler programlarının ve ders kitaplarının davet ettiği düşünce biçimi şu şekilde tanımlanabilir:

Türkiye ve İsveç, sosyal bilgiler eğitimi yoluyla vatandaşlarına, ekonomiyi anlama, eleştirel düşünme ve demokratik toplumların aktif üyeleri olma yetenekleri kazandırmak için sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları aracılığıyla finansal okuryazarlık eğitimi alanında öğrencilere nasıl rehberlik edebileceğini ve bu rehberlik potansiyelinin nasıl kullanılabileceği oldukça önemlidir.

Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında finansal okuryazarlık eğitiminin nasıl sunulduğunu, bu eğitimin öğrencilere kazandırılması amaçlanan temel kavramları ve becerileri, etkili bir şekilde ele alınıp alınmadığını ve her iki ülkenin eğitim sistemleri arasındaki benzerlikleri ve farkları incelerken her iki ülkenin finansal okuryazarlık öğrenme alanını nasıl ele aldığını ve öğrencilere nasıl aktardığını anlamak ve öğrencilerin toplumsal etkileşimlerine ve bilgi iklimine nasıl bir katkı sağladığı bu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda, bu çalışma her iki ülkenin eğitim sistemlerinin güçlü yönlerini ve iyileştirme potansiyellerini de değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Amaç

Vatandaşlık bilinci, ekonomik ve finansal okuryazarlık gibi temel konular, genç bireylerin toplumlarına aktif ve bilinçli bir şekilde katılmalarını sağlayan kritik yetkinlikler arasında yer almaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarını inceleyerek, ülkelerin eğitim sistemlerinin 21. yüzyıl becerilerini içeren finansal okuryazarlık konularını nasıl yansıttığını ele almayı amaçlamaktadır. İsveç ekonomi ve finansal okuryazarlık açısından Türkiye'den farklı bir noktada olduğu için bu farkın oluşmasında sosyal bilgiler eğitimi içinde finansal okuryazarlık becerisi açısından incelenmesine gerek duyulmuştur. Bu bağlamda Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler programları kapsamında "Finansal Okuryazarlık" öğrenme alanlarını karşılaştırmalı bir analiz yaklaşımıyla incelenmiştir.

Bu doğrultuda araştırmanın temel odak noktası ekonomi ve finansal okuryazarlık konularının bu iki ülkedeki sosyal bilgiler eğitiminde nasıl ele alındığını incelemektir. Türkiye ve İsveç gibi farklı kültürel ve eğitimsel bağlamlarda, sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarının finansal okuryazarlık alanındaki yaklaşımları ve etkililiği hakkında ders kitapları kapsamında ayrıntılı bir analiz ve karşılaştırmalı bir değerlendirme eksikliği bulunmaktadır. Bu çalışma, Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programlarını ve ders kitaplarını incelerken ekonomi öğrenme alanı ve finansal okuryazarlık eğitimi açısından karşılaştırmalı bir analiz sunarak bu eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlar dahilinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Türkiye'de ve İsveç'te uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarında finansal okuryazarlık öğrenme alanı ile ilgili hangi kazanımlar yer almaktadır?
2. Türkiye'de ve İsveç'te uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarında finansal okuryazarlık öğrenme alanı ile ilgili hangi kavramlar kullanılmaktadır?
3. Finansal okuryazarlık bağlamında Türkiye ve İsveç ders kitaplarında benzer içerikler nelerdir?
4. Finansal okuryazarlık bağlamında Türkiye ve İsveç ders kitaplarında farklı içerikler nelerdir?

Önem

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, ekonomi ve finansal okuryazarlık gibi bireysel ve toplumsal ihtiyaçlara yönelik olarak eğitim içeriklerine yeni beceriler eklenmesini de gerekli kılmıştır. Karmaşık bir toplum yapısında, eğitim ihtiyaçları ve beklentileri sürekli değişmektedir; bu da eğitim amaçlarını ve içerik seçimlerini etkilemektedir. Bu bağlamda, ekonomi ve finansal okuryazarlık gibi temel konular, bireylerin modern toplumlarda ekonomik sisteme etkin bir şekilde entegre olabilmeleri için kritik bir öneme sahiptir.

Finansal okuryazarlık, günümüzün karmaşık ekonomik dünyasında bireylerin ve toplumların finansal refahlarını artırmanın anahtarlarından biridir. Bu, bireylerin ve toplulukların mali kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmelerine rehberlik etmektedir.

Bu çalışmanın önemi, sosyal bilgilerin finansal okuryazarlık açısından nasıl işlev gördüğünü ve genç nesillerin toplumlarına nasıl katkıda bulunacaklarına dair bilinçlerini nasıl şekillendirdiğini anlama konusundaki katkısında yatmaktadır. Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programlarını ve ders kitaplarını incelemek ve aynı zamanda, finansal okuryazarlık becerisine ve iyileşme potansiyelleri olan alanlara da odaklanarak küresel bir iş birliği yapmaya yönelmek, bu alanların programlara ve ders kitaplarına nasıl entegre edildiğini ve öğrencilere nasıl katkı sağladığını araştırmaktadır. Günümüz dünyasında, vatandaşlar olarak yaşanan toplumları anlamak ve etkilemek için bilgi ve becerilere ihtiyaç vardır. Vatandaşlar, demokratik bir toplumun temel taşlarıdır ve bu nedenle bilinçli, katılımcı ve sorumlu bir şekilde hareket etmeleri önemlidir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler eğitimi, vatandaşlık eğitiminin temel bir bileşenidir ve öğrencilere toplumsal meseleleri anlama, eleştirel düşünme, etkili iletişim kurma ve toplumsal sorumluluk alma becerilerini kazandırmayı amaçlar. Bu programlar, geleceğin liderlerini ve vatandaşlarını yetiştirmenin yanı sıra, toplumun değerlerini de yansıtır.

Bu çalışmanın önemi, birkaç açıdan öne çıkmaktadır. İlk olarak, sosyal bilgiler eğitiminin vatandaşlık, ekonomi ve finansal okuryazarlık gibi temel konuları ele almadaki rolünün anlaşılması, bu alanlardaki eğitim politikalarının ve uygulamalarının daha iyi şekillendirilmesine katkı sağlayabilir. İkincisi, Türkiye ve İsveç gibi farklı ülkeler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların tespit edilmesi, uluslararası karşılaştırmalı eğitim araştırmalarına katkıda bulunabilir. Üçüncüsü, bu çalışma, eğitimciler, politika yapımcılar ve araştırmacılar için bir kaynak olarak hizmet ederek, sosyal bilgiler eğitiminin kalitesini artırmaya yönelik stratejilerin oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, sosyal bilgiler eğitimi alanında bir boşluğu doldurmayı amaçlamakta ekonomi ve finansal okuryazarlık eğitimine yönelik beceriler edinilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Türkiye ve İsveç'in eğitim sistemlerini ve ders kitaplarını incelemek, bu iki ülkenin yaklaşımlarını daha iyi anlamamıza ve sosyal bilgiler eğitiminin geleceğini şekillendirmede değerli bir perspektif sunmaktadır.

Farklı ülkelerle karşılaştırma genelde öğretim programları, ders kitaplarının biçimsel özellikleri ya da program içerikleri ele alınarak daha sınırlı çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırma Türkiye ile İsveç sosyal bilgiler programlarında yer alan ekonomi ve finansal okuryazarlık konularını derinlemesine inceleyerek farklı bakışların çerçevesinde iki ülkenin de istenilen ekonomi öğrenme alanları ve finansal okuryazarlık becerilerinin sosyal bilgiler öğretim programlarına, ders kitabı etkinliklerine yansımalarıyla, Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi olan İsveç'in bu süreçleri program kazanımına nasıl entegre ettiğini finansal açıdan olması istenen vatandaşlık performanslarını içine alacak şekilde geniş bir perspektiften, farklı parametreleri bir araya getirme açısından önemlidir.

Sayıtlar

Bu çalışmada elde edilen sosyal bilgiler programlarının, ders kitaplarının programa uygun şekilde uygulandığı ve araştırmacının tarafsız davrandığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma Millî Eğitim Bakanlığı tarafından güncellenen 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programı ve bu program çerçevesinde MEB tarafından hazırlanan 4.,5. ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile İsveç Skolverket (Ulusal Eğitim Ajansı) yurttaşlık programı ve 4-6. sınıf ders kitapları incelenmesiyle sınırlıdır. Ayrıca İsveç'in tek yapılı öğretim sistemi nedeniyle ilkokuldan liseye kadar kesintisiz devam eden süreçte ders kitapları ve öğretim programlarının Türkiye'deki yaş gruplarına karşılık gelen kazanım ve ders etkinliklerinin incelenmesiyle sınırlıdır.

Tanımlar

Finansal okuryazarlık: Kişisel finansal davranışlarını yönetme, bütçe ve yatırım tutumları dahil çeşitli finansal durumları anlama ve etkili bir şekilde kullanma yeteneğidir.

Finansal yeterlilik: Bireyin finansal tutum ve davranışlarını kendi başına sergileyip finansal kararlar alabilme becerisi olarak tanımlanabilir (Pir, 2019).

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

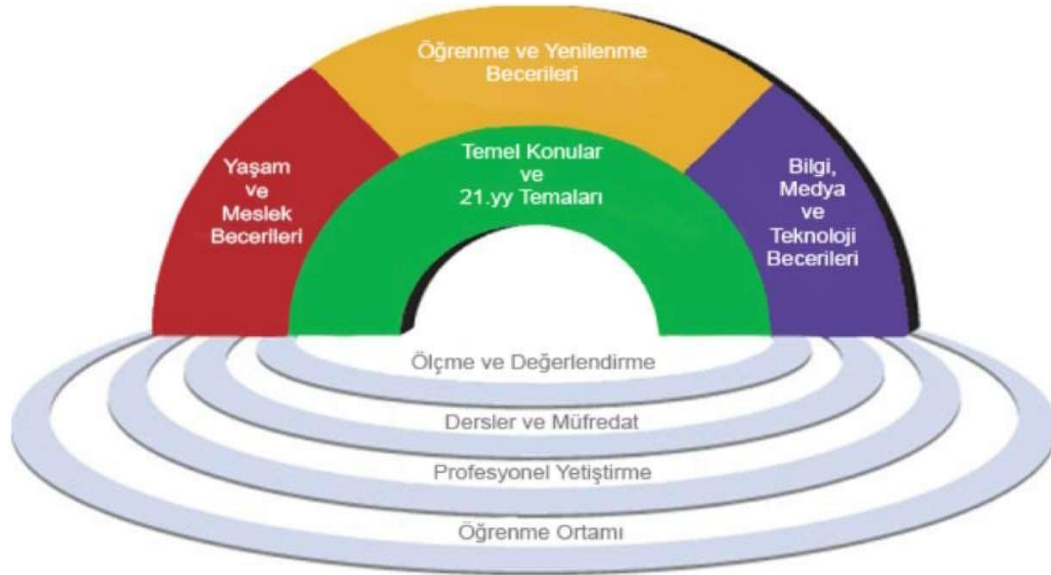
Bu bölümde 21. yüzyıl becerileri, ekonomi ve ekonominin kökenleri, ekonomik roller, ekonomik vatandaşlık çeşitleri, finansal okuryazarlık, finansal okuryazarlığın önemi, finansal refah, ekonomi ve finansal okuryazarlık ile ilgili yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

Covid-19 pandemisi gibi küresel olaylar, birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da yeni bir düzeni beraberinde getirmiştir. Bu yeni düzende, eğitim artık sınıflarla ve okullarla sınırlı kalmamakta, aksine değişen ihtiyaçlara cevap verebilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Küreselleşme ve dijitalleşme, öğrenmeyi fiziksel sınırlardan çıkararak yaşamın her alanına yaymış, böylece yaşam boyu öğrenme kavramını güçlendirmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019). 21. yüzyılın öğrencileri, yenilikçi, yaratıcı, çözüm odaklı, yüksek motivasyona sahip, iletişim, teknoloji ve bilgi okuryazarlığına hâkim, problem çözme ve eleştirel düşünme gibi üst düzey bilişsel becerilere sahip olmalıdır (Aydeniz, 2017).

Küreselleşme ve dijitalleşme, insanları, şehirleri, ülkeleri ve kıtaları bireysel ve kolektif potansiyelleri büyük ölçüde artıracak şekilde birbirine bağlasa da aynı zamanda karmaşıklığı, belirsizliği ile riskleri ve fırsatları içinde barındıran bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, eğitim artık sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda bireyleri bu karmaşık dünyada yön bulmalarını sağlayacak becerilerle donatmayı da amaçlamalıdır (OECD, 2021a). Bu beceriler dünya ekonomisinde rekabet edebilmek ve gelişmek, yalnızca asit yazıları okuma becerisinden daha fazlasını gerektirir. 21. yüzyılın okuryazarlık anlayışı, bilgiyi sadece almakla değil, aynı zamanda doğrulamak ve yapılandırmakla da yakından ilgilidir (OECD, 2021a). Artık okuryazarlık, yazılı bilgiyi anlama, kullanma ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme kapasitesini ve aynı zamanda matematiksel düşünme becerilerini içermektedir. Ancak dünya nüfusunun önemli bir kısmı hala işlevsel olarak okuma yazma bilmediği gerçeği yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Bu, bu kişilerin modern dünya ekonomisine etkin bir şekilde katılamamaları ve ekonomik anlamda topluma katkıda bulunamamaları anlamına

gelir. Bu nedenle, okuryazarlık, ekonomik başarı ve kişisel gelişim için temel bir beceri haline gelmiştir (Hanushek, 2016).

Bu beceriler, bireylerin modern dünya ekonomisinde rekabet edebilmeleri ve kişisel gelişimlerini sürdürebilmeleri için kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, okuryazarlık eğitimi ve desteklenmesi, bireylerin daha iyi bir geleceğe sahip olmalarını sağlamak için önemli bir yatırımdır. Bu becerilerin geliştirilmesi kapsamında 21. Yüzyıl Öğrenimi Ortaklığı (P21, 2015) projesi geliştirilmiştir. 21. Yüzyıl Öğrenimi Ortaklığı, tüm öğrencilerin küresel ve dijital olarak birbirine bağlı bir dünyada başarı için bilgi ve beceri oluşturmak üzere beşikten kariyere kadar okulda ve sonrasında eğitim deneyimlerine ihtiyaç duyduğunu kabul etmektedir (P21, 2015). Küresel işgücünün 5 milyondan fazla üyesini temsil eden P21, kanıta dayalı eğitim politikasını ve uygulamasını geliştirmek ve yenilikçi öğretme ve öğrenmeyi herkes için bir gerçeklik haline getirmek için ABD ve yurtdışından iş dünyası, hükümet ve eğitim liderlerini bir araya getirmektedir. Proje öğrencilerin günümüz dünyasında başarılı olmalarını sağlayacak becerileri tanımlamak için bir dizi kapsamlı model geliştirmiştir. Bu model, öğrencilerin farklı alanlardaki bilgi ve becerilerini geliştirmelerini amaçlamaktadır. Bu bağlamda P21 ve OECD tarafından belirlenen 21. yüzyıl becerileri için bir temalar oluşturulmuştur.

Şekil 9. 21. Yüzyıl Temaları

Kaynak. (P21, 2015; Battelle for Kids, 2019 ve OECD, 2018)

Şekil 9’da verildiği gibi modelin odak noktası, temel konular ve 21. yüzyıl temalarıdır. Temel konular geniş bir eğitim yelpazesini kapsamaktadır. Matematik ve bilim, analitik düşünmeyi ve problem çözme yeteneklerini geliştirirken dil sanatları ve dünya dilleri, iletişim becerilerini destekler. Ekonomi ve devlet ve vatandaşlık, toplumsal yapıyı anlamak ve bireylerin topluma katılımını sağlamak adına önemlidir. Sanat ve tarih, kültürel birikimi ve tarihsel bakış açısını geliştirirken coğrafya, dünyanın farklı bölgelerini ve fiziksel yapılarını keşfetmeyi teşvik eder. İngilizce ve okuma ise bilgiye erişimi artırır ve dünya çapında iletişimi kolaylaştırır. Bu alanlar, bireylerin eğitimleri boyunca çok yönlü bir bakış açısı geliştirmeleri gibi alanları içermektedir (P212015). Temel bilgi öğretimi bağlamında öğrenciler aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim ve iş birliği gibi günümüz dünyasında başarı için gerekli becerileri de öğrenmelidir (P21, 2015).

P21 ve OECD Çerçevesi Kapsamında 21. Yüzyıl Temaları

21. yüzyıl akademik içeriği daha iyi anlamayı teşvik etmek amacıyla 21. yüzyılın disiplinler arası temalarını temel derslere entegre etmelidir: (P21, 2015; OECD 2021a).

Küresel Farkındalık: Öğrencilere dünya genelindeki kültürel, sosyal ve ekonomik dinamikleri anlama fırsatı sunar.

Finansal, Ekonomi ve Girişimcilik Okuryazarlığı: Bireylere finansal planlama, ekonomik süreçlerin anlaşılması ve girişimcilik konularında bilgi ve beceri kazandırır. Uygun kişisel ekonomik seçimlerin nasıl yapılacağını bilmek ve ekonominin toplumdaki rolünü anlamaktır. İş yeri üretkenliğini ve kariyer seçeneklerini geliştirmek için girişimcilik becerilerini kullanmaktır.

Sivil Okuryazarlık: Vatandaşların demokratik süreçleri anlamalarına, siyasi kararlar almalarına ve toplumlarına katkıda bulunmalarına yardımcı olur.

Sağlık Okuryazarlığı: Öğrencilere sağlık konularında bilinçli kararlar alma ve sağlıklı yaşam tarzlarını teşvik etme becerisi kazandırır.

Çevre Okuryazarlığı: Doğal dünyayı anlama ve çevresel sürdürülebilirlik konularında bilinç geliştirme fırsatı sunar.

Finansal, Ekonomik ve Girişimcilik Okuryazarlığı" terimi, 21. yüzyıl becerileri kapsamında oldukça önemli bir yetkinliği ifade eder (Partnership for 21st Century Skills, 2015). Sadece P21 çerçevesinde değil Talim Terbiye Kurulu’nun hazırladığı rapor

çerçevesince de finansal okuryazarlık ve ekonomi bilimi bireylerin ekonomi ve finans konularında bilgili ve bilinçli olmalarını, ekonomik olayları anlamalarını ve finansal kararlarını bilinçli bir şekilde verebilmelerini vurgular. Bu beceriler, bireylerin ekonomik bağımsızlık kazanmalarına, finansal istikrar sağlamalarına ve toplumlarına ekonomik olarak katkıda bulunmalarına yardımcı olur. Aynı zamanda bu beceriler, iş dünyasında başarılı olmaları ve girişimcilik fırsatları yaratmaları için önemlidir.

Ekonomi ve Kökenleri

Ekonomi kelimesinin kökeni Eski Yunan Döneminde “oikonomia” veya “oikonomus”una dayanmaktadır. Kelimenin ilk bölümü “oikos” "ev veya “hane halkı", ikinci kısmı “nemein” ise "yönetmek" anlamına gelmektedir. Oikonomikos kavramı "bir haneyi yönetme görevi” olarak tanımlanabilir. Dotan’a (2016) göre temelleri hem Eski Yunan Dönemine dayanan oikonomia kavramı hem de çağdaş ekonomi, insan davranışını alternatif kullanımları olan amaçlar ve araçlar arasındaki bir ilişki olarak inceler. Bununla birlikte, her iki yaklaşım da herhangi bir ekonomik eylemin rasyonelliğini araçların tutumlu kullanımına bağlamaktadır.

Ekonominin temel eğilimi, bireysel ve toplumsal amaçlara ulaşmak için kaynakların en verimli ve etkili kullanımını ortaya çıkarmaktır (Parker, 2001). Ekonomi hem bireylerin hem de grupların davranışlarını ayrıca kişilerarası ve gruplar arası ekonomik etkileşimleri tanımlamaya çalışır. Ekonomi biliminin en bilinen tanımını Marshall’ın neoklasik bakış açısını referans alan Lionel Robbins şu şekilde tanımlar: Ekonomi bilimi; “sınırlı kaynakların alternatif kullanılma imkanlarını inceleyen bir bilim dalıdır” (Robbins, 1984).

Ekonomi; üretim, tüketim, tasarruf, yaratıcılık, pazar payı, arz-talep, risk, finansal okuryazarlık, finansal gelişim, kar, rekabet ve verimlilik kavramlarıyla karakterize edilebilir. Ekonomi kıt kaynakları dağıtmak için bir sistem olarak ve girişimcilik eğitimi talep eden, giderek daha küresel ve karmaşık bir dünyaya bir cevap olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin girişimcilik yetkinliklerine sahip olmaları girişimciliğin toplumun gelişimi ve ekonomik büyüme için önemi büyüktür.

Bu bağlamda ekonominin temel sorunu, insanların sonsuz istekleriyle sınırlı olanaklar arasındaki dengeyi sağlamaktır. İnsanlar sürekli olarak daha fazla mal ve hizmet istemektedir, ancak bu istekleri karşılayacak kaynaklar sınırlıdır. İşte bu durum, olanaklar

ve istekler ikilemi olarak ekonomik sorunun temelini oluşturur (Peterson, 1976). Bu nedenle bireyler neyi satın alacakları veya üretecekleri, nasıl ve kimin için üretecekleri ve ne tüketecekleri konusunda sürekli kararlar alırlar. Genel olarak bireylerin her zaman daha fazlasını isteme eğilimleri olduğu için genel tanımıyla ekonomi insanların kıt kaynaklarla nasıl seçim ve karar verdiklerinin incelenmesidir. Ekonomi bu karar alma davranışlarını inceler (Odabaş, 2003).

Ekonomi Eğitimi ve Ekonomi Okuryazarlığı

Marshall (1920) ekonomiyi “hayatın olağan işinde insanoğlunun incelenmesi” olarak tanımlar ve “bireysel ve toplumsal eylemin, refahın maddi gerekliliklerinin karşılanması ve kullanılmasıyla yakından bağlantılı olan bölümünü” araştırır (Mizzi, 2021). Robbins (1984) “insan davranışını amaçlar ile alternatif kullanımlara sahip kıt araçlar arasındaki ilişki olarak inceleyen bilim” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım dünya çapında bir norm haline gelmiş ve dünya çapında ekonomi öğrenimi için bir başlangıç noktası haline gelmiştir (Brant, 2015). Ekonomi ve kişisel finans alanındaki eğitim süreçleri bireylerin “ekonomik vatandaşlar” olarak hareket etme yetenek ve becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir (Billimoria, Monique, Jared ve Floor, 2013; Davies ve Brant, 2006). Bu da bireylerin ekonomik ve finansal olarak karşı karşıya kaldığı durumlar karşısında yetkin davranışlar gösterebilmeleri gerektiği anlamına gelir. Bu tür davranışlar göz önüne alındığında, ekonomi alanında genel ekonomik konular (örneğin, enflasyon, piyasalar, fiyatlar) ve belirli finansal konular (gelir, tasarruf, yatırım, finansal planlama) olarak tanımlanabilir. Bu durumda, ekonomi eğitiminin daha kapsamlı olduğu görülürken, finansal eğitimin daha geniş bir ekonomi alanının bütünleşmiş bir parçası olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda ekonomi okuryazarlığı, günlük yaşamda arz ve talep, enflasyon ve rekabet gibi temel ekonomik kavram ve ilkeleri anlama, kullanma yeteneğini tanımlarken ekonominin toplumsal etkilerini makroekonomik düzeyde anlamaya odaklanmaktadır ve bireylerin ekonomik vatandaşlık becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Al-Rabaani, 2019; Walstad, Rebeck ve Butters, 2013).

Bu kapsamlı ve yaşam boyu süren bir süreç olduğu için ekonomik okuryazarlığı ölçmek zorlu bir görevdir.

Bu ölçüm, genellikle bireylerin ekonomik terimleri anlama, bütçe yapma, borç yönetimi gibi konulardaki bilgi düzeylerini değerlendirmeyi içerir (McCowage ve Dwyer, 2022). Ancak, ekonomik okuryazarlık daha geniş bir perspektife sahiptir ve sadece finansal bilgi düzeyini değil, aynı zamanda bireylerin bu bilgileri nasıl kullanabildiklerini, finansal kararlarını nasıl planladıklarını ve ekonomik durumlarına uygun olarak nasıl hareket ettiklerini de içerir. Ekonomik okuryazarlık düzeyini anlamak, toplumdaki genel ekonomik sağlığı ve bireylerin finansal refahını değerlendirmek açısından önemlidir. Bu değerlendirme, finansal eğitim programlarının tasarımı, ekonomik politikaların oluşturulması ve bireylerin ekonomik kararlarını daha etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olacak önlemlerin alınması için temel oluşturabilir.

Dünya genelinde ekonomik okuryazarlık eğitiminin artırılması, yoksulluğun azaltılmasına, daha sürdürülebilir ekonomik koşulların yaratılmasına ve dünya nüfusunun yaşam memnuniyetinin artırılmasına katkı sağlayabilir. Ekonomik okuryazarlık, bireylerin finansal durumlarını kontrol edebilmek ve ekonomik olayları anlayabilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalarını ifade eder (Hansen, 1976). Bu kavram, kişilere kendi ekonomilerini yönetme yeteneği kazandırır ve ekonomik olayları doğru bir şekilde yorumlamalarını sağlar. Bu, bireylerin kişisel finansal kararlar alabilmesi ve genel olarak ekonomik konularda bilinçli bir şekilde hareket edebilmesi anlamına gelir.

Ekonomik okuryazarlık, mikro ve makro ekonomik düzeyde kararlar almada etkili olabilir. Kişisel finansal planlama, borsa yatırımları, ev satın alma gibi konularda bilgi sahibi olmak, bireylerin finansal geleceklerini daha etkin bir şekilde yönetmelerine yardımcı olabilir. Bu, bireylerin kişisel finansal kararlar alabilmesi ve genel olarak ekonomik konularda bilinçli bir şekilde hareket edebilmesi anlamına gelir (Mizzi, 2021). Profesyonel yardım almak önemli olabilir, ancak ekonomik okuryazarlık, bireyin bu yardımı daha iyi anlamasını ve etkin bir şekilde kullanmasını sağlar (OECD, 2019).

Ekonomi okuryazarlığa sahip bireyler; küresel ekonomi, uluslararası ticaret, küresel ekonomik ilişkiler hakkında bilgi sahibi olurlar. Vergiler ve Kamu Harcamaları, Kamu hizmetleri, vergi ödemeleri ve kamu harcamalarının etkilerini anlayabilirler. Sosyal sorumluluk, iş dünyasının ve bireylerin toplumsal sorumluluklarını analiz edebilirler (Retzmann ve Seeber, 2016).

Dünya ekonomisinde meydana gelen krizler, değişimleri beraberinde getirerek bireylerin sağlıklı harcama ve tasarruf alışkanlıklarını, şirketleri, politika yapıcılarını etkilemektedir. Bu durum, bireylerin, şirketlerin ve karar alıcıların finansal kararlarını dikkatlice yönlendirmelerini zorunlu kılar ve bu nedenle ekonomik olayların yönetimi,

küresel ekonomik istikrarın sağlanması ve sürdürülebilir bir finansal gelecek inşa etme çabaları giderek daha kritik bir önem taşır. OECD'nin verilerine göre, çoğu gelişmiş ülkede hane halkı tasarruf oranlarının azaldığı görülmektedir (OECD, 2016a).

Ekonomi ve toplum ekonominin toplumsal etkilerini anlamaya odaklanmaktadır ve öğrencilere ekonomik vatandaşlık becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda içerikler şunları içermektedir:

Ekonomik okuryazar bir kişi ekonomiye özgü davranışlar – düşünme veya hareket etme biçimleri- ele alınarak ekonomik okuryazar bir kişiden beklenen davranışlar belirlenmiştir (Hansen, 1976; Wentworth, 1976). Bu davranışlar şu şekilde tanımlanmıştır. Ekonomik okuryazar bireyler:

Wentworth Tarafından Belirtilen Yeterlilikler Şunlardır:

- Ekonomik kavramları tanımlayabilir, örnekler verebilir ve günlük hayatta nasıl kullanıldığını açıklayabilir.
- Ekonomik verileri okuyabilir, yorumlayabilir, analiz edebilir ve grafik, tablo veya diyagram gibi görsel araçlarla sunabilir.
- Ekonomik sorunları tanımlayabilir, nedenlerini ve sonuçlarını belirleyebilir, alternatif çözümler üretebilir ve değerlendirebilir.
- Ekonomik kararlar alabilir, bunların fayda ve maliyetlerini hesaplayabilir, kendi tercihlerini ve başkalarının tercihlerini anlayabilir ve saygı duyabilir.
- Ekonomik sistemleri tanıyabilir, karşılaştırabilir, eleştirebilir ve kendi görüşlerini savunabilir.
- Sosyal adalet konularını kavrayabilir ve gelir eşitsizliği konularını ele alabilir (Wentworth, 1976)

Hansen İse Bu Yeterlilikleri Şu Şekilde İfade Etmiştir:

- Ekonomik gerçeklik yeterliliği: Ekonomik olayları ve olguları doğru bir şekilde algılayabilme ve anlayabilme yeteneği.
- Ekonomik analiz yeterliliği: Ekonomik olayları ve olguları mantıksal ve tutarlı bir şekilde açıklayabilme, değerlendirebilme ve yorumlayabilme yeteneği.

- Ekonomik politika yeterliliği: Ekonomik olayları ve olguları etkileyen politikaları tanıyabilme, karşılaştırabilme, eleştirebilme ve kendi görüşlerini belirtebilme yeteneğine sahip olmaktır (Hansen, 1976).

Ekonomi ve Finansal Okuryazarlık İçin Temel Kavramlar

Bu bölüm, bireylere ekonomik düşünmeye ve temel ekonomi kavramlarını anlamaya yönelik bir temel oluşturur.

Temel Ekonomik Kavramlar kategorisinde bireylere arz ve talep, piyasa, enflasyon, işleyen faiz oranları ve ekonomik sistemler gibi ekonomik temel kavramları tanıtmayı hedeflemektedir.

Tablo 2

Ekonominin Temel Kavramları

Maliyet-fayda	Herhangi bir seçim yaparken, o seçimin tam maliyet ve fayda seti değerlendirilmelidir. Yani sadece faydaları değil, aynı zamanda maliyetleri de göz önünde bulundurmalıdır.
Arz ve talep yasası	Ekonominin temel taşı olarak kabul edilir. Bu yasa, bir ürünün arzının yükseldiği durumlarda fiyatın düşeceğini, talebin arttığı durumlarda ise fiyatın yükseleceğini ifade etmektedir. Arz ve talep, ekonomik kararların temelini oluşturur ve fiyatların nasıl oluştuğunu anlamaya yardımcı olmaktadır.
Marjinal fayda	Bireylerin bir şeyi ne kadar talep etmeleri gerektiğini belirlerken önemli bir kavramdır. Genellikle bir şeye sahip olduğumuzda marjinal faydası azalır, bu da ekonomik kararları etkilemektedir.
Fırsat maliyeti	Bir kararın alternatifine göre değerlendirilmesi gereken önemli bir kavramdır. Vazgeçilen alternatifin değeri, bir aktivitenin faydasını değerlendirirken göz önünde bulundurulacak bir faktördür. Bu kavram, ekonomik kararları değerlendirirken önemli bir rol oynamaktadır.
Faiz oranları	Bir ekonomideki para arzını ve talebini etkileyen önemli bir faktördür. Faiz oranları ile büyüme arasında ters bir ilişki bulunmaktadır; faizler yükseldiğinde yatırımlar azalabilir ve ekonomik büyüme düşebilir.
Enflasyon	İş döngüsü, ekonominin yükseliş ve düşüş dönemlerini gösteren bir döngüdür. Fiyatların genel seviyesinde bir önceki döneme göre (çoğunlukla bir önceki ay veya yıl) gözlenen yükseliş yüzdesidir.
İşsizlik	Ekonominin temel göstergelerinden biri olan işsizlik, çalışma gücüne sahip bireylerin iş aramalarına rağmen istihdam edilememesi durumunu ifade eder.

Kaynak. Stevenson ve Wolfers (2020); www.halkbank.com.tr. (07.09.2023)

Temel ekonomi kavramları, ekonomik olayları anlamak ve ekonomik kararlar almada yardımcı olmak için önemlidir. Bu kavramlar, mikro ve makroekonomik düzeyde

ekonominin işleyişini anlamaya katkı sağlar. Ekonominin iki ana akımı, mikroekonomi ve makroekonomi, ekonomik olayları farklı perspektiflerden incelemektedir. Mikroekonomi, bireylerin, firmaların ve sektörlerin ekonomik kararlarını ve etkileşimlerini incelerken, makroekonomi geniş ekonomik göstergeleri, toplam üretimi, işsizliği, enflasyonu ve faiz oranlarını içeren büyük ölçekli ekonomik konuları ele alır (McCowage ve Dwyer, 2022).

Temel Finansal Kavramlar

Bu bölüm, öğrencilere temel finans kavramlarını ve kişisel mali yönetimi öğretir. Buna tasarruf, yatırım, bütçe yapma, faiz, borç ve kredi gibi konular dahildir.

Bütçe: Gelecekteki bir zaman diliminde para yönetimi için yapılan plan, beceri ve bilgilerin bütünüdür. Harcama alışkanlıklarını analiz ederken ve gelir, gider ve ödemeler bütçe doğrultusunda planlanır.

Birikim: Yatırım yapabilmek için gerekli bilgi ve becerilerin tümüdür. Yatırım kavramlarını anlamak ve kullanmak, birikim yapabilme sürecini kapsar.

Bankacılık: Banka hesaplarının etkin bir şekilde yönetilmesi, masrafların, koşulların ve sistemlerin dikkatlice planlanmasıdır.

İhtiyaç Yönetimi: Temel gereksinimlerin (beslenme, ulaşım, barınma gibi) karşılanması becerisidir. İhtiyaçların doğru şekilde belirlenmesi ve kategorize edilmesi önemlidir.

Sigorta: Deprem, sağlık, trafik gibi risklere karşı sigorta türlerinin anlaşılması ve gerekliliklerinin değerlendirilmesidir.

Borç Yönetimi: Borç oluşturma ve yönetme sürecinin doğru kararlarla planlanmasıdır.

Kredi Yönetimi: Kredi notunun yüksek tutulması ve düşük notların düzeltilmesi için çözümler oluşturmayı içerir.

Emeklilik: Gelecekteki mali güvenceyi sağlamak adına bireysel emeklilik planları ve farklı emeklilik yöntemlerinin anlaşılmasıdır.

Tasarruf: Giderleri azaltarak ve doğru finansal yönetim planlamasıyla tasarruf etme eğilimidir (Stanford ekonomi sözlüğü, 2008).

Ekonomik Vatandaşlık

Bireyler ekonomiyi seçimleri aracılığıyla şekillendirebilir. Herhangi bir şey satın alındığında veya işe bir araç gidildiğinde ekonomiye katkıda bulunabilir. Ayrıca, harcama yapmayı veya daha az çalışma tercih edildiğinde de bir ekonomi üzerinde etki oluşturabilir. Toplumdaki her birey parasıyla yaptığı ya da yapmadığı her şeyle ekonominin nasıl gittiğini belirleyebilir. İşte bu yönleriyle ekonomi sayılardan daha fazlasıdır.

Ekonomi bir toplumun becerileri ekonomik büyümenin önemli belirleyicilerindendir. Ekonomik açıdan, nüfusun toplam bilişsel becerileri, -sadece okul kazanımından ziyade- uzun vadeli ekonomik büyüme ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğuna dair güçlü kanıtlar olduğu sonucuna varmaktadır. Bilgi sermayesi ve büyüme arasındaki ilişki, eğitim kalitesine uzun vadeli yatırımlar yapmanın önemini vurgulamaktadır.

Finansal eğitim, mevcut Global Civic Education (GCE) yani Küresel Yurttaşlık Eğitimi konularına ve öğrenme hedeflerinin önemine paralel olarak giderek daha fazla vurgu yapılmaktadır. Child and Youth Finance International (Gençler ve Çocuklar için Finansal Eğitim [CYFI]) tarafından sunulan “Değişim Teorisi” finansal eğitimin, uygun finansal hizmetlere erişimle birleştiğinde, finansal kapasiteyi ve sosyal güçlenmeyi artırdığını ve sonuçta daha fazla ekonomi bilen vatandaşlık modelini ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Bu teoriye göre uluslararası aktörler, finansal okuryazar ve sosyal açıdan sorumlu bir nesil yetiştirmenin önemini anlamalı ve onlara güçlendirilmiş ekonomik vatandaşlar olmaları için bir araç sağlamalıdır. Küresel Vatandaşlık Eğitimi ve özellikle Ekonomik Vatandaşlık Eğitimi, bunun gerçekleşmesinde önemli bir rol oynayabilir.

Westheimer ve Kahne'nin (2004) demokratik vatandaşlık çerçevesinden yararlanılarak Crowley ve Swan tarafından hazırlanan tabloda oluşturulan ekonomik vatandaşlık tipolojilerine göre “Ekonomik Vatandaşlık” 4 bölümde incelenmiştir. Bu bölümler kişisel olarak sorumlu, katılımcı, adalet odaklı vatandaş, seçici ekonomik vatandaşlar olarak belirlenmiştir.

Tablo 3

Ekonomi Vatandaşlığı Modelleri

Kişisel Olarak Sorumlu Ekonomik Vatandaş	Kişisel olarak sorumlu ekonomi vatandaşlığı, ihtiyatlı kişisel harcama, tasarruf ve bütçeleme kararları verir; uzun vadeli ekonomik planlama yapar, ekonomik düşünme biçimlerini hayatın birçok alanında kullanır, daha iyi kişisel kararlar almak için Maliyet-fayda analizini, fırsat maliyetini vb. göz önünde bulundurur.	Kişisel olarak sorumlu ekonomi vatandaşlığı için, iyi vatandaşlık, ekonomik düşünceyi üretken kişisel kararlar vermenin bir aracı olarak kullanır.	Gaz fiyatlarındaki keskin artış nedeniyle, kişisel olarak sorumlu ekonomi vatandaşlığı, işe bisikletle gitmenin maliyet-fayda analizine katılır.
Katılımcı Ekonomik Vatandaş	Katılımcı ekonomi vatandaşlığı ister özel ister kamu sektöründe olsun, toplumun, devletin veya ulusun ekonomik işleriyle ilgili organizasyonlara aktif olarak katılır; girişimciliğe, inovasyona ve serbest piyasalara değer verir; piyasaları ve hükümeti işleyen sistemler olarak görür; Sosyal ve politik problemleri çözerken ekonomik düşünme biçimlerini uygular.	Bu vatandaşlık türü için, iyi ekonomi vatandaşlığı ekonomik sorunları çözenin bir aracı olarak liderlik pozisyonlarını almayı içerir.	Benzin fiyatlarındaki keskin artış nedeniyle, katılımcı ekonomi vatandaşlığı, araç havuzu programları hakkında farkındalık yaratmak ve karayollarında artan bisiklet trafiği için bisiklet güvenliğini savunmak için topluluk gruplarıyla birlikte çalışır.
Adalet Odaklı Ekonomik Vatandaş	Adalet odaklı ekonomi vatandaşlığı, işçileri ve çevreyi koruyan daha sürdürülebilir bir ekonomik sistem oluşturmak için çalışır; Adaletsiz ekonomik koşulları vurgulamak için kolektif eylemde bulunur; iyi hizmet görmeyen veya serbest piyasa sistemi tarafından sömürüldüğünü hissedenlerin bakış açılarını araştırır ve değer verir; yoksulluğu, işsizliği, eksik istihdamı vb. daha iyi anlamak için ekonomik düşünme biçimlerini kullanır.	Bu vatandaşlık türü için, iyi ekonomik vatandaşlık, ekonomik adaletsizliğin temel nedenlerini tanımlamayı ve sistemik ekonomik reformları teşvik etmek için kolektif olarak çalışmayı içerir.	Gaz fiyatlarındaki keskin artış nedeniyle, adalet odaklı ekonomi vatandaşlığı, toplu taşıma yollarını, bisiklet şeritlerini genişletmek veya gaz fiyatlarını düşürmek için devlet eylemini teşvik etmek de dahil olmak üzere hangi hizmetlerin toplulukları üzerindeki etkiyi azaltabileceğini anlamak için marjinalleştirilmiş topluluklarla çalışmaya başlar.
Seçici Ekonomik Vatandaş	Seçici ekonomi vatandaşlığı, çeşitli medya yayınlarını tüketerek çağdaş politik, sosyal ve ekonomik konuları anlamak için çalışır; politika kararlarını birden fazla perspektifi göz önünde bulundurarak eleştirir; Arkadaşları, ailesi, iş arkadaşları vb. ile politik, sosyal ve ekonomik konular hakkında bilinçli tartışmalara katılır; güncel olaylar hakkında fikir oluşturmak için ekonomik düşünme biçimlerini kullanır.	Bu vatandaşlık türü için, iyi ekonomik vatandaşlık, çağdaş politik ve ekonomik konuları anlamak, eleştirmek ve tartışmak için ekonomik ilkeleri kullanmayı içerir.	Gaz fiyatlarındaki keskin artış nedeniyle, anlayışlı ekonomi vatandaşlığı konuyu araştırır ve fiyat artışının etkisi hakkında bilinçli konuşmalar yapar.

Kaynak. (Crowley ve Swan, 2018)

Sorumlu tüketici davranışının motive edici faktörleri olarak tüketici bilinci ve sürdürülebilirlik odaklı değer yönelimi çalışmalarında tüketici davranışlarını üç boyutta incelemiştir (Buerke, Straatmann, Lin-Hi ve Müller, 2017).

Tablo 4

Sorumlu Tüketici Davranışının Boyutlarına Kavramsal Genel Bakış

Sürdürülebilirliğin boyutları	Sorumlu tüketici davranışının etkisi	
	Toplum üzerindeki etkisi (iyilik yapmak)	Tüketici üzerindeki etkisi (iyi iş çıkarmak)
Çevre	Tüketimin çevre üzerindeki etkisi (örneğin, hava, toprak ve su kirliliği, hayvan refahı)	Tüketimin fiziksel yapı ve sağlık üzerindeki etkisi (örneğin, organik gıdaların potansiyel sağlık yararlarına karşı pestisit riskleri)
Sosyal	Tüketimin toplum üzerindeki etkisi (örneğin, adil ücretler, işçilere ayrımcılık yapılmaması)	Tüketimin sosyo-psikolojik iyilik hali üzerindeki etkisi (örneğin, mutluluk ve yaşam doyumu, kişisel ilişkilerin kalitesi)
Ekonomik	Tüketimin ekonomi üzerindeki etkisi (örneğin, sorumlu şirketlerin desteklenmesi)	Tüketimin finansal durum üzerindeki etkisi (örneğin, aşırı tüketime bağlı finansal riskler, borç yükleri)

Kaynak. Buerke vd., 2017

Küresel Hedeflerden Sorumlu Bir Yaşam

2015 yılında Birleşmiş Milletler (BM) üye devletleri sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler belirlediler. Belirlenen hedefler 17 tanedir. Sürdürülebilir kalkınma, bir toplumun varlıkların yeterli olacağı ve gelecekte de insanlar için kalacak şekilde işlev görmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Varlıklar ekilebilir arazi, orman ve temiz su olabilir.

Küresel hedeflerle 2030 yılına kadar ulaşılmak istenen ana 4 hedef

- Aşırı yoksullukla mücadele
- Dünyadaki eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri azaltmak.
- Barış ve adaleti teşvik etmek.
- İklim krizini çözmek.

Gümrük Bakanlığı'nın "Bilinçli Tüketici Tüketici Bilinci" adlı çalışmanın 2011 tarihli raporuna göre, cinsiyet, yaş, meslek, eğitim durumu, statü ve gelir

gruplarından bağımsız olarak her birey, toplumda bir tüketici olarak kabul edilmektedir. Tüketici eğitimi, bu çalışmaya göre, toplumdaki her bireyin bilinçli bir tüketici ve hatta vatandaş olabilmesi için geliştirilen eğitim programlarını ve araçlarını içermektedir. Tüketici eğitimi, bireyleri ekonomik ve finansal faaliyetlerini yönlendirebilme, ihtiyaçlarını karşılarken kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanabilme, temel hakları hakkında bilgi sahibi olma ve bu hakları kullanma, pazarı etkileme gücünü artırma gibi hedefleri olan bir yatırım olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, tüketici eğitimi, bireylerin bilinçli tüketiciler olmalarını sağlamak ve toplumun genel ekonomik refahını artırmak amacıyla önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Alan yazında bilinçli tüketiciler, sadece mantıklı ve planlı değil, aynı zamanda ürünleri değerlendirirken rasyonel bir yaklaşım sergilerler. Gülmez (2006) tarafından belirtildiği üzere, bu kişiler ürünlerin kalitesini, sağlık ve güvenlik durumunu, içeriğini, çevresel etkilerini ve bütçeye uygunluğunu sorgularlar. Aynı zamanda, Hekimci (2003) tarafından belirtildiği gibi, kusurlu ürünlere karşı tepkilerini gösterirler ve etik ticaret uygulamalarını desteklerler. Aygen (2005) tarafından vurgulandığı gibi, haklarının farkında olan bu tüketiciler, kişisel tercihlerini ve seçimlerini sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal faydayı da gözetenek yaparlar. Bu şekilde, bilinçli tüketiciler, seçimlerini sadece kişisel çıkarlarına dayandırmazlar, aynı zamanda toplumun genel faydasını da göz önünde bulundururlar.

Finansal Eğitim

Finansal eğitim, mikro düzeyde bireylerin finansal konularda bilgi düzeyini artırarak finansal risklere karşı farkındalıklarını geliştirmeyi, finansal hizmetlere daha etkin bir erişim sağlamayı, finansal konularda bilgi birikimlerini artırmayı ve bu bilgi birikiminin bireylerin tüketim, yatırım ve tasarruf davranışlarında olumlu değişikliklere yol açmasını içermektedir. Makro düzeyde değerlendirildiğinde ise bu bireysel değişikliklerin ülke ekonomisine ve toplumsal refaha olan etkilerini içermektedir (TCMB, 2015). OECD'nin finansal eğitim tanımı, finansal okuryazarlığın kapsamlı bir perspektifini sunmaktadır. Bu tanım, bireylerin ve yatırımcıların finansal konularda bilgi sahibi olmalarının ötesinde, finansal riskleri değerlendirme, fırsatları tanıma, bilinçli finansal kararlar alma, gerekirse yardım talep

etme ve finansal refahlarını güçlendirmek için güven ve yetenek geliştirme sürecini içermektedir. (OECD, 2008a). Ayrıca bireylerin finansal farkındalıklarını artırarak finansal ürün ve hizmetlere dair bilgi sağlar. Finansal eğitim, finansal tüketicinin korunması ve finansal konular kapsamında G20 liderleri tarafından onaylanan ve bireylerin finansal güçlenmesi ile finansal sistemin genel istikrarını desteklemek amacıyla oluşturulan üç temel çerçeve, politika düzeyinde kabul görmüştür (OECD, 2016a). Bu çerçeveler şunlardır:

1. **Yenilikçi Finansal Katılım (2010):** Bu ilke, finansal sisteme daha fazla insanın dahil edilmesini hedefler. İnsanların finansal ürün ve hizmetlere erişimini artırmak için yenilikçi çözümler arayışı içerir. Örneğin, dijital finansal hizmetler, mikro finans ve mobil bankacılık gibi yenilikçi yaklaşımlar bu ilkenin altında değerlendirilir (G20, 2010).
2. **Finansal Tüketicinin Korunması (2011):** Bu ilke, finansal tüketicilerin haklarını korumayı amaçlar. Şeffaflık, dürüstlük ve adil uygulamaların teşvik edilmesi bu ilkenin temelini oluşturur. Tüketicilerin finansal ürünler hakkında doğru bilgiye sahip olmaları ve yanıltıcı uygulamalardan korunmaları önemlidir (G20, 2011).
3. **Finansal Eğitim için Ulusal Stratejiler (2012):** Bu ilke, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini artırmayı hedefler. Ulusal düzeyde finansal eğitim stratejileri geliştirilerek, insanların mali konularda bilinçli kararlar almasına yardımcı olur. Bu stratejiler, okullarda, iş yerlerinde ve toplumda finansal eğitimi teşvik eder (Grifoni ve Messy, 2012).

Bu çerçeveler kapsamında finansal eğitimin yeterli alanlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5

Ekonomi Eğitimin Bir Parçası Olarak Finansal Eğitimin Yeterlilik Alanları

Genel eğitim, Öğrencileri önemsemeye teşvik eder.	Finansal eğitim	Yeterlilik alanları
Bireyler için	Ekonomik bağlamda iyi eğitilmiş bireyler, kendi çıkarlarını gözetirken, alternatifler arasında ekonomik olarak makul finansal kararlar alırlar.	Karar verme ve rasyonellik
Toplum ve bireyler açısından	Ekonomi konusunda iyi eğitilmiş bireyler, ekonomik bir amaç için etkileşimlerde başkalarının çıkarlarını, faydalarını, isteklerini ve değerlerini sorumlu bir şekilde göz önünde bulundururlar.	İlişki ve etkileşimler
Sistemsal ilişkiler	Ekonomi konusunda iyi eğitilmiş bireyler, finansal sistemin siyasi çerçevesinin ve siyasi düzenin gerekliliklerinin farkında olarak bu alanın şekillenebileceğini anlarlar.	Düzen ve sistem

Kaynak. Genel eğitimin bir parçası olarak finansal eğitimin yeterlilik alanları (Retzmann ve Seeber, 2016)

Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık hayatın her alanında etkili bir kavram olarak kendini göstermektedir. Bütçe oluşturmaktan, tasarruf etmeye, kredi almaya ve yatırım yapmaya, borçlanmaya kadar bireyler bu etkilerin içindedir. Finansal okuryazarlık, finansal tutumları, becerileri ve davranışları geliştirir ve öğrencilerin finansal refahlarını artırmak için gereken beceri ve güvene erişmelerini sağlar (Björklund ve Sandahl, 2021).

Bireylerin birçoğu finansal okuryazarlık hakkında bilgi sahibi olsa da olmasa da kendilerini finansal kavramların içinde bulurlar. Finansal okuryazarlık parayı akıllıca yönetebilmektir. Ayrıca finansal okuryazarlığın temel kavramlarını bilmeyi ve kullanmayı içerir. Bu temel kavramlar tasarruf, yatırım, bütçe oluşturma ve borçlanmayı içerir. Finansal okuryazarlık en genel tanımıyla “finansal kavramlar ve riskleri bilmek ve anlamak yeterliliği ile farklı finansal değişkenlerle etkili kararlar almak, birey ve toplumun finansal iyi olma halini geliştirmek ve ekonomik hayata katılımı sağlamak için kullanma becerisi, motivasyonu ve güveni” olarak tanımlanmaktadır (OECD/INFE, 2012).

Finansal okuryazarlık, genellikle finansal kapasitenin artması ve finansal davranışın belirleyicisi olarak değerlendirilir. Örneğin, finansal okuryazarlığın

tasarruf, yatırım, servet birikimi, emeklilik planlaması, kredi ve ipotek sözleşmeleri, borçlanma, ücret bilinci ve borsa katılımı gibi finansal kararlarla ilişkilendirildiği görülmüştür (OECD/INFE, 2012).

Finansal okuryazarlık temel bir yaşam becerisidir. Daralan refah sistemleri, değişen demografik yapı ve finansal hizmetlerin artan karmaşıklığı ve genişlemesi, her yaştan vatandaşların ve tüketicilerin finansal açıdan okuryazar olmasını sağlamanın önemi artırmaktadır (OECD/INFE, 2012).

Küresel eğilimlerin ışığında, okullar öğretim programlarını güncellemek için artan bir baskıyla karşı karşıya kalmaktadır. Öğrencilerin yeni gerçekliklerle, risklerle ve yeni taleplerle başa çıkmalarına yardımcı olmak için daha geniş bir bilgi, beceri, değer ve tutum geliştirebilmeleri için özellikle 2008'deki küresel finansal krizin ardından, okullar öğrencilerin finansal okuryazarlığını geliştirme girişiminde bulundu ve PISA değerlendirme çerçevesinde finansal okuryazarlık 21. yüzyıl becerisi olarak kabul edildi (OECD, 2017a).

Finansal okuryazarlığın birçok tanımı vardır:

Lusardi ve Mitchell (2014) finansal okuryazarlığı, ekonomik bilgileri işleme ve finansal planlama, servet birikimi, borç ve emeklilik için bilinçli kararlar alma yeteneği olarak tanımlamaktadır.

Huston (2010) finansal okuryazarlığı, tüketimden beklenen faydayı artırmak için finansal faaliyetlerde kullanılabilecek beşerî sermayenin bir bileşeni olarak tanımlamaktadır.

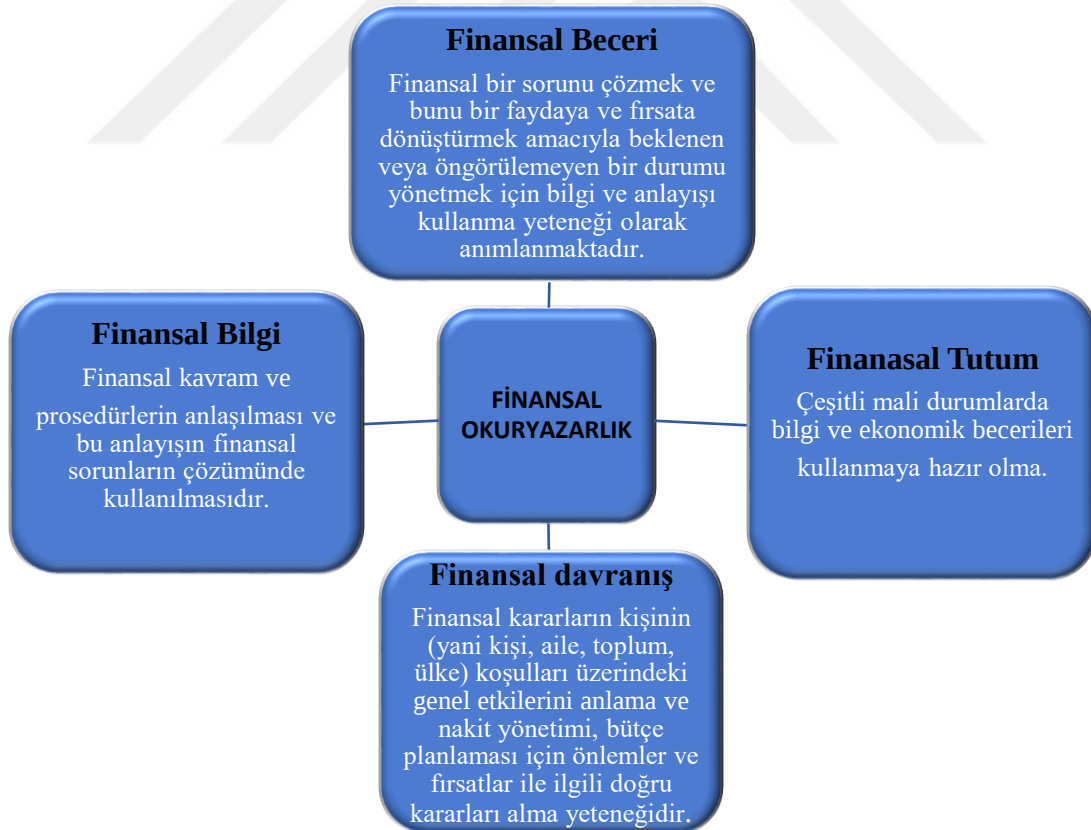
Finansal okuryazarlık üzerine yapılan akademik çalışmalar, genel olarak, bireylerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile finansal karar alma ve uygulama yetenekleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Hall, 2008; Hastings vd., 2012; Hilgert vd., 2003). Örneğin, tüketici alışkanlıkları ve ödemeler üzerine yapılan anketler, finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan bireylerin fatura ve diğer ödemelerde daha sık gecikmeler yaşadığını ortaya koymuştur. TCMB'nin yaptığı bir araştırmaya göre, finansal okuryazarlığın, tüketicilerin ödemelerini zamanında yapmalarına yönelik farkındalık bilinçlerine katkı sağladığı belirlenmiştir. Bu çalışmalar, finansal okuryazarlığın bireylerin mali kararlarını daha bilinçli bir şekilde almalarına ve bu kararları daha etkili bir şekilde uygulamalarına yardımcı olduğunu vurgulamaktadır. Finansal okuryazar bireyler, tüketim alışkanlıkları, bütçe yönetimi ve diğer finansal konularda daha bilinçli seçimler yapma eğiliminde olduklarından bu da genel mali refahlarını artırabilir.

Finansal Okuryazarlığın Unsurları

Finansal okuryazarlık, bilgi, tutum ve davranış unsurlarıyla tanımlanabilir. Bu üç unsur, bireyin finansal okuryazarlık düzeyini belirleyici bir rol oynar. Bu unsurlar çerçevesince finansal okuryazar bireylerin sahip olması gereken davranışlar şunlardır:

Lusardi, 2012; Satoğlu, 2014; Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016;

- İhtiyaç duyduğu ürün veya hizmetleri karşılaştırarak seçim yapabilir.
- Gelir ve gider arasında dengeli bir denge kurabilir.
- Birikimlerini tasarrufa yönlendirme yeteneğine sahiptir.
- Yatırımlarını etkili bir şekilde yönetebilir.
- Finansal hedeflerine uygun doğru kararlar alabilir.
- Finansal dolandırıcılık girişimlerine karşı bilinçlidir.
- Kredi kullanımında gerekli dikkati gösterir.
- Emeklilik durumları için plan yapar

Şekil 10. Finansal Okuryazarlığın Unsurları

Kaynak. Swiecka, Grzesiuk, Korczak ve Wyszowska-Kaniewska (2019).

Tabloda verilen üç alan, finansal ve ekonomik okuryazarlığın bir bütün olarak değerlendirilmesinde önemlidir. Bilgi sahibi olmak tek başına yeterli değildir; bu bilgiyi pratikte kullanabilme becerisi ve doğru finansal kararlar alabilme yeteneği de önemlidir. Bu nedenle, finansal okuryazarlık eğitimi genellikle bu üç alanı dengelemeye ve güçlendirmeye odaklanmaktadır (Swiecka vd., 2019).

Tablo 6

Finansal ve Ekonomi Okuryazarlığına İlişkin Öğrenme Sonuçları

Boyut	Öğrenme çıktıları
Bilgi	Tasarruf ve Harcama: İhtiyaçları isteklerden ayırmak ve tasarrufun nasıl yapılacağını bilmek, bireyin hedeflerine ulaşmasına, tasarruf seçeneklerini değerlendirmesine ve tasarrufu teşvik eden alışkanlıklar geliştirmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, tasarruf alışkanlığının nasıl uygulanacağını içerir. Planlama ve Bütçeleme: Bir hedefe yönelik eylem planı geliştirme yeteneği. Bu, bireyin hayal ettiği hedeflere nasıl ulaşacağını planlamasına ve bütçe oluşturmaya yardımcı olur. Bilinçli Karar Verme: Bilgiyi nereden arayacağını bilmeyi içerir. Bu, bireyin eylemlerinin sonuçlarını anlama ve bu bilgileri karar verme süreçlerine entegre etme yeteneğini içerir.
Beceriler	Para Kazanmak: İstihdam, girişimcilik gibi farklı yollarla gelir elde etme yeteneği olarak tanımlanabilir. Parayı Yönetmek: Tasarruf etme, harcama, planlama ve bütçeleme alışkanlıklarını uygulama yeteneği. Bu, bireyin bütçe oluşturmaya ve bu planlara uygun hareket etmesini içerir. Para Yatırımı: Para yatırma seçeneklerini araştırma ve anlama yeteneği. Borçlanmanın Maliyetini Anlamak: Kredi seçeneklerini bilmek, anlamak ve bu seçeneklerin sonuçlarını değerlendirebilmek
Davranış	Geleceğe Uzun Vadeli Bir Odaklanma: - Gelecek planlaması ve hedeflere odaklanma, emeklilik dönemini planlama ve eylemleri bu hedeflere yönlendirme. - Riskleri değerlendirme ve stratejik kararlar alırken risk duyarlılığı. Başkalarının Refahını Düşünme: - Başkalarının refahını gözetme ve onların yaşamlarındaki etkiyi düşünür. - Başkalarına karşı sorumluluk duygusu, empati ve şefkatle yaklaşır. Sürekli Öğrenmeye İlgi ve Gelişmiş Öz Değer Duygusu: - Sürekli öğrenmeye olan ilgiyi koruma. - Kendi yeteneklerini değerlendirme ve güçlü bir öz değer duygusunu geliştirme. Projelere ve Kişisel Gelişime Tutkuyla Bağlılık: - İlgili projelere ve kişisel gelişime tutkulu bir bağlılık. - Kendi gelişimine önem verme ve sürekli kendini geliştirme çabası. Tasarruf ve Bütçe Alışkanlıkları: - Tasarruf, bütçeleme ve önceliklendirme alışkanlıklarını benimseme. Girişimci Davranış ve İş Ahlakı: - Girişimci davranış sergileme. - Sorumluluk almak ve iş ahlakına önem vermek. Cesaret ve Çaba Gösterme Odaklanması: "Cesaret"e vurgu yaparak çaba göstermeye odaklanma.

Kaynak. Swiecka vd., (2019).

Finansal vatandaşlık, 21. yüzyılın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Gelecek nesillerin finansal sağlıklarını sürdürebilmeleri için, finansal okuryazarlık önemli bir rol oynamaktadır. Bireyler finansal bilgi ve becerilerini artırarak finansal refahlarını artırabilirler. Bu da kişisel motivasyonlarını ve güvenlerini artırabilir. Toplumsal yapılar, finansal sosyalizasyon yoluyla kurumlar, işletmeler ve politika sistemleri ile toplum arasındaki etkileşimi şekillendirmektedir. Finansal okuryazarlık, her bireyin hakkı olan finansal bilgiye erişim hakkıdır. Vatandaşlar, kişisel finansal sorumluluklarını yerine getirmek, topluma katılmak veya daha geniş bir adalet anlayışını desteklemek adına farklı motivasyonlarla hareket edebilirler. Her bireyin finansal vatandaşlık konusunda kendi bakış açısı ve deneyimleri vardır ve bu, finansal vatandaşlık kavramının önemini vurgular.

Ekonomi bilgisi ve finansal okuryazarlık, bilinçli siyasi ve finansal kararlar almak için çok önemli bir kavram haline gelmiştir. Finansal okuryazarlık hem bilgi hem de finansal davranışı ifade eder. Günümüzün bireyleri yaşamları boyunca kişisel finansmanlarından her zamankinden daha fazla sorumlu oldukları bir sistemin içindedirler. Yaşam standartları arttıkça beklentilerinde artması, yatırımlar ve riskler, emeklilik ve sosyal refah sistemleri ve bunun yanında da gelecek endişeleri de artmaktadır. Bir ülkenin bilgi sermayesini değiştirmesi durumunda gerçekleşen etkilerin büyümenin ve dolayısıyla gelecekteki GSYH'nın nasıl değişeceğini göstermenin yolunu sağlar. Bugün dünya önemli ekonomik, çevresel ve sosyal zorluklarla karşı karşıyadır. Tek bir politika aracı bütün cevapları elinde bulundurmasa da inovasyon insanların yaşam kalitesini iyileştirme çabalarının önemli bir parçasıdır. OECD Eğitim Politikalarını Gözden Geçirme Raporlarına (2021) göre ülkelerin insan sermayesi inovasyonun merkezindedir. Yaratıcılıklarını, bilgilerini ve becerilerini yeniliklere dönüştüren, daha sonra ürünlerde, süreçlerde ve organizasyonlarda somutlaşan insanlardır. Ancak bu ancak insanların yenilikçi kapasitelerinden en iyi şekilde yararlanmak için uygun bir ortam varsa mümkündür. Bu uygun ortamın sağlandığı yer aileyle başlamakla birlikte eğitimle mümkündür.

Finansal Okuryazarlığın Önemi

OECD Öğrenme Pusulası 2030, temel yetkinlikleri öğretim programları boyunca daha fazla öğrenme için ön koşul olan temel koşullar ve temel beceriler, bilgi,

tutumlar ve değerler olarak tanımlar (OECD, 2019). OECD Eğitim ve becerilerin geleceği 2030 için finansal okuryazarlık, küresel yetkinlik veya medya okuryazarlığı gibi bağlama özgü yetkinliklerin geliştirilebileceği yapı taşlarıdır.

Zahroh (2014)'de kişisel finans yönetiminin modern toplumun ihtiyaç duyduğu en temel yetkinliklerden biri olduğunu, çünkü günlük tüketici tercihlerinin kişinin finansal güvenliğini ve yaşam standartlarını etkileyeceğini belirtmektedir. Kişisel finans yönetimindeki sorunlar genellikle hafife alınır, bu nedenle insanlar kişisel finans hakkında deneme yanılma süreci yoluyla bilgi edinme eğilimindedir.

Finansal okuryazarlığının yapısı, başlangıçta hem bireysel hem de toplumsal etkilerine dikkat çekilerek akademik ortamların ötesinde oluşturulmuştur ve olması istenen ülkelerin ekonomik açıdan bilgili vatandaşların avantajına sahip olması ve bireylerin kritik ekonomik olayları değerlendirme yeteneklerini geliştirilmesidir (Walstad, 1998). Bu bağlamda finansal sistemlerin gelişimine paralel olarak, giderek karmaşıklaşan finansal karar alma süreçlerine katkıda bulunan artan sayıda finansal ürün, hizmet ve yenilik ortaya çıkmaktadır. Son 25 yılda, finansal okuryazarlık konusu iktisat ve ekonomi alanlarında yoğun bir şekilde incelenen bir konu haline gelmiştir. Bu alandaki çalışmalar, bireylerin beklenen durumlar (eğitim, evlilik, emeklilik gibi planlanmış olaylar) ve beklenmeyen durumlar (işsizlik, hastalık, afet gibi beklenmeyen olaylar) için nasıl hazırlıklı olduklarını incelemekte ve finansal okuryazarlığın bu hazırlıklardaki rolünü ele almaktadır (Aprea vd., 2016). Ayrıca, farklı yaş gruplarının finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal konulardaki algıları üzerine yapılan çalışmalar da bu alandaki önemli konulardan biridir. Finansal güvenliğ, finansal bilinç ve tüketim ilişkisi gibi konular da finansal okuryazarlık konusundaki araştırmaların odaklandığı diğer önemli alanlardır.

Finansal okuryazarlık, bireylere ve topluluklara sağladığı faydaların yanı sıra finansal hizmetler sektörünün gelişimi için de kritik bir rol oynamaktadır. Çünkü toplumlar, finansal hizmetlerin önemli bir tüketicisi konumundadır. Bu nedenle, finansal hizmetler sektörünün sürdürülebilirliği ve büyümesi için finansal okuryazarlığın artırılması büyük bir önem taşımaktadır. Bu, finansal kurumların daha iyi müşteri ilişkileri geliştirmelerine, bireylerin finansal ürünler ve hizmetler hakkında daha iyi bilinçlenmelerine ve daha iyi finansal kararlar almalarına yardımcı olur. Finansal anlamda daha iyi eğitim almış tüketiciler, genellikle borç ödeyememe veya iflas gibi durumlarla daha az karşılaşır. Aynı zamanda, finans sektöründe çalışanlara yönelik finansal eğitim, tüketicilere daha doğru bilgi verme ve ürünlerin taşıdığı

riskleri daha doğru bir şekilde değerlendirme sorumluluğunu getirir. Bu durum, finans sektöründe piyasa etkinliğini ve rekabet seviyesini artıran önemli bir etkidir (TCBM, 2011).

Bireylerin finansal okuryazarlık durumlarıyla ilgili çeşitli değişkenler bulunmuştur. Bu değişkenler arasında daha iyi eğitim, daha yüksek yaş veya daha yüksek gelirlerin daha yüksek finansal okuryazarlık ile ilişkilendirilmesi gibi sosyo-demografik değişkenler bulunmaktadır. Bu faktörlerin çoğu, en azından kısmen günümüz yetişkinlerinin çocukluk deneyimleriyle şekillendiği ortaya çıkmaktadır (Lusardi, Mitchell ve Curto, 2010). Bununla birlikte birçok çalışma, çocukluk deneyimlerinin finansal davranış üzerindeki etkisine odaklanmış (Buccioli ve Veronesi, 2014; Webley ve Nyhus, 2013) ya da finansal okuryazarlık aracı olarak belirli bir çocukluk değişkenini kullanmıştır (Behrman, Olivia, Mitchell, Cindy ve David, 2010; Van Rooij, Lusardi ve Alessie, 2011). Bu nedenle, finansal okuryazarlık ve finansal davranışla ilgili olarak birçok çocukluk değişkeni dikkate alınmıştır. Çocukluk deneyimlerinin finansal okuryazarlık ve finansal davranış üzerindeki etkileri göz önüne alındığında finansal okuryazarlık, mümkün olduğu kadar en erken yaşta tanınması gereken önemli bir unsur olarak tanımlanabilir.

Sosyal Bilgiler Ekonomi ve Finansal Okuryazarlık

Platon'a göre, eğitimin birincil rolü, yurttaşları ekonomik topluluğa katkıda bulunmak için geliştirmektir. "Eğitim ruhun içine görme yeteneği kazandırma sanatı değildir. Eğitim, görmenin orada olduğunu, ancak doğru yöne dönmediğini veya bakması gereken yere bakmadığını kabul eder ve onu uygun şekilde yönlendirmeye çalışır" (Longworth ve Osborne 2010). Bu anlamda eğitim, bireylerin "görünür" olanın ötesinden "anlaşılır" olanı görme yeteneğini güçlendirmelidir. "Görmenin orada olduğunu, ancak doğru yöne dönmediğini veya bakması gereken yere bakmadığını kabul eder" ifadesi, bireylerin potansiyellerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmeleri için eğitimin rehberlik rolünü vurgularken aynı zamanda doğru yönlendirilmiş bir bakış açısını da içerdiğini anlatmaktadır.

Eğitimin içinde yer alan öğretim programı kavramı eğitimde geniş bir anlam taşıyarak sadece dersleri değil, yaşam boyu süren öğrenme deneyimlerini ve bireylerin hayat yolculuğunu da kapsamaktadır. Tek bir dersin yanı sıra bir disiplinin geniş

anlamını ifade eden bağlantılı konuları da içerebilir. Latince kökenli 'currere' kelimesinden gelen öğretim programı, aslında “kişinin hayatının seyri”ni temsil eder (Bobbitt, 1918). Dolayısıyla öğretim programı, sadece öğretim kurumlarındaki planlı deneyimleri değil, toplumun genelinde arzu edilen nitelikleri geliştirmeye yönelik planlanmamış ve yönlendirilmemiş deneyimleri de içeren bir sosyal mühendislik alanı olarak görür (Lee, 2010). Benzer şekilde, finansal okuryazarlık çalışmaları da finansal yeterlilik için gerekli nitelikleri sınıf içi ve dışı deneyimlerle bireylere sunarak, yönlendirilmiş ve yönlendirilmemiş bir finansal mühendislik alanı oluşturur. Bu sayede, öğretim programları bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini geliştirmek için kapsamlı bir çerçeve sunduğu görülebilir. Bu kapsamda toplumun sosyal mühendislik alanı olarak birçok disiplini içinde bulunduran sosyal bilgiler öğretim programı öne çıkmaktadır (Lee, 2010).

Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (National Council for the Social Studies [NCSS]) sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamaktadır:

Sivil yeterliliği teşvik etmek üzere sosyal ve beşerî bilimlerin bütünleşmiş çalışmasına yönelik okul programları kapsamında sosyal bilgiler, coğrafya, tarih, hukuk, ekonomi, felsefe, antropoloji, arkeoloji, felsefe, din, sosyoloji gibi farklı disiplinlerin yanında matematik, doğa bilimleri ve beşerî bilimler gibi uygun içeriklerle iş birliği içerisinde sistematik bir çalışma çerçevesi sağlar. Bu bağlamda sosyal bünyeler kavramının en temel amaçlarından biri bireylerin birbirine bağlı ve bağımlı bir dünyada kültürel olarak çeşitli karşılaşmalarla demokratik bir toplum vatandaşı olarak kamu yararına dair farkındalıkları olan bilinçli ve aldığı kararlar için gerekçeleri olan durumlar sağlamaktır (NCSS, 1994).

Sosyal bilgileri kendi doğası gereği ve içinde yer alan disiplinler üzerinden genel olarak tanımlayan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi bu tanım bağlamında sosyal bilgiler öğrencilere vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek üzere sosyal ve beşerî unsurların entegre olmasından ortaya çıkan multidisipliner bir yaklaşım olarak açıklanabilir. Sosyal bilgiler eğitimi de bu bakış açısıyla bilgileri sadece görmek üzerine değil anlaşılır kılmak ve eylemlere dönüştürmek üzere yapılandırılmalıdır.

Sosyal bilgiler insanın sosyal yapısını anlamak ve analiz etmek için farklı disiplinlerden beslenen, aynı zamanda bu disiplinleri etkileyen ve bir araya getiren disiplinler arası bir alandır. Bu alanda sosyal bilimlerin farklı disiplinleri, toplumsal yapının anlaşılmasını ve öğrenilmesini amaçlayan bir eğitim ve öğretim sürecinde birleştirilir” (Kaya ve Öner, 2017). Disiplinler arası bir yapıya sahip olduğundan bireylerin hem bireysel hem de toplumsal konularda sorumluluk almasına yardımcı

olur (Aktaş, Tokmak ve Kara, 2021). Bu disiplinler öğrencilere toplumun nasıl işlediği, ekonominin nasıl çalıştığı ve bireylerin bu sistem içindeki rolü hakkında bilgi verir. Dolayısıyla, sosyal bilgiler finansal konuların anlaşılması için bir temel oluşturabilir. Sosyal bilgiler öğretimi, öğrencilerin sadece yüzeysel bilgiyi değil, derinlemesine anlayışı da içerecek şekilde düzenlenebilir. Sosyal bilgiler öğrencilere toplumun işleyişini, tarihi olayları, kültürel dinamikleri anlama ve yorumlama becerisi kazandırabilir. Bu dersler, öğrencilerin sadece olayların yüzeyindeki görünür tarafını değil, altında yatan anlamı ve etkileri anlamalarını sağlayabilir. Ayrıca çeşitli sosyal bilim disiplinlerinden bilgi ve becerilerin sentezlenmesiyle oluşturulur ve vatandaşlık görevlerini yerine getirmede etkili bir rol oynar. Aynı zamanda, sosyal bilgiler dersi, farklı yaşam becerilerine sahip, problemleri çözebilen ve yaratıcı bakış açısı geliştirebilen bireylerin yetişmesine katkıda bulunur (Akhan ve Kılıçoğlu, 2014).

Sosyal bilgiler farklı sosyal bilim disiplinleri ve becerileri entegre etmede önemli bir role sahiptir. Bu bilgi ve becerilerin içinde ekonomi bilimi ve finansal okuryazarlık becerisi de önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler öğretim programında, öğrencinin gelişim dönemi göz önünde bulundurularak finansal bilgi, tutum ve yetkinlik kazanmasına da odaklanılır. Bu kapsamda ders materyalleri, içerik ve program tasarımı, öğrencilerin ekonomik kararlar almasında ve tasarruf bilinciyle doğru adımlar atmasında belirleyici bir rol oynar (Adalar, 2019).

Finansal okuryazarlık, bireylerin mali konularda bilgi sahibi olmaları, temel finansal terimleri anlamaları ve kişisel veya ailevi ekonomik kararlarını daha bilinçli bir şekilde alabilmeleri anlamına gelir. Sosyal bilgiler, bu konuları içermekte ve öğrencilere bütçe yapma, tasarruf, yatırım, borç yönetimi gibi temel finansal konularda eğitim vermektedir. Bu da öğrencilerin mali durumlarını anlamalarına ve gelecekte daha sağlıklı mali kararlar almalarına yardımcı olabilir (Willis, 2008).

Ülkeler kendi toplumsal yurttaşlık modellerini, (ekonomik, sürdürülebilir, katılımcı, adalet odaklı, siyasi sosyal ve medeni haklarını kullanan vb.) toplumla tanıştırmak için eğitim sistemlerini kullanabilirler. Bu sistemin en güçlü temsilcilerinden sosyal bilgiler eğitimi iyi bir tercihtir ve yerini her daim korumaktadır. Birçok ülkede 12 yıllık kesintisiz eğitim sadece bireyleri okullaştırmak ile ilgili değil o süre boyunca doğrudan sistemle tanıştırmak ve bireylerin sistemin istendik çıktıları olmaları için yapılan bilinçli seçimlerdir. Toplumda bireyler politika, sanat vb. konulardan bilerek uzakta kalmak isteyebilirler. Buna ek olarak toplumun istendik vatandaş rolleri kavramıyla dolaylı ya da doğrudan karşılaşabilir. Ama ülkenin politik

sistemleri bu uzakta kalma davranışına müdahale etmek isterler. Çünkü istenilen karşılaşma sistemlerin ve politikaların bireylerin dolaylı biçimde etki altında kalmaları değil doğrudan, erken yaşta ve uzun süreli bir tanışıklıktır. Bu tanışıklık ise sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitapları üzerinden sağlanmaktadır.

Finansal Okuryazarlık ile İlgili Ulusal ve Uluslararası Çalışmalardan Örnekler Çerçevesince Mevcut Durum

Dünya’da Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık, bireylerin kişisel mali yönetimlerini daha iyi anlamalarına ve finansal refahlarını artırmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, finansal okuryazarlık, günümüzdeki karmaşık finansal ortamda bireylerin ekonomik başarı ve güvenliklerini sağlamak açısından önemlidir (Behrman vd., 2010; Lusardi ve Mitchell, 2014).

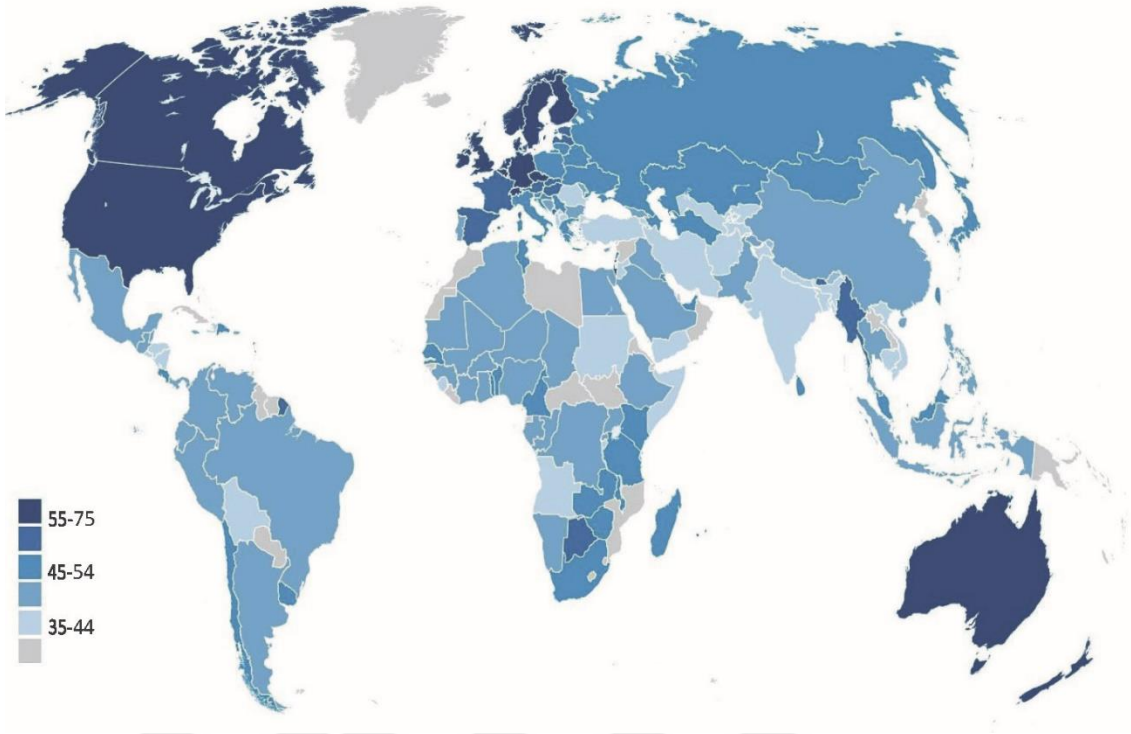
Bu kapsamda Standard & Poor's tarafından gerçekleştirilen bir küresel finansal okuryazarlık araştırması yapılmıştır. Bu araştırma, farklı ülkelerde finansal okuryazarlık seviyelerini belirleyerek, küresel ölçekte finansal okuryazarlık düzeyine dair kapsamlı bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. 2014 takvim yılı boyunca 140'tan fazla ülkede ulusal düzeyde temsili ve rastgele seçilmiş 150.000'den fazla yetişkinle görüşülmüştür. S&P Global FinLit Anketi (Klapper vd., 2015) finansal okuryazarlığı değerlendirmek için dört temel kavramı içeren sorular içermektedir. Bu kavramlar temel aritmetik becerileri, enflasyon, risk çeşitlendirme ve bileşik faiz olarak yer almıştır (Klapper vd., 2015).

Risk çeşitlendirmesiyle ilgili soruda bireylerin yatırımlarını tek bir yerine birden fazla yerde mi dağıtmaları gerektiği sorulmuştur. Enflasyonla ilgili soruda gelecekteki fiyat artışları durumunda gelirin satın alma gücünün nasıl etkileneceğini değerlendirmeleri istenmiştir. Temel aritmetik becerilerini ölçen bir soru, borç alınması durumunda geri ödenecek miktarın doğru şekilde hesaplanmasını gerektirmiştir. Bileşik faizle ilgili soruda, biriktirilen paranın ikinci yılda bir önceki yıldan daha fazla artıp artmayacağı sorgulanmıştır. Son olarak, tasarruf hesabındaki para miktarının yılda yüzde 10 eklenerek beş yıl sonra ne kadar olacağı sorusu yöneltilmiştir.

Bu sorular, finansal okuryazarlığın temel becerilerini ölçmeyi amaçlarken aynı zamanda bireylerin finansal karar alma yeteneklerini değerlendirmek için önemli bir ölçüt sunmaktadır. Bu beceriler, bireylerin finansal riskleri ve fırsatları daha iyi değerlendirmelerine yardımcı olabilir. 21. yüzyılın uzun vadeli mali risklerle karşı karşıya kalan bir dönem olarak tanımlanması, bireylerin finansal kararlarının ve bu kararların önemini arttırmaktadır. Özellikle uzun vadeli konularda mali risklere karşı daha fazla sorumluluk almak zorunda kalan bireylerin sayısı artmaktadır.

Bireyler yukarıda açıklanan dört finansal kavramdan en az üçüne doğru cevap verdiğinde finansal okuryazar olarak tanımlanmaktadır. Değerlendirme sonuçlarına göre dünya genelindeki yetişkinlerin yüzde 33'ü finansal okuryazardır. Bu, çoğu gelişmekte olan ekonomilerde olmak üzere dünya çapında yaklaşık 3,5 milyar yetişkinin temel finansal kavramları anlamadığı anlamına gelmektedir. S&P Global FinLit Anketi bulguları iç karartıcı olarak tanımlamaktadır. Dünya çapında, yalnızca 3 yetişkinden 1'i finansal okuryazardır. Finansal cehalet yaygın olmakla kalmıyor, aynı zamanda ülkeler arasındaki büyük farklılıklara da dikkat çekmektedir (Klapper vd., 2015). Bu değerlendirmelere göre finansal okuryazarlık konusundaki düşük seviyeler, küresel olarak önemli bir sorun haline gelmiştir. Yalnızca üç yetişkinden birinin finansal okuryazarlık düzeyine sahip olması, bu alandaki cehaletin oldukça yaygın olduğunu gösteriyor. Ayrıca, bu durum ülkeler arasında belirgin farklılıkların olduğunu ortaya koyuyor. Finansal cehaletin yanı sıra, insanların kendi finansal bilgilerine aşırı güvenmeleri de önemli bir sorun olarak açıklanmıştır. Bu durum, kişilerin finansal konularda yanlış kararlar almasına yol açabilir. Özellikle bilgi sahibi olduklarına inanan bireyler, yatırım gibi önemli finansal kararları tek başlarına alma eğiliminde olabilirler. Bu durum, portföylerini çeşitlendirme gibi riski azaltıcı önlemleri almak yerine daha az düşünmelerine sebep olabilir.

Bu veriler, finansal okuryazarlığın yaygınlaştırılmasının ve finansal karar alma süreçlerinde daha dengeli ve bilinçli bir yaklaşımın teşvik edilmesinin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Eğitim ve bilinçlendirme programları, insanların finansal konularda daha sağlıklı kararlar almalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, kişilerin finansal konularda aşırı güvene kapılmadan önce daha geniş bir perspektif kazanmaları ve bu konuda profesyonel yardım alabilmeleri de önemli bir adım olabilir.

Şekil 11. Finansal Okuryazarlıkta Küresel Değişimler

Kaynak. <https://gflec.org/initiatives/sp-global-finlit-survey/>

Yapılan araştırmanın değerlendirme sonuçlarına göre ülke düzeyinde finansal okuryazarlık, oranları %71 ile %13 aralığındadır (Klapper vd., 2015). İsveç, Danimarka ve Norveç %71 ile 1.sırada yer almıştır. Türkiye ise %24 ile 120.sırada yer almıştır. Finansal okuryazarlık ortalaması %33 olarak belirlemiştir. Yemen %13 ile en alt sırada yer alan ülke olmuştur (Klapper vd., 2015). Değerlendirme sonuçlarına göre Türkiye hem OECD hem de İsveç'in değerlendirme sonuçlarının altında kalmıştır. Bu durum Türkiye açısından endişe verici olarak tanımlanabilir.

Bireylerin aldığı birçok ekonomik karar, faiz oranları, enflasyon gibi finansal kavramlar hakkında temel bilgi gerektirmektedir. Ancak, birçok insan bu tür bilgilere yeterince hâkim olamayabilir. Bu eksikliğin derecesi, “finansal okuryazarlık” puanlarını toplayan testler kullanılarak sistematik olarak araştırılmıştır. Yapılan çalışmalar, daha yüksek finansal okuryazarlığa sahip bireylerin, finansal karar vermeyi iyileştirdiği ve bu nedenle daha iyi ekonomik sonuçlara sahip olduğu yönünde artan kanıtları ortaya koymaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2014).

PISA Okuryazarlığı Nasıl Ölçülüyor? PISA finansal okuryazarı bağlamını beş yeterlikte ölçmektedir (Monticone, 2023). Bu yeterlikler:

Tablo 7

PISA Finansal Okuryazarlık Yeterlikleri ve Açıklamaları (Monticone, 2023)

Seviye	Açıklama
Seviye 1	Temel finansal kavramları anlarlar ve İhtiyaçlar ve istekler arasındaki farkı anlayabilir ve günlük harcamalar konusunda basit kararlar verebilirler. Fatura gibi günlük mali belgelerin amacını tanıyabilir ve kişisel olarak deneyimlemeleri muhtemel mali bağlamlarda tek ve temel sayısal işlemleri (toplama, çıkarma veya çarpma) uygulayabilirler.
Seviye 2	Basit bir bütçenin değerini anlayabilirler ve günlük mali belgelerin öne çıkan özelliklerini yorumlayabilirler. Mali soruları yanıtlamak için bölme dahil tek temel sayısal işlemleri uygulayabilirler. Kullanım miktarı ve katlanılan maliyetler gibi farklı finansal unsurlar arasındaki ilişkilerin anlaşıldığını gösterirler.
Seviye 3	Değişkene bağlı karşılaştırmalar yapabilirler. Öğrenciler yaygın olarak kullanılan finansal kavramlar, terimler ve ürünler hakkındaki bilgilerini kendileriyle ilgili durumlara uygulayabilirler. Finansal kararların sonuçlarını düşünmeye başlarlar ve tanıdık bağlamlarda basit finansal planlar yapabilirler. Bir dizi mali belgeyi basit bir şekilde yorumlayabilir ve yüzde hesaplama dahil bir dizi temel sayısal işlemi uygulayabilirler. Bütçe hesaplamaları gibi nispeten yaygın finansal okuryazarlık bağlamlarında rutin sorunları çözmek için gereken sayısal işlemleri seçebilirler.
Seviye 4	Kompleks işlemlerin yorumlar ve değerlendirebilirler. Öğrenciler, daha az yaygın olan finansal kavram ve terimlere ilişkin anlayışlarını, banka hesap yönetimi ve tasarruf ürünlerine yönelik bileşik faiz gibi yetişkinliğe doğru ilerledikçe kendilerini ilgilendiren bağlamlara uygulayabilirler. Banka hesap özetleri gibi bir dizi ayrıntılı mali belgeyi yorumlayabilir, değerlendirebilir ve daha az kullanılan mali ürünlerin işlevlerini açıklayabilirler. Bir krediyi daha uzun bir süre boyunca geri ödemenin genel maliyet sonuçlarını anlamak gibi uzun vadeli sonuçları dikkate alarak finansal kararlar alabilirler ve daha az yaygın olan finansal bağlamlarda rutin sorunları çözebilirler.
Seviye 5	Çok değişkenli finansal bağlama sahip rutin olmayan problemleri çözebilirler. Öğrenciler çok çeşitli finansal terim ve kavramlara ilişkin anlayışlarını, yalnızca uzun vadede hayatlarıyla alakalı olabilecek bağlamlara uygulayabilirler. Karmaşık finansal ürünleri analiz edebilirler ve finansal belgelerin önemli ancak belirtilmeyen veya işlem maliyetleri gibi hemen belli olmayan özelliklerini dikkate alabilirler. Yüksek düzeyde doğrulukla çalışabilir ve rutin olmayan mali sorunları çözebilirler ve gelir vergisi gibi daha geniş mali manzarayı anlayarak mali kararların potansiyel sonuçlarını tanımlayabilirler.

Kaynak. Monticone, 2023

Bu beş farklı seviye, öğrencilerin finansal okuryazarlıkta hangi düzeyde becerilere sahip olduklarını ve hangi tür finansal konularda gelişmeye ihtiyaç duyduklarını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Bu çerçevede, ülkelerin odaklanması gereken alanlara ve öğrencilere daha etkin finansal okuryazarlık becerileri kazandırmak için öğretim programlarını ve ders içeriklerini güncellemelerine yardımcı olabilir. Bu bağlamda Türkiye'nin finansal okuryazarlık ve PISA değerlendirme sonuçlarında performansının zayıf olduğu göz önüne alındığında PISA okuryazarlık

sınavlarına katılmaması kapsamlı bir değerlendirme ve sistematik bir çerçeve çizilmesinde büyük bir eksikliktir.

PISA Finansal Okuryazarlık Değerlendirme Kapsamında Yer Alan Kavramlar:

Tablo 8

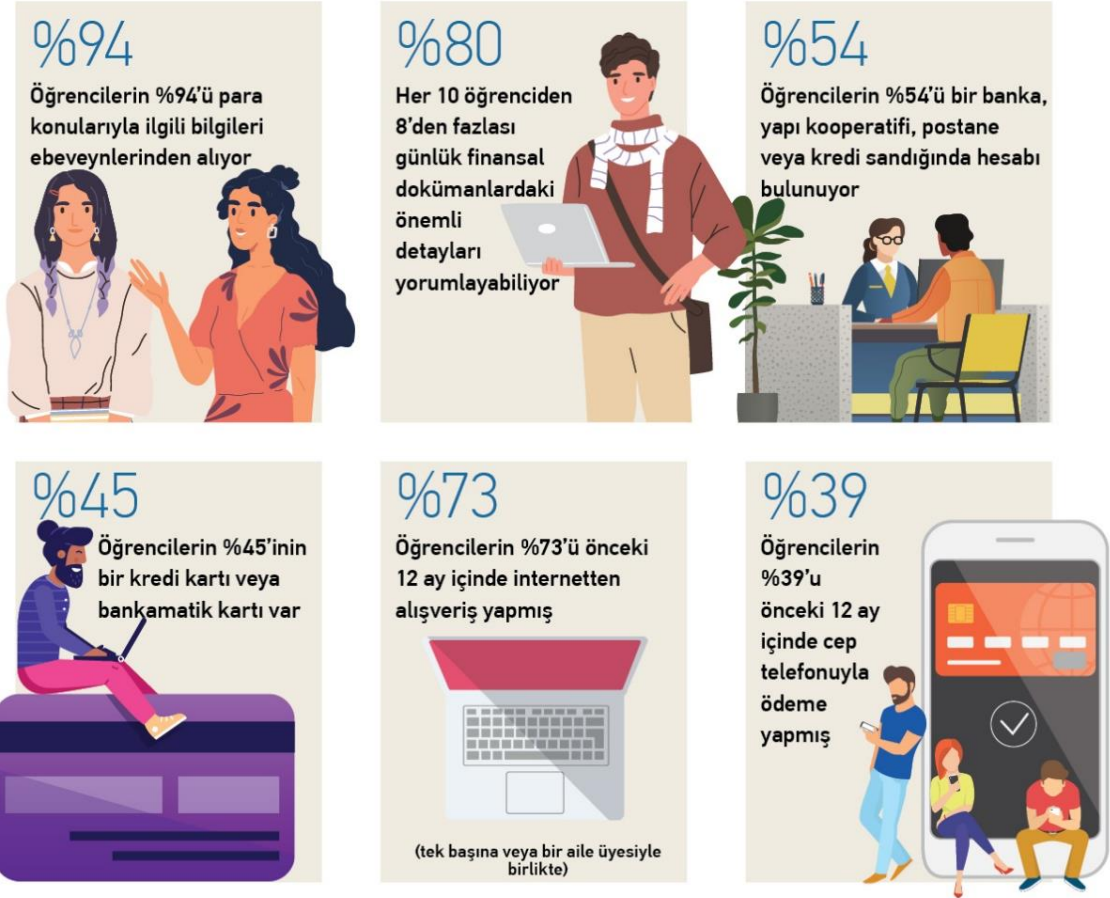
PISA Sınavlarında Kullanılan Finansal Kavramlar

Alışveriş	Anlaşma	Banka	Banka Hesabı	Banka borcu	Borçlanma
Bütçe	Çek	Değer	Enflasyon	Emeklilik	Faiz
Fatura	Finans	Finansal Güvenlik	Finansal Tercih	Fiş	Gelir
Harcama Girişimci	Hisse Banka kartı	İndirim Gelir vergisi	Merkez bankası Kredi	Kredi Kartı Hisse senedi	Kiralama Emeklilik planı
Limit Faiz Kar payı	Maaş Döviz kuru	Müşteri Bileşik faiz	Oran Risk çeşitlendirme	Ödeme Amortisman	Para Yatırım getirisi
Pahalılık	Pazarlama	Peşin	Risk	Satın Alma	Tasarruf
Ticaret	Ücret	Ürün	Vergi	Yatırım	Zam

Kaynak. Özkale, 2018

Bu kavramlar finansal okuryazarlık açısından oldukça geniş bir biçimde yer almaktadır. Öğrencilerin temel finansal kavramları anlamalarına, finansal terimleri doğru bir şekilde tanımalarına ve günlük finansal işlemleri anlamalarına yardımcı olmaktadır denilebilir. Örneğin, "faiz" veya "borçlanma" gibi kavramlar finansal piyasaların temelini oluştururken, "banka hesabı" veya "kredi kartı" gibi kavramlar günlük finansal işlemlerde kullanılan araçları ifade etmektedir. "Emeklilik" veya "yatırım" gibi kavramlar ise uzun vadeli finansal planlama ve gelecek için tasarruf yapma konularını içermektedir. Bu kavramlar, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini değerlendirmek ve finansal dünyayı anlamalarını sağlamak için önemli bir ölçüt olabilir.

OECD ÖĞRENCİLER VE PARA 2018 ANKETİNE GÖRE

NOT: Tüm veriler OECD ortalamasıdır ve 2018 yılında toplanmıştır; PISA öğrencileri 15 yaşındadır

Şekil 12. 2018 OECD Para Anketi Sonuçları

Kaynak: <https://foy.tbb.org.tr/WorldInfografik>

2018 yılında PISA sınavına katılan 15 yaşındaki öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada toplanan verilere dayanarak hazırlanan infografik, gençlerin finansal araçlara erişimindeki önemli eğilimleri ortaya koymaktadır. Bu infografikte belirtilen sonuçlara göre:

Öğrencilerin %54'ü bir banka hesabına sahiptir. Bu, gençler arasında bankacılık hizmetlerine erişimin ve kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu oran gençlerin finansal işlemlere erken yaşta dahil olmaya başladıklarını ve finansal sisteme entegre olduklarını da işaret etmektedir. Diğer yandan, öğrencilerin %45'i kredi kartı veya bankamatik kartlarına sahip olduğu görülmüştür. Bu durum, gençlerin nakit dışı ödeme yöntemlerini kullanma konusunda da aktif olduğunu göstermektedir. Kredi ve bankamatik kartlarının kullanımı, gençlerin finansal okuryazarlık becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynayabilir.

Dünya bankası tarafından yapılan “Resmi Finansal Hizmetlerin Etkin Kullanımında Finansal Eğitimin Önemi” adlı araştırmada hesap sahipliği ve kullanımına ilişkin talep odaklı bir anket olan Global Findex'ten elde edilen verileri kullanarak, resmi finans kurumlarındaki hesapların mülkiyeti ve kullanımını incelenmiştir. Finansal okuryazarlığın ve yeterliliğin finansal hizmetlerin güvenli ve etkili kullanımını teşvik etmede ve sağlamada oynadığı rolü vurgulayarak, banka hesabı olan ve hesabını yardımsız kullanamayan hesap sahiplerinin karşılaştığı zorlukları ele alınmıştır. Bu bağlamda, banka hesabı olmayan ve finansal olmayan tüketicilere yönelik küresel verilerin incelenmesinin, dijital ve finansal okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, ülkeler arası analizlerde önemli bulgular ortaya koymaktadır. Bu analizler, daha yüksek finansal okuryazarlık seviyelerinin, banka hesaplarına sahiplik, banka kartlarına sahiplik ve bu finansal araçların kullanımı gibi faktörlerle ölçülen artan finansal katılım ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bireylerin finansal hizmetlere erişiminde ve kullanımında finansal okuryazarlık önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, banka hesabı olan kişilerin ve geçmiş yıl içinde ülke düzeyinde banka kartı kullanan kişilerin, genellikle daha yüksek finansal okuryazarlık düzeylerine sahip olduğunu ortaya koymuştur (Grohmann vd., 2018). Bu bulgular, finansal okuryazarlığın sadece bireysel finansal sağlık için değil, aynı zamanda genel finansal sistemlerin sağlığı ve erişilebilirliği için de önemli olduğunu göstermektedir. Finansal okuryazarlık, bireylerin bankacılık ve finansal hizmetleri daha etkin bir şekilde kullanmalarını sağlayarak, genel finansal katılım ve ekonomik kalkınmayı destekleyici bir faktör olarak işlev görmektedir.

Finansal okuryazarlığın önemli bir unsuru olan finansal hizmetlere erişim ile ilgili yapılan anketin sonucunda elde edilen veriler sonucunda:

Tablo 9

Finansal Hizmetlere Erişim

Ülke	Banka hesabı olan yetişkinlerin payı
Türkiye	%74
İsveç	%100

Kaynak Küresel Findex veritabanı, 2021

İsveç'te banka hesabı olan bireylerin oranının %100 olduğu, Türkiye'de ise bu oranın %74 olduğu belirtilmiştir. Bu veriler, finansal okuryazarlığın, bireylerin finansal sistemle etkileşimlerini ve finansal ürünleri kullanma konusundaki farklılıkları da ortaya koymaktadır.

Uluslararası ve Ulusal Araştırmalarda Türkiye Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar

OECD International Network on Financial Education (OECD/INFE)'nin 12 Ekim 2016 Tarihinde Yayınlamış Olduğu Yetişkin Finansal Okuryazarlık Yetkinlik Anketi Çalışmasına göre; 17'si OECD üyesi olmak üzere toplam 30 ülkede gerçekleştirilmiştir, Anket, yetişkinlerin (18-79 yaş aralığı) finansal okuryazarlık yetkinlik düzeyinin ölçülmesi amacıyla yapılmıştır, Anket sonucuna göre Türkiye, finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum düzeyi genel ortalama skorunda ankete katılan 30 ülke arasında 21. sırada, ankete katılan 17 OECD üyesi ülke arasında da 15. sırada yer almıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 2023'te yayınladığı 21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu, Türkiye'nin 21. yüzyıl becerilerini anlamak ve bu alanda bir model önermek amacıyla geniş kapsamlı bir araştırmayı içerir. Ulusal ve uluslararası kaynaklar, raporlar, politika belgeleri ve benzeri dokümanlar detaylı bir şekilde incelenmiş ve öğrenciler için önemli 21. yüzyıl becerilerini belirlemek üzere sistematik bir sınıflandırma yapılmıştır. Ayrıca, çevrimiçi veri tabanlarından elde edilen kaynaklar, tematik içerik analizi yöntemiyle değerlendirilerek yedi ana beceri sınıfı belirlenmiştir. Bu sınıflandırma, öğrencilerin gelişimine katkıda bulunmak ve eğitim sistemi üzerindeki etkisini artırmak için yapılmış önemli bir adımdır. Bu kapsamda yedi temel beceri belirlenmiştir:

1. Sosyal ve Duygusal Beceriler
2. Dil ve İletişim Becerileri

3. Üst Düzey Düşünme Becerileri
4. Benlik Becerileri
5. Öğrenme Becerileri
6. Çalışma Becerileri
7. Okuryazarlık Becerileri

Raporda her bir beceri sınıfı için farklı alt beceriler tanımlanarak 46 alt beceri oluşturulmuştur. Ayrıca, bu becerileri çevreleyen ve birbiriyle ilişkili olan 11 temel değer sunulmuştur. Bu değerler, 21. yüzyıl becerilerini kapsayan bir modelin temelini oluşturmaktadır. Bazıları (adalet, dostluk, dürüstlük, saygı, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik) Türk eğitim sisteminin mevcut öğretim programlarında yer alırken, bazıları (ahlak, vicdan, görgü ve tasarruf) bu modele ek olarak dahil edilmiştir. Bu değerler, öğrenme ve öğretme faaliyetlerinin tasarlanması ve geliştirilmesi için bir rehber olarak sunulmaktadır. Rapor, eğitim politikalarının, öğretim programlarının ve ders materyallerinin bu değerlere uygun şekilde hazırlanması ve uygulanmasını teşvik etmektedir. Bu değerler, geniş bir eğitim yaklaşımının parçası olarak, öğrencilerin entelektüel, sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, "Herkes İçin Ekonomi" başlığı altında çeşitli finansal okuryazarlık ve ekonomi eğitimi projeleri yürüterek çeşitli hedef kitlelere erişmeyi hedeflemektedir ve bu projeler, ekonomi ve merkez bankacılığı konularına olan ilgiyi artırmayı, bilgi ve farkındalık düzeyini artırmayı amaçlar. Farklı yaş gruplarına ve okul kademelerine özgü içerikler ve aktiviteler sunarak, Merkez Bankası'nın ekonomi içerisindeki rolünü ve faaliyetlerini anlatmayı amaçlamaktadır (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Egitim-Akademik/Finansal+Okuryazarlık/Yayinlar/>). TCMB, Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde dördüncü sınıf öğrencilerine yönelik özel materyaller geliştirerek, oyunlar ve çizgi filmler aracılığıyla para, paranın değeri ve fiyat istikrarı gibi konuları anlatılarak ekonomik kavramları daha çocuksu ve eğlenceli bir şekilde aktararak genç yaşlardan itibaren finansal okuryazarlık bilincini oluşturmayı hedeflemektedir ([Herkes İçin Ekonomi \(tcmb.gov.tr\)](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Egitim-Akademik/Finansal+Okuryazarlık/Yayinlar/)) Paranın bir değişim aracı olduğunu, fiyat belirlemede kullanıldığını ve değer saklama aracı olduğundan söz edilmiştir. İlkokul dördüncü sınıf ve ortaokullar için geçmiş zamanlarda alışveriş için takasın varlığından ve zorluğundan söz edilmiştir. Takas ekonomisinden para ekonomisine geçiş anlatılmış ve Merkez Bankası'nın para basma görevine geçiş

yapılmıştır. En son açıklanan bilgide enflasyonun varlığından, etkilerinden ve merkez bankasının Enflasyona müdahale etme durumunu şu şekilde açıklanmıştır (https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/7b83fecfd-6fff-497e-b4cc-353c1f8f9009/Egitmen_Kitapcigi.pdf?MOD=AJPERES):

Yakın zamanda bir bisiklet almak istediğiniz. Fiyatını sordunuz öğrendiniz ve daha sonra para biriktirmeye başladınız. Biriktirdiğiniz paranızla tekrar bisikletçiye gittiniz fakat bisikletin fiyatını eskisinden daha pahalı olduğunu öğrendiniz. Tekrar para biriktirmeye devam ettiniz ancak bisiklet fiyatı sürekli artmaya devam etti. İşte bu enflasyondur. Enflasyon sadece bisikleti için değil, okunan kitaptan, yenilen yemekten, giyilen kıyafetlerden, harcanan elektrikten ya da kullanılan benzin ne kadar her şeyin fiyatının artmasıdır. Elinizdeki parayla satın alabildiklerinizin miktarı azalıyor. İşte bu enflasyondur. Fakirleşme anlamına gelmektedir. Merkez bankası enflasyonun yüksek olmaması için ve belirli bir seviyede kalması için çalışmaktadır. Bisiklet örneğinde ise zincirin ve tekerleğin maliyeti artmıştır ya da dükkân sahibinin kirası artmış olabilir, bu nedenle bisiklet daha maliyetli hale geldiği için daha pahalıya satılmıştır. Bundan farklı olarak yaz mevsimi nedeniyle birçok kişi bisiklet almak isteyebilir ve bisikletçi talebe yetişemiyorsa bisiklet fiyatını artırmış olabilir.

TÜSİAD'ın 2022 tarihli Eğitim Politikaları Hakkında Görüş ve Öneriler Raporu'na göre, PISA araştırması, bilgiyi kullanma becerileri ve üst düzey düşünme becerilerinde istenilen iyileşme eğilimini göstermemektedir. Rapora göre, PISA 2018 sonuçları 2015'e kıyasla olumlu bir ivmelenme sergilese de bilgiyi etkili bir şekilde kullanma becerilerinde 2009 ve 2012 yıllarına göre belirgin bir iyileşme görülmemektedir. Yani, öğrencilerin bilgiyi pratiğe dönüştürme ve üst düzey düşünme becerilerinde gösterdikleri performans, zaman içinde istenilen seviyede gelişim göstermemiştir. Bu durum, eğitim sisteminin öğrencilere bilgiyi etkili bir şekilde kullanma becerilerini kazandırmada belirli zorluklarla karşılaştığını göstermektedir.

Türkiye Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi, 2014 yılında “Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketiciyi Koruma Stratejisi ve Eylem Planı” başlıklı iki yönlü bir Ulusal Strateji geliştirmiştir. Bu strateji, 2014-2017 yılları arasında üç yıllık bir dönem için geliştirilen Finansal Eğitim Eylem Planı ve Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı'nı kapsamaktadır (OECD, 2021c).

2017'de belirlenen stratejinin genel hedefleri, katılım, eğitim ve finansal okuryazarlık unsurlarını içermekte olup aşağıdaki amaçları hedeflemektedir:

Finansal ürün ve hizmetleri toplumun tüm kesimlerine yaymak, finansal sistem dışındakileri de dahil etmek, bilgi ve farkındalığı artırarak mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesini ve kullanımını artırmak.

Mali kaynakların korunmasına yönelik öncü kuruluşlar tarafından etkin tedbirlerin alınmasının sağlanması.

FODER ve Visa tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması'nda Türkiye'deki genel kamuoyunun finansal okuryazarlık düzeyini ve finansal ürünler ile hizmetler hakkındaki tutum ve davranışları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. İpsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından 26 ilde 2000 kişi ile yüz yüze yapılan ve Türkiye'nin finansal okuryazarlık haritasının çıkarılmasının amaçlandığı bu araştırmada yapılan bu elde edilen bazı temel bulgular şunlardır:

Finansal Bilgi Düzeyi: Araştırmaya göre Türkiye'deki bireylerin %70'i minimum finansal bilgiye sahip. Bu oran, çalışan, gelir düzeyi yüksek ve eğitilmiş bireyler arasında daha da artmaktadır.

Matematiksel Beceriler: Finansal becerilerin kavramsal ve aritmetik beceriler olarak ikiye ayrıldığında, matematik bilgisi gerektiren konularda finansal becerinin göreceli olarak daha düşük olduğu belirtiliyor.

Para Biriktirme: Türkiye'deki her beş kişiden ikisi, son bir yılda para biriktirmiş. Birikim yapma nedenleri arasında geleceğe dair belirsizlikler ve kaygılar ön planda yer almıştır. Birikim yapanların yarısı, beklenmedik durumlara karşı tedbir amaçlı biriktirdiğini ifade etmiştir.

Finansal Ürün Bilinirliği: Araştırmada, tasarruf ve emeklilik ürünlerinin bilinirlik düzeyi %85 gibi oldukça yüksek bir orana sahiptir.

Kredi Borçları ve Ödeme Disiplini: Toplumun %83'ü kredi borçlarını zamanında ödeme konusunda disiplinli davrandığını belirtmiştir.

OECD/INFE (2012) araştırması, finansal okuryazarlık ölçümünde davranışların etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma, katılımcılara dikkatli alışveriş, bütçeleme, tasarruf ve yatırım gibi finansal davranışlar hakkında çeşitli sorular içeren bir anket sunarak bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini değerlendirmeyi hedeflemiştir.

Tablo 10

Finansal Okuryazarlık Davranış İfadeleri

Ülkeler	Dikkatli alışveriş	Zamanında fatura ödeme	Kişisel mali durum takibi	Uzun vadeli hedef koyma	Sorumluluk ve bütçeleme	Aktif tasarruf ve yatırım alımları	İhtiyaçları karşılamak için borç almama
Türkiye	80%	70%	48%	36%	55%	30%	70%

Kaynak. OECD/INFE (2012)

Bu oranlar, farklı finansal alanlarda bireylerin davranışlarını yansıtmaktadır. Türkiye'nin bu araştırmaya katılımı sonucunda ortaya çıkan verilere göre, kişisel mali durum takibi, uzun vadeli hedef belirleme ve aktif tasarruf ile yatırım yapma davranışlarının düşük olduğu görülmüştür. Bu düşük oranlar, ülkedeki finansal okuryazarlık seviyesinin gelişmeye açık olduğunu ve bireylerin finansal konularda daha bilinçli kararlar alabilmeleri için çeşitli alanlarda eğitim ve destek ihtiyacının olduğunu göstermektedir.

10 Mart 2012 yılında TSPAKB liderliğinde “Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı” raporuna bağlı sonuçlara göre Türkiye’de finansal bilinç ve farkındalığın yeteri kadar gelişmemesi ve buna bağlı olarak finansal okuryazarlık seviyesinin düşüklüğü, ayrıca medyada ve kamu kuruluşlarında alanında uzman kişi ve bilgilerin yetersizliğine vurgu yapılmıştır. Bu durumun Türkiye için sermaye piyasalarının istenilen seviyeye gelmesi açısından engel oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal okuryazarlığın tabana yayılmasının da önemi vurgulanmıştır.

TEB Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi (FOE) araştırma raporu sonucuna göre (2012) Türkiye geneli için Finansal okuryazarlık endeksi %59,8 olarak hesaplanmış, OECD çalışma raporundaki diğer ülkelerin ortalama puanı ise %62,3 olarak hesaplanmıştır (Erim, 2018). Raporda yer alan sonuçlara göre “Finansal Tabana Yayılım” çerçevesinde finansal okuryazarlığın davranışlarının ölçülmesi için oluşturulan Finansal Okuryazarlık Endeksi’nde Finansal Bilgi, Finansal Tutum/Tavır ve Finansal Davranış bağlamında üç temel etken önemli bir rol üstlenmiştir. Finansal davranışların ülkede değer yaratması için piyasalar hakkında farkındalık oluşturmak ve tüketicileri bilgilendirerek finansın tabana yayılmasını sağlamaktır. Bu bilgiler bağlamında Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü Finansal Eğitim Uluslararası Ağı (OECD/INFE) G20 ülkelerinde yetişkinlerin finansal okuryazarlığına ilişkin (2017) yapılan araştırma sonuçlarına göre “Finansal bilgi, tutum ve davranış” oranı G20

göre yükselme gözlenmiş oran %49 iken %57'ye çıkmış. Ancak emeklilik planı olarak bireylerin yarısı devletten alacakları maaşı belirmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Sami Karaca liderliğinde Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İçgörü Araştırma Merkezi tarafından TEB iş birliğiyle gerçekleştirilen Türkiye'nin Finansal Okuryazarlık Erişim ve Dijital Olgunluk (FOE) 2022 anket çalışması, Türkiye genelinde 18 yaş üstü 1524 katılımcıyla yapılan anket sonucunda, (FOE) 2022 endeksine göre her bir katılımcının finansal okuryazarlık skoru hesaplanmıştır. Bu sonuçlar ışığında ülkenin genel finansal okuryazarlık endeksi ortalama olarak 62,1 olarak belirlenmiştir. Aynı araştırma kapsamında Türkiye'nin Finansal Erişim Endeksi de 45,4 olarak hesaplandı.

Bu veriler, önceki yıllara kıyasla Türkiye'nin finansal okuryazarlık düzeyinde bir yükseliş trendinde olduğunu gösteriyor. Bu tür veriler, ülkenin finansal okuryazarlık ve erişim konusunda attığı adımların bu alandaki farkındalığın arttığını gösteriyor denilebilir.

Global Money Week (Küresel Para Haftası) 2022 boyunca FODER tarafından her yaş grubundan çocuk ve gençlere ulaşılarak kamu sektöründen özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılarak atölyeler ve toplantılar düzenlemiştir. Tüm etkinlikler "Para Konusunda Akıllı Olun, Geleceğinizi İnşa Edin" teması altında gerçekleşmiştir. FODER ve Borsa İstanbul iş birliğiyle düzenlenen etkinlik Türkiye'deki Açılış Çanı Töreni ile başlatılan etkinliklerde çocuklar ve gençler ulusal borsayı ziyaret etmiştir (<https://www.fo-der.org/kuresel-para-haftasi-2022/>). Etkinlik boyunca FODER uzmanları öğrencilerle beraber para, bütçeleme, ihtiyaç ve istek, tasarruf ve yatırımın temel kavramlarını konuşulmuş ve İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile iş birliği içinde eğitimler sırasında öğrencilere bütçe ve tasarruf bilinci oluşturulması amaçlanarak 7.561 öğrenciye ulaşılmıştır.

2022 yılında EDAM (Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi) tarafından yapılan araştırmaya göre, Türkiye'de üretilen bir malın yurt dışından alınmaması konusundaki görüşlere ilişkin farklı sonuçlar elde edilmiştir. Ankete katılanların %59.6'sı, "Türkiye'de üretilen bir mal daha ucuz olsa da yurt dışından alınmamalı" ifadesine katıldığını belirtmiştir.

Ayrıca, "Türkiye'de üretilen bir mal daha ucuz olsa da yurt dışından alınmamalı" ifadesine katılanların nedenlerine dair sorulan soruda, katılımcıların %58,9'u "Yerli rekabeti teşvik etmek" ve %80,1'i "Yerli üretimi teşvik etmek" gibi cevaplar vermiştir. Bu sonuçlar, Türk kamuoyunun ekonomik milliyetçilik algısının

devam ettiğini ve yerli üretimi destekleme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Yerli üretimin teşvik edilmesi ve yerli rekabetin güçlendirilmesi gibi faktörler, Türk tüketicilerinin tercihlerinde önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır.

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun 2015 yılında Türkiye'de ve Dünya'da Vatandaşlık adlı çalışmalarında Türkiye'de tanımlanan iyi vatandaş görüntüsünü oyunu kullanma konusunda özenli olan, vergi konusunda duyarlı, vergiyi kutsal sayan, devletin ön gördüğü şekilde yasalara uygun yaşama konusunda hassasiyetleri olan, etik ve ahlaki değerleri göz önüne alan ve farklılıklara saygı ve hoşgörü ile yaklaşan, maddi açıdan kendisine oranla durumu daha kötü olan bireylere yardım edilmesi konusunda duyarlı bir görüntü çizmektedir. Çalışma sekiz yıl önce yapılmış olmasına rağmen elde edilen bulgular günümüz ders kitaplarında yer alan istendik vatandaş rolleriyle oldukça paralel bir yaklaşım göstermektedir.

Solmaz (2023), çalışmasında Avustralya ve Kanada eyaletlerinden Ontario ve Quebec'in finansal okuryazarlık öğretim programlarının karşılaştırılması amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullandığı çalışmasında PISA 2012, 2015 ve 2018 finansal okuryazarlık değerlendirmelerinde yüksek performans sergilemeleri ve resmi finansal okuryazarlık öğretim programına sahip olmaları sebebiyle araştırma Avustralya ve Kanada ile sınırlı tutmuştur. Araştırmada Avustralya ve Kanada'nın finansal okuryazarlık stratejilerini incelemiş ve Avustralya'nın, Kanada eyaletlerinden Ontario ve Quebec'in finansal okuryazarlık öğretim programlarının amaçları, kazanımları, içerikleri, eğitim durumları, ölçme ve değerlendirme stratejileri belirlemiş, Finansal okuryazarlık öğretim programlarında tüketim, tasarruf, bütçe, kredi, faiz, vergi, kariyer planlama gibi konular ortak olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ülkelerin programları bireylerin erken yaşlardan itibaren finansal alışkanlıklarını iyileştirmeleri, finansal durumlarını yönetmeleri, finansal araçları etkin bir şekilde kullanmaları amaçlamıştır. Eğitim programları öğrencilerin tüketici becerileri ile yatırım ve girişimcilik becerilerinin geliştirilmesini destekleyerek finansal okuryazarlık öğretim programlarında aktif ve öğrenci merkezli bir eğitim yaklaşımı izlenmektedir. Çalışmanın sonucunda program Avustralya, Ontario ve Quebec'te belirlenen hedeflere ulaşmak için tasarlanır ve öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşacakları problemlere benzer problem durumları içerir.

Yiğit (2022), *Sosyal Bilgiler Dersini Almış Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Yeterliliğine* ilişkin bir araştırma da sosyal bilgiler öğretim programı aracılığıyla “üretim tüketim ve dağıtım” adlı öğrenme alanında finansal okuryazarlık

becerisi tespit etmek için 8.sınıfta öğrenim gören 239 öğrenciyle çalışmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrenciler istek ve ihtiyaçlarını birbirinden ayırabildiği, ihtiyaçların isteklerden önce geldiği, alışveriş öncesi ihtiyaç listesi hazırlamanın önemi, ürünlerin üretim ve son kullanma tarihlerini kontrol etmenin önemi, fiyat kadar kalitenin de önemli olduğunu, ürün ambalajının kalitesine ve ürün ambalajlarında standartların yer almasına, fiyat karşılaştırmasına fiş ve fatura almanın önemine, garanti belgesine, tüketici konuları hakkındaki bilinçlerine, paranın biriktirmekten çok harcanması gereken bir meta olduğuna, eğer para yetmiyorsa borçlanmanın mantıklı olduğuna, doğal kaynakları dikkatli kullanmanın önemine dikkat ettikleri tespit edilmiş. Araştırmanın sonucuna göre finansal okuryazarlık ve becerilerinin yeterliliklerin iyi düzeyde olduğu saptanmıştır.

Köroğlu (2021) yaptığı çalışmasında Ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Çalışmasında 2018 yılı sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında para, para yönetimi, yatırım, tasarruf ve bütçe gibi kavramlarda farkındalık ve tutumları incelemiştir. Bu amaç kapsamında ortaokul 5. ve 8. sınıflarında okuyan öğrencilerle çalışılmış verileri SSPS 24 programında analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda öğrencilerin para ve harcamalarla ilgili bilgilerinin olduğu ancak finansal sistem, tasarruf, yatırım ve makro ekonomi gibi kavramlarla ilgili karışıklık yaşandığını tespit etmiştir. Finansal tutumlar bakımından 5. sınıf öğrencilerine oranla 8. sınıf öğrencilerinin daha olumlu bir tutum sergilediği tespit edilmiş, finansal okur yazarlık eğitiminin önemini ortaya koymuş ve öğrencilerin daha fazla gelişime ihtiyacı olduğunu göstermiştir.

Çelebi (2019) *8. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Bilinçli Tüketici Düzeyleri ile Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* çalışmasında 8. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyleriyle çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmış, Denizli merkez ilçelerdeki devlet okullarından 825 öğrenciyle çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının iyi düzeyde olduğu saptanmıştır.

Alimcan (2018), *Ortaokul öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* çalışmasında ortaokul öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. 5.,6. ve 7. sınıfta okuyan 885 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda bilinçli tüketici tutumlarının okullara göre farklılaştı cinsiyet farklılığının görülmediği, ancak öğrenim

durumları ile bütçe bilinci ve kalite bilinci açısından farklar olduğunu tespit etmiştir. Buna ek olarak izlenen program türlerine göre belgesel, eğitici program ya da haberler gibi türlerin yanında şiddet, gerilim ve magazine yönelik programları izleyen öğrenciler arasında bilinçli tüketicilik kavramları açısından farklılıklar tespit etmiştir.

Uyanık (2015), *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketicilik Durumlarının İncelenmesi çalışmasında* 15 ilkokulun dördüncü sınıf öğrencileriyle çalışmıştır. Araştırmasında 478 öğrenci ile Tüketicilik Ölçeği aracılığıyla nicel, 15 öğrenci ve 3 sınıf öğretmenliğine de yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla nitel veriler elde edilmiştir. Öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin üst düzey tüketicilere sahip olduğu tespit edilmiş ve bilinçli tüketicilik para harcama, tasarruf yapma ve dolaylı biçimde bilinçli tüketiciye yönelik sergilenen olumlu davranışlarla ilişkilendirilmiştir. Öğrenciler bilinçli tüketicilik davranışlarını alışveriş öncesi, alışveriş anı ve alışveriş sonrası tutumlara yönelik davranışlar bağlamında değerlendirmiştir. Öğretmenlerin Türkiye’deki eğitim bakımından ilkokul dördüncü sınıf öğretim programlarını, ders kitaplarını ve teknolojik içeriği yetersiz gördükleri de ifade edilmiştir.

Altıok (2010), *İlköğretim Programlarının Bilinçli Tüketici Davranışlarını Kazandırma Düzeyine İlişkin Bir Araştırma* çalışmasında bilinçli tüketici davranışlarını kazandırma düzeyini değerlendirmek üzere 5. sınıf ve 8. sınıflara yönelik araştırmacı tarafından geliştirilen “Düze Belirleme Testi” ve “Bilinçli Tüketici Davranışları Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmacı çalışmayı 576 öğrenci ile yürütmüştür. Ayrıca programa yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla görüşme formu hazırlamıştır. 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici davranışlarına ilişkin tutum düzeyleri arasında belirgin farklar bulmuştur. Öğretmenlerin tamamı bilinçli tüketicilik davranışlarını kazandırma bakımından programı yetersiz bulmuş öğrencilerin ise Tüketici Korunması Kanunu’na yönelik bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Akgün (2021) *8.sınıf Öğrencilerinin Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Sürdürülebilirlik Kavramına Yönelik Algılarının İncelenmesi* çalışmasında yenilenebilir enerji kaynakları ve sürdürülebilirlik kavramı yönelik algılarını incelemiştir. Çalışmayı 63 öğrenciyle yürütmüştür. “Kelime ilişkilendirme testi”, “sürdürülebilir ev çizimleri” ve “açık uçlu soru formu” ile veri toplama araçlarını uygulamıştır. Yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin geçmiş yıllarda görmüş oldukları konuları ifade ederken sürdürülebilirlik kavramı bağlamında açıklamada ve

de yetersiz kalmıştır. Öğrenciler sürdürülebilir ve yenilenebilir kaynaklara yönelik bilgi sahibi oldukları ancak ilişkilendirme yapılırken yenilenebilir enerji kaynaklarını sürdürülebilirlik bağlamında ortaya koyamadıkları tespit etmiştir.

Ataseven (2022) *Finlandiya, Danimarka, Norveç, İsveç ve Türkiye Eğitim Sistemlerinde İlkokul Öğretim Programları Girişimcilik Yeterliği Açısından Karşılaştırılması* adlı çalışmada İsveç'in özel girişimcilik eğitimi öğretim programında, uygulamalı girişimcilik deneyimi, okul ağı kurarak güzel uygulamaların paylaşımının etkili olduğu, üç ana strateji ve eylem planlarının varlığını tespit ederken Türkiye'de ise eğitim- öğretim ve gençlik stratejileri uygulamaları çerçevesinde öğretim programları ve kazanımların, eylem planlarının hazırlanmadığı veya yeterli olmadığı sonuçlarına ulaşmıştır.

İsveç'te Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık oranlarının en yüksek olduğu ülkeler, yetişkinlerin yaklaşık yüzde 65'inin veya daha fazlasının finansal okuryazar olduğu Avustralya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, İsrail, Hollanda, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık'tır (Klapper vd., 2015).

Finansal okuryazarlık oranları dünyanın önde gelen gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri arasında çok büyük farklılıklar gösteriyor. Ortalama olarak, önde gelen gelişmiş ekonomilerdeki (Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri) yetişkinlerin %55'i finansal okuryazardır. Ancak bu ülkelerde bile finansal okuryazarlık oranları, İtalya'da yüzde 37'den Kanada'da yüzde 68'e kadar geniş bir aralıkta değişiyor (Klapper vd., 2015).

Walldén (2021) *Verileni Kabul Etmek Mi Yoksa Meydan Okumak Mı? Sosyal Bilgilerde Metinlerin Tüm Sınıf Okumalarına Eleştirel Bakış Açıları* adlı çalışmada ders kitabında yer alan düzeninin ve etkileşim içinde müzakere edilme biçimlerinin, mevcut sosyal düzenin bir parçası olarak baskın anlam perspektiflerinin sürdürülmesinde rol oynayabileceğine işaret etmiştir. Buna ek olarak bilgi akışını önceki araştırmalarda işaret edilen Batı merkezli görüşlere uygun olarak, bölünmüş bir dünyanın temsiliyle paralellik göstermiş olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, çevresel değişim konusu, neoliberalist söylemlere uygun olarak, insan kaynaklı ve tüketici sorumluluğu meselesi olarak çerçevelenmiştir. Bir "çevre kahramanı" olmanın

yollarına ilişkin öneriler, Ideland tarafından belirtilen "eko-sertifikalı çocuk" un inşasını çağrıştırmakta olduğunu belirtmiştir. Yapılan bu çalışma ders kitabında yer alan zengin ve fakir ülkelerin kaynakların eşit dağıtılmadığına vurgu yapan insan odaklı bakış açısıyla oldukça paralellik göstermektedir.

2022 Sweden Global Money Week (İsveç Küresel Para Haftası) etkinlikleri kapsamında öğrencilere gıda israfını azaltırken finansal tasarruflar hakkında bilgi vermek amacıyla öğretmenlere yönelik bir dizi eğitim içeriği olan Svinnrik ("Atık zengini") adı altında dünya çapında bir kampanya başlatılmıştır (<https://globalmoneyweek.org/countries/67-sweden>). Bu, İsveç Finansal Denetim Kurumu ve İsveç Gıda Ajansı arasında, sürdürülebilir finansın yanı sıra sürdürülebilir gıda tüketimi konusunu ve bunun hem iklim değişikliği hem de kişisel finansmanı üzerinde ne gibi etkileri olabileceğini vurgulamak için yapılan bir iş birlikleri yer almıştır. Tüm kaynaklar, öğretmenlerin okullardaki öğrencilerle finansal tasarruf ve gıda israfı hakkında konuştuklarında kullanmaları için hazır hale getirilmiştir. İsveç Bankacılar Birliği tarafından ortaokullar için ulusal bir "Para Yarışması" düzenlenmiş, öğrenciler için çeşitli çevrimiçi dersler ve çocuklar, gençler ve yetişkinler için çok sayıda sosyal medya kampanyası düzenlenerek Kişisel finans ile ilgili derslerin çoğu, İsveç'teki birinci sınıftan itibaren okul öğretim programının bir parçası olduğu için finansal eğitim devam eden bir proje olduğundan, tüm yıl boyunca okullar için mevcuttur.

Öğretim programı açısından bakıldığında, İsveç okulunun sosyal bilgiler dersi bu tartışmanın pratik bir örneğidir. Disiplinler arası bir çekirdek ve güncel toplumsal olay ve gelişmelerin yönlendirdiği değişken bir yapının birleşimiyle sosyal bilgiler aynı zamanda finansal okuryazarlık gibi yeni içerik özelliklerinin tanıtılması için de uygun bir konu gibi görünmektedir (Morén, 2017). Bununla birlikte hem sosyal bilgilerin hem de finansal okuryazarlığın kökenleri ve konu özellikleri araştırılırken, ikisi arasında varsayılan yaklaşma, özellikle öğretme ve öğrenme dikkate alındığında, çeşitli soruları gündeme getirmektedir.

Pettersson (2021) *İsveç Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Tüketicilerin Sorunsallaştırılması* adlı çalışmada İsveç finansal okuryazarlık eğitimi uygulamasında tüketicileri yönetmenin gerekçelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. 1980'lerden önce, tüketicilerin sorunsallaştırılması, 'risk altındaki gruplara' ekonomik tasarrufun öğretilmesiyle karakterize etmiştir. Bu çalışmada öğretmenler ve organizatörlerle yapılan gözlemler ve görüşmelerin yanı sıra politika metinlerinin

analizleri yoluyla, çağdaş finansal eğitimin bunun yerine "finansal özgüven" den yoksun bütün bir tüketici nüfusunu tanımladığını göstermek istemiştir. Bu çalışma aynı zamanda sosyal, politik ve ekonomik gelişmelerin İsveç vatandaşlarının daha önce fark edilmeyen "finansal okuryazarlık" sorununun sorunsallaştırılmasına nasıl yol açtığını da göstermektedir. Neoliberal fikirler ve reformlar, finansallaşma ve Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü'nün finansal okuryazarlığı teşvik etmesi, İsveçli tüketicilerin mevcut sorunsallaşmasında ve devam eden finansal eğitim uygulamasında güçlü faktörler olarak tanımlamıştır. Finansal eğitim, ekonomik olarak rasyonel, sorumlu, kendine güvenen finansal vatandaşları teşvik etmeye çalışır; başka bir deyişle, insanları neo-klasik iktisat teorisinin "sanal tüketicisi" gibi yapmaya çalışır. Çağdaş finansal eğitimin ideal tüketicisinin, ekonomik refahını sağlamak için finansal piyasalara yönelmesi beklenmektedir. Bunu yapmanın, tüketicileri verimli ve istikrarlı küresel ve ulusal finansal piyasalara katkıda bulunmaya yönlendirdiği varsayılmaktadır. Bununla birlikte, İsveçli tüketicilerin finansla ilgili farklı sorunlara ve ihtiyaçlara sahip oldukları için yerel sorunsallaştırılmasıyla tutarlı olarak, bu tür bir eğitim farklı tüketici kategorilerine uyacak şekilde ayarlanmıştır. Bazılarının aktif ve meşgul finansal tüketiciler olmak için finansal 'ilham' gerektirdiği söylenirken, geleneksel tasarruf ahlakı hala aşırı borçluluk riski altında olduğu düşünülen tüketiciler için uyarlanmış finansal eğitimi karakterize etmektedir. Çalışma sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenmiştir:

İsveç'te finansal eğitim için birçok açıdan iddialı bir proje olduğu belirlenmiştir. İsveç Finansal Denetim Otoritesi (FSA), finansal eğitim ağının ana organizatörü ve aynı zamanda tüm büyük İsveç bankaları, borç tahsilat şirketleri, daha küçük finansal aktörler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve yetkililer de dahil olmak üzere 70'ten fazla üyeyle iş birliği yapmaktadır. Diğer birçok ülkedeki finansal eğitimden farklı olarak, İsveç'in finansal bilginin vatandaşlara nasıl sunulduğunu ve farklı vatandaş kategorilerine neyin sunulduğunu gözlemlemeyi sağlayan birçok canlı eğitim kursu vardır (European Banking Authority, 2018).

İsveç halkı için özel finansman, genç neslin odak noktası olma fikriyle özel finansmanın, sosyal sigorta, emekli maaşları, eğitim hibeleri, yaşam maliyeti, vergiler, tasarruflar, krediler, sigorta, sözleşmeye dayalı sigorta ve aile hukuku gibi birçok alanı içermektedir. Bu yüzden Swedbank finansal konulara ve bireyin bakış açısından tahminlerde bulunmak için eğitime odaklanmaktadır. Tüketicilere yönelik gazete makaleleri yazarak ve Swedbank'ın web sitelerinde yazarak ve yorum yaparak genel

halkın finansal bilgisini artırmaya odaklanmaktadırlar. Bu çerçevede yapılan uygulamalar:

Finansal okuryazarlık, okul sistemlerinde resmi bir eğitim hedefi olarak yeni görünse de finansal bilgiyi topluma, özellikle de çocuklara yayma isteği eski bir olgudur. Uluslararası düzeyde, Dünya Tasarruf ve Perakende Bankacılık Enstitüsü ve üyeleri, insanların tasarruf etme alışkanlığını teşvik etmiştir (The World Savings and Retail Banking Institute/The European Savings and Retail Banking Group, 2021). 1926'da İsveç Tasarruf Bankaları'nın ilk Dünya Tasarruf Günü'nde yayınladığı ve hala devam eden 'Lyckoslanten' (Şanslı Para) adlı derginin ilk sayısı ile başlamıştır, Lyckoslanten, okullarda kullanılmakta ve çocuklara finansal düşünme ve eylem becerileri kazandırmayı hedeflemektedir ve İsveç için genç bireyleri hedef alan üç aylık yayın Lyckoslanten 1926'dan beri yayınlanmakta ve Swedbank ve bazı bağımsız tasarruf bankaları tarafından 10 ila 12 yaş arasındaki çocuklara dağıtılmaktadır. İsveç'teki çocuklar için en büyük dergilerden biri olma özelliği taşımaktadır (<https://www.swedbank.se/om-oss/samhallsengagemang/lyckoslanten.html>).

Derginin amacı, yetişkinlerin yanı sıra çocuklara da mali konuları pedagojik ve basitleştirilmiş bir şekilde açıklamaktır. Eğlenceli ama aynı zamanda çocuklar için eğitici olması amaçlanmıştır. Derginin bir başka yönü de çocukları finans ve para ile ilgili konularda eğitmek olan öğretmenler için bir ilham kaynağı olarak hizmet etmesidir. Lyckoslanten para, tasarruf ile ilgilidir.” İşte çocuklar için birçok ipucu ve tavsiye”! Dergi yılda dört kez ülkenin tüm okullarına, 4-6. sınıflara gönderiliyor. “Haftalık ödenek sözleşmesi imzalayın”! ve “bütçe yapın” başlıklarıyla paranın takibi, yönetilmesi gibi konularda öğrencilere rehberlik etme amacı taşımaktadır (<https://www.swedbank.se/om-oss/samhallsengagemang/lyckoslanten.html>).

Para laboratuvarı, Ekonomi Müzesi ve İsveç Mali Denetleme Otoritesi tarafından geliştirilmiştir. Daha önce fiziksel bir sergi ve bir web uygulaması (app) olarak mevcut olan bu uygulamanın yerini bu web tabanlı oyun almıştır. (www.pengalabbet.se) adresinde oynanabilir. Para laboratuvarı, çocukların kişisel finans bilgilerini artırmaya yönelik web tabanlı bir oyundur. Oyun ortaokulda ev ve tüketici bilgilerinin öğretilmesine uyarlanmıştır ancak aynı zamanda sosyal bilgiler için de uygundur. Her iki konu da müfredatın bir parçası olarak kişisel finansı içerir. Para laboratuvarı ücretsizdir, reklam içermez ve evde ebeveynler tarafından ve daha büyük çocuklar tarafından da kullanılabilir. İçerik, aylık gelirin ve kalan paranın yönetilmesini ve sorumluluğunu içermektedir. Farklı iş deneyimleriyle gelirin değişen

mali koşullara nasıl etki ettiğini anlamayı, böylece gerçek dünya uygulamalarında daha geniş bir bakış açısı kazanmayı hedeflemektedir. Çocuklar ve gençler, günlük yaşamlarında karşılaştıkları farklı seçenekler ve durumlarla ilgili düşünebilirler ve farklı gelirlerin farklı mali koşullara nasıl yol açtığını anlarlar. Ayrıca, birikim konusunda kararlılık gösterir ve kısa ve uzun vadeli tasarruf stratejilerini düşünürler (<https://www.fi.se/sv/konsumentskydd/utbildning/grundskolan/>).

İsveç'te vurgulanan finansal okuryazarlık, devlet emeklilik sisteminin büyük bir reformdan geçmesiyle ilgilidir. İsveç'teki sistem, 1990'ların sonlarına doğru önemli reformlara tabi tutulmuş ve bireylere emeklilik tasarruflarının yönetimi ve emekli maaşlarının ne zaman başlayacağı konusunda daha fazla seçenek sunulmuştur. 2000 yılında, bireylerin kamu emeklilik sistemine yaptığı katkının yaklaşık sekizde birini oluşturan zorunlu bireysel hesaplar getirilmiştir. Bu sistem, tüm katılımcılara özellikle hisse senetleri, tahviller ve göreceli riskler gibi temel finansal kavramlar konusunda bilgi sağlamaktadır (Almenberg ve Sæve-Söderbergh, 2011).

Küresel karşılaştırmalı araştırmalarda, İskandinav ülkelerinin vatandaşları finansal okuryazarlık açısından genellikle yüksek puanlar almaktadır (Lusardi, 2011). Buna rağmen özellikle İsveç'te, vatandaşların finansal bilgi ve becerilerinde eksiklikler olduğu konusunda kamuoyu ve hükümet endişeleri devam etmektedir (Finansinspektionen, 2009; 2015; 2018; Konsumentverket, 2019). İsveç'teki Mali Denetleme Kurumu, finansal eğitimle ilgili çalışmalar yapmak üzere görevlendirilmiştir. Kurumun amacı, tüketicilere daha eğitimli olma fırsatları sağlayarak finansal piyasalardaki konumlarını güçlendirmektir. Bu kapsamda, 2010 yılında "Gilla din ekonomi" adında 60 üyeli bir finansal eğitim ağı oluşturulmuştur (Raijas, 2021).

Bu ağ, İsveç'te finansal eğitim girişimlerini geliştirir ve koordine etmkalmenbergetedir. Tüketicilere kişisel mali durumları hakkında eğitim veren ve tavsiyelerde bulunan eğitimciler, vasiler, mali ve borç danışmanları, tüketici danışmanları ve sendika üyeleri için çeşitli kaynaklar sunmaktadır. Bunlar arasında web siteleri, çevrimiçi araçlar, filmler, testler, klasörler, seminerler, bir podcast ve kitaplar bulunmaktadır. Tüm bu bilgiler tarafsız bir şekilde sunulmaktadır (www.gilladinekonomi.se). Mali Denetleme Kurumu, finansal eğitim ağı içinde yer alarak çeşitli kurslar düzenlemekte ve iş birliği yapmaktadır. Örneğin, İsveç Emeklilik Kurumu ve İsveç'in en büyük dört emeklilik kuruluşuyla birlikte Tryggare ekonomi på äldre dar (Yaşlılıkta Mali Durumunuzu Güvenceye Alın) kursunu sunmaktadır. Bu

kurslar, emekli maaşları, konut takviyeleri, çevrimiçi bankacılık, vergiler, mevzuat sorunları, dijitalleşme ve yatırım dolandırıcılığı gibi konularda bilgi sağlamayı amaçlamaktadır (www.dittbarnochdinapengar.se/)

İsveç'te Mali Denetleme Kurumu ve ağı, (FSA) ülke içerisinde finansal olarak dezavantajlı yeni bir vatandaş grubu tespit etmesi halinde yeni projeler başlatmıştır. Bu nedenle Mali Denetleme Kurumunun yeni hedef grupları araştırması önem taşımaktadır. İsveç'te finansal eğitim alanında öne çıkan vatandaş grupları arasında okul çocukları, göçmenler, işçiler (sendikalar ve üniversiteler aracılığıyla), yaşlılar ve ilk kez ebeveyn olan kişiler yer almaktadır (Gilla din ekonomi, 2021).

İsveç sürdürülebilirlik kavramına oldukça önem vermektedir. Bu kapsamda Svinnrik, çocukların ve gençlerin hem gıda israfı hem de kişisel finans konusundaki bilgilerini eğlenceli ve eğitici bir şekilde güçlendirmeyi ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlayan bir girişimdir. Bu girişimin arkasında İsveç Mali Denetleme Kurumu ve Finlandiya Gıda Kurumu gibi kuruluşlar yer almaktadır. Ödevler ve materyaller bölümünde, okullardaki öğretmenlere yönelik öğrenme materyalleri bulunmaktadır. Bu materyaller, gıda israfı ve kişisel finans konularını içeren alıştırmalar, çalışmalar ve zorluklar içermektedir. Materyaller ücretsiz olarak sunulmakta, okul yılı boyunca erişilebilir durumdadır. Bu materyaller sayesinde öğrenciler, hem gıda israfıyla ilgili farkındalıklarını artırırken hem de kişisel finans konusunda bilinçlenerek daha sürdürülebilir yaşam alışkanlıkları geliştirmeye teşvik edilirler (<https://svinnrik.se/om-svinnrik/>).

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, veri kaynağı, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi, araştırmacının rolü ve araştırmanın inandırıcılığına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma çerçevesinde doküman analizi çalışmasıdır. Nitel araştırma kavramı, farklı disiplinleri ve pek çok kavramı bir araya getirdiğinden tek bir şekilde tanımlamak oldukça zordur. Bu nedenle de şemsiye bir kavram olarak düşünülebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman analizi genel olarak diğer yöntemlerle birlikte çalışmayı güçlendirmek ve tamamlamak amacıyla kullanılsa da tek başına bağımsız olarak da kullanılmaktadır.

Nitel araştırma yöntemleri uzun bir geçmişe sahiptir. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi özel tekniklere sahiptir. Kavramları, düşünceleri veya deneyimleri anlamak için sayısal olmayan verileri (ör. metin, görüntü veya ses) ve verilerin analizini içerir ayrıca dünyayı kendi perspektiflerinden görmeye ve uygulamalarını anlamlı bir şekilde yorumlamaya çalışır. İstatistiksel olarak anlamlı ilişkiler kurmak için daha fazla sayıda vaka gerektirdiğinden, nicel araştırmacıların genişlik için derinlikten ödün verme olasılıkları yüksektir. Nitel araştırmacılar ise tam tersine az sayıda vakayla, hatta tek bir vakayla derinlemesine çalışabilirler.

Veri Kaynağı

Bu çalışma için incelenen dokümanlar Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun hazırlamış olduğu ve 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve bu program çerçevesinde yine MEB tarafından hazırlanmış olan sosyal bilgiler ders kitapları ile Skolverket (İsveç ulusal Ajansı)'nın hazırladığı öğretim programı ile ulaşılabilen ders kitaplarıdır.

Türkiye için:

MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 2018

- Tüysüz, S. (2018). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: Tuna Matbaacılık A.Ş.
- Evirgen, Ö. F. Özkan, J. ve Öztürk, F. (2019). *5.Sınıf Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, C. Kaplan, F. Kuru, H. ve Yılmaz, M. (2019). *6. sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İsveç için:

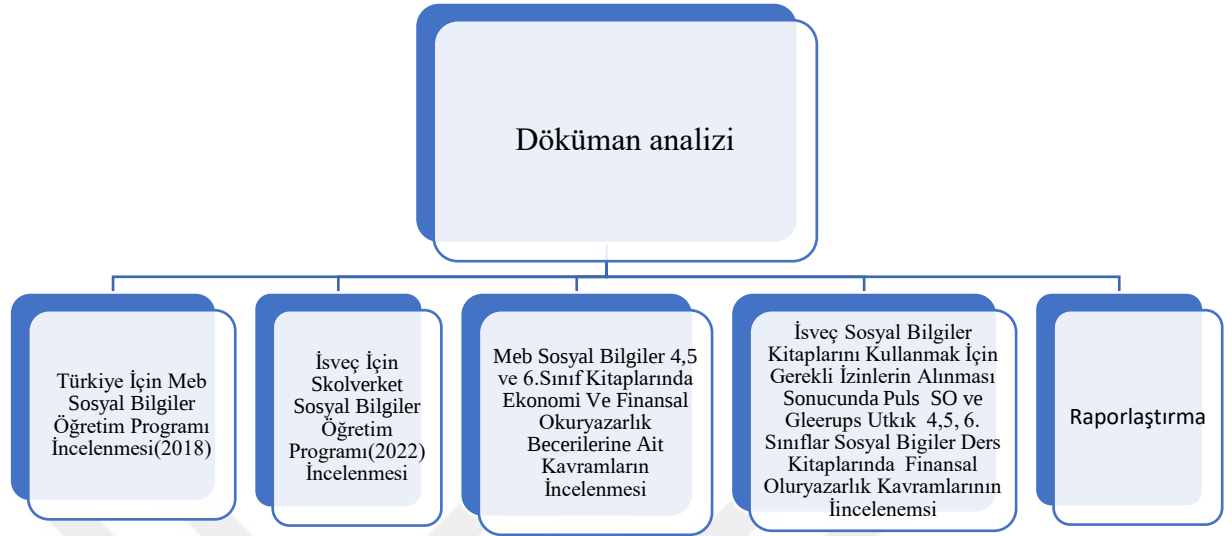
<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan> (2022)

- Almgren, H. (2020). Utkik Smakprov Samhällskunskap Digitale Lärobok Malmö Gleerups
- Stalnacke, A.L. (2020). Samhällskunskap Lärobok Puls SO 4 Stockholm, Nature&Kultur
- Stalnacke, A.L. (2021). Samhällskunskap Lärobok. Puls SO 5 Stockholm, Nature&Kultur
- Bornedal, K., Nygards, K. & Stalnacke A. L. (2023). Samhällskunskap Lärobok Puls SO 6 Stockholm, Nature & Kultur

Verilerin Toplanması

Doküman analizine dahil edilecek rapor ve belgeler: Birincil kaynak olarak veriler Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve ders kitaplarıdır. Türkiye için Mili Eğitim Bakanlığı (MEB) Resmi sayfasında yer Sosyal Bilgiler Programı (2018), İsveç için Ulusal Eğitim Ajansı (Skolverket) Sosyal Bilgiler Programı Lgr22 (2022) ve Türkiye için MEB 4., 5, 6. sınıf ile İsveç için Samhällskunskap 4–6 Utkik, Samhällskunskap 4-6, Nature Kultur Yayınevine ait Puls 4, Puls 5, Puls 6 ders kitaplarından veriler elde edilmiştir.

Araştırmada doküman analizi bağlamında genel aşamaları aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 13. Araştırmanın Genel Aşamaları

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın verileri, araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan alt amaçlara ve doküman analiz yöntemi içerik analizine göre incelenecektir. İçerik analizi “Sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunmadır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001). İçerik analizi araştırmanın özünü içeren sistematik bir özetleme işlemi olarak tanımlanabilir.

Araştırmanın analiz aşamaları programda yer alan finansal okuryazarlık ile ilgili öğrenme alanlarının “kazanımları”, kazanımlar kapsamında sunulan anahtar kavramlar ve bu kazanımların ders kitaplarına nasıl yansıdığı içerik analizinde belirlenen alt amaçlar doğrultusunda incelenmiştir. Doküman analizi sonucunda elde edilen bilgiler alt amaçlarda belirlenen temalarla eşleştirilmiştir.

İçerik analizinde sırasıyla veriler toplanırken sosyal bilgiler öğretim programlarında finansal okuryazarlık becerilerine ait kazanımlar, anahtar kavramlar ve ders kitaplarına görsel ve içerik olarak yansımaları şeklinde belirlenmiştir.

Verilerin çözümülenmesi için birincil kaynakların tam ve orijinal metinlerine ülkelerin resmi kaynaklarından ulaşılmıştır. İsveç Yayınevlerinden gerekli izinler alınmıştır.

Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmacılar, istatistiksel yöntemlerin, standartlaştırılmış önlemlerin ve klasik tasarımların sağladığı hatalarla daha fazla karşı karşıya kalabilirler. Araştırmacılar kendi yetkinliklerine, açıklıklarına ve dürüstlüklerine güvenmelidirler. Araştırmacıların önyargıları ve bakış açıları, nitel araştırmadaki araştırma sürecini ve bulgularını etkileyebilir ve çalışmanın güvenilirliğini tehlikeye atabilir. Nitel araştırmalarda araştırmacı nicel araştırmalara oranla daha katılımcı bir rol oynar. “Araştırmacı kendi varsayımlarını ve önyargılarını veri toplama sürecinde ve verilerin analizi aşamasında elde edilen bilgilerden ve bulgulardan ayrı tutabilmesi çalışmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Araştırmacının kendi varsayımları veriler analiz edildikten sonra yorumlama aşamasında devreye girmelidir. Bu nedenle araştırmacının kendi varsayımları ve önyargılarının farkın varması araştırmacıdan beklenen bir sorumluluktur” (Yalçın, 2020). Bu çalışmada araştırmacı, Sınıf Öğretmenliği ve Sosyoloji alanında lisans eğitimini tamamlamış olup mesleğinde 20. yılını çalışmaktadır. Öğretmenlik süresi boyunca farklı nitelikteki sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarıyla çalışmıştır. Sosyal bilgiler alanında vatandaşlık, ekonomi ve finansal okuryazarlık alanlarına olan özel ilgisinden dolayı sosyal bilgiler alanında lisansüstü eğitimine devam etmektedir. Araştırmacı yüksek lisans eğitimi süresince nitel araştırma alanında ders almış olmakla birlikte, farklı kültürler ve sistemlerin öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansımaları konusunda detaylı ve uzun süreli araştırmalar yaparak kendisini bu alanda geliştirmeye devam etmektedir.

Araştırmada İnandırıcılık

Araştırmada inandırıcılık, araştırma bulgularının katılımcılardan ya da veri kaynaklarından orijinal verilerinden elde edilen verilerin "inandırıcı" kavramsal yorumunu temsil edip etmediğinin bir değerlendirmesi olarak tanımlanabilir (Connelly, 2016).

Nitel araştırmanın güvenilirliği veya doğruluk değeri ve çalışmanın yürütülmesinin şeffaflığı, bulguların yararlılığı ve bütünlüğü için çok önemlidir (Cope, 2014). Doğrulanabilirlik açısından, nitel araştırmalar tarafsız olduğunu ve araştırmacıların varsayımlarından veya önyargılarından etkilenmediğini kanıtlamak

üzere katılımcılardan toplanan bilgileri objektif olarak yansıtan bulgular üretmelidir. Aslında veriler kendini anlatmalıdır. Nitel araştırmalarda geçerlik-güvenirlik nicel çalışmalardan farklı olarak ele alınır. Nitel araştırmacının bulgularının “inanılabilirliğini” artırmak için yararlanabileceği uygulamalar vardır. Guba ve Lincoln (1982) nitel araştırmalarda geçerlik-güvenilirlikten kavramı yerine inandırıcılık (trustworthiness) kavramı olması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanında nitel araştırmacılar çalışmalarında inandırıcılık kavramını göstermek için araştırma sürecinde verileri anlaşılır ve açık bir şekilde vermeli ve yeterli büyüklükte örneklem seçmesi önem taşımaktadır.

Bu araştırmada inandırıcılığın sağlanması amacıyla derinlemesine veri toplama çalışmaları yapılmıştır. Bu bağlamda İngilizce çeviriler için okulumuz İngilizce öğretmeninden, İsveççe çeviriler için Karlstad Üniversitesi’nden öğretim üyesiyle iletişime geçilmiş ve İsveç’e ait özel terimler yardımı aracıyla çevrilerek uzmanlardan yardım alınmıştır. Ayrıca veriler için İsveç Ulusal Ajansı ile yazılmış ve elde edilen verilere göre sonuçlar elde edilmiştir. İsveç yayınevlerinden gerekli izinler alınarak bütün veriler resmi kaynaklardan elde edilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın hedefleri doğrultusunda elde edilen verilerden yola çıkılarak ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlık ile İlgili Kazanımlar

MEB 2018 sosyal bilgiler öğretim programında Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında ekonomi ile ilgili kavramların doğrudan yer alması başta olmak üzere 4.sınıflar için Üretimden Tüketime, 5.sınıflar için Üretimden Tüketime, 6.sınıflar için Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyorum temaları altında sarmal olarak verilmiştir. (MEB, 2018 s.8). Ayrıca 5. Sınıf bilim teknoloji ve toplum, 6.sınıf Küresel bağlantılar öğrenme alanları içerisinde de ilişkili kazanımlar bulunmaktadır. İsveç (Skolverket) programı “Topluluk kaynakları ve dağıtımı” merkezi içeriğini ekonomi, işler ve iş gücü piyasası başlığı adı altında ana tema olarak 5.sınıfta yer vermiş olmakla beraber sürdürülebilirlik konusu içinde de yer almıştır. Ayrıca bilinçli Tüketici Ev ve Tüketici Bilgisi (Hem- och konsumentkunskap), girişimcilik konusuna (Slöjd) adı altında, ekonomik kaynaklar coğrafya (Geografi) dersi olarak ayrı yer almaktadır. İsveç (Skolverket) programında Topluluk kaynakları ve dağıtımı merkezi içeriği bilgi alanında

- Kişisel finans ve iş, gelir ve tüketim arasındaki ilişki.
- Halkın ekonomisi. Vergiler nelerdir ve belediyeler, bölgeler ve devlet vergi parasını ne için kullanır?
- İsveç'te ve dünyanın farklı yerlerinde çocuklar için farklı ekonomik ve sosyal koşullara örnekler olmak üzere 3 alt başlık olarak yer almıştır.

Tablo 11

Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Ekonomi Öğrenme Alanı ve Finansal Okuryazarlık Becerilerinde Yer Alan Kazanımlar

Skolverket Samhällskunskap (Yurttaşlık) Centralt innehåll (Merkezi İçerik 2022)	MEB Sosyal Bilgiler programı (2018)
Kişisel Finans, İş ile Gelir Gider ve Tüketim arasındaki ilişkiler 4-6. sınıflarda öğrenciler, kişisel mali durum ve iş, gelir ve tüketim arasındaki ilişki hakkında içeriği öğrenecekler. Öğrenciler, çoğu insanın iş karşılığı olarak para aldığı ve tazminatın boyutunun kişinin yaptığı işin türüne ve ne kadar çalıştığına bağlı olduğu gerçeğini anlamalıdır. Ayrıca, bireylerin ve ailelerin kaynaklarını yönetmeleri gerektiği konusunda bir anlayış kazanmaları gerekir. Burada, ev ve tüketici bilgisi konusunda içeriğe sahip olmaları ve bütçe yapmaları beklenir. Çalışmanın birey ve toplum için nasıl katma değer yarattığını anlayabilirler. Bu alanındaki paranın kullanımı ve değeri ile ilgili içerikle açık bir bağlantı vardır. Ayrıca, yerel alandaki meslekler ve faaliyetler hakkında bilgi, öğrencilerin çalışma ve girişimciliğin hem özel ekonomi hem de toplum ekonomisi için önemini anlamalarına katkıda bulunabilir. Toplum Ekonomisi ve vergiler 4-6. sınıflarda öğrenciler vergilerin ne olduğu ve belediyelerin, bölgelerin ve devletin vergi fonlarını ne için kullandığı hakkında derinlemesine bilgi edinmelidir. Bu sayede, vergilerle ortaklaşa finanse edilenler ve bunun arkasındaki fikirlerin neler olduğu hakkında bilgi sahibi olurlar. Öğrenciler ayrıca belediyeler, bölgeler ve devlet arasındaki farklılıklar ve bunların ilgili sorumluluk alanları hakkında bilgi sahibi olurlar.	Üretim Dağıtım Tüketim Öğrenme Alanı 4. sınıf kazanımları SB.4.5.1. İhtiyaç ve isteklerini ayırt ederek bilinçli seçimler yapması beklenir. SB.4.5.2. Yakın çevresine ve ailesine ait çevresinde bulunan ekonomik faaliyetleri tanıması beklenir. SB.4.5.3. Bilinçli tüketicilik davranışları sergilerken sorumluluk sahibi bir birey gibi davranır. SB.4.5.4. Kendisine ait örnek bir bütçe oluşturur. SB.4.5.5. Çevresine yer alan kaynakları israf etmeden kullanması beklenir. Küresel Bağlantılar SB.4.7.2. Türkiye ile diğer Türk Cumhuriyetleri arasında bulunan ilişkileri kavraması beklenir. 5.Sınıf Üretim Dağıtım Tüketim SB.5.5.1. Yaşadığı yer ve çevresinde yer alan ekonomik faaliyetleri analiz etmesi beklenir. SB.5.5.2. Yaşadığı yere ait ve çevresinde yer alan ekonomik faaliyetleri yönelik bulunan meslekleri tanıması beklenir. SB.5.5.3. Çevre ekonomik faaliyetlerin bireylerin sosyal hayatına etkilerini analiz etmesi beklenir. SB.5.5.4. Temel ihtiyaçlarını karşılamak için ürünlerin üretim tüketim ve dağıtım ağlarını analiz etmesi beklenir. SB.5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. SB.5.5.6. Haklarını kullanarak bilinçli bir tüketici örneği sergiler.

Tablo 11 (Devam)

Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Ekonomi Öğrenme Alanı ve Finansal Okuryazarlık Becerilerinde Yer Alan Kazanımlar

Skolverket Samhällskunskap (Yurttaşlık) Centralt innehåll (Merkezi İçerik 2022)	MEB Sosyal Bilgiler programı (2018)
	Bilim, Teknoloji ve Toplum SB.5.4.3. Sanal ortamda yer alan güvenlik kurallarına uyması beklenir. Küresel Bağlantılar SB.5.7.1. Yaşadığı yer ve çevresine bağlı diğer ülkeler ve ülkemiz arasındaki ekonomik bağlantıların rolünü araştırması beklenir. SB.5.7.2. Ülkeler arasında yer alan ekonomik bağlantılarda iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışması beklenir.
Farklı Ekonomik ve Sosyal koşullar, Meslekler, Sürdürülebilirlik İsveç'te ve dünyanın farklı yerlerinde 4-6. sınıflarda çocuklar için farklı ekonomik ve sosyal koşulların içerik örnekleriyle bağlantılı olarak, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve sosyal boyutları vurgulanabilir ve sorunsallaştırılabilir. Burada öğrenciler, kendilerinin ve diğer insanların yaşam koşullarına ilişkin bir anlayış geliştirme fırsatı bulurlar.	6.Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı SB.6.5.1. Ülkemizin ekonomik faaliyetleriyle kaynakları arasında bağlamlar kurar. SB.6.5.2. Kaynakların bilinçli tüketilmediğinde diğer canlıların yaşamına etkilerini analiz eder. SB.6.5.3. Ülkemizde yatırım ve proje hazırlarken coğrafi özellikleri dikkate alarak öneriler hazırlaması beklenir. SB.6.5.4. Vergi vermenin ülke ekonomisine katkısını ön plana alırken ayrıca vatandaşlık sorumluluğu olduğunu ön plana alır. SB.6.5.5. Türkiye ekonomisinin gelişmesinde nitelikli beşerî sermayenin önemini ve yerini analiz eder. SB.6.5.6. İlgi alanına giren mesleklerin becerilerini meslekte bulunması gereken yeterlik ve becerileri bunun yanında eğitim sürecini araştırır. Küresel Bağlantılar SB.6.7.1. Türkiye'nin diğer Türk Cumhuriyetleri ve komşu ülkelerle ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel ilişkilerini analiz etmesi beklenir. SB.6.7.3. Türkiye'nin siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası arenada yer aldığı rolleri analiz etmesi beklenir.

MEB 4, 5 ve 6. sınıf kazanımlarında "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında 17 kazanımla, Bilim ve Teknoloji Hayatımızda öğrenme alanının da 1 "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarında 5 kazanımla verilen öğrenme alanlarında ekonomi ve finansal okuryazarlık becerilerine yer verilerek sorumluluk ve tasarruf gibi

değerlerle öz denetim, karar verme, bütçe, vergi vermenin önemi, kaynakların bilinçli kullanımı, ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerin istihdam gibi kavramlarla ilişkilendirilerek finansal okuryazarlık arasında bağlamlar kurmaktadır. Bu öğrenme alan için öğrencilerden üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenmeleri ve finansal becerilerin de edinilmesi ve edinilen kavramlarla girişimci ve bilinçli tüketici becerileri oluşturmaları ve aile bütçesi yapmaları beklenmektedir. Öğrencilerin meslekler hakkında bilgi edinerek, ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri bilmesi hedeflenmiştir. Verimli ve nitelikli beşerî sermayenin, insan gücünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini, gelişimindeki yerini ve önemini analiz etmeleri beklenmektedir.

İsveç ise İsveç Okul Geliştirme Ajansı'na göre sosyal bilgiler öğretiminin püf noktası bireyin hem kendi dünyasını nasıl şekillendirdiği hem de dünya tarafından nasıl şekillendirildiği ile ilgilidir ve bilgi, öğrencilere demokratik bir toplumda vatandaş olarak katılım, sorumluluk alma ve hareket etme ve sürdürülebilir sosyal kalkınmaya katkıda bulunma konusunda bir temel vermelidir (Skolverket, 2022b). Bu çerçevede Sosyal bilgiler öğretim programı çok disiplinli ve disiplinler arası bir imaj çizmektedir (Skolverket, 2022b). Sosyal bilgiler öğretim programı öğrenme alanları beş merkezi yön etrafında inşa edilmiştir: "Sosyal konular, ekonomi, politika yasalar ve medya" gibi karmaşık sosyal konulara ve sosyal yapılara bütüncül bir bakış açısı oluşturmak için beşine de ihtiyacın olması nedeniyle aynı zamanda merkezi içeriğin farklı bilgi alanlarına bölünmesinin temelini oluşturmuştur (Skolverket, 2022b). İş, vergiler ve birikimlerle dolu yetişkin hayatıyla başa çıkabilmek için öğrencilerin finans bilgisine ihtiyaçları vardır bu nedenle sosyal ekonomi bilgisi hem bireysel düzeyde hem de toplumsal düzeyde, örneğin sürdürülebilir tüketim ve kaynakların dağıtımı ile ilgili konularda iyi düşünülmüş finansal kararlar alabilmek için gereklidir, bu nedenle, öğretim programı ekonomiyi daha alt yaşlarda öğretime dahil eder (Skolverket, 2022b). "Sosyal kaynaklar ve dağıtım" bilgi alanının tamamında, diğer bilgi alanlarının içeriği ve ayrıca diğer konularla birçok temas noktası ettiği noktalar vardır. Sosyal ekonomi ve ekonomik dağıtım, siyasi ayırım çizgileri, adalet ve dayanışma gibi etik sorunlar ve diğer konulardaki sürdürülebilirlik sorunları ile ilişkilendirilebilir. Bu çerçevede sosyal bilgiler öğretim programı beş merkezi alanla ilişkilendirilmiştir. Program ekonomik bilgi ve finansal okuryazarlık, bireylerin günlük hayatlarında karşılaştıkları karmaşık sosyal konuları anlama ve yönetme becerilerini geliştirmek için kritik bir öneme sahiptir. Öğrencilere, iş, vergiler, birikim

ve benzeri konularla başa çıkabilmek için temel finansal bilgilerin sağlanması önemlidir. Bu, gençlerin bireysel düzeyde daha bilinçli kararlar alabilmeleri ve toplumda daha sürdürülebilir ekonomik davranışları desteklemeleri açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, öğretim programlarında ekonominin daha erken yaşlarda sistemli bir şekilde ele alınması, öğrencilerin bu konularda temel anlayış kazanmalarına ve gelecekteki finansal kararlarını daha bilinçli bir şekilde yönetmelerine yardımcı olmayı vurgulamaktadır.

4.2. Türkiye ve İsveç Ders Kitaplarında Finansal Okuryazarlık Alanı ile İlgili Anahtar Kavramlar

Tablo 12

MEB Sosyal Bilgiler ve İsveç Ders Kitaplarında Yer Alan Ekonomi ile Anahtar İlgili Kavramlar

İsveç Utkık (4-6) ve Nature Kultur 5. Sınıf ders kitaplarında yer alan ekonomi ile ilgili kavramlar	MEB Sosyal bilgiler 4,5,6.sınıf ders kitaplarında ekonomi ile ilgili yer alan kavramlar
Ekonomi bölümü için Anahtar kelimeler ve kavramlar Takas, Para, Nakit, Elektronik Para, Maaş, Gelir Vergisi, Faiz, Öğrenci Ödeneği, Bütçe, İflas Enflasyon, Gelir Vergisi, Katma Değer Vergisi (KDV), İşveren Katkısı, Kamu Sektörü, İş, Hane Halkları, Riksbank (İsveç Merkez Bankası, Ekonomik Döngü, Faiz Oranı, Arz Talep, Hizmet Üretmek, Yaşam Standardı	MEB Sosyal Bilgiler Kitapları 4-Sınıflar Ekonomi bölümü için kavramlar Bilinçli Tüketici, Bütçe, tasarruf, Çevre/Doğal Ortam, Ekonomik Faaliyetler, Fayda, Milli Ekonomi, Dağıtım, Ticaret, Turizm, Tüketim, Üretim, Sorumluluk, Hak, İhtiyaç, İstek MEB Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitaplarında ekonomi ile ilgili yer alan kavramlar Pazar, Bankacılık, Kredi Kartı, finansal güvenlik, Rekabet, Atık, Fosil Yakıtlar, Jeotermal, Termik Santrali, geri dönüşüm, Ham Madde, Sermaye, Fatura, Kamu, Vergi, İlgi, Yetenek.

(Devam ediyor)

Tablo 12 (Devam)

MEB Sosyal Bilgiler ve İsveç Ders Kitaplarında Yer Alan Ekonomi ile Anahtar İlgili Kavramlar

İsveç Utkık (4-6) ve Nature Kultur 5. Sınıf ders kitaplarında yer alan ekonomi ile ilgili kavramlar	MEB Sosyal bilgiler 4,5,6.sınıf ders kitaplarında ekonomi ile ilgili yer alan kavramlar
İşler ve İş gücü piyasası bölümü için anahtar kavramlar İşgücü Piyasası, Yapay Zekâ, Mal Hizmetleri Mekanizasyonu, İşsizlik Sigortası, Sendika, Dijitalleştirme, Küreselleşme, Dijital Devrim, İmalat Sanayi Çiftçileri, E-Ticaret, İşveren, Kamu Sektörü, Toplu Sözleşme, Grev, Lokavt, Ombudsman, Çalışma Ortamı Yasası, Ayrımcılık Yasası, İstihdamın Korunması Yasası, İşten Çıkarma, İşten Çıkarma İş Mahkemesi, Gelir Desteği, İstihdam Hizmeti, sürdürülebilirlik, adil rekabet, döngüsel, eko sertifikası, işsizlik, faiz oranı, konut sigortası, çocuk işçiliği	MEB Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında ekonomi ile ilgili yer alan kavramlar Arz, Nitelikli İşgücü, İthalat, İhracat, Enerji, Girişimcilik, Ekonomi İş birliği, Satış, Sektör, Proje, Piyasa, meslek.

Tablo 12’de her iki ülkenin sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi öğrenme alanı ve finansal okuryazarlık becerileri ile ilgili ortak ve farklı kavramların yer aldığı görülmektedir.

4.2.1. Anahtar Kavramlar

Kavramları bilmek, karmaşık finansal bağlamları anlamayı kolaylaştırır. Anahtar kavramlar ders kitaplarından alınmıştır. İsveç için verilen kavram sayısı 54’tür. Ancak Bilinçli Tüketicilik, girişimcilik ve Ekonomik kaynaklar konuları sosyal bilgiler dersi kapsamında değil ayrı dersler içinde yer aldığı için konulara ait kavramlar dahil edilmemiştir. Özellikle Ayrımcılık Yasası, grev, lokavt, İş Mahkemesi gibi siyasi ve eleştirel katılım gerektiren yönler kavramlarda yer almıştır. Enflasyon, elektronik para arz talep, faiz gibi paranın dolaşımı ve ürettiği değerler açısından kavramlar detaylandırılmıştır ve ekonomik aktörler olarak ön plana alınmıştır.

MEB sosyal bilgiler kitabında ise, kavramlar daha sınırlı ve temel öğrenme alanlarını içine alacak şekilde doğrudan yer alan biçimiyle 45 kavram olarak verilmiştir. Bu açıdan ele aldığımızda İsveç ders kitabı daha ayrıntılı düzenlenmiş ve çok daha fazla kavrama yer vermiştir. Bireysel sorumluluk, vergi, rekabet, risk,

özelleşme, piyasalaşma, ticarileşme, tekelleşme, faiz, ekonomik aktörler, verimlilik, sürdürülebilirlik ve uluslararasılaşma gibi kavramlar üzerinden tartışılmaya devam edilen bu politikalar ders kitap ve öğretim programları yansımıştır. Ancak lokavt, elektronik para, ombudsmanlık, Ayrımcılık Yasası gibi eleştirel ve siyasi katılım içeren faiz gibi dini değerlerle örtüşmediği düşünülen kavramlara yer verilmesi tercih edilmemiştir. Verilen girişimcilik kavramı programda yer alan temel becerilerle doğrudan ilişkilidir.

4.3. Türkiye ve İsveç Sınıf Sosyal Bilgiler Kitaplarında Yer Alan Finansal Okuryazarlık Becerilerine Ait Ortak İçerikler

Her iki ülkenin ders kitapları da kişisel mali kararlar, tasarruf, ekonomik kaynaklar gibi temel finansal kavramlara yer vermiştir. Bu kavramlar istek, ihtiyaç, bütçe, gelir gider, bilinçli tüketicilik, vergi, sürdürülebilirlik, işler, iş gücü ve meslekler olarak yer almaktadır.

4.3.1. Türkiye Ders Kitaplarında Bütçe

Kişisel finans kavramına MEB 4.sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Ders kitabında istek, ihtiyaç, bütçe yapmak, tasarruf, birikim, bilinçli tüketicilik ve israfı önleme bölümleri yer almaktadır. Sosyal bilgiler derslerinin sadece ekonomik bilgi aktarımıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda öğrencilere hayatları boyunca kullanacakları değerlerin ve becerilerin kazandırılmasının da amaçlandığını göstermektedir. Bu kapsamda, öğrencilerin sadece ekonomik kararlar almaları değil, aynı zamanda bu kararları sorumlu bir şekilde alabilmeleri ve finansal olarak güçlü bir konuma gelebilmeleri için gerekli olan becerilerin geliştirilmesi önemlidir. Bu da onların hem bireysel hem de toplumsal olarak daha sağlıklı ve başarılı bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık becerilerine yönelik verilen açıklamaya göre:

“Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerle öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (MEB, 2018 s.15). Bu bağlamda öğrenciler öğrendikleri

bilgilerle etkileşim içinde olmalı ve bunlara göre hareket etmeleri gerekmektedir. Örneğin:

“Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur”.

Sosyal bilgiler derslerinde öğrencilere pratik beceriler kazandırmak amacıyla öğrenme alanlarının nasıl işlenebileceğine dair bir örnek sunulmuştur. Öğrencilere kendi bütçelerini oluşturma görevi verilerek, gelir ve giderler arasında denge sağlama becerisi kazandırılması hedeflenmektedir. Öğrenciler, aileleriyle birlikte gelir ve giderleri belirleyerek, aile bütçesini yönetmeyi öğrenebilirler. Bu süreçte, öğrenciler gelirlerini, harcamalarını ve tasarruf etmeyi nasıl planlayacaklarını öğrenirken, aynı zamanda sorumluluk alma, öz denetim ve karar verme becerilerini de geliştirirler.

Verilen kazanım için: Öğrencinin ailesi ile örnek bir bütçe miktarı üzerinden gelir gider tablosu oluşturmaya beklenmektedir.

Bütçenin gelir gider dengesi üzerine kurulduğu bu dengede meslek ve işin gelirler yönünde ihtiyaçlar ve isteklerin giderler bölümünde yer aldığı belirtilmiştir. “Her ailenin bir bütçesi vardır. Bütçe gelecekteki belirli bir süre için tasarlanan gelir ve giderleri ifade eder” (Tüysüz, 2018 s.128).

“Tüketim, insanların ihtiyaçları olan ürünleri satın alarak kullanmasıdır. Bunlar ailemizin bütçesindeki giderler bölümünü oluşturur. Elektrik, su, doğal gaz ve akaryakıt da tüketimimiz içinde önemli yer tutar” (Tüysüz, 2018 s.130)

Para, ihtiyaçlarımızı karşılamak amacıyla kullandığımız bir değişim aracıdır. Para kazanmak kolay bir iş değildir. Bu nedenle tutumlu olmalı, gereksiz yere para harcamamaya dikkat etmeliyiz. Ayrıca paramızın tamamını kullanmayıp ihtiyaçlarımızı karşıladıktan sonra kalan kısmını biriktirmeye çalışmalıyız (Tüysüz, 2018 s.138).

Paranın tanımı yapılarak bütçe kavramında çocuklar için para karşılığı harçlık olarak belirtilmiş, harçlığın kullanılma durumu ve durumun sonuçları da belirtilmiştir.

“Babası Neşe’ye pazartesi sabahı okula giderken hafta boyunca harcaması için 35 TL harçlık verdi. Ancak Neşe, okul harçlığının tamamını iki gün içinde harcadı. Parası kalmayınca da yeniden harçlık istedi” (Tüysüz, 2018 s.138).

“Bunun üzerine Babası “Neşeciğim, insanlar sınırsız istek ve ihtiyaçlara sahiptir. Fakat satın almak için kullanılan para sınırlıdır. Bu sebeple ihtiyaçlarını ve isteklerini belirlemeli, parayı daha dikkatli harcamalıydın” (Tüysüz, 2018 s.138).

“Babası, Neşe’den bu sözleri duyduğuna çok memnun oldu. Ona planlı harcama yapmanın önemini daha iyi kavratmak için “Neşeciğim, istersen evimizin bu ayki bütçeyi birlikte hazırlayalım” dedi (Tüysüz, 2018 s.138).

“Harçlığınızdan tasarruf edebilmek için neler yapıyorsunuz?”

Şekil 14. Bütçe Hazırlama

Kaynak. Tüysüz, 2018 s.140

Şekil 14’ün içerikle uyumlu olduğu düşünülmektedir. Yukarıda belirtilen durumda aile bütçesinde paranın sınırlı olduğu ve beraber bir aile bütçesinin yapmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Bütçe örneğinde kalan paranın yer alması paranın tasarruflu kullanılmasının aile içindeki mali dengeler için önemi belirtilmiştir. Bütçe kavramının gelir gider dengesi olduğu ve babanın kızıyla birlikte bütçe yaparak, bütçe yapma alışkanlıklarına erken yaşta başlanmasına da yer verilmiştir.

Ailemizin Aylık Bütçesi	
<u>Gelirlerimiz (TL)</u>	<u>Giderlerimiz (TL)</u>
Annemin maaşı = 2100	Kira = 1000
+ Babamın maaşı = 3200	Mutfak = 1600
	Yakıt = 300
Toplam gelirimiz = 5300 TL	Elektrik = 100
	Su = 60
	Ulaşım = 350
	Taksit = 400
	Giyim = 350
	Telefon = 60
	Eğlence = 200
	+ Diğer giderler = 400
	Toplam giderimiz = 4820 TL

Gelirlerimiz = 5300
- Giderlerimiz = 4820
Kalan paramız = 480 TL

Şekil 15. Gelir Gider Tablosu

Kaynak. Tüysüz, 2018 s.139

Şekilde ailenin aylık bütçe planlaması yapılmıştır. Bütçede temel gereksinimlerin (beslenme, ulaşım, barınma gibi) kavramların yanında isteklere de bütçede yer verilmiştir. Paranın bir kısmı artmış ve finansal açıdan pozitif bir görünüme yer verilmiştir.

Ben eskiden paramın bir kısmını gereksiz yere harcıyordum. Ama artık davranışlarımı kontrol edebiliyorum. Almak istediğim bir şeyi görünce öz denetim becerimi kullanarak ‘istek mi, ihtiyaç mı?’ diye on saniye kuralını uyguluyorum. Alışveriş yapmadan önce on saniye durup düşünüyorum. İhtiyacım olmayan ya da bütçemde yer vermediğim bir ürünü satın almayıp yerine bırakıyorum (Tüysüz, 2018 s.141).

Şekil 15’te gelir gider hesaplamaları verilmiştir. Yazılı kavram açıklamalarının yanı sıra, ders kitapları öğrenme materyallerini şekiller ve tablolar gibi başka bir formatta da sunar. Bu şekilde, ders kitaplarında yer alan bu formatlar içeriği daha iyi açıklamak ve verimliliği artırmak için kullanılmaktadır. Öğrenciler bilgiyi birden fazla formatta okuma ve yorumlama becerisine sahip olmalıdır, çünkü veriler farklı şekillerde düzenlenebilir.

- Tablolar, verilerin vurgulanması, karşılaştırılabilmesi için kullanılır.
- Grafikler veya çizelgeler, öğrencilerin içeriği anlamasını kolaylaştırmak için kullanılan resimlerdir.

Dolayısıyla görsel içerikle paralel verilmiş ve metni açıklamaya yardım ederek yorumlama olanağı tanımıştır. Bütünü görmek ve varsa zıtlıklar üzerinden de analiz yapmak için ders kitaplarında yer alan görseller fırsat sunarlar. Tablo ve grafikler öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin içinde yer alan coğrafya, tarih ve ekonomi alanlarında verilen okumak, düşüncelerini desteklemek için matematiksel formların nasıl kullanıldığı da önemlidir.

Tablo ve grafik okumalar da finansal okuryazarlık becerilerini geliştirmeye katkıda bulunabilir. Metinde artan paranın acil ihtiyaçlar için ayrılacağı belirtilmiştir. Verilen bilgiler doğrultusunda Neşe de kendi bütçesini oluşturmuştur.

Para artırmak ve tasarruf etmek kavramlarına örnek olarak artan parasını nasıl değerlendirmesi gerektiğine karar verecek aşamaya gelmiş ve kendi finansal tablosunu oluşturmuştur. Harçlığını aylık değil haftalık aldığı için kendi bütçesini kısa vadeli olarak planlamıştır. Bu bütçe planlamasını finansal okuryazarlık becerilerinin yardımıyla oluşturduğunu da belirtmektedir. Kişisel finans bütçe, gelir, gider, istek, ihtiyaç ve tasarruf kavramları çerçevesinde açıklanmıştır.

MEB 4. Sınıf sosyal bilgiler kitabı ihtiyaç ve istek kavramlarına bir problem cümlesi ile giriş yapmıştır. Bu kavramlar şu şekilde yer almaktadır (Tüysüz, 2018):

Seda, Sıla ve Selçuk üç kardeşir. Babalarından Seda gitar, Sıla ayakkabı, Selçuk ise uzaktan kumandalı bir araba almasını istemektedir. Ancak ailenin bütçesi çocuklardan yalnızca birinin isteğini karşılayabilecek durumdadır. Sizce baba, çocuklarından hangisinin ihtiyacına öncelik vermelidir? Neden? Sınıfınızda tartışınız (Tüysüz, 2018 s.124).

Ders kitabında isteki ihtiyaç ve bunlar çerçevesince finansal karar verme becerisi de yer almaktadır. Bireysel eğilimler olarak ifade edilen “Sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını yeterince karşılayamayan insanlar başkalarıyla iletişim kurma, toplum tarafından kabul edilme ve öz güven konularında eksiklik hissederler” cümlesiyle günümüz dünyasında aslında temel ihtiyaç olarak adlandırabileceğimiz iletişim ve kabul görme konuları bireysel eğilimler olarak belirtilmiştir. Temel ihtiyaçlar belirlendikten sonra sosyal ihtiyaçlar ve isteklere göre bir finansal denge oluşturulması beklenmektedir. Bütçe oluştururken ihtiyaç ve istek dengesini ailenin mali durumuna göre ihtiyaçlar yönünde eğilim gösterdiği görülmekte ayrıca alınan ürünlerde fiyat maliyet dengesinin göz önüne alındığı görülmektedir.

İnsanların isteklerinin çok olduğu ve bu istekleri karşılamak için fayda-maliyet arasındaki pozitif yönde bir sıralama yapılması beklenmektedir. Bu açıdan pragmatik bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir örneğin:

Fayda, alınacak mal veya hizmetlerin ihtiyaçları karşılama özelliğidir. Elde edilecek fayda için harcanan paraya ise maliyet denir. Yapılan harcama, giderilmek istenen ihtiyacı veya isteği karşılamışsa fayda-maliyet dengesi sağlanabilmiş demektir (Tüysüz, 2018 s.125).

4.3.1.2. İsveç Ders Kitaplarında Bütçe. Bu bölüme ait bulgular İsveç Utkık Smakprov (Almgren, 2020) ders kitabından alınmıştır. İsveç Tüketici Ajansı her yıl farklı aile türleri için yaşamının maliyetini hesaplamaktadır. Bu hesaplama büyük bir şehirde ailesiyle evde yaşayan çocuklar için verilmiştir.

Tablo 13

İsveç Ders Kitaplarında Yer Alan Gelir Gider Tablosu

Gelir	Aylık
Vergi sonrası maaş	45.000 kron
Çocuk yardımı	2650 kron
Ev giderleri	Aylık maliyet
Yemek (hafta içi öğle yemeği hariç tüm yiyecekler evde pişirilir)	2 240 kron
Ev ekipmanları*	240 kron
Medya*	300 kron
Kira*	2 270 kron
Konut sigortası*	40 kron
Toplam hane halkı giderleri	5 160 kron
Diğer harcamalar	Aylık maliyet
Kişisel hijyen	500 kron
Giysi ve ayakkabı	520 kron
Dinlence	660 kron
Cep Telefonu	350 kron
Dışarıda öğle yemeği yemek (ayda 20 kez)	1 960 kron
Toplu taşıma araçları ile seyahat	570 kron
Sendika ve işsizlik sigortası fonuna üyelik	490 kron
Toplam diğer harcamalar	5 050 kron
Toplam harcama	10 210 kron

* Hane halkının maliyetlerinin dörtte biri olduğu için hesaplamalar dört kişilik bir haneye dayanmaktadır.

Kaynak. www.konsumentverket.se Parayı kontrol edin. Mali durumunuzla ilgili ipuçları ve tavsiyeler (2020).

Bütçe yapmak parayı doğru şeyler için yeterli hale getirmek, gelir ve giderleri takip etmek açısından önemlidir. Tablo 13'te parayı takip etmek ve doğru şeyler için kullanmak için gelir giderleri oldukça detaylandırarak paradan en iyi şekilde yararlanma fırsatı verilmiştir denilebilir. Tablo yaşamının ne kadar mal olduğunu gösteren bir şablon oluşturmuştur. Bu da öğrencilerin ailelerin ne kadar gideri olduğunu ve her şeyi ödedikten sonra kalan gelirleri olup olmadığını öğrenmek için kullanmalarına fırsatlar sunar. Tabloda gelir vergisinden söz etmiştir. Brüt maaş üzerinden alınan vergiden sonra kalan paranın net maaş olduğu bilgisi yer almıştır. İşsizlik sigortası fonu ve konut sigortasına bütçeden para ayrılarak risk faktörü de dahil ederek bütçe örneklendirilmiştir. İşsizlik sigortası ve konut sigortası beklenmeyen durumlar için bütçe ayrılması finansal okuryazarlık becerilerinin içinde yer almaktadır. Aile bütçesini yönetmek ders kitabında şirket yönetme metaforuyla yer almıştır. Örneğin:

Tüm şirketler aynı temel kurala sahiptir: "Her şey tamam olmak zorunda"! Bu, şirketin giderlerinin şirketin gelirinden daha az olması gerektiği anlamına gelir. Tüm şirketler bir bütçe yapar, bu da önümüzdeki birkaç ayın giderlerini ve gelirlerini hesapladıkları, tahmin ettikleri anlamına gelir (Almgren, 2020 s.34). Giderler gelirden sadece bir ay kadar fazlaysa, muhtemelen önemli değildir. Ama aydan aya böyle olmamalı. O zaman şirket kredi para almak zorunda kalacak. Borçlanmanın paraya, yani faize mal olduğunu biliyoruz. “Borçlar, şirketin krediyi geri ödeyemeyeceği kadar büyükse, şirket iflas edecek ve kapanmak zorunda kalacaktır”. Mali durumunuz şirketlerinkine benzer. Giderleriniz, sahip olduğunuz gelirden daha büyük olmamalıdır. Bu nedenle, bir bütçe yapmanız da sizin için iyidir (Almgren 2020, s.35).

İçerik bütçe için gelir ve giderleri hesaplarken dengede olma fikrini vurgulamaktadır. Aile bütçesi bir şirket bütçesine benzetilmiş verilen açıkların ve kazançlardan fazla ödenen faizlerin şirketleri iflasa sürüklenme metaforu kullanılarak açık verilen bütçenin aileleri zor duruma düşüreceği vurgulanırken bütçe yapmanın önemi üzerinde durulmuştur. Bütçe denge unsuru olarak belirlenmiştir.

Tablo 14

İsveç Ders Kitabında Yer Alan Bütçe Örneği

Alin'in bütçesi	Ağustos
Gelir	
Aylık ödenek	140 kron
Büyükanneden hediye	30 kron
Komşu Hubert için kedi bakıcısı için maaş	40 kron
Toplam gelir Ağustos	210 kron
Ağustos ayı giderleri	
Şeker	50 kron
Sinema	100 kron
Cep telefonu	60 kron
Toplam harcama Ağustos	210 kron

Kaynak. Almgren, 2020 s.36

Kişisel finansman, bireylerin kendi finansmanları için kendilerine sorumluluk verildiğini de içermektedir. Ayrıca verilen tablo analiz edildiğinde gelir ve giderler için bütçe oluşturmak gelecek için adım atmaya yönelik finansal beceriler kazandırmayı hedeflemektedir. Daha sonra yiyecek, kıyafet ve diğer şeyler için genellikle ne kadar ödendiğini görme fırsatı sunar, aslında çok da gerekli olmayan şeyler için ne kadar para harcadığını da gösterebilir. İçerik temelde şunu vurgulamaktadır:

Cep harçlıkları yeterli bulunmuyorsa kendi bütçenizi yapabilir ve buna bağlı kalabilirsiniz. Buna ek olarak yasaların izin verdiği ölçüde basit işler yaparak bütçeyi artırma yoluna gidilebilir.

Yurttaşlık bilgisi öğretiminde program ve ders kitapları öğretmenlerin, öğrencilerin sosyal bilgiler öğretim programları ekonomi öğrenme alanlarına eleştirel bakma fırsatlarını kullanabilme becerileri ile de ilgilidir. Bu fırsatlarla ne kadar karşı karşıya kaldıkları ve müzakere yetenekleri de önemli bir yer tutmaktadır. Bu açılardan eleştirel farkındalık çok önemlidir. Program ve ders kitapları öğrencilerin finansal yeterlilik talep etmelerine de yönelik olmalıdır (Skolverket, 2022b).

Bu verilerden yola çıkarak İsveç için bütçe oluşturmak gelir gider dengesi üzerinden anlatılması MEB Sosyal Bilgiler kitabıyla paralellik göstermektedir. Ancak bütçenin aile ile yapılıp yapılmadığı bilgisine yer verilmemiştir. MEB sosyal bilgiler ders kitabında gelirler bölümü için paranın tanımı yapılmış, zor kazanılan ve tasarruf edilmesi gereken bir kavram olarak yer almıştır.

Ailenin birlikte bütçe yapması MEB 4. Sınıf ders kitabında ayrıntılı olarak yer almıştır. Bütçe mali bakımdan güvende olmak için yapılmıştır. İstek ve ihtiyaç bölümü İsveç ders kitaplarında doğrudan yer almamıştır. Nature &Kultur Yayınevine ait Puls SO sosyal bilgiler ders kitabı “Önce ne ödenmeli”? başlığı altında bazen mali durumu yönetmeyi zorlaştıran durumlarla karşılaşıldığında “*örneğin aileden biri hastalık izninde veya işsiz kaldığında bir süre sonra aile önemli bir gelir kaybeder ve giderlerini kısmak zorunda kalabilir*”. Hanenin daha önce birikmiş olsa bile, (yani ekstra tasarruf) en önemli şey barınma, elektrik ve yemek için ödeme yapmaktır. O zaman hane halkının ya geliri artırması ya da harcamaları azaltması gerekir. “Para, durum düzelmedikçe tükenebilir, bu nedenle önce neyin ödenmesi gerektiğine karar verin.” En önemli şey barınma, elektrik ve beslenme için ödeme yapmaktır vurgusuyla temel ihtiyaçların önceliği verilmiştir. (Bornedal vd., 2022). Ancak MEB ders kitaplarında olduğu gibi istekler ve ihtiyaçlar için ayrıntıya girilmemiştir.

İsveç için maaş gelir için gösterilse de gelirin içinden alınan vergi ayrıca belirtilmiş. Bu da gider olarak eklenmiştir. MEB Sosyal Bilgiler kitabında gelir gider tablosunda vergiler, gelir içinden alınmasına rağmen gider olarak mali tabloda gösterilmemiştir. Ders kitabı kişisel finans kavramının içinde bütçeye yer verirken para kavramına da yer vermiştir.

Para Nedir? İsveç ders kitapları paradan önce takasın varlığından söz etmekle beraber takas için de değerli eşyaların kullanıldığına dikkat çekerek alışverişe bir değer biçtiği söylenebilir.

“Para olmadan yaşanabilir mi? Evet, ama takasla olabilir. Ancak insan var olduğu sürece takas olsa bile, zahmetli olacaktır. Ancak insanlar takas yaparken bile değerli ve nadir olan eşyalar arasında yaptı. Birkaç bin yıl önce, para icat edildi” (Almgren, 2020 s.36).

Peki para nedir? Madeni paralar ve banknotlara nakit denir, ancak elektronik paralar da vardır. Örneğin, bir mağazada banka kartı kullandığınızda, mağazaya banka hesabınızdan para çekme hakkı verirsiniz. Bu parayı asla göremezsiniz. Firmalar arasındaki tüm ödemeler bu şekilde yapılır. Birçoğu para ödemek ve göndermek için mobil uygulama Swish'i de kullanıyor (Almgren, 2020 s. 37)

Paranın Değeri konu başlığında görsel 16'da İsveç'te kullanılan kâğıt paraların mevcut değerlerini vermiştir. Bu değerler: 20 SEK, 50 SEK, 100 SEK, 200 SEK, 500 SEK, 1.000 SEK olarak gösterilmiştir. Şekil İsveç'te kullanılan mobil uygulama Swish'in amblemi yer almıştır. Swish İsveç'e özgü bir mobil uygulamadır.

Şekil 16. İsveç Banknotları

Kaynak. Almgren, 2020 s.39

1960'lı yıllarda sizin yaşınızda olan birçok insan haftalık ödenek için iki kron aldı. Ama bu para hem sinema hem de dondurma almak için yeterliydi. Bugün sinemaya gitmek çok daha pahalıya mal oluyor. Ancak İsveç'te daha pahalı hale gelen sadece sinema değil. Her şey daha pahalı hale geldi. Fiyatlar yükseldiğinde, ekonomistler bunun enflasyon olduğunu söylüyor. Bugün, iki kron çok yeterli değil. İki kron bugün 60 yıl öncesine göre çok daha az değere sahip. Son yıllarda enflasyon yılda%2 civarındadır (Almgren, 2020 s. 39).

Bu bilgiler doğrultusunda paranın zaman değerinden söz ederek enflasyon kavramı açıklanmıştır. Yaklaşık 60 yıl öncesinde iki kronun günümüzde daha az değerli olması, yani eskisine göre daha az mal veya hizmet satın alabilmesi, enflasyonun bir sonucu olarak tanımlanmıştır. Bu durum, ekonomideki genel fiyat seviyesinin ve para biriminin değerinin zaman içinde nasıl değişebileceğini göstermektedir.

İçerik paranın değeri, değişim değerini, yani paranın neleri satın alabileceğini ve yaklaşık olarak neye mal olduğunu ifade eder. Paranın değeri, çoğu insanın iş karşılığında para aldığı gerçeğini vurgulamıştır. İsveç ders kitaplarında paranın dolaşımında önce takasın varlığından söz edilmiştir. Takas yaparken de değerli eşyalar kullanılmış ve böylece alışverişe değer biçilmiştir. Takas ekonomisinden para ekonomisine geçiş verilmiştir. Para ve çeşitlerinden söz edilmiştir. Elektronik para görünür değildir ancak vardır ve internet üzerinden bir hesaptan diğerine aktarılır. Ödeme aracı olarak kredi kartı ve İsveç’ e özel ödeme sistemi olan Swish yer almıştır. Bir ülkenin para biriminin değeri düştüğünde enflasyon olarak adlandırıldığı belirtilmiştir. Enflasyon kavramı örneklendirilmiş, alım gücünün düşmesine neden olduğu belirtilmiştir. Enflasyon oranının da oldukça düşük olduğu söylenebilir. Bu çerçevede kişisel finans kapsamında bütçe kavramı İsveç ile benzerlik gösterse de bütçe içerisinde gelir vergisi, işsizlik sigortası ve konut sigorta kavramının bütçe içerisinde yer alması, enflasyon ve paranın işlevi, borçlanma konuları açısından iki ülke arasındaki farklılıklar oldukça belirgindir.

“Gelir ve Giderler; Maaş ve İş” başlığına yer verilmiş ve ders kitabı hane halkının ana gelir kaynağı bir iş karşılığında alınan para(maaş) olarak tanımlanmakla beraber iş yerinde çalışan kişinin çalıştığı kurum tarafından devlete maaşının bir kısmını gelir vergisi olarak yatırdığı ayrıca belirtilmiştir.

Bir şirkette, belediyede veya bölgede çalışan herkes, işleri için bir maaş alır. Maaştan vergi kesilir, (gelir vergisi). Tesisatçı Jan Jonsson'u ele alalım. Jan ayda 30.000 SEK kazanıyor. Ancak yaklaşık %30'u vergilere gidiyor. Bu nedenle İsveç Vergi Dairesi'ne her ay çalıştığı kurum olan Umeå'da Rörfirman Skruv & Bøj tarafından 9.000 SEK tutarında para yatırılıyor. Böylece 21.000 SEK maaş alıyor. Jan'ın karısı Elsa, belediyenin çöp kamyonlarından birini kullanıyor. O da maaş alıyor ve vergi ödüyor (Almgren, 2020 s.37,38).

Şekil 17. Maaş ve İş

Kaynak. Almgren, 2020 s.40

Diğer Gelirler” bölümünde ise “Ancak Jonsson ailesinin başka gelirleri de var. Elsa'nın bankaya yatırılmış parası var ve bu paranın faizini alıyor. Elsa ve Jan'ın üç çocuğu var, lisede okuyan 16 yaşındaki Linn ve 5 yaşındaki ikizler Inez ve Lia. Linn, 16 yaşına ulaştığı ve tam zamanlı çalışmalara devam ettiği için çalışma hibelerinde 1.250 SEK alıyor. 18 yaşına geldiğinde, çalışma hibesi hesaba geçer ve 20. doğum günü için bir çalışma hibesi alır. İkizler Inez ve Lia için, ebeveynler ayda 1.250 SEK çocuk nafakası alırlar. Buna ek olarak, ebeveynler çok çocuklu ödenekler alırlar (Almgren, 2020 s.39-40).

Ders kitaplarında İsveç refah sisteminin önemli bir parçasının sosyal sigortalar olduğu belirtilmiştir. Buradaki fikir, vatandaşların aktif dönemlerinde, yani işteyken katkı payı ödemeleridir. İçerik sosyal sigortanın hastalık, işsizlik veya yaşlılık durumunda devreye girdiğini belirtmiştir.

Elsa, mesleki yaralanmadan sonra üç hafta boyunca hastalık iznindeydi. Bu süre zarfında İsveç Sosyal Sigorta Kurumu'ndan hastalık maaşı aldı. Elsa ve Jan, Umeå belediyesinden konut yardımı, yani kira yardımı için başvurular. Ancak belediye kabul etmedi çünkü Elsa ve Jan konut yardımı almak için çok fazla kazanıyorlar (Almgren, 2020 s.40).

Ders kitabında işsizlik, hastalık, hamilelik ve yaşlılık gibi durumlarda bireylerin kendini destekleme konusunda zorlanabileceği belirtilmiştir. Beklenmeyen durum ve risklerden söz ederek finansal okuryazar bireyin özelliklerine yer verilmiştir. Bununla birlikte, kamu sektörünün sosyal güvenlik sistemi aracılığıyla, örneğin genel sağlık sigortası ve emeklilikte de gelirlerin olduğu belirtilerek sosyal refah devleti vurgusuyla güven veren bir imaj çizmektedir. Kitaplardaki bu imaj bireylerin yaşamları üzerindeki kontrolünü koruyabilme imkânı vermektedir. Eğer işler gerçekten kötü giderse, Sosyal Hizmetler Yasası kapsamında gelir desteği alabildiği

açıklanmıştır. Buna ek olarak bireylerin çocuk parası, konut yardımı ve çalışma hibesi gibi bir dizi hibe alabildiği yer almıştır. Bütün bu veriler ileride olabilecek riskli durumlar için İsveç’e bir güvenlik ağı görüntüsü vermektedir. İsveç ders kitabında ise paranın tanımı yapılmakla beraber elektronik para kavramları ve özel ödeme yöntemlerinden söz edilmiş ve enflasyon kavramı örneklerle açıklanmıştır. Yani paranın değeri azaldıkça alım gücü düştükçe ya gelirleri artırabilir, daha fazla tasarruf edebilir ya da sendikalar aracılığıyla ücret artışı sağlayabileceğiniz anlaşılabılır. Ayrıca gelir sadece anne ve babanın kazandığı para üzerinden ifade edilmiştir. Ek gelir üzerine bir açıklama yapılmamıştır. İsveç için 16 yaşın altında çocuğu olan tüm aileler çocuk parası aldığı 16 yaşından daha büyük olanlar için bir çalışma bursu aldığı belirtilmiştir. Bankadan borç aldığınızda borcunuzu faiziyle ödenmesi gerektiği verilmiştir. Şirketler, aileler için mali durum pozitif denge yönünde olmalı, yani giderler gelirden daha büyük olmamalıdır.

Kitapta yer alan bilgiler öğrencilere finansal rehberlik yapma özelliği taşımaktadır. İsveç ders kitapları için özetle “para”; madeni paralar, kâğıt paralar ve elektronik para olarak yer almaktadır.

“Geliriniz- Aylık Ödenek” başlığıyla içerik şu şekilde konuyu açıklamıştır: Birçok çocuk ve genç haftalık veya aylık ödenek almaktadır. Bir banka hesabı veya bütçe yardımıyla, yeni spor ayakkabılar gibi daha pahalı bir şey satın almak için aylık ödeneğinizi planlamak daha kolay olabilir (Almgren, 2020 s.44).

İçerik satın alınmak istenen pahalı ya da bütçenin üzerinde olan ürünler için tasarruf yapmak ve aylık harçlıkları biriktirme durumunu belirtmektedir. İstenilen ürüne sahip olmak için alternatifler sunmaktadır.

Şekil 18. Alışveriş

Kaynak. Almgren, 2020 s.45

Swedbank her beş yılda bir aynı anketi yapmış ve haftalık ödeneğin ve aylık ödeneğin arttığı sonucuna varmıştır (s.45). İsveç için çocukların ve gençlerin haftalık ve aylık ödeneklerde ne aldıkları konusunda çalışmalar bulunmaktadır. Yetişkinlerin ücretleri de arttığı için bunun o kadar da garip olmadığı da eklenmiş. Her üç çocuktan ve gençten ikisi, ankette harçlıklar için evde bazı işler yapmaları gerektiğini belirtmiştir. Yapılan işler: Kendi odanızı temizlemek en yaygın iştir. Bulaşıkları yıkamak, çiçekleri sulamak diğer görevlerdir (Almgren. 2020 s.45).

Tablo 15

Çocukların Banka Hesapları

Çocuğun yaşı	9	10	11	12	13
Ayda ortalama kazanç (kron)	120	120	160	200	150

Kaynak. Almgren, 2020 s.45

“Bankalar gençlere kendi hesaplarını açma fırsatı veriyor. Koşul genellikle bir ebeveynin onlara bankaya eşlik etmesi ve ebeveynlerin çocuğun kendi banka hesabına sahip olmasını onayladığını gösteren bir form imzalamasıdır. Bazen ebeveyn de aynı bankanın müşterisi olmalıdır” (Almgren, 2020, s.45).

Çocuklar ve gençlerin Swedbank üzerinden hesap açabilecekleri bu hesabın ebeveyn üzerinden de yapılabileceği belirtilmiştir. İsveç Merkez Bankası olan Swedbank çocuklar ve gençler için mali analizler yapmıştır. Yapılan işlerin cinsiyet analizleri belirtilmiştir. Kızlar ve erkekler üzerinden yapılan işlerin oranları yüzde üzerinden verilmiş ve kazandıkları paralar da yaş gruplarına göre eklenmiştir. Ülkemizde ise harçlıklar iş yükü gerektirmeyen işler dahi olsa aile büyüklerinden karşılıksız olarak verilmektedir.

Borçlanmanın Maliyeti adlı başlık içerisinde İhtiyacınız olan şeyler için borç para alabilmek iyi olabilir, ancak kredi ile alınan parayla alışveriş yapmak her zaman daha pahalı olacaktır (Almgren, 2020 s. 32). Parayı kim verirse, bunun için ücret alır. Buna faiz denir. Faiz oranı her zaman yüzde (%) olarak yazılır. Dolayısıyla, faiz oranı yüzde 10 ise ve 100 SEK borç aldıysanız, 110 SEK'yi geri ödemelisiniz (Almgren, 2020 s.33).

Ders kitapları bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumlarda bankadan kredi kullanma fikrine iyimser yaklaşmıştır. Ancak krediyi geri öderken faiz oranından söz ederek alınan miktardan daha fazlasını ödemek zorunda kalındığını belirtmiştir. Bu nedenle, bankalar kredi için faiz oranı talep ederler bu da ihtiyaç olunan paradan

daha fazla miktarda ödeme yapmak anlamına gelir. Faiz oranı kavramı makroekonomik bir kavramdır. Makroekonomik kavramlar ekonomik okuryazarlık içinde değerlendirilmektedir. İsveç ders kitaplarında finansal okuryazarlığın yanında ekonomik okuryazarlığa ait kavramalara da yer vermektedir. İsveç kişisel finans içerisinde borçlanmanın da olduğu bilgisine yer vermiş. Bu durumu bankadan kredi almak ile açıklamıştır. Bu kapsamda MEB sosyal bilgiler ders kitapları borçlanma ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Bu açılarından İsveç ders kitaplarıyla MEB sosyal bilgiler ders kitapları ile ilgili farklılıklar oldukça belirgindir.

İsveç ders kitaplarında ek gelir olarak bankada bulunan para ve faiz getirisinden söz edilmiştir. Bir hanede hangi gelir ve giderlerin bulunabileceğini, kaynaklarını yönetmenin önemini kavramanın önemini ayrıca, yaşam standardının insanlar arasında değiştiği ve savunmasız çocukların nasıl yardım alabilecekleri konusunda bilgi sahibi olabileceği belirtilmiştir.

Bunlara ek olarak ailelerin çocuklar için devletten aldığı para ve hastalık izinlerinden alınan paralar da gelir içerisinde gösterilmiştir. Faiz gelirlerinin ülkemizin dini değerleri ile örtüşmediği düşünüldüğü için bu konuya hassasiyetle yaklaşılmış ve faiz gelirlerine yer verilmesi tercih edilmemiştir. MEB ders kitaplarında banka kavramı sadece meslek ve hesap açılan bir kurum olarak belirtilmiş ekonomik döngünün bir parçası olarak yer almamıştır. Faiz, krediyle borçlanma gibi kavramlar ekonomik döngü içinde makro ekonomik kavramlar olarak yer almasına rağmen bu kavramları MEB ders kitaplarında yer almamıştır. Bu durum ekonomi kavramlarının mikro düzeyde kaldığına örnek olarak gösterilebilir. Çalışan herkes maaş aldığı ve maaştan gelir vergisi kesildiği açıklanmıştır. Kesilen vergilerden sonra alınan maaşın net maaş olduğu bilgisine de yer verilmiştir.

Her iki ülke için kişisel finans bütçe ve tasarruf konuları ders kitaplarında ortak kavramlar yer alırken bütçe içerisinde yer verilen risk faktörü (işsizlik ve konut sigortası) ve maaş içerisinde vergi alınması boyutuyla İsveç ile bütçe planlamasında farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yönüyle kişisel finans içinde yer alan bütçe kavramının ders kitaplarında yer verilme şekline göre iki ülke arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

4.3.2. Bilinçli Tüketici

4.3.2.1. Türkiye Ders Kitaplarında Bilinçli Tüketici. Bireyler doğrudan ve dolaylı olarak tüketici rollerini üstlenebilirler. Tüketici olmanın nasıl bir şey olduğunu ve bireyleri gelecekte hangi zorlukların beklediğini bilmek ve ekonomik belirsizlikleri, kaygıları yönetmek açısından oldukça önemlidir. İçerik bilinçli tüketici kavramının ilk basamağını alışveriş listesi hazırlamak olarak belirtmiştir. Şekil 3'te kişisel finans; tüketim, bireylerin finansmanı ve satın alma alışkanlıkları hakkında temel bilgiler vermek üzere hazırlanmıştır

Şekil 19. İhtiyaç Listesi Hazırlama

Kaynak. Tüysüz, 2018, s.132

Bilinçli tüketici kavramı alışveriş listesi hazırlarken bütçe, istek ve ihtiyaç durumlarına yönelik bilgiler içermektedir. İlgili ders kitabı kavramı aşamalı olarak açıklamıştır. İlk aşamada alışveriş listesi hazırlamak, istek, ihtiyaç gibi kavramlar verilmiş sonrasında ürünlerin sağlıklı ve hijyenik olmasına yönelik farkındalıklar açıklanmıştır. Gıdalar için üretim ve son kullanma tarihlerinin önemi açıklanmış. Ürün alınırken dikkat edilecek durumlar belirtilmiştir. Diğer aşama ise son kullanma tarihi

geçmiş ürünler alındığında ise haklarımızın varlığı ve gerekli durumlarda hakları kullanmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Bireylerin ürün seçimlerinde tüketici bilincinin yüksek olması beklenmektedir.

İçerik ürünlerin fiyatını birkaç yere sorma davranışına yönlendirerek piyasa araştırması yaptırmayı hedeflemektedir. Bireyleri piyasa araştırması yapmaya yönlendirmek tüketici sorumluluğu, kalite bilinci ve bütçe bilinci oluşturmak açısından önemlidir. Sorumluluk, tasarruf gibi değerlerle de konu desteklenmektedir. Aynı kalitedeki ürünlerin ucuz olanını seçmek talebi artırır ve pazar fiyatı oluşturur. Piyasa kendi dengesini sağlarken dolaylı olarak arz talep dengesine de atıfta bulunulmuştur:

Oğlum, temizliğe ve sağlıklı olmaya önem vermeliyiz. Paketlenmiş gıdaların üretim ve son kullanma tarihlerini kontrol etmeli, son kullanma tarihi geçen ürünleri almamalıyız. Ancak yanlışlıkla son kullanma tarihi geçen bir ürün alınmışsa hemen iade edilmelidir. Bunun hakkımız olduğunu bilmeli ve bu hakkı kullanmaktan çekinmemeliyiz (Tüysüz, 2018, s.133).

Alışverişte karar verirken fiyat, önemli bir faktördür. Ürünün fiyatını belirlemek için farklı yerlerde araştırma yaparak gerçek değerini öğrenmek önemlidir. Aynı kaliteye sahip ürünler arasında bütçemize uygun olanı seçmek akıllıca bir yaklaşımdır. Ayrıca, aile bütçesini zorlayacak gereksiz harcamalardan kaçınılmalıdır. Bu, finansal okuryazarlığı artırarak daha bilinçli alışveriş kararları almayı sağlar (Tüysüz, 2018, s.133).

Öğretmenimiz de alışveriş yaparken birçok şeye dikkat etmemiz gerektiğini söylemişti. Özellikle ambalajlı gıda maddeleri satın alırken bunların üretim ve son kullanma tarihlerinin yanı sıra “içindekiler” bölümünü de incelemeliymişiz. İçinde istemediğimiz veya sağlığa zararlı olduğunu ildiğimiz maddeler varsa o ürünü almamalıymışız (Tüysüz, 2018, s.133).

Ders kitabı tüketici alışkanlıklarının aile içinde oluştuğu belirtmiş öğretmenin bilinçli tüketicilik hakkında verdiği bilgiyle aile okul ile iş birliği içinde içeriğe devam edilmiştir. Burada devreye okulun rolü de girmiştir. Okullar ekonomi eğitiminde çok önemli işlevlere sahiptir. Ders kitapları okul hayatını tüm yönlerini organize eden ve merkeziliği her daim koruyan araçlardır (Apple ve Christian-Smith, 1991). Ders kitapları bilinçli tüketicilik kavramını alışveriş öncesi, alışveriş sırasında ve alışveriş sonrası olarak 3 aşamalı olarak ele almıştır. Alışveriş öncesi liste hazırlama, bütçe, istek ihtiyaç, alışveriş sırasında; üretim ve son kullanma tarihi, içerik, fiyat, TSE, CE gibi işaretler, geri dönüşümlü ambalajlar; alışveriş sonrası fiş, fatura, garanti belgesi, tüketici hakları, ayıplı mal alımı değiştirme gibi kavramlarla çerçevelemiştir.

Satın aldığımız ürünlerin üzerinde TSE dışında CE ve ISO gibi kalite ve güvenlik işaretleri de bulunabilir. Ürünlerde aramamız gereken bir diğer özellik, ambalajlarının geri dönüştürülebilir malzemelerden üretilmiş olmasıdır (Tüysüz, 2018, s.135).

Şekil 20. Ürünlerin Üzerindeki İşaretler

Kaynak. Tüysüz, 2018

“Alışverişlerden sonra fiş veya fatura almak bir vatandaşlık görevidir. Çünkü satın aldığımız ürünler için ödediğimiz paranın bir bölümünü vergiler oluşturur” (Tüysüz, 2018 s.136).

Şekil 21. Garanti Belgeleri

Kaynak. Tüysüz, 2018 s. 136

Satın alınması düşünülen ürünlerin garanti belgeleri önemlidir. Çünkü garanti belgesi dayanıklı tüketim malları için düzenlemekle birlikte üründe bir sorun çıktığı zaman tüketicinin haklarını korumak üzere düzenlenir. Bu tür durumlarda firma ürünü ya değiştirir ya da tamir ettirir. Aksi bir durumda ise bu belgeyle tüketici sorunları hakem heyetine başvurma hakkı doğmaktadır (Tüysüz, 2018 s.136).

Şekil 21 alışveriş sonrası aşamayı temsil etmektedir. Bu aşama fiş, fatura ve garanti belgesi almak olarak verilmiştir. İçeriğe göre bu belgeleri almak sadece bireyi korumakla kalmayarak verginin önemini ve vatandaşların yükümlülüklerini de

vurgulanmıştır. Yapılan alışverişler fiş veya faturalarla kayıt altına alınarak kayıt dışı ekonominin önüne geçilmektedir. Tüketicinin zarara uğradığı durumlarda Tüketici Heyetine başvurusu gerektiği belirtilmiştir. Bu da hakların devlet güvencesi altına alındığını, siyasal haklarını bilen ve kullanan katılımcı vatandaşlık modeline atıfta bulunur. Tüketiciler olarak bir ürün veya hizmet satın alındığında neyin geçerli olduğunu düzenleyen yasalar vardır. Yasaların amacı bireylerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlamaktır. Ancak alınan belgeler koşulsuz bir koruma sağlamaz. İçerik garanti belgesinin, fiş ya da faturanın tüketicileri hangi şartlarda ve ne ölçüde koruduğunun detayını vermemiştir.

Tüketim alışkanlıklarını etkileyen önemli faktörlerden biri de reklamlardır. Günümüzde her yerde reklamlarla karşılaşmak oldukça normaldir. Reklamlar şehirde, televizyonda, sosyal medyada, gazetelerde ve afişlerde yer alabilir. Ders kitabında reklama yapılan vurgu reklamın genellikle bir malın yalnızca olumlu tarafını göstermesidir. Ürünü kullanmanın hangi riskleri olduğunu bildiren reklamların varlığından söz etmemektedir. Kitap reklamı tek boyutuyla ele almıştır. Reklamlarda dikkat edilecek kriterler sadece iyi ve olumlu yönler üzerine indirgenmiştir. Oysaki bu konuda ünlü insanlarda etkileyiciler olabilir. Özellikle ünlü bir kişinin ürünün çok iyi olduğunu söylediği ortamlar oldukça yaygındır. Bu durumda içerik bu durumlara da yer vermelidir.

MEB 5.sınıf ders kitaplarında yer alan bu bölümde alışveriş sonrası için bilgilendirmeler yapılmaktadır. Haklarımızın varlığını ve ne şekilde kullanacağımızı belirtmektedir. Ders kitapları bu bölümü fişin olmadığı durumlar, fişin olduğu ama ürünün ayıplı olduğu durumlar, fişin olduğu ve ürünün de ayıplı olmadığı durumlar şeklinde bölümlendirerek doğrudan açıklamıştır (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019).

Cengiz: Bu yıl babam bana bir okul çantası almıştı. Fakat sadece bir hafta kullanmıştım ki çantanın sapı koptu. Ertesi gün çantayı aldığımız mağazaya götürdük. Satıcı satış fişini görmek istedi ancak biz fişi atmıştık. Bu nedenle çantayı değiştiremedik (Evirgen vd., 2019, s.141).

İçeriğe göre bir ürün veya hizmet satın almak bireylere tüketici olarak belirli haklar verir. Ancak bu hakları kullanabilmenin ön koşulu fiş veya fatura gibi belgeleri saklamanın gerekliliğidir.

Yetkili: Satılan malın taşınması gereken veya vadedilen özelliklerini taşınamaması durumunda o mal ayıplı olarak adlandırılır. Ayıplı mal konusunda Tüketici Hakları Kanunu tüketiciye seçenekler sunar. Buna göre ayıplı malı

değiştirebiliriz veya ödediğimiz paranın iadesini isteyebiliriz. Ayıbın neden olduğu değer kaybının bedelden indirilmesini de isteyebiliriz. Ya da ücretsiz olarak tamir ettirebiliriz (Evirgen vd., 2019, s.142).

Ayıplı mal kavramını tanımlanmıştır. Bu tür ürün alındığında Tüketici Hakları Kanunu'nun tüketicilere alternatifler sunduğu belirtilmiştir. Tüketicinin bu alternatifler arasından seçim yapabileceği de açıklanmıştır. Hakların kanunla korunduğu bilgisine de yer verilmiştir.

Asya: Biz bir ütü satın almıştık. Eve gelip kullandığımızda arızalı olduğunu gördük. Faturası ile satıcıya götürdük. Ancak satıcı ürünü değiştirmeyi kabul etmedi. Bu durumda ne yapmalıyız? (Evirgen vd., 2019, s. 142).

Yetkili: Şikâyetlerimizi iletebilmek için başvurabileceğimiz yerler var: Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri, Tüketici Mahkemeleri, Ticaret Bakanlığı'nın Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü 175 Alo Tüketici hattı, Tüketici Bilgi Sistemi (<https://tuketici.ticaret.gov.tr>), tüketicinin korunmasına yönelik faaliyet gösteren dernek ve vakıflar (Evirgen vd., 2019, s.142).

Satıcı ile anlaşamazsanız ne yaparsınız? sorusunun cevabı verilmiştir. Şikâyet etme hakkından söz ederek siyasal hakların varlığı da dolaylı olarak belirtilmiştir. Şikâyet edilebilecek kurumlar sıralanmıştır. Ders kitabı bilinçli tüketicilik kavramını detaylarıyla açıklamış ve görseller de desteklemiştir. Ancak tüketim için sürdürülebilir olma fikrini sadece geri dönüşümlü ambalajlar olarak sınırlı bir şekilde yer vermiştir. Tüketim alışkanlıklarını iyi düşünülmüş tüketim kararlarına ilham veren ve katkıda bulunan somut bilgiler sağlamak konusunda sınırlı bir çerçeve çizmiştir. Örneğin gıda tüketimi için alternatifler, ikinci el ürün almak, ya da ürünlerin üretimi için harcanan su ya da kimyasallara da yer verilmemiştir. Barkod numaralarına göre ürünlerin Türkiye'de üretilip üretilmediğine de yer verilmiş ancak bu bilginin amacına yer verilmemiştir. Üretimin yerli olması ilk etapta para dolaşımının ülke içinde kalma fikrini ekonomik anlamda destekler niteliktedir.

İçerik ders kitaplarında standart bir görünümle yer almıştır. Beklenen davranışlar istek, ihtiyaçlara göre alışveriş listesi yapmak, içerik, üretim ve son kullanma tarihlerine dikkat etmek, fiyat araştırması yapmak vb., geri dönüşüm ambalajlı olanları tercih etmek, fiş fatura almak ve haklarını kullanmak, ürün üzerindeki işaretlere dikkat etmek olarak açıklanmıştır. Fakat geleceğin tüketicilerinin daha talepkâr olabilirler. Ne istediği bilen, çevre ve etik değerleri ön plana alan,

kaynakların adil dağıtılması gibi tüketici davranışları açısından içerik bu konuların yer alma durumuna göre daha sınırlı yer verilmiştir.

MEB 5.sınıf ders kitabında bilinçli tüketicilik kavramını çevrim içi alışveriş güvenliği üzerinden de açıklamıştır. Bilinçli bir birey olarak finansal güvenliğine dikkat eden ve çevrim içi dolandırılma durumlarına karşı da bilgi sahibi olarak tamamlanmıştır.

Şekil 22. Sanal Güvenlik

Kaynak. Evirgen vd., 2019, s.104

“Genel Ağ üzerinden mesafeli alışveriş yönteminin oldukça yaygınlaşması güvenli alışveriş yapmak için büyüklerin dikkat etmesi gereken durumlar”:

İyi bilinen, güvenilir sitelerden alışveriş yapılmalıdır. Ödeme sayfasının güvenli olduğunu anlamak için adres çubuğunda “https” yazdığından emin olunmalıdır. Parola ve şifre gibi bilgiler kimseyle paylaşılmamalıdır (Evirgen vd., 2019, s.104).

Türkiye Bankalar Birliği “Dolandırıcılık Eylemleri ve Korunma Yöntemleri Rehber Kitapçığı”na göre Kimlik hırsızlığı ve güvenlik sorunları içinde bulunulan modern dünyada, daha yaygın hale geldi. Bu nedenle finansal okuryazarlığın ilk adımlarından birisi, “güvenlik yönlendirmelerini uygulayarak finansal varlıklarınızı korumak” olarak öne çıktığı belirtilmiştir (<https://www.tbb.org.tr>).

Ders kitabında içerik mesafeli alışveriş sırasında güvenliğe dikkat etmenin önemini vurgulayarak finansal okuryazarlık becerileri içerisinde finansal güvenlik üzerine bilgiler vermektedir. İyi bilinen ve güvenilir sitelerden alışveriş yapma, ödeme sayfasının güvenli olduğunu kontrol etme ve kişisel bilgileri koruma, finansal

okuryazar bireylerin dijital ortamda güvenli alışveriş alışkanlıkları geliştirmelerine yardımcı olacak bilgiler aşamalı olarak verilmiştir.

Parola ve şifre gibi hassas bilgilerin paylaşılmaması, finansal güvenliği artırdığı ve kimlik avı gibi siber suçlara karşı koruma sağladığı da eklenmiştir. Sonuç olarak, genel ağ üzerinden yapılan mesafeli alışveriş sırasında finansal okuryazarlık, bireylerin güvenli ve bilinçli alışveriş alışkanlıkları geliştirmelerini sağlayarak dijital finansal dünyada daha güvende olmaya yönelik bilgilere yer verilmiştir. Ancak finansal güvenlik konusunda “büyükler nelere dikkat etmelidir” ifadesiyle finansal güvenlik kavramının Genel Ağ üzerinden güvenli alışveriş yapmak için büyüklerin dikkat etmeleri gereken birçok faktör bulunmasına yönelik sınırlı bir yaklaşım sergilenmiştir. Oysaki finansal okuryazarlık, sadece belirli bir yaş grubuna hitap etmemeli ve her yaşta bireyin bilgi sahibi olması ve güvenli alışveriş yapma becerilerini geliştirmesi önemlidir.

Kaynaklarımızı Doğru Kullanalım: 6. sınıf ders kitabında bu bölümde bilinçli tüketiciliği kaynakları doğru kullanan bireyler olarak karakterize edilmiştir. Kaynakları yenilemeyen ve yenilebilen kaynaklar olarak ikiye ayırarak doğrudan açıklamıştır (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019).

Şekil 23. Enerji Kaynaklarının Sınıflandırılması

Kaynak. Yıldırım vd., 2019, s.170

Ders kitabında bu bölüm taş kömürü, linyit, petrol, doğal gaz ve nükleer enerji gibi tükenbilir kaynaklar olarak yer almıştır. Doğal denge bütün canlılarla beraber bütünlük içeren bir unsurdur ve tek bir unsurun faydasına yönelik olduğunda dengenin bozulacağı açıktır.

İçerik “Enerji kaynakları; kömür, petrol, doğal gaz, rüzgâr ve güneş gibi çeşitli doğal kaynaklardır. Bu kaynaklar ısı ve enerji üretiminde kullanılarak insan yaşamını kolaylaştırır” şeklinde yer vererek verdiği zararlardan önce faydasından söz etmiştir.

Ülkemizde taş kömürünün tamamı Zonguldak çevresinden çıkarılmaktadır. Fosil enerji kaynakları içinde atmosferi en fazla kirleten enerji kaynağıdır. [...] Ülkemizde üretilen linyitin büyük kısmı termik santrallerde elektrik üretiminde, geriye kalan kısmı evlerde ısınma amacıyla ve sanayide kullanılmaktadır. Doğalgaz tükenbilir enerji kaynakları içinde çevreye en az zarar veren enerji kaynağıdır. Nükleer enerji, uranyum ve toryum madenlerinin ham madde olarak kullanılmasıyla elde edilir. Ülkemizde aktif olan nükleer enerji santralleri olmamakla beraber, Mersin’de yapım aşamasında ve Sinop’ta yapılması planlanan iki nükleer enerji santrali projesi vardır (Yıldırım vd., 2019, s.171).

İçerik bu kaynakların sağladığı enerjinin avantajlarını ön plana alarak konuya başlamıştır. Nükleer enerjinin çevreye verdiği zararlar görmezden gelinmiş dünyadaki tartışmalara nasıl konu edildiğine değinilmeden tükenbilir enerji kaynağı olarak yer almıştır. Sonraki bölümlerde fosil yakıtlar içinde çevreye verilen zararlarından söz edilmiştir.

Fosil enerji kaynağı olarak bilinen taş kömürü, linyit, petrol ve doğal gaz yandıklarında karbondioksit açığa çıkarır ve hava kirliliğine neden olur. Karbondioksit gazının havayı kirletmesinden dolayı bu enerji kaynakları yerine atmosfere karbondioksit yaymayan alternatif enerji kaynaklarına yönelmek gerekmektedir (Yıldırım vd., 2019, s.173).

Bu şekliyle nükleer enerji sıralamaya doğrudan alınmamıştır. Konu içinde tükenbilir ve çevreye zarar veren enerji kaynağı türünde yer verilen nükleer enerji “Mersin’de yapım aşamasında ve Sinop’ta yapılması planlanan iki nükleer enerji santrali projesi vardır” cümlesiyle ders kitabında yer alması oldukça manidardır. Bu kaynakların kaynakları bilinçli kullanalım teması altında ekonomik faydalarının çevreye verdiği zararlardan önce verilmesi kapitalist bir bakış açısını da temsil etmektedir. Kaynakların tükenbilir olma vurgusu çevreye verilen zararlardan öncelikli olarak yer almıştır. İçerik bu kaynakların çevreye verdiği zararı karbondioksit salımıyla sınırlı tutmuş küresel ısınma ile ilgili sınırlı bir çerçeve çizmiştir. Çevreye zarar veren enerji türleri, zararları da belirtilmesine rağmen ekonomi ve refah kavramları göz önüne alındığında olumlu bir dil kapsamında kitaplarda yer almıştır. İçerik kaynakların zararlarından söz ederek alternatif enerji kaynaklarına geçiş yapmıştır.

İçeriğe göre insanlar, enerjiyi elde etmenin çeşitli yollarını bulmuşlardır. Bunlar rüzgâr, güneş ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına ve kömür, petrol, doğal gaz ve nükleer enerji gibi yenilenemeyen enerji kaynakları olarak

sınıflandırılabilir. İnsanlar güneş, rüzgâr ve sudan yenilenebilir enerji üretme bilgisine ve yeteneğine sahiptirler. Sahip olunan tüm bu bilgilere rağmen denge fosil yakıtların kullanılmasına devam edildiği yönündedir. Ders kitabında yenilebilen enerji türlerinin ülkemizde varlığı açıklamıştır.

Güneşli gün sayısı fazla olan bölgelerde ısınmada, elektrik ve sıcak su üretiminde kullanılır. [...] Alternatif enerji kaynaklarından olan rüzgâr enerjisi güneş enerjisine göre daha yaygın bir üretime sahiptir. Akarsuların üzerinde kurulan barajlar yoluyla üretilen elektrik enerjisidir. Jeotermal enerji fay hatlarının bulunduğu yerlerden çıkan sıcak su buharı ile üretilen enerjidir (Yıldırım vd., 2019, s.172,173).

Hangi bölgelerde kullanıldığına örnekler verilmiştir. Ancak bu enerji türünün kullanıldığı alanlar ve kullanım miktarının ne kadarının fosil yakıtların yerine geçtiği gibi sayısal verilere yer vermeden yüzeysel bir şekilde açıklamıştır. Ders kitabında bu bölüm güneş, rüzgâr enerjisi, hidroelektrik ve jeotermal santraller olarak yer almıştır. Yenilenebilir enerji kaynakları, kaynağın yeniden üretildiği anlamına gelir. Başka bir deyişle, rüzgâr esmeyi, su akmayı ve güneş parlamayı bırakmaz. Dolayısıyla yenilenebilir enerji kaynakları karbondioksit emisyonuna katkıda bulunmadıkları için kendi içlerinde ekolojik olarak sürdürülebilirdir. Doğanın ve insanların gelecekte de olabildiğince iyi hissetmesi için, doğayla iş birliği ve daha yaşanılabilir bir hayat konusunda akıllıca kararlar verilmelidir. Uzun vadede kalıcı kararlar olmalı ve sadece geçici çözümlerle ilgili olmayan bu kararlarda yenilenebilir enerji önemli bir yerde durmaktadır. Bu konuda ders kitapları daha etkili örneklerle yer vermelidir. Ders kitapları verilen bilgileri davranışlara dönüştürmelidir. Buna ek olarak harekete geçme yeterliliği ve hem kendine hem de başkalarına karşı sorumluluk alarak hareket etme becerilerine işaret eden yaklaşımlara da yer verilmelidir.

“Doğal Kaynakların Sınırlılığı” konu başlığı kapsamında içeriğin önceliği kaynakların sınırlılığıdır. Bu sınırlılığa rağmen toplumda bireylerin yaşam tarzlarının doğa üzerindeki etkileri oldukça fazladır. Bu etkiler negatiften pozitif yöne doğru değişmeli ve bu nedenle sürdürülebilir kalkınma bilgisinin gerekliliği belirtilmiştir.

Yeryüzündeki tüm canlıların ihtiyacı olan doğal kaynaklar sınırsız ve tükenmez değildir. [...] Sonuç olarak gelecek nesillere daha yaşanılır bir dünya bırakabilmek amacı ile hayatımızın her alanında çevreye duyarlı ve bilinçli birer tüketici olmalıyız. Su, ekmek, elektrik vb. tüketirken israftan kaçınmalıyız. Ayrıca, doğayı kirletmeyerek toprak ve sudaki canlıların devamlılığını sağlamalıyız. Yer- yüzünde bizden başka yaşayan canlıların da olduğunu unutmamalıyız (Yıldırım vd., 2019, s.173).

Ders kitabında “doğa için sorun yaratacak şekilde yaşamak ne anlama geliyor?” sorusunun cevabını vererek konuya giriş yapılmıştır. Sonrasında içerik dünyanın tüm kaynaklarını boşa harcamaya devam edilmemelidir fikrini açıklamıştır. “Doğal kaynaklarımızdan olan su, yeryüzündeki tüm canlılar için gerekli olan bir yaşam kaynağıdır”. Cümlesiyle sahip olunan kaynaklar dünyada yaşayan sekiz milyar insan ve diğer canlılar için yeterli olmalıdır fikrini temsil etmektedir. Ayrıca tüm canlıların temiz suya erişimini sağlamakla da içeriğin önemli bir parçasıdır. Kaynak kullanımının farklı boyutları birbirine ait olduğu gibi, tüm hedefler de birbirine ait olduğu açıklanmıştır. Biyoçeşitliliğin korunması, yiyeceklerin topraktan, ormanlardan ve denizlerden de alınması örnek olarak verilmektedir. Dolayısıyla açlık yok edilecekse doğanın korunması gerekiyor. Kaynakların bilinçsiz kullanılması yeni yaşam koşulları yaratıyor ve toplumların uyum sağlaması gereken bir durum bu noktada Birleşmiş Milletler ’in kalkınma hedefleri ile bağlantılar kurulup ulusal ve uluslararası yapılan iş birliklerine örnekler verilerek konu detaylandırılabilir.

Bilinçli tüketicilik kaynakların etkili ve doğru kullanılması kapsamında aşağıdaki başlıklarla ders kitabında yer almıştır:

Tüketime Evet, İsrafa Hayır: Kaynakların bilinçsiz kullanılmasının canlılara zarar verebileceği düşüncesi israf çeşitleriyle açıklanmıştır. Ekmek, su, enerji, kâğıt, giysi ve zaman israfı görsellerde doğrudan yer almıştır.

Ekmek İsrafı: Ekmek israfı açlıkla ilişkilendirilmiş ve sürdürülebilirliğin yoksulluğa son hedefline uygun olarak yer vermiştir. Ekmek israfının sonuçlarını hakkında bilgi verilmiştir. Görselle desteklenmiştir. Ancak bu israftan en çok etkilenen bölgelere yer verilmemiştir.

“Araştırmalarım sırasında ülkemizde her gün yaklaşık 5 milyon ekmeğin çöpe atıldığını öğrendim. Diğer yandan açlık ve yetersiz beslenme nedeniyle çocukların hayatını kaybettiğini okudum” (Tüysüz, 2018, s.144).

Şekil 24. Ekmek İsrafı

Kaynak. Tüysüz, 2018, s.144

Su İsrافی: Su israfı kullanılabilir su miktarının azlığı üzerinden verilmiştir. Dünyadaki suyun oranının fazla olmasının yanlışlar oluşturduğu, kullanılan suyun tatlı su olduğu ve miktarının azlığı üzerinden konu açıklanmıştır. Alınacak önlemlere yer verilmiştir.

Ders kitabına göre “Dünya’nın dörtte üçünün sularla kaplı olması suyu rahatça kullanılması anlamına gelmez. Çünkü tatlı su kaynakları oldukça azdır. Basit önlemler alınarak suyu boşa harcanmasını önlenabilir. Varsa evlerdeki bozuk muslukları tamir ettirmeli ve ayrıca dişler fırçalanırken veya eller yıkanırken musluğu açık bırakmamak gerekir” (Tüysüz, 2018, s.145).

Şekil 25. Suyun Önemi

Kaynak. Tüysüz, 2018 s.145

Elektrik İsrافی: Elektrik israfı ders kitabına yansıma şekliyle Günlük hayatta elektrik en fazla tüketilen kaynaklardan birdir. Elektriğe bir düğme yardımıyla kolayca ulaşılabilmektedir. Bu kolaylık elektriğin bazen kendiliğinden oluştu ve tükenmeyen bir kaynak oldu izlenimi verebilir. Ancak ülkemiz için elektrik enerjisinin büyük bir çoğunluğu kömür petrol ve doğalgaz gibi tükenebilir kaynaklardan elde edilmektedir. Bu nedenle elektrikle çalışan ev aletlerini ve lambaları gereksiz yere kullanmamak gerekir.

Şekil 26. Elektrik Tasarrufu Afişi

Kaynak. Tüysüz, 2018, s.146

En fazla israf edilen enerji kaynağının elektrik olduğu belirtilmiştir. Elektrik üretiminin tükenbilir kaynaklardan elde edildiği ve sınırsız olmadığı açıklanmıştır. Ancak burada elde edilme yöntemi olarak kömür, petrol gibi fosil yakıtlar kullanıldığı için fazla tüketim aynı zamanda, havanın kirlenmesine, iklim değişikliğine de neden olmaktadır. Kitap konuya bu boyutuyla yer vermemiştir. Elektriğin bilinçli kullanımına örnekler verilmiştir.

Kâğıt İsrafı: Kâğıt israfı ağaçların kesilmesiyle ilişkilendirilmiş, tasarruf etme yolları açıklanmıştır. Orman kâğıdın için hammadde olarak tanımlanmıştır. Ancak orman başka birçok yönden önemlidir. Ayrıca ormanlar sadece kâğıdın hammadde olarak farklı alanlarda da kullanılmaktadır. Ormanların yok olma tehlikesi sadece kâğıt israfıyla sınırlandırılmıştır.

Şekil 27. Kâğıt İsrafını Önleme

Kaynak. Tüysüz, 2018, s.147

Giysi İsrafı: Giysi israfı aile bütçesiyle doğrudan ilişkilendirilmiş. Ayrıca alınan giysilerin yerli olarak mı üretildiği konusuna yer verilmemiştir. Yerli üretim sadece ülkelere finansal katkı sağlamakla kalmaz ürün farklı ülkelerden gelecekte taşınırken ortaya çıkan emisyonlardan da sorumlu olunacağı bilgileri de yer almamıştır. Alınan giysilerin giysileri özenli kullanmanın da önemi belirtilmiştir. Kullanılmayan giysiler için doğrudan kurum yönlendirmesi yapılmıştır.

Şekil 28. Giysi İsrafını Önleme

Kaynak. Tüysüz, 2018, s.147

Evlerimizde israf etmememiz gereken kaynaklardan biri de giysilerimizdir. Giysi giderleri ailemizin bütçesinde önemli bir yer tutar. Giysileri özenli kullanmalı ve kullanılmayan giysiler Kızılay gibi kurumlara verilmedir (Tüysüz, 2018, s.147).

Zaman İsrafı: Kum saati metaforuyla zamanın tükenmesi ve geri alınamaması şeklinde ifade edilmiştir. Parayla alınamayacak şeylerin başında gelen zaman dönüştürebilir ya da yeniden kullanılabilir değildir. Bu nedenle etkili ve verimli kullanmanın önemi vurgulanmıştır.

Şekil 29. Zaman İsrafını Önleme

Kaynak. Tüysüz, 2018, s.148

“Günümüzün en önemli israflardan biri de zamanın boşa harcanmasıdır. Çünkü zaman çok önemlidir. Ancak bu kadar önemli olmasına rağmen genellikle zamanı gerektiği gibi kullanamayız” (Tüysüz, 2018, s.148).

İçerik zamanın etkin bir şekilde kullanılmasının önemine vurgu yapmaktadır. MEB sosyal bilgiler ders kitabında böyle bir alıntının yer alması, öğrencilere zaman yönetiminin önemini anlatmayı amaçlamaktadır. Zamanın, insan yaşamında sınırlı bir

kaynak olduğu ve etkin bir şekilde kullanılmasının bireylerin başarıları üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. Buna ek olarak sıkça yapılan bir israf olan zamanın boşa harcanması üzerinde durulmaktadır. Öğrencilerin günlük yaşamlarında zamanlarını daha etkili bir şekilde yönetmelerine katkı sağlamaları amaçlanmaktadır.

4.3.2.2. İsveç Ders Kitabında Bilinçli Tüketiciilik. İsveç için bilinçli tüketiciilik kavramı sosyal bilgiler ders kitabında değil “Ev ve Tüketici Bilgileri” (Hem- och konsumentkunskap) adlı ayrı bir ders kitabında yer almıştır. Öğretim programında ve ders kitaplarında “Bilinçli Tüketiciilik” kavramı; gençlerin kişisel mali durumları, biriktir veya alışveriş yap, farklı ödeme yöntemleri, neden neredeyse aynı mallar farklı fiyatlara mal oluyor? Fiyat ve içerik, Birim fiyat, içerik, reklam, hedefli reklamcılık, tüketici bilgileri, ürün yerleştirme başlıklarıyla ders kitaplarında yer almıştır. Program çerçevesince “Ev ve tüketici bilgisi” konusundaki öğretim, öğrencilerin evdeki iş, finans ve tüketim tercihleri hakkında bilgi ve ilgi geliştirmelerini amaçlanmaktadır.

Öğretim programı yoluyla öğrenciler, evdeki sağlık, refah ve paylaşılan kaynaklarla ilgili seçimlerin sonuçlarına ilişkin farkındalık geliştirme fırsatına sahip olmalıdır. Öğretim programı aynı zamanda öğrencilerin tüketim koşullarının yanı sıra ödeme, tasarruf, kredi ve krediler hakkında da bilgi geliştirmelerine katkıda bulunmalıdır. Bu şekilde, öğrencilere kişisel finans söz konusu olduğunda sağlam temellere dayanan seçimler yapmaları ve genç bir tüketicinin karşılaşılabileceği çeşitli sorun ve durumlarla başa çıkabilmeleri için gerekli koşullar sağlanmalıdır.

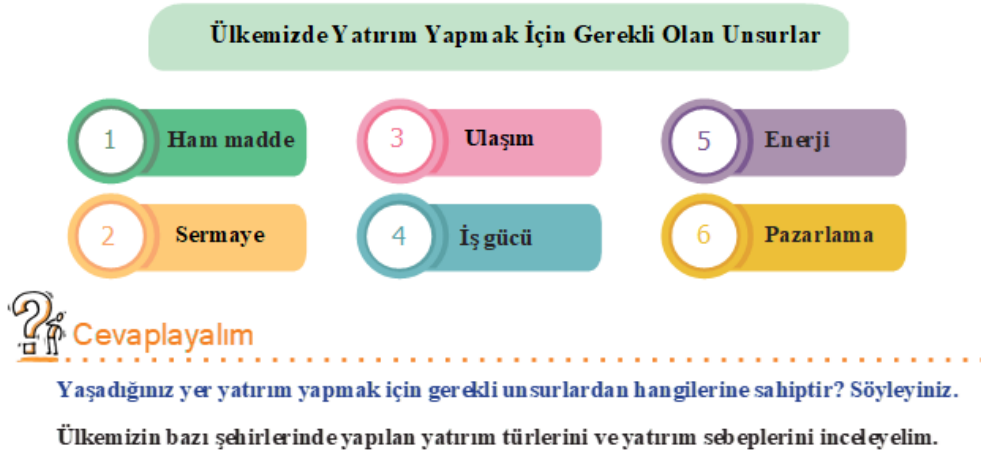
Öğretim programı öğrencilerin evdeki normlar, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iş bölümü hakkında bilgi edinmelerine ve bunlar üzerinde düşünmelerine olanak sağlamalıdır. Öğretim aynı zamanda öğrencilere farklı evlerdeki kültürel farklılıklar ve gelenekler hakkında bilgi geliştirme koşullarını da sağlamalıdır (Skolverket, 2022b). Buna ek olarak ekonomik kaynaklar coğrafya dersi kapsamında ayrı olarak yer almıştır.

4.4. Çalışma Hayatı

Bu bölümde İş Gücü Piyasası, Meslekler, Ekonomik Faaliyetler, Girişimcilik kavramlarına ait bulgulara yer verilmiştir.

4.4.1. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çalışma Hayatı

MEB Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında iş gücü yatırım yapılırken göz önünde bulundurulacak unsurlar arasında yer almış. Kavram olarak tanımlanmamıştır.

Şekil 30. Yatırım Unsurları

Kaynak. Evirgen vd., 2021, s.176

Türkiye’de yapılacak yatırımların çeşitli unsurları içerdiği bilgisi yer almaktadır. Yatırım unsurlarının farklı özelliklere göre şekillendiği açıklanmıştır.

“Çocuklar Neden Çalıştırılıyor?” başlığıyla MEB 5. Sınıf ders kitabında ise iş gücü kavramı sadece çocuk işçiliği bölümünde verilmiştir. Ayrıca kayıt dışı çalıştırılan çocuklara yönelik alınan önlem ve yaptırımlara da yer verilmiştir.

Çocuk İşçi Alarmı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2018 yılını “Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı” olarak ilan etti. Hazırlanan eylem planı, çocuk işçiliğine karşı iş yeri ve tarlaların denetlenmesinden okuldaki devamsızlık takibine kadar uzanıyor (Evirgen vd., 2019, s.30).

Ailelerin bazıları çocuklarının meslek sahibi olmaları için iş yerlerine başvurmaktadırlar. Bazı iş yerleri de çocukları ucuz iş gücü olarak görüyor. Onları kayıt dışı ve düşük ücretle çalıştırıyorlar. Ayrıca yasa dışı çalıştırılan çocuklar eğitim hakkından mahrum kalıyorlar (Evirgen vd., 2019 s.30). Genel Ağ haberi, 5 Nisan 2017 (Düzenlenmiştir).

2018 yılının “Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı” olarak ilan edildiği ve bu kapsamda çeşitli önlemlerin alındığı belirtilmektedir. Eylem planının çocuk işçiliğine karşı mücadelede geniş bir yelpazede tedbirleri içerdiği ifade ediliyor. Aynı zamanda, bazı ailelerin çocuklarını meslek sahibi yapmak amacıyla iş yerlerine başvurduğu, ancak bazı iş yerlerinin çocukları ucuz iş gücü olarak gördüğü ve düşük ücretle çalıştırdığına dikkat çekilmektedir. Metinde, çocuk işçiliğiyle mücadelede denetimden devamsızlık takibine kadar çeşitli alanlarda çalışmalar yapıldığı ve ailelerin ekonomik sebeplerle çocuklarını işe başvurdukları, ancak bu durumun yasa dışı çalışmalara ve çocukların eğitim haklarından mahrum kalmasına neden olduğu vurgulanıyor. Bu bağlamda, çocuk işçiliği konusunda sadece denetimlerin değil, aynı zamanda eğitim ve sosyal politikaların da önemli olduğu ortaya konulmuştur.

4.4.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Çocuklar ve İş Kanunu. Kitaplarda çocukların belli şartlar altında basit işler yapabilecekleri yer almaktadır. Ancak yapılan işlerde oluşabilecek tehlikeli durumlar da belirtilmiştir. “Çalışma Ortamı Yasası'na göre, küçük çocukların para kazanmaları da uygundur, örneğin komşular uzaktayken komşunun tavşanlarına bakarak yapabilirler”. “Bununla birlikte, komşunun zehirli yılanları olup olmadığı şüphelidir” (Almgren, 2020, s.45)

Şekil 31 ve 32. İsveç İçin Çocukların Yaptığı İşlere Örnekler
Kaynak. Almgren, 2020, s.46

“Swedbank Personal Finance, kızların ve erkeklerin evde yaptıkları görevleri araştırmaktadır” (Almgren, 2020, s.46). Yapılan araştırma tablo olarak verilmiştir. Tabloda soruları cevaplayan kız ve erkeklerin toplam sayısı en altta, 372 ve 376 olarak yer almıştır. Ancak veriler yüzde olarak gösterilmektedir. Kızların %69'u (100 kızdan 69'u) kendi odalarını temizlerken, erkeklerin sadece (100 erkekten 62'si) %62'si bunu yapmaktadır. Tabloda verilen bilgiler içerikle ilgili yorum yapmak için yeterlidir. İçeriği tablo olarak sunmak ders kitaplarını standart okumalardan görsel okumalara yönlendirerek görsel okuryazarlık için teşvik ettiği söylenebilir.

Tablo 16

Gençlerin Evde Yardımcı Oldukları Görevlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Görev	Kızlar	Erkekler
Kendi odanızı temizleyin	69 %	62 %
Bulaşıkların yıkanması, kurutulması, çiçeklerin sulanması	58 %	53 %
Kar küremek, bahçecilik	12 %	25 %
Kardeşlerinizle ilgilenmek	15 %	14 %
Evcil hayvan bakımı	35 %	25 %
Ödev	50 %	51 %
Başk	27 %	24 %
Toplam	372	

Kaynak. Almgren, 2020, s.46

Aylık Ödeneğin Artırılması: Yapmadığınız, ancak daha yüksek bir aylık ödenek almak için yapmayı hayal edebileceğiniz şeylerin bir listesini yapın (Almgren, 2020 s.47)

1. Çeşitli noktalarda fiyat belirleyin, örneğin çim biçme 20 SEK- ayda bir, bulaşık makinesinde 40 SEK seçin.
2. Ebeveynlerinizin kendilerinin ne yapmayı en sıkıcı bulduklarını ve ne yapmaktan en çok keyif aldıklarını düşünün.
3. Ebeveynleriniz kadar sıkıcı bulmadığınız şeyler var. Belki de çim biçmeyi ebeveynlerinizden daha eğlenceli buluyorsunuzdur? Bu görevler için muhtemelen en iyi ödemeyi alabilirsiniz.
4. Belki de aylık ödeneklerini aralarında müzakere eden kardeşleriniz vardır. Sonra piyasa araştırması için iş bölümü yapmak üzere çalışın, yani aranızda ne yapmak istediğinize karar verin. Sonuçta, kardeşiniz Liam çim biçmek

istemiyorsa, ebeveynler "Ama Liam çimleri daha ucuza biçiyor" (Almgren, 2020, s.47) diyerek fiyatı zorlayamazlar.

Bu bölüm bireylerin finans hakkında akıl yürüterek kazançlarını artırma yoluna gittiklerine vurgu yapar. Bu vurgu “gelir” nedir? ve genç bir tüketici olarak nasıl para kazanılır? durumudur. Ders kitaplarında çocuklar ekstra para kazanmak isteyebileceği ve Ailenin neyin "ekstra" olarak kabul ettiği ve nasıl kazanılacağı hakkında bilgileri vermektedir. Bu ekstra olarak tanımlanan durum Çalışma Yasası’nın izin verdiği ölçüde işler yapmak olarak yer almaktadır. Buna ek olarak bu durum kendi finansal pazarlıklarını yaparak iş gücüne katılmaya hazırlık olarak da düşünülebilir. Kitaplardaki genel amaç nasıl bir ekonomik vatandaş istendiğine de atıfta bulunmaktadır. Çocuklar iş gücü piyasasına erken yaşlarda adım atarak katılımcı bir tavır sergilemekte kitaplar da bunu desteklemektedir. Ders kitaplarının hedeflerinden biri de parayı en elverişli şekilde kullanmaya ve takip etmelerine olanak tanıyacak kararlar alabilen bireyler yetiştirmektir.

Tablo 16’da yapılacak işlere örnek olarak verilmiş ve içeriği detaylandırmıştır. İsveç yasalarına göre çocukların çalışmalarını yöneten özel kuralları vardır.

Kuralları, çocukların emeklerinin sömürülmemesi ve onlar için tehlikeli olabilecek işler yapmak zorunda kalmamaları için oluşturulmuştur.

13 yaşın altındakiler zaman zaman hafif işler yapabilirler. Örneğin, bebek bakıcılığı yapmak ve Noel dergileri veya peygamber çiçekleri satmak olabilir. Ama öğrenciler ebeveynlerinden izin almak zorundadırlar. 16 yaşına geldiğinizde normal işler yapabilirsiniz ancak riskli işlere giremezsiniz. Yasaya göre, kazandığınız para üzerinde kendiniz karar verebilirsiniz (Almgren, 2020, s.46).

MEB ders kitabında Neşe parasını hemen bitirip tekrar harçlık istemiştir. Para karşılıksız olarak verildiği için para artırma yolları yerine tasarruf etme, ihtiyacına öncelik verme ve paranın nereye gittiğinin hesabını çıkarmakla yetinmiştir. Yani çocuklar ve gençler kazanmadıkları para üzerinden bir kişisel finans oluştururken İsveç’te durum kazandıkları paraları da ilave edilerek bir kişisel finans oluşturulmuştur. Bu da hayatın parçası olmak için iyi bir başlangıç sayılabilir. Çünkü para kazanma yollarını düşünmeye ve harçlıkları artırmak için finansal pazarlıklar yapma fırsatlarından söz edilmiştir. Ailede yapılması sıkıcı görülen işleri yapma teklifinde bulunarak harçlıklarını artırma yollarına yer verilmiştir. Çalışmaya izin verilen işler iş yükü gerektirmediği için çocuk işçiliği olarak görülmemektedir.

Bütçe artırma yolları belirtilmiş ve seçenekler sunularak mali durumu artıran durumlar içinden en uygun olanına karar verme becerisini geliştirme olanağı verilmiştir. Piyasa araştırması en iyi olanı seçme gibi örneklere yer verilmiştir. Aile bütçesi şirket bütçesine benzetilmiştir. Yapılan mikroekonomik çabaların makroekonomik durumlara yansıma analizi de ek olarak verilmiş, şirketin iflası kavramı aile de gider artırımının artması ve bütçe bozulmasıyla benzerlik kurularak verilmiştir.

MEB Sosyal Bilgiler kitaplarında yer verilmeyen harçlıkları elde ediliş farklılıkları İsveç ders kitaplarında çocukların iş yükü gerektirmeyen işlerden para kazanabileceği belirtilmiştir. Farklı olarak bütçe gelir gider tablosunda temel giderler ve diğer giderler bölümü belirtilmiştir. Diğer giderler bölümü kişisel hijyen, ulaşım vb. örnekler üzerinden detaylandırılmıştır. Çocukların yapabilecekleri işler yaş gruplarına göre ayrılmıştır.

Bu işlerden çocuklar kazanç elde etmektedir. Ancak yapılan bu işler ebeveyn izniyle olan basit işlerdir ve çocuklar kazandıkları paraları yönetmekte özgürler. Ancak basit işlerde çalışırken ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı kendi sorumlulukları almaları beklenmektedir.

4.4.1.2. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Meslekler. Konuya 6.sınıf ders kitabında da yer verilmiştir. Meslek kavramının tanımı, meslek seçiminin önemi ve meslek seçerken bireyin özelliklerini dikkate alarak yapması verilerek giriş yapılmıştır.

“Meslek bireyin hayatını devam ettirebilmek ve geçimini sağlamak için yaptığı işidir. Aynı zamanda vergisini vererek ülkesine de ekonomik katkıda bulunurlar” (Yıldırım vd., 2019, s.124).

Hayatımızın en önemli kararlarından birisi de meslek seçimidir. Çünkü meslek seçimi ile sadece mesleğimizi değil aynı zamanda gelecekte yaşayacağımız hayat biçimini de seçmiş oluruz. Doğru meslek seçimi için öncelikle kendimizi iyi tanımamız, ilgilerimizin, yeteneklerimizin ve isteklerimizin neler olduğunun farkında olmamız gerekmektedir (Yıldırım vd., 2019, s.124).

Sosyal bilgiler ders kitabında meslek sahibi olmanın, çalışmanın birey ve toplum için katma değer yarattığı vergi verme vurgusu üzerinden tekrarlanarak verilmiştir. Çalışma hayatı hakkında somut bilgiler, çalışma ve kariyer rehberliğini tamamlayıcı nitelik taşımaktadır. Meslek seçmenin önemi gelecek yaşamı nasıl

geçirmek istediğinize yapılan önemli yatırımlar olarak tanımlanmıştır. Verilen bilgiler bireylerin gelecekteki eğitimleri hakkında bilinçli seçimler yapabilmelerine ve mesleki yönelimlerine katkı sağlamaktadır.

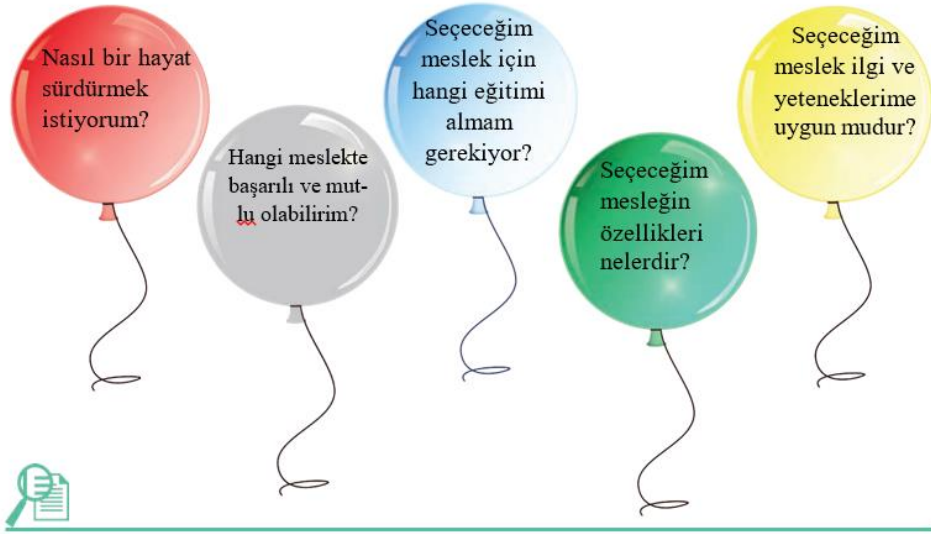
“Mesleğimi Bilinçli Şekilde Seçiyorum”? başlığıyla görselde farklı sektörel işlerden örnekler yer almıştır. Sektörel bazlı farklılıklara göre mesleklere yer verilmiştir.

Şekil 33. Meslek Gruplarından Örnekler

Kaynak. Yıldırım vd., 2019, s.184

Ders kitabında eğitimin önemli olduğu gerçeği açıklanmaktadır. Doğru eğitim olmadan, istenilen mesleği yapmak zordur. Meslek seçimine etki eden faktörler açıklanmıştır. Bu faktörler güç, etki ve iyi finans koşulları cinsiyet, ilgi, maaş ve çalışma saatleri gibi diğer çeşitli faktörler olarak belirtilmiştir. Mesleği seçmek geleceği seçmek anlamına gelmektedir. Maaş ve mutluluk faktörleri meslek seçiminde hem manevi hem de maddi doyum olarak tanımlanmıştır. Bu açılarından meslek seçme kriterleri sadece maddi kaygılar üzerinden tanımlanmamıştır. Bu bağlamda, meslek seçiminde dengenin öneminden söz edilmiştir. Maaşın yanı sıra işin kişisel gelişime katkısı, çalışma ortamının uygunluğu, işin topluma olan etkisi gibi faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bir meslek, bireyin kendi değerlerine, yaşam tarzına ve hedeflerine uygun olduğunda, o meslekten elde edilen maddi ve manevi kazançlar daha anlamlı hale gelmektedir. Sonuç olarak, meslek seçimi bir bireyin geleceğini etkileyen kritik bir karardır ve bu kararı verirken sadece maaş değil, aynı zamanda kişisel tatmin ve mutluluğu da göz önünde bulundurmak önemlidir.

Şekil 34. Meslek Seçimi Kriterleri

Kaynak. Yıldırım vd., 2019, s.185

Konu 5. sınıf ders kitabında da şu şekilde yer almıştır “Meslekler istek ve ihtiyaçlardan doğmuştur. Bir insanın bütün istek ve ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması imkânsızdır. Bu nedenle toplumda iş bölümü ve dolayısıyla meslekler ortaya çıkmıştır” (Evirgen vd., 2019 s.123). “Geleceği nasıl hayal ediyorsunuz? Size göre geleceğin meslekleri neler olabilir”? (Evirgen vd., 2019, s.124).

Şekil 35. Gelecekteki Meslekler

Kaynak. Evirgen vd., 2019 s.124

“Geleceği nasıl hayal ediyorsunuz”? “Size göre geleceğin meslekleri neler olabilir”? cümlesi çocuk resmi ile temsil edilerek öğrencilerle çalışmak gelecekle çalışmaktır vurgusunu güçlendirmiştir. Cümle “Siz” zamiri ile kullanılmış ve ayrıntılara yönlendirme yapılmıştır. “Geleceğin işgücü piyasası neye benzeyebilir”? Sorusunun cevabı geçmişten günümüze örnekendirilmiştir. Seçilen meslekler için büyük yenilikler nerede olacak ve büyük yeniliklere ihtiyaç nerede? Sorularının cevabına da yer verilmiştir. Bireylerin seçmek istediği mesleklerin zaman içinde değişmesi bireylerin de seçimlerinin değişmesine neden olacağı da açıklanmıştır.

Toplumun ihtiyaçlarının değişmesi sonucu zaman içinde bazı meslekler geçerliliğini yitirmiştir. Yeni ihtiyaçların ortaya çıkması sonucunda yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Teknolojinin gelişmesi de birçok yeni mesleğin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bilgisayar programcılığı, pilotluk, yazılım mühendisliği, reklamcılık günümüzün yaygınlaşan mesleklerindendir (Evirgen vd., 2019, s.124).

Mesleklerin ortaya çıkma nedenleri verilmiş. Sosyal bir varlık olan insanın bütün istek ve ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilmesinin imkânsız olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle ihtiyaçlar ve istekler ortaya çıktıkça ya da değiştikçe buna bağlı olarak mesleklerin değişiminin de kaçınılmaz olduğu açıklanmıştır. Meslekler iş birliği ve dayanışmayı temel alarak sosyal bir ağ oluşturmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak mesleklerin ortaya çıkması ve teknolojiye bağlı olarak ortadan kalkması ya da değişime uğraması İsveç ders kitaplarıyla benzerdir. “Çalışırken birbirimize yardım ederiz”. Bölümü MEB Sosyal ders kitaplarıyla paralellik göstermektedir.

“Yurdumuzun Çeşitli Yerlerinde Yaygın Olan Mesleklerden Bazıları” adlı konu başlığıyla mevsimler ve iklim koşullarının özelliklerine bağlı olarak gelişen iş kolları ve meslek grupları verilerek giriş yapılmıştır. Her bölgenin iklim özelliklerinin bölgenin nüfus, yerleşim alanları ve ekonomik faaliyet alanlarında etkili olduğu belirtilmiştir. Bu koşullar mesleklerin dağılımı, türleri ve yoğunluğu hakkında bir geniş perspektifli harita izlenimi vermektedir.

Yurdumuzun çeşitli yerlerinde yaygın olan mesleklerden bazılarını inceleyelim:

“Akdeniz Bölgesi yaz mevsiminin sürecince bol güneş aldığı için Turizm faaliyetleri oldukça gelişmiştir. Buna bağlı olarak da burada turist rehberliği, tercümanlık hizmetleri gibi meslekler yaygınlaşmıştır” (Evirgen vd., 2019, s.125).

Şekil 36. Meslek Çeşitlerine Örnekler

Kaynak. Evirgen vd., 2019, s.125

İstanbul sanayinin en gelişmiş olduğu bölgedir. Bu özellikle iş olanaklarının çeşitli ve çok olması sebebiyle göç almaya devam etmektedir. Bu nedenle bölge ticaret merkezi olarak kabul edilmekte buna bağlı olarak eğitim, bankacılık, finans sektörü, inşaat, turizm sağlık gibi sektörler oldukça gelişmiştir. Bu sektörlerle bağlı olarak mimarlık, bankacılık, doktorluk gibi meslek grupları yaygın olarak bulunmaktadır.

Şekil 37. Ekonomik Faaliyetlerden Örnekler

Kaynak. Evirgen vd., 2019, s.125

Bölgelerde yapılan faaliyetler farklı koşulların etkisi altında şekillenmiştir. Bölgelerin demografik unsurları, iş gücü potansiyeli, göç ve entegrasyonu buna bağlı olarak alt yapı, sağlık hizmetleri de etkilenen unsurlar arasındadır. Ders kitabında sektörel bazlı bilgilendirme istihdamdaki geniş çaplı değişimleri, gelişimleri ve gelişim aşamalarını belirlemede önemli bir unsurdur. Ekonomik faaliyetler ve bunlara bağlı sektörel gelişmeler ders kitabında, emek unsuru tarımdan ve diğer emek unsurlarına yoğun birincil faaliyetlerden sanayiye ve nihayet hizmetler sektörüne aktığını belirtmiştir.

Tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri arasındaki geçiş, ekonominin geçirdiği süreçleri ve büyümesini anlamak adına önemli bir perspektif sunmaktadır. Finansal okuryazarlık bağlamında, ekonomik faaliyetlerin sektörel değişimleri, bireylerin kariyer seçimleri ve iş piyasasındaki fırsatları anlamalarına yardımcı olabilir. Örneğin, hangi sektörlerin büyüme potansiyeline sahip olduğunu anlamak, bireylerin eğitim ve kariyer planlamalarını daha etkili bir şekilde yapmalarına yardımcı olabilir. Aynı zamanda, ekonomik faaliyetlerin bölgesel etkileri göz önüne alındığında, göç ve yerleşim kararlarının finansal durumları üzerindeki etkilerini değerlendirmek de önemlidir. Ekonomik değişimler, iş gücünün becerilerini de etkileyebilir. Örneğin, birincil sektörden hizmet sektörüne geçiş, iş gücünün teknolojiye uyum sağlama ve yeni becerilere ihtiyaç duymasına neden olabilir. Bu da finansal okuryazarlık ve iş dünyasındaki değişen gereksinimler arasında bir bağlantı kurabilir.

Ekonomik faaliyetler konusuna ekonomik faaliyetlerin tanımını yapılarak konuya giriş yapılmıştır. Ülkemizde yapılan ekonomik faaliyet türlerine örnekler verilmiş, ayrıca bu faaliyetlerin merkezinde insan ihtiyaçlarının karşılanması ve üretim sürecinin önemini vurgulanmıştır.

“Ekonomik faaliyetlerin temeli üretime dayanır. Üretim insanların ihtiyaç duyduğu malların veya hizmetlerin meydana getirilmesidir” (Tüysüz, 2018, s.127).

AİLEMDE VE ÇEVREMDE EKONOMİK FAALİYETLER

Ekonomik faaliyetler denildiğinde ne anlıyorsunuz?

Bu faaliyetlere hangi örnekleri verebilirsiniz?

*İnsanlar geçimlerini sağlayabilmek için çeşitli işler yaparlar. Toprağı ekip biçer, hayvan yetiştirir, ham maddeleri işleyerek kullanılabilir mal hâline getirirler. Ticaretle uğraşır, çeşitli iş yerlerinde çalışırlar. İnsan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak sürdürülen bu işlerin her birine **ekonomik faaliyet** denir.*

Şekil 38. Ekonomik Faaliyet Tanımı

Kaynak. Tüysüz, 2018, s.126

Şekil 39. Ekonomik Faaliyetler

Kaynak. Evirgen vd., 2021 s.119

Ben ailemle birlikte taş kömürü yataklarının bulunduğu Zonguldak'ta yaşıyorum. Buralarda kara elmas olarak bilinen taş kömürü biz Zonguldaklılar için çok önemlidir. İlimizde benim ailem de dâhil olmak üzere binlerce aile geçimini bu doğal kaynaktan sağlıyor. Taş kömürü Bartın, Karabük gibi komşu illerin ekonomilerinde de önemli yer tutuyor (Tüysüz, 2018, s.127).

Ekonomik faaliyetlerin temelini üretime dayandığı ve üretimin insanların ihtiyaç duyduğu mal veya hizmetleri meydana getirmek olduğu ifade ediliyor. Ayrıca, Zonguldak'ta bulunan taş kömürünün önemi vurgulanıyor. Finansal okuryazarlık bağlamında, metinde ekonomik faaliyetlerin temeli olan üretim sürecine dikkat çekiliyor. Üretim, ekonominin bir bileşeni olarak finansal okuryazarlık kapsamında yer almaktadır. Aynı zamanda, ailenin geçimini sağlamak için doğal kaynaklara bağlı olan bir bölgede yaşayan bireylerin ekonomik durumu ve gelir kaynaklarına dair bir perspektif sunuluyor. Bu, finansal okuryazarlık açısından bireylerin ekonomik çevrelerini anlamalarına ve finansal kararlarını daha bilinçli bir şekilde almalarına yardımcı olabilir.

Ders kitabına ekonomik faaliyetlerin tanımı yapılarak başlanmıştır.

Doğal kaynak, oluşumunda insanların etkisinin bulunmadığı, doğada var olan tüm zenginliklerdir. Topraklar, sular, ormanlar, madenler doğal kaynaklardır. Doğal kaynaklar aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin de temelini oluşturmaktadır. Örnek olarak toprağın işlenmesi ile **tarım**, tarım ürünlerinin alınıp satılması ile **ticaret**, doğal güzelliklerin bulunduğu yerlerde **turizm**, madenlerin yer altından çıkarılması ile **madencilik** vb. ekonomik faaliyetleri ortaya çıkar. Ülkemizin ekonomik faaliyetleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 40. Ekonomik Faaliyet Türleri

Kaynak. Yıldırım vd., 2019, s.160

Doğal kaynaklar doğadaki varlıklardır, doğada insanların yararlandığı ve bu yararlanma oranında değer kazandığı şeylerdir. Örneğin, petrol ve mineraller gibi yenilenemez veya su, rüzgâr ve orman gibi yenilenebilir olabilir. Ders kitabında doğal kaynaklar örneklerle verilmiş.

Ekonomik faaliyetlerin doğal kaynakların yarattığı zenginliklerle şekillendiği belirtilmiştir. Sektörel faaliyetlere potansiyel iş güçlerinin, emek istihdam sağlama durumu vurgulanmıştır. Ekonomik faaliyetler, mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımı ile ilgilidir. Bu faaliyetler kamu hizmetleri yaratır. Ekonomik döngünün parçası olarak sistemde yer alır. Ekonomik faaliyetlerden yararlanma verimliliği ve maksimum fayda elde etmek toplumun refahıyla, zenginlik yaratma potansiyeli ile doğrudan bağlantılıdır. Ekonomik faaliyetler, geçimini sağlamak ve böylece insan isteklerini karşılamak için üstlenilen tüm insan faaliyetlerini ifade eder. Bu faaliyetlerin temel amacı gelir elde etmek ve zenginlik yaratmaktır. Bu bölümde doğal kaynaklardan, ekonomik kaynakların yönetimine ve sektörel faaliyetlerle arasında birbirine bağlı ve bağımlı bir akış verilmiştir. Ekonomik faaliyetler ve doğal kaynaklar görsellerle desteklenerek oldukça detaylı verilmiştir. Ülkemizin doğal kaynaklar bakımından oldukça zengin olduğu belirtilmiştir.

Ekonomik kaynakların varlığı mesleklerin şekillenmesini etkileyen faktörler arasında verilmiş ve finansal avantaj olarak belirtilmiştir. Her bölgenin kaynaklarının o bölge ve sonrasında topluma finansal güç ve kalkınma olarak yansıdığı görsellerle de vurgulanmıştır.

4.4.1.3. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Girişimcilik.

Girişimcilik kavramı "entrepreneur" kavramından Türkçe'ye çevrilmiş ve kökeni Fransızca olan "entreprendre"den gelmektedir. Anlamı "bir şey yapmak olarak tanımlanmaktadır (Westhead ve Wright, 2000). Kavram müteşebbis olarak da bilinmektedir. Girişimcilik en genel tanımıyla tarihte ilk kez 1755 yılında ekonomist Richard Cantillon tarafından ifade edilmiştir. Cantillon girişimciliği kar elde etmek amacıyla işletme faaliyetleri yürüten ve işletmenin bütün riskini üstlenen kişi olarak tanımlamıştır. Tanım zamanla değişerek risk alma, fırsatları tanıma, yenilikleri yakalamak gibi dinamiklerle tanımlanmaktadır. Mevcut ders kitapları 21. yüzyılda girişimcilik eğitiminin taleplerini hangi ölçüde karşılıyor veya karşılayamıyor? bu sorunun cevabı MEB sosyal bilgiler ders kitabının konuya bakış açısını açıklamaktadır. Girişimcilik 2023 vizyonu hedeflerinde de yer almıştır.

Girişimcilik kavramı 5. ve 6. sınıflar için “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı “Ekonomi İçin Yeni Fikirler” başlığıyla doğrudan içinde yer almıştır. 5. sınıf için girişimcilik kavramı dolaylı olarak:

Girişimcilik kavramı 5. ve 6. sınıflar için “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı “Ekonomi İçin Yeni Fikirler” başlığıyla yer almıştır. MEB sosyal bilgiler ders kitaplarındaki girişimcilik kavramları, öğrencilere çevresel ekonomik faktörleri anlama, meslekleri keşfetme, kendi iş fikirlerini geliştirme ve bilinçli tüketicilik konularında temel beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır. Öğrenciler, coğrafi özellikleri ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirerek potansiyel fırsatları araştırmak, çevresindeki ekonomik faaliyetlerin sosyal yaşam üzerindeki etkilerini değerlendirmek ve temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerini analiz etmek gibi becerileri amaçlamaktadır.

Ayrıca, öğrencilerin girişimcilik ve iş birliği becerilerini geliştirmeleri teşvik edilir. Yenilikleri keşfetmek, dezavantajları avantaja çevirmek ve yeni bakış açıları oluşturmak için iş birliği yapma yeteneği hedeflenir. Öğrenciler, bilinçli tüketiciler olarak haklarını kullanma, ülkedeki kaynakları analiz etme ve bu kaynakların

sürdürülebilir şekilde kullanılmasının önemini kavrama konularında bilgi sahibi olurlar.

Bu bağlamda, öğrenciler aynı zamanda Türkiye'nin coğrafi özelliklerini göz önünde bulundurarak yatırım ve pazarlama projeleri geliştirme becerisi kazanır. Kaynakların bilinçsiz tüketilmesinin doğaya olan etkilerini değerlendirir ve sürdürülebilir kaynak kullanımının önemini anlarlar. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki rolünü analiz ederler ve kendi ilgi alanları doğrultusunda meslek seçimi yapma sürecinde girişimci bir bakış açısı geliştirirler.

Girişimcilik Kavramından Ne Anlıyorsunuz? Ders kitabı kavramla ilgili ön bilgileri belirleyerek konuya giriş yapılmıştır.

Nuri Demirağ, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları inşaatının ilk müteahhitlerindendir. Cumhuriyet döneminin sayılı zenginleri arasına girmiş yeni fikirlere açık olması ve çalışkanlığı ile tanınmış bir iş adamıdır. Nuri Demirağ, Türkiye'de uçak fabrikasının kuruluşu, paraşüt üretimi gibi ilkleri gerçekleştirmiştir (Evirgen vd., 2019, s.135).

Şekil 41. İş İnsanı Nuri Demirağ

Kaynak. Evirgen vd., 2019, s.135

Cumhuriyet Döneminin girişimci ruhunu taşıyan Nuri Demirağ ile ilgili bilgilere yer vermiştir. Ayrıca devrin sayılı zenginlerinden olma vurgusu da döneminin girişimcilik ruhu için varlıklı olmanın da gerekliliğini ima etmektedir. Bu ima belirtilen girişimci özelliklerinden kaynak arama becerisini göz ardı etmektedir.

Ekonominin önemli yapı taşlarından biri de girişimciliktir. Ekonomik gelişmelerde girişimciliğin oynadığı rolü göstermek amacıyla “Girişimcilik” kavramına Cumhuriyet döneminden verilen örnekte Nuri Demirağ’ın kişisel özelliklerinden yola çıkılarak girişimci birey özelliklerine dolaylı olarak yer

verilmiştir. Kavramın günümüzle bağlantısı kurularak girişimcilik örneklerine yer verilmiştir:

“Genç Mucidin İcadı Engelliler İçin Yeni Bir Umut Oldu” konu başlığında ders kitabı ihtiyaçlara yönelik projeleri girişimcilik faaliyeti olarak almıştır. Ülke ekonomisine katkısına vurgu yaparak girişimciliğe tanımlamaktadır. Şekil 42’de verilen örnekteki gibi ekonomiye katkı sağlayan projeler çocuklar ve gençler tarafından da yapılabilir. İçerik girişimci olabilmeyi çalışkanlık, ilkleri yapacak cesaret, proje planlama ve yönetme becerisi, risk alma üzerinden dolaylı olarak tanımlamış. Girişimcilik bunlara ek olarak inisiyatif alma, zorlukları üstlenme ve fikirleri gerçekleştirmeye cesaret etme, liderlik rolü, kaynak arayışı girişimciliğin ilgili olduğu girişimci davranışlarıdır (Bozkurt, 2006). Bu kavramlara doğrudan yer verilmemiştir.

Şekil 42. Türk Mucit

Kaynak. Evirgen vd., 2019, s.139

“26 yaşındaki Türk mucit Mehmet Türker’in icat ettiği cihaz, engellilerin umudu oldu. Cihaz sayesinde engelliler ellerini kullanmadan sadece kafa hareketleriyle bir telefonu, tableti, bilgisayarı, TV’yi kullanabilecek” (Evirgen vd., 2019, s.139).

“Nitelikli İnsan Gücü ve Gelişen Ekonomi” başlığı kapsamında konu 6.sınıf ders kitaplarında yer almıştır (Yıldırım vd., 2019). Girişimci kavramıyla nitelikli işgücünün iş birliği ile konuya giriş yapılmıştır.

Ülkelerin en önemli gücü insan kaynağıdır. Fakat insan kaynağını daha etkili bir güce dönüştürebilmenin yolu eğitimden geçer. Ülkeler sahip oldukları insan gücünü eğitim aracılığıyla nitelikli insan gücüne dönüştürdükleri ölçüde güçlü olurlar. Nitelikli insan gücünün özellikleri şunlardır (Yıldırım vd., 2019, s.182).

“Yaptığı iş için gerekli eğitimleri almıştır, [...], Girişimcidir, Çalışkandır, üretkendir, iyi bir gözlemcidir” (Yıldırım vd., 2019 s.183).

Ders kitabı nitelikli işgücü tanımlanırken alanında iyi bir eğitim alma durumuna 1. sırada yer vermiştir. Ancak verilen görsel bu alanda eğitim almadığı sadece kişisel çabalarından kaynaklı bir iş kurulması üzerinedir. Bu noktada bilgilerle örnek çalışmaktadır.

Sıra Sizde

İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi

Malatya'da temizlik işçisi olarak çalıştığı tekstil fabrikasında iplik üretiminden makinelerin bakımına kadar her şeyi öğrenen Şehriban ŞAHİN, Organize Sanayi Bölgesinde (OSB) kendi kumaş fabrikasını kurdu.

Ailesine ekonomik katkı sağlamak için iş hayatına atılan kadın işçi, kayısı fabrikasında mevsimlik işçi olarak çalışmaya başladı. Çalıştığı şirketin tekstil sektörüne yönelmesi üzerine buradaki görevine temizlik işçisi olarak devam etti. İş yerinde temizlik yapıp personele çay dağıtırken makinelerin nasıl çalıştırılacağını ve bakımını öğrenerek müdürlüğe kadar yükseldi. Bu arada kazandığı parayla kardeşlerini de okutarak yaklaşık 10 yıl önce kendi işinin patronu oldu.

İyi yerlere gelebilmek için hem gece gündüz çalıştığını hem de bilgisayar kursuna gittiğini söyledi. “İşi daha profesyonel ve düzgün yapmaya başladık, makinelere de merakım vardı, zaman geçtikçe makineleri söküp takmaya başladım ve işi tamamen öğrendim.” diye konuştu. İplikten kumaşın üretim aşamasına kadar her şeyi öğrendikten sonra işten ayrıldığını ve bir atölye kurarak ticarete atıldığını bildirdi.

Beş personelle 24 saat örne penye kumaşı ürettiklerini kaydederek, “Beş makinemiz var. Aylık 60 ton kumaş ürettiyoruz. Hedefim makine sayısını çoğaltarak üretimi artırmak.” dedi.

Genel Ağ haberi 17/11/2017 (Düzenlenmiştir.)

5.33: Şehriban ŞAHİN

1. Metinde, nitelikli insan gücünde olması gereken özelliklerden hangileri vardır? Yazınız.
2. Nitelikli insan gücü, ülkemiz ekonomisine hangi yönlerden katkı sağlamaktadır? Yazınız.
3. Çalışmalarıyla nitelikli insan gücünün özelliğini taşıyan kişilere çevrenizden örnekler yazınız.

Şekil 43. Girişimci Birey

Kaynak. Yıldırım vd., 2019, s.183

Gelişmekte olan bir toplum, bireylerin yeni çözümler bulmasını ve bunları bulmak için yöntemler aramasını gerektirir. İlkokul ve ortaokul seviyesinde konu bir iş kurmak ve işletmekle ilgili değil girişimcilikle ilişkili içsel nitelikler geliştirmektir. Buna göre öğrencilerin merakını, yaratıcılığını ve inisiyatifini geliştirmenin yanı sıra problem çözebilen, iş birliği içinde çalışabilen, kendi fikirlerini test etme imkânı bulmakla ilgilidir. Öğrenciler problemleri çözer ve kendi fikirlerini test eder, bağımsız çalışır ve iş birliği yapar.

Bu yönlerden ele alınırsa ders kitaplarında girişimcilik kavramı girişimci düşünceyi geliştirmek için bir başlangıçtır. Fikirleri bulmayı ve bunları başkalarıyla iş birliği içinde belirlenmiş bir hedefe ve bir proje planına dayanarak gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Ancak içerik girişimci bireylerin özellikleri, girişimcilik çeşitleri, öğrencilerin eğitimleri boyunca, öğrenci hangi temel yeterliliklere sahip olması gerektiği gibi ayrı bir başlık altında yer vermemiştir. Kavram kuramsal bir çerçeve ve sistematiklikten yoksun bir şekilde ders kitaplarında yer almıştır. Ayrıca ülkedeki girişimcilik faaliyetlerinin yoğunluğunu, etkileyen en önemli faktörler; kültür, ülke altyapısı, sosyal koşullar, ekonomik koşullar, bilişim altyapısı, finansman kaynakları, teknoloji düzeyi, pazar yapısı, demografik özellikler, düzenleyici kurum gibi çeşitli faktörlere bağlı olduğu bilgisi de yer almamıştır. Nitelikli işgücü kriterlerinin içinde girişimci olma becerisi de yer almıştır. MEB öğretim programında girişimcilik faaliyetlerine verilen önem istenilen ölçüde ders kitaplarında kendisine yer bulamamıştır denilebilir.

4.4.1.4. İsveç Ders Kitaplarında Ekonomik Faaliyetler. İsveç için ekonomik kaynaklar ve faaliyetler konusu Utkık Smakprov ve Nature Kultur ders kitaplarında ayrı bir ders olarak coğrafya dersi adı altında yer almıştır. Ekonomik kaynaklarla ilgi veriler bu çalışmanın İsveç ders kitabında yer alma durumuna göre çalışmanın sınırlılığı olarak yer almak durumunda kalmıştır.

4.4.1.5. İsveç Ders Kitaplarında İşler ve İş Gücü Piyasası. Ders kitabına İsveç halkının geçmişte uğraştığı işler ile bilgi verilerek başlamıştır. Üretmek ve üretilmeyen şeylerin satın alınması ve sanayinin gelişmesiyle oluşan değişimler hakkında bilgi verilmiştir.

200 yıl önce, İsveç halkının çok büyük bir kısmı tarım, ormancılık veya balıkçılık işinde çalıştı. Piyasada, insanlar kendi üretemedikleri şeyleri satın aldılar. İsveç sanayileşmeye başladığında, birçok yeni şey yapıldı fabrikalar inşa edildi: demiryolu rayları, dikiş makineleri, bisikletler, ayakkabılar ... Ancak lamba yakıcı gibi hizmetler üretenler de vardı. Bir hizmet, yaptığınız bir şeydir. Örneğin, kuaför bir müşterinin saçını keser (Almgren, 2020 s.53).

Temel metin işgücü piyasasını üretilenlere göre de bölümlere ayırmıştır. Bu bölümler tarım, sanayi ve hizmet endüstrileri veya sektörlerinden oluşmaktadır. Uzun zaman önce, tarım, ormancılık ve balıkçılık gibi sektörlerin İsveç işgücü piyasasına

hâkim olduğu belirtilmiştir. Daha sonra sanayi ve hizmet sektörleri büyümesiyle sektörel bazlı gelişmelere yer vermiştir.

Şekil 44. 19.Yüzyılda Kadınların Çalışma Hayatı

Kaynak. Almgren, 2020, s.54

1890'larda, III. Gustav'ın 1700'lerden kalma opera binası yıkıldı ve aynı yerde, Stockholm'deki “Gustav Adolfs Torg”, bugün hala ayakta duran opera binası inşa edildi. Şantiyelerde tuğla, harç taşıyan ve diğer ağır işleri yapan kadınlar, diğer erkek işçilerle aynı ücreti mi aldı? (Almgren, 2020, s.54).

Şekil 44 1800'lü yıllarda kadınların da inşaat işlerinde çalışarak iş gücü piyasasında yer almalarına örnek olarak gösterilebilir. Ancak iş gücü piyasasında koşulların eşit olup olmadığı vurgusu aynı güçte yapılan işin kadın erkek arasında ücret farklılığı vurgusuyla temsil edilmiştir. Görsel, eleştirel bir sorgulama yapmaya katkıda bulunmaktadır. Kadınların görünürlüğü negatif görünürlük olarak yansıtılmıştır. Ücret açısından ayrımcılığa uğradıkları imajı bu görünürlüğü negatif bir görünürlük olarak temsil edilmesini güçlendirmektedir.

Ders kitabında İsveç halkının geçmişte uğraştığı işlere örnek verilerek başlanmıştır. İsveç halkının zamanla uğraştıkları işlerin farklılaşmasıyla beraber işler ile ilgili yeni bir iş kolunun ortaya çıkmasıyla birlikte iş kolunda çalışacak iş gücüne ihtiyaç duyulmuş ve yeni mesleklerin ortaya çıktığı verilmiştir. Meslekler anlatılırken hizmet sektörüne de yer verilmiştir. Ağır ve zor işler kadınlar için uygun olmadığı düşüncesiyle bu işlerin erkekler tarafından yapılması erkek gücü gerektirmesi gibi kalıp yargılar oluşmuştur. Kadınlara bu işler için fırsat verilmediğinden kadın erkek

arasındaki iş rekabeti söz konusu olmamıştır. Mesleklerin zamanla değişimleri de verilmiştir.

“İşgücü Piyasası Neden Değişiyor”? konu başlığıyla iş gücü piyasasının zamanla nasıl değiştiğini anlatılarak başlanmıştır. Ayrıca iş gücü piyasasının oluşma koşulları hakkında da bilgi verilmiştir.

“Geçmişte, işgücü piyasası, çiftçilerin ürünlerini satmaya geldikleri şehir meydanıyken zamanla atların, patateslerin ve buğday ununun alınıp satıldığı bir emtia pazarı değil, aynı zamanda ücretlerin ve çalışma saatlerinin belirlendiği bir işgücü piyasası haline geldi” (Almgren, 2020, s.57). İş gücünü değiştiren kavramlar:

“Mekanizasyon 1800'lerde, daha önce elle yapılan işin yerini alan makineler icat edildi. Bilgisayarlaştırma ve Dijitalleştirme 1900'lerin ortalarından itibaren bilgisayarlar ve robotlar fabrikalara yerleştirildiğinde, mal ve hizmet üretimi daha hızlı ve daha ucuz hale geldi” (Almgren, 2020, s.57).

İçerik işgücü piyasasının evrimi ve iş gücünü değiştiren faktörlerden bahsedilmektedir. Başlangıçta şehir meydanlarının sadece ürünlerin satıldığı yerler olmaktan çıkıp, işgücü piyasalarına dönüştüğü vurgulanıyor. İşgücü piyasasının artık sadece emtia alım satımının yapıldığı bir yer olmaktan çıkıp, aynı zamanda iş saatleri ve ücretlerin belirlendiği bir mekân haline geldiği ifade ediliyor. Ayrıca, işgücünü değiştiren kavramlar da ele alınıyor. Mekanizasyonun, el ile yapılan işleri makinelerin almasıyla ortaya çıktığı, daha sonra bilgisayarlaştırma ve dijitalleşmenin bu sürece hız kattığı ve üretimi daha verimli hale getirdiği anlatılıyor. Bu kavramlar, işgücü piyasasında teknolojik gelişmelerin ve otomasyonun nasıl değişikliklere yol açtığını gösteriyor. Bu tür değişimler, finansal okuryazarlık bağlamında ekonominin evrimini anlamak için önemli bir perspektif sunar. Teknolojik ilerlemelerin ekonomik yapılara ve işgücü piyasalarına olan etkileri, bireylerin finansal kararlarını planlarken dikkate almaları gereken önemli unsurlardan biri olarak açıklanmaktadır.

Şekil 45. İş Gücü Piyasası

Kaynak. Almgren, 2020, s.59

“Bugün, muhtemelen kızların ve kadınların makineleri ve bilgisayarları anlamadığını iddia eden kimse yoktur. Bu sayede bilgisayarlaşma toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmuştur” (Almgren, 2020, s.58).

Geleneksel olarak, bilim ve teknoloji alanları erkek egemen olarak kabul edilirken, kadınlar bu alanlarda daha az temsil edildiği söylenebilir. Ancak bilgisayarların ve diğer teknolojik araçların yaygınlaşmasıyla birlikte, kadınlar da bu alanlarda yer almaya başlamıştır. İsveç ders kitabında yer alan bu ifade, teknolojinin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisini vurgulamakta ve bilgisayarlaşmanın kadınların da teknolojiyi anlamalarını ve kullanmalarını teşvik ettiğini göstermektedir. Bu da toplumsal cinsiyet rollerinin ve ayrımcılığının azalmasına katkı sağlayarak daha adil bir toplumun oluşmasına yardımcı olabilir. Bilgisayarların ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Özellikle bilgisayarların ve teknolojinin yaygınlaşması, geleneksel cinsiyet rollerini sorgulamaya ve değişime yol açmıştır denilebilir.

Küreselleşme! Ürünler hala İsveç'te, Göteborg'daki Volvo gibi büyük fabrikalarda üretilmektedir. Ancak yurtdışında, özellikle Çin'de ve işçilerin çok daha düşük ücretlere sahip olduğu diğer ülkelerde daha da fazla mal üretiliyor. Bu nedenle, birçok şirket maliyetleri düşürmek için üretimlerini düşük ücretli ülkelere taşımaktadır. Sonuç olarak, mallar dünyanın her yerine dev konteyner gemileriyle taşınıyor. Ticaret küreselleşmiştir (Almgren, 2020, s.58).

İçerik iş gücü piyasasındaki değişimleri tarihsel olarak vermiştir. Bu değişimlerin nedenleri ve sonuçları da açıklanmıştır. Bu dönüşümler tarımsal dönüşüm, sanayileşme, büyüyen hizmet üretimi ile modern bir sanayi toplumunun

gelişimi, hizmet toplumu döneminden bilginin yoğun ve büyük ölçüde küreselleşmiş işler dönemi olarak temsil edilmiştir.

“Ama kadınların geçmişte çalışmadığına inanamazsınız. Çok sayıda kadın maaş almadan çalıştı. Örneğin, bir çiftçi, karısının işi olmadan neredeyse hiçbir şey yapmazdı, ama vergi ödeyen ve çiftçi sayılan sadece kendisiydi” (Almgren, 2020 s.58).

İşgücü piyasası, işverenlerin ve çalışanların iş veya emek, hizmet sunmak için bulunduğu sistemdir. 1900'lü yıllarda, İsveç işgücü piyasası iki büyük yapısal değişime uğradığı bu değişimlerin sırasıyla, tarım toplumundan sanayi toplumuna ve daha sonra bir bilgi ve hizmet toplumuna dönüştüğü örnek ve görsellerle verilmiştir. İş gücü piyasasının geçirdiği dönemler ve bu dönemlerin özellikleri neden sonuç ilişkileri içinde açıklanmıştır. Kentleşme ve tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde çiftçilerin ve kırsal bölge sakinlerinin kırsal kesimi terk ettiği ve büyüyen endüstride iş bulmak için şehirlere geldiği belirtilmiştir.

Mekanizasyondan dijitalleşmeye geçişin İsveç endüstrisindeki çalışanlara olan ihtiyacı azalttığı, bunun yerine, büyüyen bilgi ve hizmet sektöründe başka iş türlerinin ortaya çıktığı verilmiştir.

Kadınların iş gücü piyasasındaki aktif varlıkları görmezden gelinmiş, eşleri ile aynı işi yapmaları eşlerine yardım olarak belirtilmiş ve maaş almamalarından dolayı yaptıkları işler için söz sahibi ve iş gücü olarak iş gücü piyasasında görünür olamamışlardır. Küresel ticaret kavramı verilmiş ve ürünlerin üretimini ucuz iş gücü olarak tanımlanan Çin'de yapıldığı belirtilmiştir. Bu üretim şekli üretimin parçalanması ve dış kaynak kullanımlarına örnek olarak verilebilir. Bu da şirketler ve devletlerin, dünyadaki tüm yerleri birbirine bağlayan karmaşık bir mal, hizmet ve para ticareti ağının bir parçası olduğunu göstermektedir.

“Günümüzde İşler” konu başlığıyla geçmişte yapılan iş ve mesleklerle günümüz iş ve mesleklerini karşılaştırarak başlamıştır. Dijital devrimin birçok iş kolunu ortadan kaldırırken farklı işler oluşturduğu belirtilmiştir. Temel metinde verilenlere göre dijital devrim bir yandan eskiyi değişime uğrattırken diğer yandan bu değişime yeni iş kolları ile cevap vermektedir.

Büyük olasılıkla, bir lamba yakıcısı gibi bir mesleği bilmiyorsunuz. Buna karşılık, diğer birçok hizmet mesleğini biliyorsunuz: öğretmenler, hemşireler, kapıcılar, bilgisayar teknisyenleri, oyun geliştiricileri, güvenlik görevlileri, ses mühendisleri, programcılar vb. Günümüzde giderek daha fazla insan hizmet

retmek için alışıyor. Ancak aynı zamanda birçok hizmet mesleği bilgisayarlarla değiştirilmeye başlıyor: kasiyerler, bankalardaki kredi danışmanları, fastfood restoranlarındaki aşçılar, işletme alışanları. Dijital devrim birçok işin ortadan kalkmasına neden oluyor, ancak aynı zamanda yeni işler yaratıyor (Almgren, 2020, s. 59,60)

şekil 46. Robotik Süt Sağım Makinesi

Kaynak. Almgren, 2020, s.61

2000 yılında yüzyılın başından bu yana, 7 süt iftisinden yaklaşık 10'si üretimi durdurdu. Ancak geri kalan süt çiftçileri, kısmen robotik sağımın yaygınlaşması nedeniyle daha fazla süt üretiyor (Almgren, 2020 s.61).

şekil 46 robotik sağım makinesi ile içeriğe uygun olarak verilmiştir. retimi durdurma kararı alan çiftçilerin çokluğuna rağmen robotik makine kullanan çiftçiler daha fazla üretim yaparak aradaki açığı kapatmış ve dijitalleşme ile sayısal verimlilik sağlamıştır.

1990'dan bu yana, çiftçilerin üçte birinden fazlası, %39'u ortadan kayboldu. Ancak bu, ekilebilir arazilerin ve ormanların bu kadar azaldığı anlamına gelmez. Bir ifti emekli olduğunda, komşu çiftçiler genellikle arazi satın almak veya kiralamak zorundadır. 1990'dan bu yana, ekilebilir arazi sadece %10 ve orman alanı %15 oranında azalmıştır (Almgren, 2020, s.63).

Dijitalleşmenin kullanıldığı alanlara örnekler verilmiş ve görsellerle desteklenmiştir. Dijitalleşmenin devreye girdiği yer burasıdır. Dijitalleşme ile belli iş kollarındaki azalmalar verilmiştir. Bir yandan bazı iş kollarında iş gücüne olan ihtiyaı azaltırken diğer yandan yeni iş kolları oluşturarak mevcut durumla olacak durum arasında güçlü bir müzakere aracı olarak tanımlanabilir.

Dijitalleşme aldıklarının yerine yenisini koyarak döngüdeki yerini korumaktadır. Böylece dijitalleşme kendisinin ortaya çıkardığı sektör kayıplarını yine yeni sektörler ortaya çıkararak yaptığı görece yanlışları telafi etme gücünü elinde tutmaya devam etmektedir. Dijitalleşmenin tarım, sanayi üzerindeki etkileri açıklanmış, tarım ve ekilebilir arazilerin devamlılığı için emekli bir çiftçinin arazisine komşu olan çiftçiler araziye kiralamak ya da satın almak gibi zorunluluklarının bulunması güçlü bir tarım politikasının varlığına işaret etmektedir. Verilen sayısal verilere göre ekilebilir arazi ve ormanların azalma oranı düşüktür.

“İşgücü Piyasasında Kadınlar ve Erkekler” konu başlığında ise iş gücü piyasasında kadın ve erkekler arasındaki en yaygın mesleklere örnek vererek başlamıştır. Bu iki tablo, İsveç'te erkekler ve kadınlar arasında en yaygın meslekleri göstermektedir.

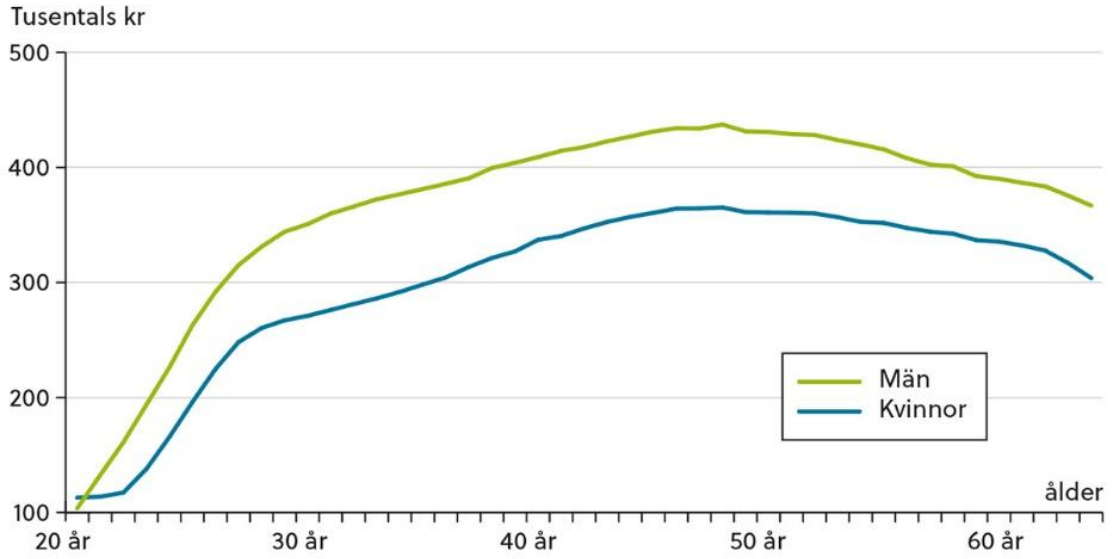
Tablo 17

2019 Yılında Kadınlar Arasında En Yaygın Meslekler

Meslek	Sayı	Yüzde
Hemşire yardımcıları, evde bakım, evde bakım ve huzurevleri	119 900	91 %
Dadı	83 610	90 %
İlkokul öğretmeni	80 880	74 %
Okul öncesi öğretmeni	64 680	96 %
Hemşirelik asistanları	58 160	74 %
Temizleyici	56 830	73 %
Diğer ofis asistanları ve sekreterleri	55 200	79 %
Bakıcılar, konut destekçileri	50 440	74 %
Yazılım ve sistem geliştirici vb.	65 780	81 %
İş Satışları	64 400	73 %
Kamyon şoförleri ve diğerleri	53 000	93 %
Ağaç işçileri, marangozlar vb.	45 890	99 %
Makine ayarlayıcılar, makine operatörleri	43 100	85 %
Bekçi	35 000	84 %
Kurulum ve servis teknisyeni	33 060	98 %
Motorlu taşıt tamircileri ve tamircileri	32 240	97 %

Kaynak. Almgren, 2020, s.63

İşgücü piyasası neden "erkek işleri" ve "kadınların işleri" olarak ikiye ayrılıyor? Bu sorunun cevaplarından biri de gelenektir. Yardımcı hemşirelerin %92'sinin kadın olması muhtemelen başka türlü açıklanamaz. Geçmişte, hastanelerde hepsi erkek olan doktorlar ve hepsi kadın olan hemşireler çalışıyordu. Hemen hemen tüm çocuk bakıcılarının ve okul öncesi öğretmenlerinin kadın olması geleneklerle de açıklanabilir. Çocuklara bakmak uzun zamandır kadınların göreviydi (Almgren, 2020, s.63).

Şekil 47. Yaş ve Cinsiyete Göre Toplam Kazanılan Gelir

Kaynak. İsveç İstatistik Kurumu Lönegård & Co

Temel metin İsveç için de kadın ve erkek işleri olarak bir tanımlama yapmış ve bu tanımlamaları geleneklere atıf yaparak vermiştir. Verilen grafikte kadınlar ve erkekler kazandıkları maaşlar belirtilmiştir. Bu grafik, kadınlar ve erkekler için farklı yaş grupları için yıllık geliri göstermektedir. En eşit gelirler 20'li yaşlarda görülmektedir. Kadınlar ve erkekler başlangıçta aynı şekilde para kazandıkları verilmiş bu kazançlar yılda 100.000 SEK'in biraz üzerinde gösterilmiştir. Ama sonra erkeklerin aldığı ücretler sürekli olarak kadınlardan daha yüksek olarak belirtilmiştir.

Verilen grafikte kazanılan paraların yaş ve cinsiyete bağlı olarak 20'li yaşlardan sonra belirgin şekilde değiştiği verilirken ancak zamanla açılan bu farkın sebepleri ve sonuçları birlikte verilmemiştir. İçerik nedensellik ilişkileriyle eleştirel bir bakış açısına yönlendirmeyi hedeflemektedir.

“İnsanlar Her Zaman Çalıştı” konu insanların neden çalışmaya ihtiyacı olduğunu açıklayarak başlamıştır. Mesleklerden örnekler verilmiştir.

İnsan her zaman çalışmıştır. Yiyecek, kıyafet ve yaşayacak bir yer bulmak için çalışıyoruz. Ama şimdi daha modern bir şekilde yaşadığımıza göre, farklı insanların farklı şeyler üzerinde çalışması gerekiyor (Almgren, 2020, s.64).

Bir sabah otobüs durağında sırada bekleyen insanların nereye gittiğini düşündünüz mü? Kaç farklı iş olduğunu hayal edin!

Emma bir tarım uzmanıdır. Çiftçilere yeni tarım yöntemleri ve çiftçilerin daha çevre dostu bir şekilde nasıl çiftçilik yapabilecekleri konusunda tavsiyelerde

bulunmak için çalışıyor. Markus, sağlık cihazları için parça üreten bilgisayar kontrollü bir makineyi denetler ve programlar. Johanna bir sahne tasarımcısıdır. Tiyatro gösterileri ve film çekimleri için gerekli mobilya, kıyafet ve diğer şeyleri tedarik ediyor. Maria bir eczacıdır. İlaç hazırladığı ve sattığı bir eczanesi var. Krister ebeveyn izninde. Küçük kızı Philippa ile parka gider ve ördekleri beslerler (Stalnacke, 2021 s.73).

İsveç ders kitaplarında yapılan işler ve mesleklere örnekler verilmiş. Mesleklerin iş tanımları yapılmıştır. Bireyler bazen bilinçsizce, diğer faktörlerden de etkilenebilir. Faktörlerden biri cinsiyet olabilir. Örneğin, sağlık hizmetlerinde çalışanların %92'si kadındır. İmalatta, işgücünün yüzde 77'si erkektir. Erkekler ve kadınlar için neyin uygun olduğuna dair fikirler, meslekleri nasıl seçtiğimize rehberlik edebilir.

“İş Seçimi” konu başlığı kapsamında iş seçimini tanımlarken “Geçmişte, başka seçenek yoktu” cümlesiyle başlanmıştır. Geçmişte iş seçmek yerine ebeveynlerle aynı işi yapmanın yaygın olduğu belirtilmiştir. İş aramak ve iş seçmek sınırlı olduğu için mesleklerin de miras olarak aktarılabilceği verilmiştir.

Geçmişte, ebeveynlerle aynı meslekte çalışmaya başlamak yaygındı. Çiftçinin çocukları köylü oldu, fırıncının çocukları fırıncı oldu, vb”. Günümüzde, ne ile çalışmak istediğimizi kendimiz seçiyoruz. Kendi hayalinizi ciddiye alın! Örneğin, yurtdışında çalışmayı hayal ediyorsanız, İngilizce ve diğer dilleri mümkün olduğunca iyi öğrenmeniz önemlidir (Almgren, 2020, s.65).

Nesiller arası hareketlilik bireysel algılar ile yeni meslek tercihleri arasındaki ilişkiler verilmiş, iyi bir iş hayali için de bireylerin kendisini geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir. Ders kitaplarında öğrencilere geleceğin çalışma hayatı, hangi becerilerin önemli olacağı, hangi mesleklerin muhtemelen var olacağı ve hangi değişikliklerle karşı karşıya olabilecekleri hakkında fikir vermeyi amaçlarken, aynı zamanda artık var olmayan mesleklere ve günümüzde bir "profesyonel bir kariyerin" nasıl görünebileceğine ve nasıl edinilebileceğine dair bir fikir vermektedir. Çalışırken birbirimize yardım ederiz.

“Ya her şeyi kendiniz yapmak zorunda kalsaydınız? Kendi diş hekiminiz, kuaförünüz ve bisiklet tamirciniz siz misiniz? Kendi bilgisayarınızı yapmak ve kendi okulunu kurmak mı? Sadece para kazanmak için değil, aynı zamanda birbirimize yardım etmek için de çalışıyoruz” (Almgren, 2020, s.66).

Çalışmak Eğlenceli bu bölümde Yaptığımız iş kendimiz için de önemli ve eğlenceli olabilir. Fırıncı gerçekten güzel ekmekler yaptığında, iş tatmini

hisseder. Fırının müşterileri tarafından övüldüğünde daha da mutlu oluyor. İş yerinde yeni şeyler öğrenirsiniz ve iş arkadaşlarınızla tanışırsınız. Birlikte çalışan birçok insan yakın arkadaş olur. İş aynı zamanda sosyalleşmenin iyi bir yoludur (Almgren, 2020, s.68).

İsveç için de geleneklerin hâkim olduğu bir iş gücü piyasası ve meslek seçimleri bulunmaktadır. 2019 yılı için verilen tabloya göre meslekler kadın ve erkekler arasında yaygın olma biçimlerine göre oldukça farklılıklar göstermektedir.

Bir meslek seçmek, gelecekte kendinizi destekleyebilmekle ilgilidir. Aynı zamanda kim olmak istediğinizi ve topluma nasıl katkıda bulunmak istediğinizi seçmekle de ilgilidir. Ne kadar süre okumak istediğinizi ne kadar maaş istediğinizi, nerede yaşamak istediğinizi, kendi başınıza mı yoksa başkalarıyla mı çok çalışmak istediğinizi ve hangi çalışma saatlerini istediğinizi düşünmeniz gerekebilir. Öncelikle, eğlenceli ve gelişmekte olduğunu düşündüğünüz işleri ve yeteneklerinizi nasıl kullanabileceğinizi düşünmenizi de beraberinde getirebilir. Ya da geleceğinizi şansa bırakmakla ilgili de olabilir. Meslek seçme kriterleri verilirken birçok etken bir arada verilerek çoklu bir seçimden ve bu seçimin gelecekte yaşamı nasıl şekillendireceği de anlatılmıştır.

İsveç ders kitaplarında meslek hem maddi kazanç hem de iş tatmini ve yaptığı işin önemini kavramakla beraber işiyle gurur duymakla birlikte verilmiştir. Yani meslekte başarılı olmak hem maddi hem de manevi bir doyum sağlamaktadır. Bir fırıncının yaptığı çöreklerin beğenilmesi onu daha iyisini yapmaya yönelttiği de belirtilmiştir. İş yerlerinin aynı zamanda sosyalleşmenin de yoğun olduğu yerler olduğu açıklanmıştır. Çalışmanın toplumsal bir iş birliği oluşturduğundan da söz edilmiştir. Toplumsal iş birliğinin temelinde yardımlaşma duygusunun ön plana çıktığı da vurgulanmıştır.

MEB sosyal bilgiler ders kitaplarında “Meslek” kavramının tanımı verilerek bilinçli meslek seçmenin önemi, kriterleri ve sonuçları da verilmiştir. Mesleklerin geçmişten günümüze değişimi de verilmiş, görsellerle desteklenmiştir. Meslek seçimi ve değişiminin ders kitaplarına yansması İsveç ders kitaplarıyla benzerlik göstermektedir.

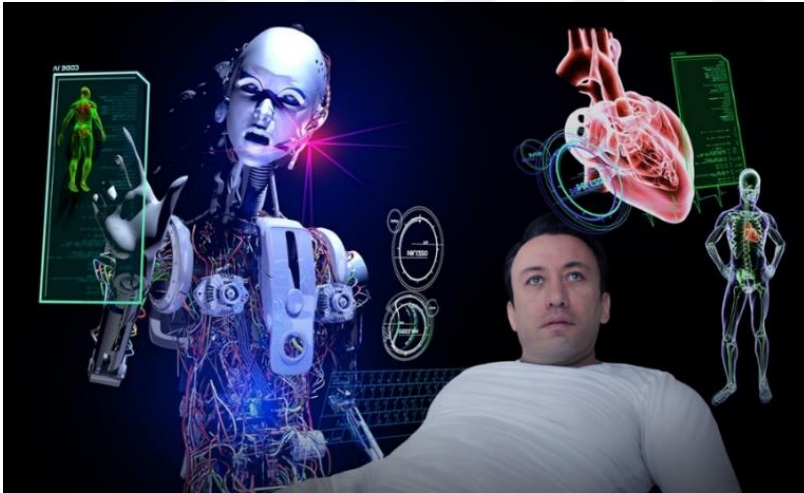
“İşlerin Geleceği” başlığında konuya gelecekte hangi işlerle uğraşmak istendiği soru cümlesiyle vurgu yapılarak başlanmıştır. Gelecekte seçilecek meslek gruplarının bir kısmının iş gücü piyasasında yer almayacağını ya da değişime uğrayacağından söz etmiş, muhtemel gelecek planlarının da buna bağlı olarak

değişeceği belirtilmiştir. Hizmet sektörünün bazılarının yerini alacak bir sektörün olmadığı da örneklerle açıklanmıştır.

Büyüdüğünde ne üzerinde çalışacağını düşünüyorsun? Sınıftaki bazılarının bugün var olmayan mesleklere sahip olması çok muhtemeldir. İşgücü piyasası önümüzdeki birkaç yıl içinde birçok yönden değişecek ve şu anda okulda olan sizlerin hayatınızda birkaç kez meslek değiştirmek zorunda kalmanız çok olası (Almgren, 2020, s.69).

Tüm otomobil üreticilerinde hem otomobiller hem de kamyonlar olmak üzere kendi kendini süren otomobiller üzerinde yoğun araştırmalar devam etmektedir. Arabaların insanlar gibi "düşünmesini" sağlamaya çalışıyorsunuz. Araba sadece araba sürmemeli, fren yapmayı öğrenmeli veya yolun karşısında koşan bir köpeğe yol vermelidir. Buna yapay zekâ, (AI) denir. 10-20 yıl içinde çoğu taksi sürücüsü olabilir. AI ayrıca tıbbi araştırmalarda da kullanılır (Almgren, 2020, s.70).

“Bilgisayarların, AI'nın yardımıyla, cilt kanserine işaret etmede 58 deneyimli dermatologdan daha yüksek bir doğruluğa sahip olduğu ortaya çıktı” (Almgren, 2020, s.71).

Şekil 48. Yapay Zekâ

Kaynak. Almgren, 2020, s.72

Adınız Anders Andersson, 800230-1234 ve kalp kapakçığını değiştireceksiniz! Bunu kısa sürede düzelteceğiz..." AI, yapay zekâ, sağlık hizmetlerinde giderek daha fazla yer alıyor. Belki de bu birkaç yıl içinde günlük yaşam haline gelecektir? Yoksa bir bilgisayar tarafından çalıştırılmak istemiyor musunuz? (Almgren, 2020, s.72).

AI (Artificial intelligence) Yapay zekâ bir makinenin akıl yürütme, öğrenme, planlama ve yaratıcılık gibi insan benzeri özellikleri gösterme yeteneğidir. “Yapay”

zekâ ev işlerine destek sunmaktan, sağlık hizmetlerinden, hukuk konularında karar vermeye kadar, hatta savaş haline kadar çeşitli görevler ve işler üstlenebilecek akıllı telefonlar, tabletler, dizüstü bilgisayarlar, insansız hava araçları, sürücüsüz taşıtlar ya da robotlarda makinelerin gösterdiği yetenek ve beceridir. Verilen örneklerde yapay zekanın çoklu becerilere sahip olması için eğitilebilir olması gerektiği verilmiştir.

Görsel yapay zekanın insanın öğrenme prensipleriyle paralel geliştirilmesine örnek olarak verilebilir. Her ne kadar cazip görünseler de insanların birçoğu yapay zekanın işlerini ellerinden alacağı korkusu yaşayabilir. Ders kitabında yapay zekanın ileride hangi amaç ve işler için kullanılacağına örnekler vermiş. Yapay zekâ ile bireylerin yaptığı çalışmaların sonuçları sayısal verilerle aktarılmıştır. Ancak bireylerin yapay zekanın günlük yaşamla iç içe olmasını isteyip istemedikleri konusunda şüphelerin olduğu da belirtilmiştir.

“İşyerinde” konu başlığı kapsamında içerik işyeri, işveren, çalışanlar ve sendika kavramlarını tanımlayarak başlamıştır. Bu kavramların birbirleriyle ilişkilerini açıklanmıştır.

İşyerinde işverenler ve çalışanlar vardır. İşveren, şirketin sahibi olan ve çalışanların çalışması için ücret ödeyen kişidir. Çalışanlar maaş alırlar, ancak şirkete sahip değildirler İşyerinde genellikle bir sendika vardır. Okulun öğrenci konseyine benzetilebilir. Bugün, çoğu çalışan genellikle söyledikleri gibi bir sendikanın veya sendikanın üyesidir. Sendika herkes için müzakere eder ve ücretleri yükseltmeye ve işyerlerini daha güvenli ve emniyetli hale getirmeye çalışır. Ama sendikada olmak zorunda değilsiniz (Almgren, 2020, s. 72)

Şekil 49. SEKO Skane Personel Grevi

Kaynak. Almgren ve Gleerups Utbildning AB, 2020, s.73

Haziran 2014'te, sendika SEKO'nun Skåne'deki tren personeli greve gitti. Burada sendikanın Malmö'deki Merkez İstasyonun dışındaki grev gözcülerini görüyoruz. Grev gözcüleri grev sırasında kimsenin çalışmadığını kontrol ediyor, aynı zamanda ilgili taraflara neden grevde olduklarını söylüyor (Almgren, 2020, s.73).

Sendikalar ve işverenler, ücretler, çalışma saatleri ve her iki taraf için de önemli olan diğer şeyler hakkında birbirleriyle müzakere ederler. Bunlar zorlu müzakerelerdir, ancak genellikle sonunda anlaşmaya varılır. Ama bazen aynı fikirde olamazsınız ve sonra çatışma olur. Sendikaların işverene karşı temel silahı grevlerdir. Sadece işverenin teslim olması için çalışmayı reddediyorlar. İşverenlerin silahı lokavttır. İşçiler ücretsiz olarak işten çıkarılıyor (Almgren, 2020, s.73).

Bir sendika, aynı mesleğe sahip insanlar veya ortak noktası olan meslekler için bir oluşturulmuş kurumlardır. Ders kitabında İsveç işgücü piyasasının nasıl ortaya çıktığı ve nasıl tasarlandığı hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Ayrıca, İsveç iş hukukunun neye benzediğini ve İsveç'teki çalışma ortamını güçlendirmek için hangi şekillerde çalışma yapıldığını da açıklamaktadır. Sendikaların ücret için pazarlık ettiği, iş yeri güvenliği için mücadele ettiği güven veren bir aracı kurum olarak tanımlanmıştır. İşveren ve işçiler arasında oldukça güçlü müzakereler yaptığı anlatılmıştır.

Bu müzakerelerin sonunda anlaşılamayan durumların olduğu ve durumların sendikaların güçlü silahı olan grevle sonuçlanabileceği belirtilmiştir. İşverenlerin de kendilerinin elinde bulunan aynı gücü kullanarak karşılık verdiğinde müzakerelerin lokavtla sonuçlanabileceği de eklenmiştir. Ek olarak lokavtın tanımı da verilmiştir. İsveç'te çalışan kişiler grev haklarını rahatça kullanmaktadırlar.

“Yasalar ve Toplu Sözleşmeler” kapsamında içerik iş yerinde kuralların olduğu ve bu kuralların İsveç'te tüm çalışanlar için geçerli olan bir dizi yasa olduğunu ve bu yasalar iş kanununu oluşturduğunu ve çalışanları korumak için oluşturulduğunu belirterek başlamıştır.

İş yerinde istediğinizi yapabilir misiniz? Hayır, zor. Okulda veya evde bile, tam olarak istediğinizi yapmanıza izin verilmez. İşyerinde, Riksdag tarafından kabul edilen çeşitli yasalara ve işverenler ve sendikalar tarafından müzakere edilen toplu sözleşmelere uymanız gerekir. İşte çalışanların ve işverenlerin uyması gereken üç temel yasa: (Almgren, 2020, s.74,75)

Çalışma Ortamı Yasası, öncelikle işyerinin orada çalışanlar için güvenli ve emniyetli olmasını sağlaması gereken işveren olduğunu belirtir.

“Ayrımcılık Yasası işyerinde değil, aynı zamanda diğer her yerde, örneğin okulda, otobüste veya futbol tribününde de geçerlidir. Hiç kimse, örneğin ten rengi, din nedeniyle, eşcinsel veya engelli olsanız da zorbalığa, ayrımcılığa maruz kalmamalıdır” (Almgren, 2020, s.75).

“İstihdamın Korunması Yasası (LAS), şirketin çalışan sayısını azaltmak zorunda kalması durumunda şirketin hangi çalışanları işten çıkarması gerektiğini belirleyen bir yasadır” (Almgren, 2020, s.75).

Bununla birlikte, bir çalışan işverenden çalarsa, örneğin, LAS geçerli değildir.

Şekil 50. Sendikalar ve İşverenler Arasında Müzakereler

Kaynak. Almgren, 2020, s.75

“Toplu sözleşme yürürlükte olduğu sürece grev ve lokavt olmamalıdır. O zaman işçiler ve işverenler arasındaki tüm anlaşmazlıkları karara bağlayan İş Mahkemesi'dir” (Almgren, 2020, s.75).

İsveç ders kitaplarında sendikaların ve işverenlerin arasında toplu sözleşmeleri müzakere ederken zorlu ortamların oluşabileceği belirtilmiştir. Bu zorluklar görsellerle temsil edilmiştir. Sendikalar için önemli olan görevin, çalışanların maaş olarak ne kadar almaları gerektiğini müzakere etmek olduğu belirtilmiştir. “Sendika, işveren sendikası ile müzakere eder”. İşgücü piyasası anlaşmazlıkları genellikle işçilerin daha iyi ücret, çalışma saatleri, çalışma ortamı ve benzeri taleplerden kaynaklandığı örneklerle açıklanmıştır.

Genellikle müzakereler bir uzlaşma ile sona erdiği, ermediği durumlarda grev ve lokavt şeklinde de sonuçlanabileceği verilmiştir. İşveren ve çalışanların 3 farklı yasa yasanın varlığından söz edilmiştir. Her bir yasanın nasıl bir işlevi olduğu; işverenler ve çalışanlar arasındaki ilişkiyi yöneten yasa ve yönetmeliklerin bulunduğu açıklanmıştır.

İş hukukundaki önemli yasalar arasında Çalışma Ortamı Yasası, Ayrımcılık Yasası ve İstihdamın Korunması Yasası (LAS) bulunmaktadır. Bu yasaların her birinin

hangi amaçla yürürlükte olduğu örneklerle verilmiştir. İşveren ve işçiler arasındaki hukuki anlaşmazlıkların da İş Mahkemesi tarafından karara bağlandığı belirtilmiştir. Sendikal haklar sosyal haklar olarak tanımlanır. Ders kitaplarında İsveç yasalarında yer alan sosyal hakların kullanıldığına dair içerik ve görseller oldukça baskındır.

“İşsizlik” konu başlığında içerik işsizliğin tanımını vererek, bireyler ve toplum üzerindeki etkisini açıklayarak başlamıştır. İşsizliğin nedenleri de belirtilmiştir.

Ne yazık ki, çalışmak isteyen ve çalışabilecek birçok insanın işi yoktur. İşsizler, yani gidecek işleri yok. İşsizlik toplum için çok paraya mal oluyor. Vasıflı insanların işsiz kalmasına izin vermek bir israftır: herhangi bir iş girdisine katkıda bulunmazlar ve çok az vergi öderler”. Öyleyse neden işsizlik var? (Almgren, 2020, s.77). Bunun nedenleri ders kitabında şu şekilde yer almıştır:

İşsizliğin bir açıklaması, her alışveriş yaptığımızda aynı şeyleri satın almamak olarak tanımlanmış. Yabancı bir şirket yaklaşık olarak aynı şeyi satmaya başlar, ancak daha ucuzdur. Ucuz olan yönelmek ve İsveç'in yurtdışına ihracatı azalıyor Bireylerin gerekli deneyim ve eğitime sahip olmamasıdır. Belki de iş bulmak için kendilerini daha fazla eğitmeleri gerekiyor.

İsveç'te birçok insanın çalışması ve vergi ödemesi, kamu sektörü aracılığıyla vergilerle ödenen yüksek düzeyde bir kamu refahına sahip olmanın için bir ön koşulu olarak ders kitaplarında yer almıştır. Tam istihdamın politikasının baskınlığı, mümkün olduğunca çok insanın bir işi olmasının hem özel hem de sosyal ekonomiye fayda sağladığı vurgusu belirgindir.

Arbetsförmedlingen (İsveç İstihdam Kurumu) işsizlerin mümkün olan en kısa sürede yeni iş bulmalarına yardımcı olur. Bu arada çoğu insanın işsizlik sigortası fonundan faydalanması mümkündür. İşsizlik sigortası fonu bir sigorta poliçesi olarak çalışır. Bir işiniz olduğunda, maaşınızın küçük bir kısmını işsizlik sigortası fonuna ödersiniz. Daha sonra işsiz kalırsanız, yeni iş ararken para kazanırsınız. İşsiz olan ve artık işsizlik sigortası fonundan yararlanamayanlar hala kişisel finansal durumlarını yönetme fırsatına sahiptir. En gerekli faturaları ödemek için belediyenin sosyal hizmetlerinden gelir desteği başvurusunda bulunabilirsiniz (Almgren, 2020, s.78).

İsveç ders kitaplarında işsizliğin tanımı ve işsizliğin nedenleri açıklanarak verilmiştir. İşsizler için çeşitli sosyal yardım ve sosyal sigortaların varlığından söz edilmiştir. İş bulamayanlar arasında vasıflı bireylerin de bulunduğu ve bu bireylerin işsizliği toplumsal verimlilik açısından israf olarak değerlendirilmiştir. Vasıflı bireylerin iş gücü piyasasında olmaması nitelikli işgücünün temsil edilme oranını

düşürmektedir. Ayrıca işsiz bireyler iş gücü piyasasında aktif olmadıkları için az vergi ödedikleri de anlatılmıştır. İşsiz olduğunda işsizlik fonu anlamına gelen işsizlik sigortası fonundan para alınabildiği ve İşsizlik sigortası fonunun bireylerin çalışırken maaşından kesilen bir güvence olduğu belirtilmiştir. Çalışırken ödenen para daha sonra işsiz kalındığında ya da yeni bir iş ararken işsizlik sigortası fonundan para alabildiğiniz anlamına gelir. Ek olarak iş arayanların başvuracağı kurum olan “Arbetsförmedlingen” den söz edilmiştir.

İstihdam ve işsizlik, birey ve toplum için çok şey ifade etmektedir. Çalışan bireylerin topluma iş gücü ve vergi olarak katkıda bulunması İsveç refah sisteminin önemli bir parçasıdır. Bu refah seviyesinin korunması için sendikalar güçlü arabulucular olarak ders kitaplarına yansımıştır. Grev ve lokavt gibi siyasi ve eleştirel katılım gerektiren unsurlar oldukça baskındır.

Ayrıca kişinin cinsiyet kimliğine bakılmaksızın işyerinde de aynı koşulların olması ve çalışma hayatında hiç kimseye ayrımcılık yapılmaması da İsveç için önemlidir. Bu da çıkarılan “Ayrımcılık Yasası” ile güvence altına alınmıştır. İnsanların çalışması ve vergi ödemesi, işleyen bir refaha sahip olabilmek İsveç için önemli bir ön koşuldur. Aynı zamanda İsveç, bireyler, gruplar ve yaşamın aşamaları arasındaki farklılıkları dengeleyen ve sağlık, emeklilik ve eğitim gibi kamu refahının öncelik verildiği bir vergi sistemine sahiptir diyebiliriz. İşsizlik fonları, finansal zorluklar yaşamadan en azından bir süreliğine bireylerin kendilerini idare etmelerini mümkün kılmaktadır.

İşsizler ve iş arayanlar için de bulunan finansal güvencelere örnekler verilmiştir. Bunlara ek olarak ders kitaplarında geçmişten günümüze mesleklerin geçirdiği değişimler örnek ve görsellerle verilmiştir. Bireylerin geçmişte meslek seçiminde ebeveynlerinin ayak izlerini takip etmenin yaygın olduğundan da söz etmiştir. Meslek seçmenin büyük bir oranda geleceği seçmek olduğu da açıklanmıştır. İşgücü piyasası, iş hukuku ve çalışma ortamı, meslekler ve toplumun gelişimi için önemi, dijitalleşmenin işgücü piyasası üzerindeki etkisi içine alacak şekilde ders kitaplarında yer almıştır. MEB ders kitaplarında işsizlik kavramı tanım olarak yer almamıştır. Oysaki ülkemiz için ciddi sorunlardan biri olan işsizlik, iş gücü piyasasında yer almama gibi kavramlara yer verilmemiş olması ülke gerçekliğiyle ders kitapları arasındaki bağlantının gerçeklikten uzak olması izlenimini vermektedir. İsveç için iş gücü piyasasında arabuluculuk eğilimleri sendika ve yasalarla korunma şeklinde yer almıştır.

MEB ders kitaplarında iş gücü piyasası tanım olarak verilmemiştir. İş gücü, işçi, işveren ve sendika arasında bulunan döngülerde yer almamıştır. Sendika kavramı sadece gönüllüğün esas alındığı bir durum olarak yansıtılmıştır. “Sivil toplum kuruluşları devletten bağımsız sivil insanlar tarafından oluşturulan, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Vakıf, dernek, sendika vb. den oluşan sivil toplum kuruluşlarına üye olan insanlar gönüllülük esasıyla çalışırlar”. İsveç ders kitaplarında olduğu gibi güçlü bir müzakere aracı olarak tanımlanmamıştır. Oysaki ülkemizde de aktif sendikal faaliyetler bulunmakla beraber greve gitmek ve iş verenlerin lokavt gücünü kullandığı durumlar da vardır.

Sendika ile kazanılan ve güvence altına haklar da yer almaktadır. Ancak bu durumlar ders kitaplarında gerçek hayatta bulunan temsilleriyle yer almamıştır. Grev, lokavt ve iş gücü piyasasının ilgilendiren yasalardan söz edilmemiştir. Günümüz dünyasında çalışmak kadar çalışma koşullarıyla sorun yaşayan bireyler bulunmaktadır. Ancak ders kitapları bu konuda mesleğin bireylerin gelecek yaşantıları ve refah düzeyleriyle ilgili olduğuyla sınırlandırmış ve çalışma koşulları, buna bağlı olan sorunlara yer vermeden konuya iyimser ve yüzeysel yaklaşmıştır. Bu konuda İsveç ders kitaplarıyla olan farklılıklar oldukça belirgindir.

4.4.1.6. İsveç Ders Kitabında Girişimcilik. İsveç girişimcilik konusu Elişi (Slöjd) dersi adı altında ayrı bir şekilde yer vermiştir. Bu da girişimcilik konusunun ders kitaplarına yansıma konusunun sınırlılığı olarak ele alınmıştır. İsveç için girişimcilik çok önemli bir kavram olarak öğretim programında yer almıştır. Programda yer aldığı şekliyle girişimcilik anahtar bir yetkinlik olarak tanımlanmıştır.

Eğitim Yasası (Skollog 2010: 800 Bölüm 1, Bölüm 4) ve zorunlu okul, lise ve yetişkin eğitimi öğretim programına göre, tüm öğrenciler toplumun aktif, yaratıcı ve yetkin üyeleri haline gelme fırsatlarına sahip olacaktır.

Lgr 22'de Okulun misyonu başlığı altında girişimcilik ve dijitalleşme ile ilgili bir bölüm vardır ve bu, okulun genel çalışmalarının yanı sıra konulardaki çalışmalarla da ilgilidir:

Okullar, öğrencilerin yaratıcılığını, merakını ve özgüvenini, fikirleri eyleme dönüştürmeye ve sorunları çözmeye istekli olmalarını teşvik etmelidir. Öğrenciler inisiyatif ve sorumluluk alma ve hem bağımsız hem de başkalarıyla birlikte çalışma yeteneklerini geliştirme fırsatına sahip olmalıdır. Okul,

“Okullarda Girişimcilik Bilgi, Yetenek ve Tutumlar” başlığı kapsamında girişimciliği teşvik eden bir yaklaşım geliştirmek, diğer şeylerin yanı sıra, öğrencilerin fikirler üretmek, test etmek ve yeniden düşünmek için fırsatlar elde etmek inisiyatif alma ve fikirleri eyleme dönüştürme pratiği ğrenci aktif problem çözme ile iş birliği içinde veya kendi başlarına yürütmek ve tamamlamak için sorumluluk almak üzere eğitmeyi amaçlarken okul dışındaki aktörlerle iş birliği yapmak olarak tanımlanmıştır.

Programda kavram kuramsal çerçeve içerisinde kendi sistemsel dinamiği içinde yer almıştır. Girişimcilik kavramı ğretim programında temel yeterliliklerine göre tanımlanmış, toplumla ve çalışma hayatıyla çeşitli şekillerde iş birliği yapmak, programda açıkça ifade edilmiş bir hedeftir. Öğrenciler ayrıca problem çözebilme, yaratıcı olabilme, inisiyatif alma ve iş birliği yapabilme gibi becerileri uygulama fırsatı bulurlar. Aynı zamanda girişimcilik öğrencileri motive edebilecek ve bir çalışan veya girişimci olarak daha ileri çalışmalardan yararlanacakları bir kavramdır. Çalışma ve kariyer rehberliği ile girişimciliği birbirine bağlamak, öğrencilere meslekler, işgücü piyasası ve kendileri hakkında daha geniş bakış açıları kazandırır ve böylece seğıim becerilerini geliştirir.

Girişimcilik ve çalışma rehberliği, öğrencinin deneyimleriyle merkezde olması ve diğer şeylerin yanı sıra seğıme becerisini geliştirerek aşağıda verilen şekliyle tanımlanmıştır:

- Fırsatları görün ve yaratıcı olun
- Okul içinde ve dışında iş birliği yapabilmek
- İnisiyatif ve sorumluluk alın
- Meraklarını geliştirmek
- İnovasyon Düşünme, İyileştirme veya Yeni Yaratma
- Fikirleri eyleme dönüştürün.

Bu girişimcilik ve çalışma rehberliği, öğrencilerin deneyimlerini merkeze alarak çeşitli becerileri geliştirmelerini sağlayan bir yaklaşımı ifade eder. Bu yaklaşım, öğrencilere fırsatları görme ve yaratıcılıklarını kullanma konusunda cesaret verir. Ayrıca, iş birliği yapabilme yeteneği, inisiyatif alabilme ve sorumluluk alma gibi önemli becerilerin geliştirilmesini teşvik eder.

Bu yaklaşım aynı zamanda öğrencilerin meraklarını geliştirmelerine ve yeni düşünceler üretmelerine olanak tanır. İnovatif düşünme becerilerini teşvik eder ve öğrencilerin fikirlerini eyleme dönüştürmelerine yardımcı olur. Bu sayede öğrenciler,

kendi projelerini başlatma, yeni fikirler geliştirme ve potansiyel kariyer alanlarını keşfetme fırsatı bulabilirler.

Girişimcilik ve çalışma rehberliği, öğrencilerin sadece akademik bilgi değil, aynı zamanda pratik deneyimler ve beceriler kazanmalarını sağlayarak onları gelecekteki başarıları için hazırlar. Bu yaklaşım, öğrencilerin özgüvenlerini artırır, yenilikçi düşünme yeteneklerini geliştirir ve onları iş dünyasına ve topluma daha etkili bir şekilde katkı sağlayabilecek bireyler haline getirir.

4.5. Toplumun Ekonomisi, Vergiler ve Ekonomik Aktörler

Bu bölümde Ekonomik Aktörler, Vergi ve Arz Talep konuları yer almaktadır.

4.5.1. Türkiye Sosyal Bilgiler Kitaplarında Vergi

MEB sosyal bilgiler ders kitaplarında vergi ve vergi bilinci, günlük hayatla iç içe olunan bir konu olarak ele alınmakta ve herkesin vatandaşlık görevi olarak tanımlanmaktadır. Vergi bilinci geliştirme bağlamında, öğrencilere vergi kavramının önemi, vergilerin toplumda nasıl kullanıldığı, vergi ödemelerinin kamusal hizmetlerin finansmanında nasıl rol oynadığı gibi konular açıklanmıştır. Ayrıca, vergi ödemelerinin bireylerin ve toplumun refahı için neden önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Şekil 52. Vergi ile Yapılan Hizmetler

Kaynak. Yıldırım vd., 2019, s.180

Öğrenme alanında Neler öğreneceğiz? bölümünde “Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunacaksınız”. Cümlesiyle vergi vermenin bir sorumluluk olduğu vurgusuyla giriş yapılmıştır.

MADDE 73- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır (Yıldırım vd., 2019, s.180).

Vergi kavramının tanımı yapılmış ve devletin gelir kaynakları arasındaki yeri anasayasan örnek verilerek açıklanmıştır. Anayasada yer alan bu madde, vergi kavramının tanımını yapmakta ve verginin toplumdaki işlevini vurgulamaktadır. MEB sosyal bilgiler ders kitabında bu maddeye atıfta bulunulması, öğrencilere verginin temel bir hukuksal ve sosyal kavram olduğunu öğretmenin yanı sıra, verginin adaletli ve dengeli dağılımının önemini vurgulamaktadır. Vergi yükünün, kişilerin mali güçlerine göre dengeli bir şekilde dağıtılması, toplumsal adaletin ve sosyal refahın sağlanması açısından kritiktir. Bu bağlamda, öğrencilerin vergi kavramını anlamaları ve verginin toplumsal işlevini kavramaları, kamu hizmetlerinin finansmanına katkıda bulunmanın önemini anlamaları açısından önemlidir. Bu şekilde, MEB sosyal bilgiler ders kitabı, öğrencilere verginin hukuksal boyutunu ve toplumsal önemini kavratmayı amaçlamaktadır denilebilir.

Konu 6.sınıf ders kitaplarında:

Vergi vermek bir vatandaşlık görevidir. Çünkü devlet, vergi gelirleri ile vatandaşlarına yol, köprü, baraj, hastane, okul yaptırır; suyumuzun ve elektriğimizin evlerimize ulaşmasını sağlar. Güçlü bir ülke olmanın yolu güçlü bir ekonomiye sahip olmaktan geçer. Bu ekonomik gücün önemli bir bölümü de vatandaşların ödediği vergilerden oluşmaktadır (Yıldırım vd., 2019, s.181).

Alışveriş, hayatımızda vazgeçemeyeceğimiz önemli bir olgudur. Bilmeliyiz ki, aslında alışveriş yaptığımızda hepimiz vergi ödüyoruz. Alışverişlerimizde fiş ya da fatura almadığımızda, tüketici olarak sahip olduğumuz hakkımızı kullanmamış ve görevimizi yapmamış oluruz (Yıldırım vd., 2019, s.181).

Vergi ekonominin ve devletin işlerliği için çok güçlü bir ekonomik aktör olarak yansıtılmıştır. Ders kitaplarında vergi vermek sorumluluklarını ve görevlerini yerine getiren iyi vatandaşlığı tanımlayan davranış örüntüleri olarak verilmiştir. Davranış örüntüsü sorumluluk, yükümlülük, görev şeklinde belirtilmiştir. Sorumluluk ve görev

vurgusu tekrarlı, oldukça baskındır. Toplanan vergilerin vatandaşlara hizmet olarak dönme gücü vergiyle ölçülmüştür.

Şekil 53. Vergi Afişleri

Kaynak. Yıldırım vd., 2019, s.181.

Ekonomik refah seviyesi için verginin gücü baskındır. Verilen görsellerle de vergi vermenin önemi ve devletin gücüyle vergi arasında güçlü bağlam dikkat çekicidir. Yapılan hizmetler için devletin parasının sınırlı olduğu belirtilmekle beraber refah durumunun devamı için vergi vermenin önemi defalarca tekrarlanmıştır.

Toplanan vergilerin vatandaşlara harcandığı ve devletin yaptığı her hizmetin vatandaşın ihtiyaçlarına, isteklerine yönelik olduğu belirtilmiştir. Verilen bu bilgiler de görsellerle desteklenmiştir. Ders kitaplarında vergi bilincinin gelişimi üzerine odaklanılmıştır.

Devlete karşı görev ve sorumluluğu yücelten bir vatandaşlık tanımının yapılması kavramı yeniden üretmekte böylece yeniden üretilen sorumlu vatandaşlık bireyin mevcut toplumsal düzene uyum sağlanmasına katkıda bulunması düşünülmektedir. Kitaplarda üretilen vatandaşlık kavramı mevcut toplumsal yapıyı ve siyasi düzeni koruyan devlete verdiği vergi ölçüsünde onurlandırılan ve buna karşılık devlete yükümlülük, sorumluluk ve görevler bakımından borçlu olan bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. İsveç ders kitapları için vergi vermenin önemi anlatılırken MEB Sosyal bilgiler ders kitabında olduğu gibi refah seviyesi, topluma katkı ve hizmet arasındaki güçlü bağlamlar vurgusu yapılmış, ancak sorumluluk, devlete borçluluk yükümlülük gibi kavramlarla sürekli tekrarlama yöntemi uygulanmamıştır. İsveç ders kitaplarında verilen ekonomik döngü ve aktörler ayrıca belirtilmemiştir. Kamu sektörü sadece “Kamu” kavramıyla verilmiş ve vergilerle güçlenip yatırım yaptığı açıklanmıştır. Ekonomik aktörler arasındaki çift yönlü akış ayrıca verilmemiştir.

Banka kavramı meslek olarak, hesap açılan yer olarak açıklanmıştır. Ekonomik döngü içinde aktif olarak yer aldığı örneklere rastlanmamıştır. Şirket kavramı ekonomik aktör olarak değil iş veren, hizmet alınan, çalışılan bir kurum olarak yer almıştır. Ekonomik döngü, çift yönlü bir akış şeması olarak belirtilmemiştir. Paranın verilen aktörler arasındaki dolaşımına da yer verilmemiştir. Sadece ödenen vergilerin sağlık, yol, köprü vb. olarak geri döndüğü belirtilmiştir.

“Bir iş insanı, şirketine yönetici olarak işe alacağı adaylarla görüşmelerini yemek eşliğinde yaparmış” (Yıldırım vd., 2019, s.44).

Esnaf olan babam lokanta işletiyor. Annem ise bankada çalışıyor. Yaşadığım yerde yükselti azdır. Bu nedenle ulaşım kolaydır. Burada sanayi çok gelişmiştir. Buna bağlı olarak ticaret, bankacılık, ulaşım gibi ekonomik faaliyetler de gelişme göstermiştir (Tüysüz, 2018, s.16).

Alışverişte karar verirken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konu da fiyattır. Bu nedenle alacağımız ürünün fiyatını birkaç yere sorarak gerçek değerinin ne olduğunu öğrenmeliyiz. Aynı kalitedeki ürünlerden ucuz olanını tercih etmeliyiz. Ayrıca aile bütçemizde açık oluşturacak şekilde aşırı ve gereksiz harcamalardan kaçınmalıyız (Tüysüz, 2018, s.133).

Bizim marketten aldığımız deterjanın üzerindeki etiket fiyatı ile kasa fiyatı aynı değildi. Böyle bir durumda ne yapmalıyız? (Evirgen vd., 2019, s.142).

Yetkili: Bir ürünün etiket fiyatı ile kasa fiyatı arasında fark varsa tüketici lehine fiyat üzerinden satış yapılır. Yani hangi fiyat daha düşükse kasada o ödenir (Evirgen vd., 2019, s.142).

Piyasa koşulları ve fiyatlama tanımı yapılmamakla beraber bir ürünün fiyatı belirlenirken arz talep dengesini üzerindeki etkisinden söz edilmemiştir. Fiyatlama üzerindeki arz talep etkileri açıklanmadan fiyat sadece bir ürünün parasal karşılığı olarak verilmiştir. Bir ürünün gerçek değeri birkaç yere sormak üzerinden değerlendirilmiştir. Mikro kaynaklarını iyi yöneten bireyler makro kaynaklardan yararlanma ve kullanma becerileri de edindiği için gerekli planlamayı yapmak için öngörü de kazanmış olacaktırlar. Verilen ile yeni arasındaki yönlendirmelere karşı farkındalık duygusu oluştururken verilen ve yeni olarak sunulan anlamlar arasındaki bağlantılarla gerilimleri dikkate alacak şekilde konumlandırma becerileri de kazandırılmalıdır.

Bu açılardan ele aldığımızda İsveç Ulusal Öğrenme Ajansı (Skolverket) öğretim programı “Topluluk Kaynakları ve Dağıtımı” merkezi içeriği 3 alt başlık

olarak yer almasına rağmen ders kitaplarına oldukça ayrıntılı, eleştirel ve katılımcı, muhakeme becerilerini geliştirip yansıtmaya yöneliktir. Ders kitapları eleştiriye ve sorgulamaya teşvik edecek dinamiklere sahiptir. Kitaplar verilen içerikler içerisinde zıtlıklara da sıklıkla yer vererek analiz yapma fırsatları sunmaktadır. Görseller ve tablolar içeriği destekler niteliktedir.

4.5.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Ekonomik Aktörler ve Döngüler, Vergi.

Bu bölümde Ekonomik Aktörler, Ekonomik döngü, Arz Talep ve Vergi kavramlarına ait bulgulara yer verilmiştir.

“Ekonomik Aktörler” konu başlığı kapsamında İsveç ders kitaplarında İsveç’in refah içinde yaşaması ve bu şartların devamlılığı için paranın ekonomide nasıl dolaştığına vurgu yapılarak konuya girişi yapılmıştır. Dört ana aktör Kamu Sektörü, Şirketler, Hane halkı ve Bankalardır.

Refah devleti, toplumun üyeleri arasında kaynak dağıtımına katkıda bulunan başlıca kurumsal düzenlemeler olarak karakterize edilebilir. “Piyasa içinde meydana gelen eşitsizlikleri ve sonuçları yeniden dengelendiği bir araçtır. Bu amaçla, gelirin önemli bir kısmının bireyler ve sosyal gruplar arasında aktarılması gerekir. Toplumsal kaynakların dağılımını sağlamayı amaçlayan yeniden dağıtımla gerçekleşir” (Almgren, 2020, s.82). Bu dağıtım arasında en büyük payı İsveç için vergiler almaktadır. Ders kitapları İsveç’in refah devleti vurgusunu oldukça baskın kullanmaktadır.

Ders kitabında yer aldığı şekliyle “Mal ve hizmet üreten ve İsveç’in yaşamak için iyi bir ülke olmasını sağlayan herkese sesleniyoruz. İlk olarak, dört gruba ayrılan aktörleri anlatıyoruz. Sonra paranın bu dört kurum arasında nasıl dolaştığını görüyoruz” (Almgren, 2020, s.82).

Bu ifade, bir ülkenin refahının oluşumunda rol oynayan yapı ve aktörlerin önemine dikkat çekiyor. İfade, kişiler ve kurumlar üzerinde durarak, mal ve hizmet üretimiyle ülkenin refahına katkı sağladıkları belirtiliyor. Bunun yanı sıra, paranın bu aktörler arasında dolaştığını ve bu döngünün ülke ekonomisine nasıl katkıda bulunduğun da vurgulanmaktadır. Bu anlatım, bir ekonominin nasıl işlediği, üretimin nasıl gerçekleştiği ve ekonomik döngünün nasıl işlediği hakkında bir bakış sunuyor. Bu tür bir analiz, ekonominin aktörleri ve para döngüsü arasındaki ilişkiyi anlamaya yardımcı olabilir.

Kamu Sektörü başlığı kapsamında İsveç'te yaşayan bizlerin birçok ortak noktası var. Belediyenizdeki çoğu okula, bakım evine, çevre istasyonuna, acil durum hizmetlerine, futbol sahalarına, sokaklara, köprülere ve çok daha fazlasına sahiptir. Bölge, yaşadığınız ilçe veya bölgedeki çoğu hastaneye, otobüse ve diğer toplu taşıma araçlarına sahiptir. Örneğin, hükümet ve parlamento, devlet, kendi mahkemeleri, üniversitelerimiz ve kolejlerimiz, askeri savunmamız, Avrupa yolları ve ulusal yollarımız ve çok daha fazlasıdır. Belediyeler, bölgeler ve devlet topluca kamu sektörü olarak adlandırılır. Vergi devletin, bölgelerin ve belediyelerin farklı şekillerde vatandaşlardan aldığı paradır (Almgren, 2020 s.83).

Ders kitabında yer alan içeriğe göre refah sistemi sayesinde, İsveç toplumunda temel ekonomik güvenlik sağlayan sosyal koruma, bireyler, nüfus grupları ve belediyeler arasındaki farklılıklar dengelenir. Amaç, ülkenin farklı yerlerinde, farklı gelirleri olan farklı yaşlardaki insanların yaşam standartlarını daha eşit hale getirmektir.

Bu sistemin aktif olabilmesi için vergi gelirine ihtiyaç vardır. İsveç'te zengin belediyelerden elde edilen vergi gelirlerinin, refahlarını korumak için daha az finansmana sahip belediyelere yeniden dağıtıldığıdır (Almgren, 2020, s.84). Bu, bölgesel politika olarak bilinen şeyin bir parçasıdır. İsveç'te, "Belediye Mali Eşitlemesi" adı verilen bir vergi eşitleme sistemi bulunmaktadır.

İsveç için bireyler her şeyden önce, katma değer vergisi olan (KDV) dolaylı vergiler öder. Ders kitaplarına göre satın alınan mal ve hizmetler KDV'ye tabidir. Ek olarak, bireyler belediyelere ve bölgelere doğrudan bir vergi, belediye vergisi öder. Ancak belediyelerin ne kadar vergi toplaması gerektiği belediyeden belediyeye farklılık gösterdiği belirtilmiştir (Almgren, 2020 s.85, 86).

“Çoğu mala, %25 KDV eklenir:

8 kron · %25 = 2 kron.

8 SEK + 2 SEK KDV = 10 SEK”.

“Fakat kamu sektörüne ait olanlar nasıl ödenir? Sonuçta, örneğin okulları ve anaokullarını işletmek, çöp kutularını boşaltmak, yolları ve sokakları karsız tutmak ne kadar paraya mal olur. Bu sorunun cevabı vergilerdir. Kamu sektörünün ilgilendiği her şey vergilerle ödenir. Farklı vergi türleri vardır ve çok para gerektirir”:

Gelir vergileri. Herkesin maaşı üzerinden ödediği vergidir.

Katma Değerli Tax (KDV) Utkık Smakprov ders kitabında “Çalışmıyorsanız ve maaşınız yoksa, vergi ödemediğinizi sanıyorsunuz”? sorusuyla verginin dolaylı da olsa alındığına vurgu yapmaktadır. 100 SEK harcayarak bir kazak satın aldığımızda,

kazak gerçekten sadece 80 SEK'ye mal olur. Mağaza, İsveç Vergi Dairesi'ne KDV (veya genellikle dedikleri gibi KDV) olarak 20 SEK ödüyor. İşverenin katkıları vergi değildir, ancak çalışanları olan ve maaşlarını ödeyen tüm işverenler, işverenin katkılarını her ay İsveç Vergi Dairesi'ne öder.

İçeriğe göre vergi özel kişilerin, mağazaların ve diğer şirketlerin İsveç Vergi Dairesi'ne her ay ödedikleri büyük miktarda paradır. Tüm vergi paraları daha sonra devlete, bölgelere ve belediyelere gönderilir ve burada çocuk yardımları, sağlık sigortası ve emekli maaşları, hemşireler ve doktorlar için maaşlar, belediye itfaiye araçları ve çöp kamyonları, anaokulları ve başka şeyler için kullanılır. Ayrıca alınan ürünlerde KDV alındığı için dolaylı olarak da olsa vergi vermekten kaçmanın mümkün olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

“Toplumsal Parası” bu bölüm vergi ile ilişkilendirilmiştir. “İsveç'te herkes önemli şeyler için para ödemekle meşgul. Bunlara okullar, sağlık hizmetleri ve yollar dahildir. Ama aynı zamanda polis memurları, itfaiyeciler ve hepimizin yardıma ihtiyaç duyabileceği diğer meslekler için maaşları ödemek gerekiyor” (Almgren, 2020, s.87).

“Neden başkaları için ödeme yapmaya dahil olmalıyım? Genellikle asla hastalanmam, öyleyse neden hastane paramın bir kısmına sahip olsun, diye birileri düşünüyor olabilir” (Almgren, 2020, s.87).

İsveç için refah, toplumun yaşamlarını kontrol edebilmeleri için herkese bireysel kaynaklar vermek olarak tanımlamaktır. Güçlü toplumun güç algısını temsil eden kamu sektörü bu gücü vergilerden almaktadır. Vergi vermek refahla doğru orantılı olarak yer almıştır.

Ama eğer herkes sadece kendisi için para ödeseydi, o zaman hastalanan birçok insan sağlık merkezlerine gitmeyi göze alamazdı. Büyük olasılıkla, birçoğu çocuk doğuramazdı. Çünkü çok pahalı olurdu. Ayrıca, tüm çocuklar okula gitmeyi göze alamaz, çünkü çok fazla paraya mal olur. Zengin ve fakir arasında çok fazla fark yok. Bunun nedeni, tüm yetişkin vatandaşların tüm insanlar için önemli olan şeyler için ödeme yapmak için birbirlerine yardım etmeleridir. Bunu vergi ödeyerek yapıyoruz. Çalışan İsveçlilerin büyük çoğunluğu maaşlarının üçte birinden biraz daha azını vergi olarak ödüyor. Ne kadar çok kazanırsanız, o kadar çok vergi ödersiniz (Almgren, 2020, s.88).

Vergi sistemi, kaynakları yüksek gelirli olanlardan düşük gelirli olanlara, yani transferlere aktarmak için de kullanılır. Bu nedenle transferler, bir gruptan diğerine, örneğin sağlıklıdan hastaya ve çalışanlardan emeklilere para transferini içerir. Transferlerin büyük bir kısmı yaşam boyunca yeniden dağıtımla ilgilidir. Bölüm

vergilerin ödenme oranını bireylerin kazançları doğrultusunda Riksdag Hükümeti'nin ve belediyelerin karar verdiğini açıklamıştır. Kitaplar güçlü, refah İsveç imajını içeriklerde her fırsatta sergilemektedir. “Vergi paramız metro ve otobüs gibi toplu taşıma araçlarında da kullanılıyor” (Almgren, 2020, s.89-90).

Tüm insanlar, verginin kullanıldığı şeylerden yararlanmak için aynı hakka sahiptir. İsveç ders kitaplarında bu haklar şu şekilde yer almıştır:

Eğitim (okul öncesi, okullar, üniversiteler)

Bakım (sağlık bakımı, diş bakımı, evde bakım- yani, hasta ve yaşlı insanlar için yardım)

Altyapı (sokaklar, yollar, demiryolları, su ve kanalizasyon)

Spor (spor salonları, yüzme havuzları ve spor alanları)

Toplu taşıma (otobüs ve trenler)

Toplumun korunması (polis, ordu, itfaiye)

Kültür (müzeler, kütüphaneler).

Öğle yemeklerinin ödenilen vergi ile bütün çocuklara ücretsiz dağıtıldığına yer verilmiştir. “Vergi, tüm okul çocukları için okul öğle yemekleri için de yeterli olmalıdır” (Almgren, 2020, s.90).

Çok sayıda vergi kuralı bir araya gelerek vergi sistemini oluşturur, bu da toplum genelinde bütüne genel bir bakış elde etmenin zor olduğu anlamına gelir. Vergi sistemi toplumda yaşayan herkesi etkiler. Vergi sistemi, gelir vergisi, sosyal güvenlik katkıları, katma değer vergisi, tüketim vergileri gibi bölümlerden oluşur.

İsveç ders kitaplarında vergi sistemini, belediyelere, ilçe meclislerine ve devlete ödenen vergiyle toplumdaki refah seviyesinin belirlenmesinde herkesin katkıda bulunmasına dayanmakta olduğunu sistemlerinin bunu birlikte yapmalarına yönelik olduğu açıklanmıştır. Vergi için toplumun parası vurgusu yapılmıştır. Vergi verme oranı arttıkça toplumun parası, gücü de artar ve bu artış topluma refah olarak geri döner.

Toplumun giderlerini ödeyebilmek için vergi ödendiği, vergi finansmanı okullar, sağlık hizmetleri ve yollar gibi toplumsal işlevler için kullandıkları da açıklanmış görsellerle desteklenmiştir. Vergiler olmadığında bireylerin alışverişlerini daha ucuza yapabileceği ancak bunun yerine, örneğin okul ve sağlık hizmetleri için yüksek ücretler ödemek zorunda kalılabileceği açıklanmıştır. Vergilerin büyük bir kısmı sosyal koruma ve örneğin emekli aylığı, hastalık yardımı ve ebeveyn paralarına harcadığı belirtilmiştir. Bu ifade, vergilerin rolü ve önemi üzerine odaklanmaktadır.

Vergiler, kamu hizmetlerini finanse etmek ve toplumda adil bir kaynak dağılımını sağlamak için kullanılmaktadır. Aynı zamanda, vergilerin büyük bir kısmının sosyal koruma hizmetlerine harcandığına vurgu yapmaktadır. Bu, vergilerin sadece devletin temel işlevlerini finanse etmekle kalmayıp aynı zamanda sosyal refahı artırmak için de kullanıldığını gösterir. Emekli aylığı, hastalık yardımı ve ebeveyn paraları gibi sosyal yardımlar, vergilerin toplum içindeki adaleti ve dayanışmayı sağlamak amacıyla kullanıldığını gösteren örneklerdir.

Bu bağlamda, vergilerin sadece bireylerin mali yükümlülükleri olarak değil, aynı zamanda toplumun genel refahını destekleyen bir araç olarak görüldüğü anlaşıyor.

Ders kitabında çalışanlar üzerinden gelir vergisi alındığı belirtilmiştir. Ek olarak iş verenlerin çalışanların ücretlerinden belli bir oranı İsveç Vergi dairesine vergi olarak verdiği açıklanmıştır. Alınan her ürün için vergi ödendiği, verginin alınan ürünün içinde ödendiği belirtilmiştir. Vergiler toplumda ortak yaşamının bir çabası olarak yansıtılmıştır.

Vergi veren herkesin yapılan hizmetlerden faydalandığı belirtilmiştir. İsveç refah sisteminin önemli bir parçası vergi ve sosyal sigortalardır. Buradaki fikir, vatandaşların aktif dönemlerinde, yani isteyken katkı payı ve vergi ödemeleridir. Sosyal sigorta da hastalık, işsizlik veya yaşlılık durumunda devreye girmelidir.

Toplumun parası konu başlığıyla vergi vermek sadece bireysel fayda sağlanacak bir durum olarak değil toplumsal yararları ve etkileri olduğu da belirtilmiştir. Kamu sektörü için önemi de açıklanmıştır. Vergilerle yapılan hizmetler belirtilmiş. Katma değer vergisi açıklanmış ve aldığımız her ürün ve hizmet için ödediğimiz paranın içinden alındığı da belirtilmiştir.

“Şirketler” konu başlığında şirketler, insanların (hanelerin) tükettiği, kullandığı mal ve hizmetleri üretir. İsveç'te bir milyondan fazla şirket var. Şirketler toplum için son derece önemlidir: iş yaratırlar ve mal ve hizmet üretirler. “Şirketler hane halklarına maaş ödüyor, kamu sektörüne vergi veriyor ve kredi kurumlarından borç alıyor ve borç veriyor” (Almgren, 2020, s.91).

Şekil 55. Pazar Yerinde Adil Rekabet

Kaynak. Almgren ve Gleerups Utbildning AB, 2020, s.92

Birkaç yıl boyunca, bu yazılar Arboga'daki bir pazar satıcısında yer almaktadır. Kâğıtta "Adil rekabeti desteklediğiniz için teşekkür ederiz" yazmaktadır. Ders kitabında tırnak içinde yer alan cümle ile ne denilmek istendiği sorulmaktadır.

Bu bölümde şirketler ekonomik döngünün önemli bir parçası olduğu açıklanmaktadır. İsveçli şirketler kazançları üzerinden vergi vermektedir. Bu şekilde, refah toplumuna da katkıda bulunurlar.

“Hane” başlığı kapsamında ise “Tüm İsveçliler, yalnız mı yoksa bir ailede mi yaşadığınıza bakılmaksızın bir eve aittir. Hane halkları işletmelerin mal ve hizmetlerini satın aldığı anda, işletmeler para alırlar. Mal ve hizmetleri çalıştıran ve üreten çalışanlar maaş alırlar. Az önce okuduğunuz gibi hem şirketler hem de hane halkları vergi ödemek zorundadır” (Almgren, 2020, s.92).

İsveç için tek başına yaşamak ya da aile olarak yaşamamanın bir farkı yoktur. Her iki durumda da bireylerin hane olarak adlandırıldığı açıklanmıştır. Hane halkları ekonomik döngüdeki yeri iş sahibi olma ve vergi ödeme, mal ve hizmet satın alma, bankada tasarruf yapma, kredi alma şeklinde konumlandırılmıştır. Bu bağlamda ekonomik döngüde önemli bir parçasıdır.

“Banka” konu başlığında “Riksbank (İsveç Merkez Bankası) madeni para basmasına ve banknot basmasına izin verilen İsveç'teki faiz oranını nihai olarak belirleyen tek bankadır. Sonuçta, bir bankada hesabınız varsa ve ayda 50 SEK yatırılabilirsiniz. Bankanın, daha sonra, örneğin, bir ev veya yeni bir araba satın almak için kredi almak isteyen kişiye kredi verdiği bu paradır” (Almgren, 2020, s.93).

Riksbank'ın para basmada ve faiz oranlarını belirlemede tek yetkili olduğu belirtilmiştir. Bölüm bankaların döngüde önemli bir rol oynamakta olduğunu belirtmiştir. Para akışının büyük bir kısmı bankalardan geçmektedir. Para biriktiren

ve bankaya yatıran hanelerin yanı sıra hane halkları bir konut satın almak istediklerinde bankalardan kredi alırlar.

“Öyleyse, bankalar çalışanlara maaş ödemeyi veya tesislerini inşa etmeyi ve sürdürmeyi nasıl karşılayabilirler? Cevap faiz oranıdır. Banka para kazanıyor çünkü bankada para biriktiren size bankadan borç alanlardan aldığından biraz daha az faiz ödüyor” (Almgren, 2020, s.94).

İçeriğe göre bankalar nasıl çalışır? Sorunun cevabı faiz oranıdır. Ticari bir banka her kredi verdiğinde, para oluşur. Çünkü geri ödeme yapıldığında bankaya girdi olarak gelen para faiz oranı sebebiyle fazladır. Bu, İsveç ekonomisine de para sağlar. Çünkü bankalar da vergi öder. Bankaların kendi sermayesini kredi olarak vermediği aldığı faiz oranlarını kullanarak kredi verdiği düşünülürse döngüdeki finansal konumu para oluşturmak ve finansal transferlerdir.

Şekil 56. Hayaller Yazılı Kumbara

Kaynak. Almgren, 2020, s.94

“Elbette hayalleriniz için paranızı bir cam kavanozda saklayabilirsiniz. Ancak, bunun yerine paranızı bankaya yatırırsanız faiz adı verilen bir tazminat alabilirsiniz” (Almgren, 2020 s. 94)

İçerik paranın nasıl kullanılacağı konusunda bir seçenek sunuyor. Paranın cam bir kavanozda saklanması, güvenli bir yöntem gibi görünebilir; ancak paranın bankaya yatırılması farklı bir bakış açısı sunuyor. Bankalarda para birikimi yapmak, paranın değerini korumanın yanı sıra faiz gibi bir getiri elde etme imkânı sunar. Faiz, bankalara yatırılan paraların getirisi ve paranın belirli bir süre sonra daha fazla olmasını sağlar.

Bir cam kavanozda para saklamak, güvenlik ve erişim kolaylığı açısından cazip olabilir. Ancak bankaya yatırılan para, faiz kazanma potansiyeli sayesinde bir yatırım haline gelir. Bu da paradan daha fazla fayda sağlama şansı tanır. Yani, paranın sadece saklanması yerine, bankacılık sistemi gibi finansal araçları kullanarak daha aktif bir

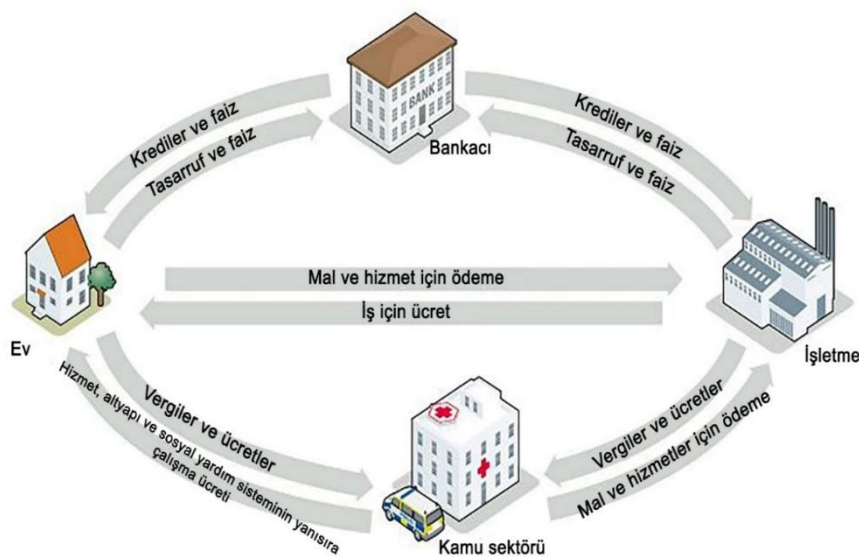
şekilde değerlendirilmesi önerilmektedir. İçerik paraya yatırım yapmayı değil parayla yatırım yapma fikrini önermektedir. Cam kavanozda biriken para enflasyon karşısında zamanla değer kaybeder bu yüzden parayı bankada değerlendirmek ve paradan para kazanmak fikri açıklanmaktadır.

“Mevduat Oranı ve Borç Verme Oranı” başlığı çerçevesinde konuya bir örnekle başlanmıştır. Hesabınızda 1.000 SEK olduğunu varsayıyoruz. Bankaya verdiğinizde, ek olarak bir faiz alırsınız. Faiz oranı o kadar yüksek değil, belki sadece %1. (s.95) Bu, bir yıl boyunca hesapta bulunan bin kronunuzun 10 sek (1.100 krontan 1/000'ü = 10 kron) büyüdüğü anlamına gelir (Almgren, 2020, s.95).

Kredi almak için bankaya giden herkes faiz öder, daha yüksek bir faiz oranı, belki %5 olabilir. Bu, 1.000 banknot başına yılda 50 SEK anlamına gelir. Bankanın yararlandığı ve maaşları ve diğer masrafları ödemelerine izin verdiği iki faiz oranı arasındaki farktır. Faiz oranı farkları ekonomistler tarafından bu fark olarak adlandırılır ve bu örnekte faiz oranı farkı %4'tür (%5 eksi %1). (Almgren, 2020, s.96).

Ders kitabında yer alan faiz kavramı mevduat faizi ve kredi faizi olarak 2'ye ayrılmıştır. Mevduat faiz oranı kredi faiz oranına göre daha düşüktür. Bu durum da kredi alındığında bankaya ödenecek paranın mevduat faizinden daha yüksek olma durumu açıklanmıştır.

“Ekonomik Döngü” başlığında ekonomi bir toplumda, bir şirkette veya bir ailede üretim ve tüketimi nasıl organize etmemiz gerektiğini açıklayan bir bilimdir.

Şekil 57. Ekonomik Döngü

Kaynak. Almgren ve Gleerups Utbildning AB, 2020, s.97

Ders kitabında toplumun ekonomik yaşamının genel bir resmini elde etmek için, para akışlarını gösteren bir ekonomik döngü kullanılmıştır.

“Şimdi paranın bankalar, şirketler, hane halkları ve kamu sektörü (yani belediyeler, bölgeler ve devlet) arasında nasıl dolaştığını göreceğiz. Buna ekonomik döngü denir” (Almgren, 2020, s.96-97).

Ders kitabı döngüde yer alan kavramların önemini belirtmek için aktör kavramına atıfta bulunmuştur. Hane halklarının ekonomik döngüdeki rolü işletmelere veya kamu sektörüne işgücü sağlayarak ücret almasıdır. Ücret ve maaşların bir kısmı gelir vergisi şeklinde kamu sektörüne gitmektedir. Hane halklarının döngüde çeşitli rolleri vardır: bir yandan, hane halkı üyeleri şirketler tarafından üretilen mal ve hizmetleri tüketir ve diğer yandan, örneğin kamu sektöründen hizmet satın alırlar. Böylece hane halklarının kazandığı paranın büyük bir kısmı, hem mal ve hizmetler için ödeme olarak hem de vergi şeklinde döngüye geri döner. Hane halkları ayrıca bankalarda tasarruf eder ve kredi alırlar. İsveç ders kitabında ekonomik döngüler:

Hane halklarına giden oklar, insanlara gelen paradır:

Şirketten: Sonuçta, çalışan herkes şirketlerdeki çalışmaları için maaş alıyor.

Kamu sektöründen: tüm çocuk paraları, çalışma ödenekleri, hastalık yardımları, emekli maaşları ve burada Refah olarak adlandırılan diğer şeyler.

Kamu sektöründen, hane halklarının ücretleri ve maaşları da belediyelerde, bölgelerde ve devlette çalışan herkes için gelir almak anlamına gelir.

Bankalardan hanelere halklarına para akışı, kredi alanlar ve yatırılan para için faiz alanlardır.

Hanelerden gelen oklar, insanların harcadığı paradır:

İşletmelere: mal ve hizmetler için ödeme.

Kamu sektörüne: vergi.

Bankalara: yatırılan para ve kredi alınan paraya faiz denir (Almgren, 2020, s.97).

İçeriğe göre ekonomik döngüde paranın hareketi çift yönlüdür. Bu şekilde, para toplumdaki çeşitli aktörlere ve kendi içinde taşınmıştır. Hane halkı şirketlerden veya devletten maaş alır. Bu para, çeşitli şirketlerden mal ve hizmet satın almak için kullanılmıştır. Bu hizmet ve mal satın almanın içinde vergi de vardır. Ailelerin banka hesaplarındaki birikim bankaya para girişi sağlar ama aynı zamanda bir ev satın

alabilmek için kredi de alınabilir. Bu şekilde, ekonomik döngü birbiriyle ilişkilidir. Ekonomik döngü gelir (genellikle maaş olarak tanımlanabilir), iş, refah, şirketler, vergi, kamu hizmeti olarak tanımlanabilir.

“Bu basitleştirilmiş bir ekonomik döngüdür. Örneğin yabancı ülkeler dahil değildir. Sonuçta, her gün İsveç ve yabancı bankalar arasında ve İsveçli ve yabancı şirketler arasında giden büyük para akışları var” (Almgren, 2020, s.98).

Ekonomik ilişkileri anlamak için ekonomik döngüye ihtiyaç vardır. Döngü, paranın ekonomik aktörler arasında nasıl el değiştirdiğini açıklar. Ekonomik döngü, toplumun farklı bölümlerinin ekonomik olarak nasıl birbirine bağlı olduğunu göstermektedir. Akışın çift yönlü olması karşılıklı bir sistemi belirtmektedir. Döngüdeki aktörlerin ekonomiye nasıl katkıda bulundukları belirtilmiştir. Bu katkıların İsveç ekonomisinin temeli olduğu belirtilmiştir. Aktörler için kamu sektörü vergi ile belirtilmiştir. Diğer bir aktör olan şirketlerin bireylerin (hanelerin) tükettiği, kullandığı mal ve hizmetleri ürettiği açıklanmıştır. Şirkette çalışanlar maaş alır, yine alınan maaşların bir kısmı şirketlerin ürettiği mal ve hizmetlere ödenir.

Şirketlerin de ekonomik döngünün önemli bir parçası olduğu verilmiştir. Diğer bir aktör olan hane halkları tek kişiden de oluşabilir. Aile de olabilir. Hane halkı kaç kişiden oluşursa oluşsun toplumda yaşıyorsa ekonomik döngünün, alma verme durumunun parçası olmaktan kaçınılmadığı anlatılmıştır.

Hane halkı kamudan aldığı yardımlar, ödenekler ve maaş, şirketlerden aldığı hizmetler ya da maaş, bankalardan alınan kredi ve faizler bireylere gelen paralar(girdiler), kamuya ödenen vergi, şirketlere ödenen hizmetlerin karşılığı ve bankaya ödenen kredi borçları ise bireylerin harcamaları(çıkıtlar) olarak verilmiştir.

Aktörlerden biri de bankalardır. Devlet bankası Riksdag'dır. Bankalar sadece hesap açılan yer olarak belirtilmemiştir. Görseldeki kavranın üzerinde hayaller (Dröm) yazmaktadır. Ancak bu hayallere ulaşmak için sadece biriktirmek değil onu nasıl değerlendireceğinize de verilmiştir. Bankaya yatırıp faiz olarak değerlendirmek bir seçenek olarak gösterilmiştir. İsveç için bankalar faiz oranı, mevduat faizi ve krediler üzerinden yapılandırılmıştır. Faiz oranları ev ya da ihtiyaç için kullanılacaksa farklı bir oran, gelir elde etmek için kullanılacaksa mevduat faizi gibi farklı oranlarda olduğu belirtilmiştir. Bunu da kredi için kullanılacaksa kredi oranı arttığında kira fiyatlarına yansıtacağı belirtilmiş ve bankaların da ekonomik döngünün önemli bir parçası olduğu anlatılmıştır.

4.5.1.2. İsveç Ders Kitaplarında Arz Talep. “Bir Ögenin Fiyatını Kim Belirler?” başlığı ise bir piyasa ekonomisinde, fiyat ve ne kadar üretileceği, alıcı ve satıcı arasındaki etkileşimde belirlenir. Alıcılar ürünü talep ederken, satıcılar teklif eder. Fiyat ne kadar düşük olursa, talep o kadar büyük olur ve tersine, fiyat ne kadar yüksek olursa, arz o kadar büyük olur. Arz ve talep arasındaki etkileşime piyasa güçleri denir. İçerik bu güçleri tanımlayarak arz ve talebin sistemde nasıl konumlandığını açıklayarak başlamıştır.

“Yaz başında ilk İsveç çileklerinin neden bu kadar pahalı olduğunu merak ettiniz mi? Bir hafta kadar sonra çok daha ucuzlar. Bunun böyle olması gerektiğine kim karar verdi”? (Almgren, 2020, s.99).

Şekil 58. İsveç’te Bir Pazar Yeri

Kaynak. Almgren, 2020, s.100

Aslında basit bir açıklaması var. İlk çilekler yetersiz kalmaktadır. Ekonomistler çilek arzının az olduğunu söylüyor. Çilek yetiştirenler, iyi fiyata satabileceklerini biliyorlar. Çilekleri sevenler ve iyi finansmana sahip olanlar tüm çilekleri satın alırlar. Bir hafta kadar sonra, dükkanlarda çok sayıda çilek kasası var. Arz arttı. Peki fiyata ne olacak? Fiyat aynı mı olacak? Hayır, o zaman bir sürü çilek satılmazdı. Fiyat düşer ve mağaza kapandığında tüm çilekler satılır (Almgren, 2020, s.100).

“O zaman giderek daha fazla insan satın almak istediğinde çileklerin fiyatına ne olur? Yükselir, talep arttıkça çilekler daha pahalı hale gelir. Arz ve talep yoluyla, hemen hemen tüm mal ve hizmetlerin fiyatları belirlenir” (Almgren, 2020, s.100).

Ders kitabında verilen içerik “piyasa güçlerinin” mal ve hizmetlerin ne kadar ne ve hangi fiyata üretilmesi gerektiği sorusuna birçok yönden çözümü kendi içinde bulduğunu açıklamaktadır. Arz talep dengesi zamanla kaynakları korumak için

kendi sistemini oluşturur. Sistem bürokrasi olmadan kendi kendine çalışmakta, kendi dengesini oluşturarak bireylere en uygun mal ve hizmeti elde etmelerini sağlamaktadır.

Ekonomik döngüdeki paranın, hane halkları, işletmeler, bankalar ve kamu sektörü (devlet, bölgeler ve belediyeler) arasında dolaştığı belirtilmiş, belediyelerin, bölgelerin ve devletin gelir vergisi ve katma değer vergisi (KDV) yoluyla para aldığı belirtilmiştir. Faiz oranlarından ve bu oranların faiz ve kredi olarak alınmasının farklarından söz edilmiştir. Mal ve hizmetlerin fiyatının arz talep üzerinden belirlendiği açıklanmıştır. Piyasanın arz talep dengesini gözettiği de eklenmiştir. Fiyatlama üzerinde ilk üretilen ürünlerin az olması nedeniyle finansal durumu iyi olan bireylerin ürünlere daha kolay ulaştığı belirtilmiştir. Arz ve talep durumu üretilen malın azlığı ve çokluğu üzerinden verilmiştir. Bu da hizmet ya da malların fiyatlanmasındaki etkilerini ortaya çıkarmıştır.

İsveç kitaplarında açıklanan ekonomik olgular ekonominin parasal dengeler üzerine kurulu döngüsel bir yapının hâkim olduğu söylenebilir. Kitaplar ekonomi kavramının ilkokulda nasıl tanımlandığını ve ekonomik olguların İsveç Ulusal Eğitim Ajansı'nın öğretim programı ve ilkokul öğretim programı ve ayrıca öğretim materyallerinde nasıl tanımlandığını metinlerde ne tür bir “ekonomik vatandaş” amaçlandığını açıkça vurguluyor.

Bunun yanında içerikler finansal bilgiler, bireylerin hayatında ve toplumda merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Ekonomik konularla karşılaşmadan veya mevcut ekonomik sistemin bir parçası olmadan toplumda yaşamının mümkün olamayacağı açıklanmıştır. Bu nedenle okul, ekonominin gerçekte ne olduğuna dair bir imaj yaratmak için önemlidir. Bu imajın en büyük destekçileri İsveç Ulusal Ajansı ve ders kitaplarıdır.

4.6. Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm

4.6.1. Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları içerisinde yer alan sürdürülebilirlik kavramı:

Görselde atık kağıtların geri dönüşümle tekrar kullanılarak hava, su kirliliğini önlediği belirtilmiş. Ayrıca geri dönüşüm için kullanılan su miktarının daha az olması suyun bilinçli tüketimine örnek olarak verilmektedir. Yine atık kutularının kâğıt, cam, plastik şeklinde ayrılması ürünlerin yenisini üretmek yerine var olanı tekrar kullanma fikriyle sürdürülebilir yaşama düşüncesini vurgulamaktadır. Ancak döngüsel ekonomi kavramına ürünlerin ömrünü uzatarak kullanma, onarma gibi döngüsel tüketici kavramları üzerinden yer vermemiştir.

MEB sosyal bilgiler ders kitabı sürdürülebilirlik konusuna İsveç kitaplarında yer aldığı şekliyle yer vermemiştir. İsraf ve kaynaklar başlığı altında dolaylı olarak açıklamıştır. İsveç kitaplarında oldukça detaylı yer alan bilgiler ve görseller, karşılaştırmalar MEB sosyal bilgiler ders kitaplarında oldukça yüzeysel yer almaktadır. İsveç için sürdürülebilirlik konusundaki hassasiyet oldukça belirgin olmakla beraber bireylerin tüketici davranışlarını şekillendirecek tavsiyelere de yer verilmiştir. Ayrıca SKH hedefleri 17 maddelik haliyle kitaplarda görsel olarak yer almıştır. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birlikleri ve anlaşmalar da ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

İnsanı merkeze alan bakış açısı ile sorumluluğu bireylere ve toplumsal farkındalık oluşturmak için ders kitaplarına vermiştir. Sürdürülebilir olma kavramı üç boyut üzerinden açıklanmıştır. Bu boyutlar ekonomik, ekolojik ve sosyal bakış açıları olarak sınıflandırılmıştır. Bu yönleriyle konunun ele alınma şekli açısından iki ülke ders kitapları arasındaki oldukça belirgindir.

4.6.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Sürdürülebilirlik. Temel metin dünyanın kaynaklarının ne olduğu, nasıl dağıtıldığı ve sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik perspektifine nasıl yerleştirildiği ile ilgili bilgi vererek başlamaktadır.

“Bu bölüm fakir ve zengin ülkeler, neden bazı ülkelerin fakir ve diğerlerinin zengin olduğu hakkındadır. Bölüm aynı zamanda zengin ülkelerdeki fakir insanlar ve fakir ülkelerdeki zengin insanlar hakkındadır. Ama her şey parayla ilgili değildir. Sadece şimdi değil, aynı zamanda siz ve torunlarınız ve onların torunları için de yaşayacak bir küremiz olmalı” ...

Şekil 60. Yer Küre

Kaynak. Almgren, 2020, s.101

Ders kitabında yer alan görsel sürdürülebilirlik konusunu temsil ederek başlamaktadır. Görsel 60'ta Utkık Samhällskunskap'tan sürdürülebilirlik hakkında "Küremiz herkes için yeterli olmalıdır" başlığı altında (Vårt jordklot måste räcka till alla) öğrenciler farklı bireyleri tanımlayan eller aracılığıyla dünyayı birlikte yaşanabilir olması için herkesin sorumlu olduğu fikri ile tanıştırılmıştır). Başlıkta, küreden söz edilirken aslında "Dünyanın Kaynaklarını" kastederek "Kürenin" metaforik kullanımına dayanmaktadır. Diğer yandan, mevcut ve gelecek nesiller arasındaki ekolojik denge, yani çevrenin korunması ve toplumun istikrarının çocukların, torunların lehine savunulması görevi de bireylere yüklenmektedir.

"Sürdürülebilir Kalkınma" ders kitapları içeriğinde sadece öğrencilerin öğrenmesi gereken içeriği ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda öğrencilerin bu içerikle neler yapabileceklerini de düzenler. Ders kitabı sadece bilgi aktarmayı değil, öğrencilerin içerikle ilgili beklenen davranışlarını da teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Görsel Skörda regnvattnet! (Yağmur suyunu topla!) sloganı yazan gezici bir araçla çatılarda biriken yağmur sularını kullanma fikrini yansıtmaktadır.

Şekil 61. VA Syd Yağmur Suyu Değerlidir. Malmö'de VA Syd
Kaynak. Almgren, 2020, s.101

Ders kitabında görsel hedef odaklıdır. İsveç orman varlığı bakımından oldukça zengin bir ülke olarak bilinmektedir. Buna bağlı olarak yağış miktarı fazla olan İsveç sürdürülebilirlik konusunda oldukça hassas davrandığı izlenimini vermektedir. Ancak metnin ilerleyen bölümlerinde İsveç'in de kaynakları fazla kullandığına dair bilgiler verilmektedir. Bu kullanımdan kaynaklı endişeler verilen örneklerle güçlendirilmiştir.

1000 nüfuslu bir ada hayal ediyoruz. Adada 1000 ağaç var. Bin kişi yaşayan tüm insanları temsil ediyor ve ihtiyaç duydukları tek şey evlerde ısı elde etmektir. Tüm ağaçları kökleriyle kesmeleri akıllıca mıdır? Evde sıcak ve iyi vakit geçirebilirler, ancak daha fazla ağaç yetişmediğinde çocukları ve torunları ne olacak? Bu ada topluluğu, gelecek nesiller için sürdürülebilir kalkınmaya sahip olmak için doğal kaynakları korumanız gerektiğini anlamamıştır. Peki ya sürdürülebilir kalkınma? Gezegenin kaynakları yeterli mi? Bu soruya hem üzücü hem de mutlu eden bir cevap alırsınız (Almgren, 2020, s.101).

Birincisi, Üzücü Cevap: “Hayır, dünya yeterli değil. Şu anda öyle bir şekilde yaşıyoruz ki, yaklaşık sekiz milyar (yaklaşık 8.000.000.000) insanın kullandığı ve tükettiği tüm gıda, enerji, mineral ve her şeyi üretmek için bir buçuk küre gerekiyor. Ancak farklı yaşıyoruz ve farklı miktarlarda kaynak tüketiyoruz. Eğer tüm dünya insanları Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Dubai halkı gibi yaşasaydı, 12 küreye ihtiyaç duyulurdu. ve eğer herkes biz İsveçliler gibi yaşasaydı, dört küreye ihtiyaç duyulurdu. Ancak diğer ülkelerdeki insanlar çok daha tutumlu yaşıyorlar ve bu nedenle dünyamıza karşı daha kibarlar. Eğer herkes Hindistan halkı gibi yaşasaydı, dünya çok iyi olurdu (Almgren, 2020, s.102).

Metin “Biz” zamirini kullanarak kapsayıcılıkla beraber etkinliklere katılmaya davet etmektedir. İsveç'teki kaynakların da fazla kullanımına yer verilen bu bölümde kaynaklar bu şekilde kullanılırsa "neredeyse hiç küremiz kalmayacak” durumuna

dikkati çekmektedir. Dünyaya kibar davranmak kaynaklarını tutumlu ve duyarlı kullanmakla karakterize edilmiştir. Ancak İsveç ve Dubai'nin kaynakları nasıl ve nereye harcadığı gibi finansal verilere yer verilmemiştir.

Buna ek olarak Hindistan halkının da nasıl bir tüketici olduğu ve hangi konularda duyarlı davrandığı da belirtilmemiştir. Ders kitabı anlatımsal olarak metaforik kavramlara yer vermiştir. Aktif, olumlu ve soru cümleleri kullanılmıştır. Bilgiler zıtlıklarıyla beraber verilerek öğrencilerin analiz yeteneklerini geliştirmek için her fırsatta eleştirel düşünmeye teşvik etmektedir.

Puls Samhällskunskap'tan sürdürülebilirlik konusu ders kitabında (Stålnacke, 2021, s. 116–117) yer alan çevre kahramanı ile temsil edilir. Bölümde ders kitabında yer alan ve kitap boyunca konulara eşlik eden iki öğrenci ile tasvir edilen sürdürülebilirlik çevre kahramanıyla birlikte artıklardan yemek pişirmeyi öğrenirler. Yaşadıkları yerin yakınında üretilen yiyecekleri seçerler. İsveç elmalarını sonbaharda satın almak, “Güney Avrupa'dan kamyonlarla buraya taşınanları seçmekten daha iyidir”. Düşüncesiyle lojistik sürecinde ortaya çıkan emisyon miktarını azaltmak hedeflenmektedir. “Mümkün olan her şeyi geri dönüştürün” sloganıyla Çevre kahramanları kırık ayakkabılarını atmazlar, ayakkabıcıda tamir ettirmeyi tercih ederler. Çoğu ayakkabı tabanı, ham petrolden yapılmış sentetik kauçuktan yapılmıştır. Ham petrol üretimi, havadaki karbondioksit içeriğini artırır ve sera etkisine katkıda bulunur. 2. el kıyafet kullanarak yeni ürünleri üretmek için harcanan su ve kullanılan kimyasalları azaltmayı tercih ederek iyi bir sirkülan(döngüsel) tüketicilik özelliği göstermeyi hedeflemektedirler.

Puls Samhällskunskap kitabında kot pantolon alışverişi yaparken kot pantolonun kendisine çok yakıştığı için almak isteyen arkadaşına “Evet güzel ama bu pantolon üretilirken çok fazla su tüketiliyor ve acaba çocuk işçiler tarafından mı üretildi”? sorusunu yönelterek sürdürebilir olmanın çevresel ve etik boyutu da vurgulanmıştır (Stålnacke, 2021, s. 118).

Mağazalardaki kâğıdın her üç ambalajından biri, geri dönüştürülmüş kâğıt ambalajlardan yapıldığı ifade edilerek doğal kaynaklardan tasarruf etmek anlamına geldiği belirtilmiştir. İsveç'te yılda yaklaşık 720.000 ton ambalaj ve gazeteyi geri dönüştürüldüğü de verilmiştir.

Öyleyse kötü haber şu ki, biz dünya gezegeninin sakinleri yaşam tarzımız hakkında bir şeyler yapmalıyız. O zaman biraz da mutlu cevap” İyi haber şu ki, Dünya Ana'ya yardım etmek için çok çalışan bu kadar çok insan bilim

adamları, politikacılar ve organizasyonlar – hiç bu kadar çok insan olmamıştı (Almgren, 2020 s.103).

Verilen metinde sürdürülebilirlik konusunda bireysel çabaların yeterli olmadığı ve dünya çapında ülkelerle iş birliği yapmanın önemi belirtilmiş. AB ve BM dahil işin ciddiyeti bu iş için çalışan bilim insanları, politikacı ve kuruluşların da çalışan insanların sayısının oldukça fazla olmasıyla temsil edilmiştir. Enerji ve emisyon konuları öncelikli olarak ele alınmıştır.

Şekil 62. Eko Sertifikası

Kaynak. Almgren ve Gleerups Utbildning AB, 2020, s.103

“Eko etiketli balık ve kabuklu deniz ürünleri satın alarak, okyanusların aşırı avlanmasını durdurmaya ve balık çiftliklerinden kaynaklanan emisyonları azaltmaya yardımcı olabiliriz. MSC (Deniz Yönetim Konseyi) ayrıca teknelerde çalışanların çalışma koşullarını da kontrol eder” (Almgren, 2020, s.103).

Şekil 62 İsveç’in kendisine ait eko sertifikalı ürünleri tüketmenin aşırı avlanma sonucu türlerin tükenmesini önlemek yani biyoçeşitliliği korumak üzere önlem aldığını göstermektedir. Emisyon miktarını azaltmak sera etkisinden korunmak ve çalışma koşullarının kontrolü de herkesin onuruna yaraşır bir işle temsil edilerek Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)’nin hedefleriyle beraber ilerlemektir. Çalışma koşullarının denetlenmesi de ekonomik boyuta atıf olarak düşünülebilir. Ders kitaplarının da bu bağlamda Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde yer alan 8.,10.,11.,12.,14. Maddelerle iş birliği yaptığı anlamına gelir.

Şekil 63. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Kaynak. Almgren, 2020, s.105

  Zengin  lkeler Neden Zengindir?   kapsamında içerik bir ülkenin zengin sayılabilme koşullarını açıklayarak ba lamı tır. Bu koşullar 4 başlık altında verilmiştir.

 sve  neden zengin bir  lke? Ders kitabında yer alan cevaplar: (Almgren, 2020 s.104,105)

 sve  bol miktarda doğal kaynağa sahiptir. (Demir cevherleri ve ormanlar) Okullaşma oranı. (1842'den beri en yoksul çocuklar dahil okula giden  ocuklar) Demokrasi (1918'den beri kadın ve erkekler için oy kullanma hakkı ve sendikalarda ılımlı tavırlar).  lkelerle savaş durumu (200 yıldır savaş yok) (Almgren, 2020, s.105-106).

Şekil 64.  sve 'te Maden Ocağı

Kaynak. Almgren, 2020, s.106

“Bergslagen'de eskiden birçok demir madeni vardı, bu da İsveç'in zengin bir sanayi ülkesi olmasının bir nedeniydi. Fotoğrafta Västmanland'daki Norberg'deki Morberg sahasında bir demir madeni görülmektedir” (Almgren, 2020, s.106).

Ders kitabında İsveç'in doğal kaynakları (ormanları ve demir cevheri madenleri), İsveç endüstrisinin başlangıcı olarak verilmiştir. İsveç'te okullaşma durumu, 1918'den itibaren kadın ve erkeklerin oy kullanma haklarının olması ve 1900'lü yıllarda, birçoğu sendikalarla birlikte demokrasinin toplumu etkilemek için oluşturulma şeklinden söz edilmiştir. İsveç'in 200 yılı aşkın bir süredir savaşta olmaması kaynaklarını farklı yatırımlara yöneltmesine olanak sağladığı düşünülebilir. Bütün bunlar göz önüne alındığında İsveç'in kaynaklarının varlığı, kullanım gücü ve vizyonu, komşu ülkelerle olan sınır politikaları ülkeyi zengin ülkeler arasında yer almasını sağlamıştır.

Çocuk Yoksulluğu” başlığıyla içerik “İsveç zengin bir ülkedir ve mağazalar ve alışveriş merkezleri mallarla doludur. Ancak bu, herkesin ihtiyaç duyduğu şeyi satın alabileceği anlamına gelmez. İsveç'te de yoksulluk var. Ancak İsveç'te fakir olmak, örneğin Tayland'da fakir olmakla aynı şey değildir (Almgren, 2020, s.107).

Şekil 65. Motala'da Öğrenci Şenliği

Kaynak. Almgren, 2020, s.108

“Motala 2017'de mutlu öğrenciler. Ancak öğrenci kutlaması, "bu kutlamaya katılmak için" 10.000 SEK'in üzerinde bir maliyete ihtiyacınız var. Sadece öğrenci sınırı 1.500 SEK'in üzerinde bir maliyete mal olabilir! Ancak tüm öğrenciler bunu karşılayamaz” (Almgren, 2020 s.108).

Ders kitabındaki görsel İsveç'in Motala şehrinde düzenlenen bir etkinliğe katılmak için gereken bütçe ile verilmiştir. Görselde çocuklar mutlu ancak mutlu çocuklar etkinliğe katılanlar olarak temsil edilmiştir. Etkinliğe katılamayan çocuklar ile ilgili bir görsele yer verilmemiştir.

Öğrencilerin mutlu olması finansal yeterlilik ve ebeveynlerinin bir işe sahip olmasıyla doğru orantılı olarak verilmiştir. Mutluluk ekonomik kaynakların eşit dağıtıldığı durumlarda ortaya çıkan bir durum olarak yansıtılmıştır. Ayrıca, ekonomik kaynakların eşit dağıtıldığı durumların mutluluğu artırdığına dair genel bir ifade, ekonomik eşitsizliklerin ve sosyal adaletsizliklerin göz ardı edilmesi riskini taşır. Ekonomik kaynakların adil bir şekilde dağıtılması önemlidir.

Tayland'daki fakir bir balıkçı çocuğuna tüm İsveçlilerin zengin olduğunu düşünüp düşünmediğini soracak olursanız, evet cevabını verir. Sadece kendisinin veya ailesinin hayal bile edemeyeceği her şeyi satın alabilen İsveçli turistleri görüyor. Onun bakış açısına göre, tüm İsveçliler zengindir. Ancak balıkçının çocuğu, Tayland'a gitmeyi göze alamayan İsveçlilerle tanışmadı. İsveç'te de yoksul insanlar var, ancak İsveç'te yoksulluk Tayland'dan farklı (Almgren, 2020, s.109).

Bu bölümde zengin ülkelerde de fakir insanlar olduğu belirtilmiştir. Bölümde verilmek istenen düşünce ancak yoksulluk, hangi ülkede yaşadığınıza ve oradaki yaşam standardının nasıl olduğuna bağlı olarak farklı görünebilir durumuna dikkat çekmektir. Ülkeler arası zengin ya da fakir olma durumu sürdürülebilirliğin ekonomik koşullara etkisi, kaynakların eşit dağıtımı ya da ekonomik kaynakların üretiminden düşen payın dünyada yaşayan insanlara ve ülkelerin vatandaşlarına yansıtma durumuna örnek verilebilir.

Verilen bilgiler ve görseller zengin ve fakir kavramlarının yaşanan ülkede bireylerin kaynakların ne kadarına ulaşabildiğine göre göreceli olarak algılanmasına yöneliktir. Ekonomik sürdürülebilirlik ile ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlik arasındaki önemli farklardan biri ekonomik yapıların insan tarafından oluşturulmuş olmasıdır. Bu nedenle de en büyük eşitsizlik, ekonomik sürdürülebilirlikte bulunabilir. Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için eldeki verilerle olayları farklı perspektiflerden görme ve etkileme fırsatına da vermektedir.

“Yoksul Ülkeler Neden Fakir?” bu bölümde içerik bazı ülkelerin neden yoksul olduğunu açıklayarak başlamıştır.

“Yoksul ülkelere geliştirmekte olan ülkeler de denir. Geliştirmekte olan ülkelerin çoğunun ortak noktası şudur (Almgren, 2020, s.110):

Çoğu insan fakirdir ve birçoğu tarım veya balıkçılıkta çalışmaktadır.

Birçok insan okuyamaz veya yazamaz. Sadece birkaç yıldır okuldalar.

Elektrik, yollar ve demiryolları hizmetlerinde sorunlar var”.

İşte yoksulluğun bazı nedenleri:

Sömürgecilik.
İhracat engelleri.
Diktatörlük.
Savaş

Şekil 66. Burkina Faso’da Çocuk İşçiliği
Kaynak. Almgren, 2020, s.110

Görselde “Burkina Faso'daki çocuklar fabrikalara taşınmak üzere pamuk toplamak için çalışıyor. Çocukların okula gitmek yerine çalışmak zorunda kalması, gelişmek isteyen ülkeler için bir sorundur. Eğitimli bir nüfus, ülke ekonomisinin büyümesi ve demokrasinin güçlenmesi için önemlidir” (Almgren, 2020, s.110).

Ders kitabında az gelişmişlik ve yoksulluk tarım, balıkçılık gibi birincil sektörel işlere bağlanmıştır. Okullaşma oranının düşük olması ve alt yapı hizmetlerinin yeterli olmaması, yönetim şekilleri, savaş ve sömürge kavramları yoksulluk ve az gelişmişlik durumlarını temsil etmektedir. Verilen görsel İsveç dışında yer alan Afrika’nın Batı’sında bulunan Burkina Faso’daki çocuk işçiliği kavramıyla temsil edilmiştir. Resimlerde temsil edilen çocuklar koyu ten rengine sahip olarak verilmiştir. Görselle okula gitmesi gereken çocukların çalışma görüntüleri verilerek okullaşma oranının düşük olduğu imajı da verilmektedir.

İsveç için Save the Children (Çocukları Koruyun), İsveç'teki çocuk yoksulluğunu her yıl araştıran bir kuruluştur. Bu kuruluş ve refah göz önünde bulundurulduğunda ülke içinde böyle bir resmin içinde kendi ülkesine ait bir çocuk görseli ile temsil edilmemesini kendini zengin, refah ve demokrat bir ülke olarak gücünü tasvir etmesine örnek olarak verilebilir. Görseldeki göstergeler yoksulluk ve yoksulluğun gerekçelerini az gelişmişlik ve gelişmekte olan ülkeler arasında paylaşmaktadır. Bu da yaşam koşullarıyla ilgili bir öğretim programı alanında

kendilerini ayrıcalıklı “biz” İsveç vatandaşları olarak konumlandırıldığını göstermektedir. İsveç ders kitabında yer alan görsellerde diğer ülkelerdeki daha az ayrıcalıklı bir yaşama oranla, İsveç'teki mutlu yaşam koşullarını tasvir ettiği şeklinde yorumlanma olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle, görsel Batı merkezli bir refah algısını güçlendirmektedir. MEB sosyal bilgiler ve İsveç ders kitaplarında çocuk işçiliği Türkiye için Çocuk İşçi Alarmı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2018 yılını ülkede de çocuk işçiliğini iş yeri ve tarım alanlarında kontrol etmeye başlamış ve okul devamsızlıklarını izlemeye başladığı açıklanmış. Bu yaklaşım bir çocuk işçiliği kavramının var olduğu izlenimini verebilir ya da çocuk işçiliği kavramının oluşmasını engellemek üzere girişimlerde bulunulduğunu açıklayabilir. Ancak bu işçiliğin Türk çocuklarına mı yoksa yabancı uyruklu bireylerde mi olduğu bilgisine yer verilmemiştir. Ayrıca MEB sosyal bilgiler kitabında ucuz iş gücü olarak aile isteği üzerinden tanımlanmış. İsveç ise az gelişmiş ülkelerden Burkina Faso üzerinden konuya yer vermiştir. İsveç çocuk işçiliği kavramının kendi ülkesinde var olduğuna dair hiçbir yaklaşım sergilememiştir.

“Yoksul Ülkelerde Herkes Fakir Değil” konu başlığında “Rio de Janeiro'dan iki fotoğrafı analiz etme” Temel metin gelişmekte olan ülkelerde, yoksul ülkelerde yoksulluğun her yerde aynı olmadığından söz etmektedir. Güney Amerika'nın zengin ülkesi Brezilya bu duruma örnek olarak verilmiştir.

“Şimdi Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinden iki fotoğrafa bakmalı ve bunları karşılaştırmalısınız. Her iki görüntü de aynı şehirdeki bir sokağı gösteriyor, ancak farklı mahallelerden alınmıştır. Görüntüleri karşılaştırmak ve gördüklerinize dayanarak sonuçlar çıkarmak, görüntü analizi yapmak olarak adlandırılır” (Almgren, 2020, s.111-112).

Şekil 67. Rio de Janeiro Yoksul Bölge

Kaynak. Almgren, 2020, s.111

Şekil 68. Rio de Janeiro Zengin Bölge

Kaynak. Almgren, 2020, s.112

“Görüntüleri parça parça karşılaştırarak başlıyoruz.

1. Görüntüleri dikkatlice tanımlayarak başlıyoruz.

- a. Yolu tanımlayın (kaldırımları değil). İpucu: Geniş-dar, düz çarpık, yassı-tepelik gibi kelimeler kullanın.
- b. Kaldırımları da aynı şekilde tanımlayın.
- c. Evleri tarif et. İpucu: Yüksek-düşük, geniş-dar, düz-eğik, küçük-büyük gibi kelimeler kullanın.
- d. Evlerin sokak seviyesinde nasıl görüldüğünü açıklayın- yani zemin kat.
- e. Resimlerde evlerin ve yolların yanı sıra neler olduğunu açıklayın.
- f. Resimdeki A'da havadaki tellerin ne olduğunu düşünüyorsunuz?
- g. Resim A ve resim B'deki insanların normal bir sabah kalktıklarında, yemek yediklerinde ve işe gittiklerinde nasıl olduklarını düşündüğünüzü açıklayın” (Almgren, 2020, s.112).

Verilen görseldeki temsiller aynı ülkede yaşanan farklılıkları kaynakların eşit dağıtılmamasından kaynaklı olduğunu temsil etmektedir. Farklılıklar, örneğin neye sahip olduğu ne kadar para kazanıldığı ve ne kadar tüketebilmekle ilgilidir. Resimler parça parça incelenip analiz edilerek öğrencilerin sürdürülebilirliğin ekonomik boyutuna atıf yaparak sonuca ulaşması beklenmektedir. Doğal kaynaklar adil ve sürdürülebilir bir şekilde nasıl kullanılabilir? Sorusuna cevap olarak kullanılan bu görseller şehrin iki bölümü arasındaki farkları görünür hale getirmiştir. Aynı ülkede iki farklı yaşantı sürdürülebilirlik kavramının ekonomik boyuta etkisini de gözler

önüne sermektedir. Bu bölümde karşılaştırılan her iki bölüm yaşam koşullarıyla ilgilidir. Mahalleler arasındaki farklı yaşam koşulları "Küremiz herkes için yeterli olmalı" fikrini negatif açıdan görünür hale getirirken bir yandan da verilen ve mesajın görünmeyen, uçurumun altını çizen kısımları arasındaki gerilime işaret edebilir. Dünyanın herhangi bir yerinde olan bozulmalar ya da dengelerin değişmesinin sosyoekonomik faturası toplumların dezavantajlı kesimlerine yansıyarak eşitsizlikleri daha görünür kılmaktadır. Yoksulluk mutlak ve göreceli olarak temsil edilmiştir. "Siz" zamiri kullanımı ağırlıklı olarak yer almıştır. Bu kullanım bir yere otoriter bir seslenme ve öğrencileri ayrıntılara davet etmeye hizmet eder.

"İklimle İlgili Uluslararası Anlaşma" başlığı kapsamında yer alan "2015 yılında, dünyadaki hemen hemen tüm ülkeler, dünyadaki ortalama sıcaklığı en az iki derece düşürmek için emisyonları azaltma sözü veren bir anlaşma imzaladı. Anlaşma Paris'te müzakere edildiği için buna Paris Anlaşması deniyor" (Almgren, 2020, s.113).

Şekil 69. Rüzgâr Türbini

Kaynak. Almgren, 2020, s.113

"Batı Almanya'daki Ren Nehri'nin batısındaki Erft: iki tip enerji santrali, bir linyit yakıtlı elektrik santrali ve bir rüzgâr türbini. 2038 yılına kadar, Almanya'da tüm linyit ve taş kömürü çıkarımı durdurulacak" (Almgren, 2020, s.113).

Temel metin günümüzün en büyük ve en çok tartışılan çevre sorunu şüphesiz artan sera etkisinin neden olduğu iklim değişikliğine vurgu yapmaktadır. Metne göre öncelikle iklim sorununun küresel olduğu unutulmamalıdır. Bir ülkenin sera gazı emisyonlarını azaltması, fark yaratır. Küresel bir sorunla küresel siyasetle, yani uluslararası iş birliğiyle mücadele etme fikrinin altı çizilmiştir. Bu konuda birçok ülkenin Paris Anlaşmasını imzaladığını belirtmiştir. Atmosfere daha yüksek bir

ortalama sıcaklığa yol açan gazlar ekleyerek, herkes için yaşam koşullarını iyileştirme fırsatları için Almanya'nın iklim ile ilgili yaklaşımı da örneklendirilmiştir.

“Son Yıllarda Neler Gelişti?” konu başlığında “Bugün bu kadar çok şey satın almazsanız, iklim için ne yapabilirsiniz?" Hepimiz ne yapabiliriz? (Almgren, 2020, s.114). Görselde yer alan arka plandaki pankartta "Gezegemizi sömürgecilikten arındırın" yazmaktadır.

Şekil 70. İsveçli Çevre Aktivisti Greta Thunberg
Kaynak. Almgren, 2020, s.114

Görsel İsveçli çevre aktivisti Greta Thunberg (2003 doğumlu), insanların çevre dostu bir şekilde yaşamasının ne kadar önemli olduğunu anlatmasını temsil ederek ve farkındalık oluşturmaya davet etmektedir. Metin görselle beraber sürdürülebilirlik konusunda demokratik hakların da kullanılmasına da örnek olarak gösterilebilir. İçerikler ekonomi ve sürdürülebilirlik konusunun insan merkezli yaklaşımını desteklemektedir. Toplumlara yayılcı ve işgalci tavırları günün sonunda ekonomik kaynakların dağıtımındaki eşit ve adil olmayan yapıyla toplumlara geri dönmektedir. Metin ayrıca “biz” ve “siz” zamirlerini kullanarak hem otoriteye seslenmiş hem de kapsayıcı bir dil kullanmıştır.

“Hiçbirimiz gezegenimize yardım etmek için aynım oranda harika şeyler yapamayız, ancak çocuklar ve gençler de dahil olmak üzere herkes bir şeyler yapabilir. İşte bazı ipuçları” (Almgren, 2020, s.115):

Araba seyahatini azaltın! Otomobiller, karbondioksit emisyonları söz konusu olduğunda İsveç en büyük suçludur. Elbette, arabalara ihtiyaç var, ama belki her zaman değil ve çok sık değil. Belki okula bisikletle gitmek mümkündür? (Almgren, 2020, s.115).

Şekil 71. Çevre Dostu Ulaşım Araçları

Kaynak. Almgren, 2020, s.116

- “Göteborg'da çevre dostu ulaşım 2020. Pling Transport için çalışan genç adam, bir sonraki müşterisini bulmak için uygulamayı kontrol eder”. (Almgren, 2020, s.116)
- Plastik kullanımını azaltın.

Şekil 72. Okyanuslardaki Plastik Atıklar

Kaynak. Almgren, 2020, s.116

“Deniz kaplumbağasının en büyük tehdidi insanlardır, özellikle de insanların kullandığı ve denize giren tüm plastikler için değil. Deniz kaplumbağaları, plastiği (resimde solda) denizanası gibi doğal yiyecekleriyle karıştırır” (Almgren, 2020, s.116-117).

- “Daha fazla vejetaryen yiyecek. Vejetaryen yemeklerin lezzetsiz olduğunu düşünüyor musunuz? Belki de hiç denemediğiniz içindir” (Almgren, 2020, s.117).

Şekil 73. Alternatif Beslenme Çeşitleri

Kaynak. Almgren, 2020, s.118

“Dünyadaki tüm İsveç'te olduğu gibi ücretsiz okul öğle yemekleri olmayabilir. Ancak ücretsiz gıda, tabağınıza her şeyi almak anlamına gelmez: herkes gıda israfını azaltmaya yardımcı olursa israf edilen yiyecekler sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunur” (Almgren, 2020, s.118). İsveç öğle yemeklerinde öğrencilere vegan ve farklı yiyecek çeşitlerini de alternatif olarak vermektedir.

Öğrencilerin yemek konusunda sağlık, ekonomi ve çevre perspektiflerinden sürdürülebilir gıda seçimleri yapmayı öğrenmeleri beklenmektedir.

- “Bazen ikinci el alışveriş yapın. Belki de her zaman yeni kıyafetler ve yeni aletler almak zorunda değiliz”? (Almgren, 2020, s.119).

İçerik paylaşım ekonomisi veya toplum kavramına dikkat çekerek insanların her şeye sahip olmasının yerine, kiralamak veya ödünç almak fikrini desteklemektedir. Bireylerin yapabileceklerine ve farkındalık oluşturmaya örnekler verilmiştir. Genellikle atıkları ayrıştırmak ve gıda tüketimini daha çevre dostu alternatiflere uyarlamak (vegan seçenekler) olarak açıklamıştır. Bunun yanında göz ardı edilen ancak, sahip olunan olanaklardan ve boş zaman etkinliklerinin bir kısmını feda etmek çoğu insan için zordur. Araba ve uçakla yolculuk, evcil hayvanlar ve büyük evler, çoğu insanın vazgeçmek istemediği konforların bazılarını örnekleridir. İsveç kendisini emisyon gazlarının salınımdaki payının oldukça yüksek olduğu belirterek bisiklet kullanmayı ve elektrikli araçları seçenek olarak sunmuştur.

Puls Samhällskunskap ders kitabında geri dönüşüm döngüsel ekonomi üzerine vurgu yapılarak verilmiştir. İnsanlar, şirketler ve topluluklar mevcut kaynakları kullanmalı ve satın alınan şeylerin uzun ömürlü olmasını sağlamalıdır. Kolayca tamir edilebilmeleri, yeniden kullanılabilirmeleri ve sonunda geri dönüştürülebilmelerinin de maksimum fayda sağlaması önemlidir. Bu şekilde, daha önce sadece "çöp" olan şey

değerli bir kaynak haline gelebilir. Böyle düşünmeye döngüsel ekonomi denildiği ifade edilmiştir. Örnek olarak 22 Kasım'ı Döngüsel Pazartesi, Kara Cuma'ya karşı bir denge olarak döngüsel ekonomiyi kutlanan gün olarak 26 Kasım'ı “Alışverişsiz bir gün” olarak geçirme fikri kitapta yer almıştır. Döngüsel ekonomi hammadde, ayrıştırmak, geri dönüşüm, sürdürülebilir tasarım, yeniden onarıp kullan, imalat, yeniden imalat kavramlarından oluşmaktadır.

Ders kitabı verilen soruların cevaplarıyla konuyu açıklamıştır:

Dünyanın neresinde insanların yaşaması iyidir?

Nerede yiyecek ve temiz su var?

İnsanlar hangi doğal kaynakları kullanabilir ve nerede bulunurlar?

Doğal kaynaklar adil ve sürdürülebilir bir şekilde nasıl kullanılabilir?

Doğal kaynakların sahibi kim ve bunların nasıl kullanılacağına kim karar veriyor?

Bu bölüm, dünyanın kaynaklarının ne olduğu, nasıl dağıtıldığı ve sürdürülebilir kalkınma perspektifine nasıl yerleştirildiği ile ilgilidir. İçerik sürdürülebilirliği, ekonomik perspektif tanımlamasında dünyadaki kalkınmanın ülkeler, insanların kaynakları ve parayı kullanma biçimleri açısından sürdürülebilir olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Sosyal bakış açısına göre örneğin insanların yoksulluk, açlık ve eşit, adil olmayan kaynakların dağıtımını içinde yaşamak zorunda kalmaması gerektiğini açıklar. Verilen sorular, öğrencilere yaşam kalitesi üzerine düşüncelerini sağlar. İnsanların nerede yaşamasının "iyi" olduğunu belirlemek, temel ihtiyaçların (yiyecek, su gibi) bulunabilirliği ve erişilebilirliğiyle bağlantılıdır. Bu, öğrencilerin yaşam kalitesini belirleyen faktörler üzerine düşüncelerini ve farklı coğrafi bölgelerdeki kaynakların dağılımını anlamalarını sağlar. Aynı zamanda, doğal kaynakların adil ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması fikri, öğrencilerin kaynakların etik ve dengeli bir şekilde nasıl kullanılması gerektiği konusunda düşüncelerini sağlar. Bu sorular, doğal kaynakların kullanımıyla ilgili etik ve sosyal sorumlulukları vurgular.

Öğrencilere doğal kaynakların sahipliği ve kullanımı üzerinde karar verenlerin kimler olduğunu anlamaları için düşünme ve araştırma fırsatı verilmektedir. Bu, öğrencilere demokratik süreçler, politika yapımı ve çevresel yönetim gibi konular hakkında farkındalık kazandırır. İsveç için çevresel sorunların ele alınmasında toplumun katılımı ve bilinçlendirilmesi önemli olduğundan, bu tür konular genellikle öğretim programında öne çıkmaktadır. Bu tür sorular, öğrencilerin eleştirel düşünme, sorgulama ve küresel konularda duyarlılık geliştirmelerini sağlarken öğrencilere çeşitli

konularda düşünce ve analitik beceriler kazandırmayı vurgulamaktadır. Bu konuda İsveç çok daha duyarlı ve sistematik bir imaj çizmektedir.

Ekolojik bir bakış açısı, insan ve doğanın, doğa yok edilmeden veya doğal kaynaklardan hiçbir şey kalmayacak kadar çok kullanılmadan birlikte çalışabilmesi gerektiği anlamına gelir. Son olarak olan ile muhtemel olacak durumlar ve alınan önlemler açıklanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili çalışmalara, örneğin bilgi edinerek, dahil olarak, birlikte bir şeyler yaparak ve alışkanlıklar değiştirilerek yardımcı olabilecek, cevapları uzakta aramayan veya sorunlar yokmuş gibi davranmayan gelecek nesiller hedeflenmektedir.

4.7. Ortak Olmayan İçeriklere Ait Bulgular

4.7.1.Küresel Bağlantılar

Küresel ilişkilerin ekonomi boyutu ülkeler arası ticaret, yatırım ve ekonomik bağlantıları kapsamaktadır. Finansal okuryazarlık, bu karmaşık ilişkileri anlamada önemli bir rol oynar. Bireyler, uluslararası ekonomik ilişkilerin sonuçlarını anlamak ve kişisel finansal kararlarını buna göre şekillendirmek için bu konuları öğrenmelidir. (MEB, 2018) MEB sosyal bilgiler öğretim programı bağlamında ders kitaplarında yer alan içerik:

“Türkiye ve Gürcistan arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra güçlü kültürel bağlar da vardır...” (Ekonomik ilişki) (Tüysüz, 2018, s.179)

“Gürcistan Türkiye’nin doğu komşularından biridir. Aynı zamanda Türkiye Gürcistan’ın en büyük ticari ortaklarından. Türkiye Gürcistan’a tıbbi malzemeler, temizlik malzemeleri plastik borular ve inşaat malzemeleri ihraç ederken bunun karşılığında çelik ve kimyasal gübre gibi ürünler satın almaktadır” (İthalat- İhracat Tüysüz, 2018, s.179).

Türkiye ve Gürcistan arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilere vurgu yapılmaktadır. Özellikle ekonomik ilişkilerin yanı sıra ticaretin bir parçası olarak ithalat ve ihracat faaliyetleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Metinde geçen "Türkiye ve Gürcistan arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra güçlü kültürel bağlar da vardır" ifadesi, ülkeler arasındaki ilişkilerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel bir bağa da sahip olduğunu belirtmektedir. Bu

durum, sadece ticaret değil, aynı zamanda insanların kültürel etkileşimlerini de içermektedir. Ayrıca, Türkiye'nin Gürcistan'ın en büyük ticari ortağı olduğu ve bu iki ülke arasındaki ticaretin çeşitli mal kategorilerini içerdii belirtilmektedir. İthalat ve ihracat faaliyetleri, ekonomik ilişkilerin derinliğini ve ticaretin her iki ülke için de önemini göstermektedir. Bu tür ekonomik bağlantılar, bireylerin ve işletmelerin uluslararası ticaret ve ekonomi konularında finansal okuryazarlık sahibi olmalarını gerektirebilir.

TİKA 24 Ocak 1992 yılında T.C. Dışışleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Kuruluş amacı özellikle Türk dilinin konuşulduğu ülkeler, komşu ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerle ekonomik, sosyal, kültürel iş birliği oluşturmaktır. TİKA yurt dışında Türkçe öğrenimini destekler. TİKA Türkoloji Projesi buna örnektir (Yıldırım vd., 2019, s.232).

İçerik TİKA'nın temel amacını, özellikle Türk dilinin konuşulduğu ülkeler, komşu ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerle ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliği sağlamak olarak belirtmiştir. TİKA, ayrıca yurt dışında Türkçe öğreniminin desteklenmesi gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte, TİKA'nın Türkoloji Projesi gibi projeleriyle Türk kültürünün ve dilinin tanıtımına katkıda bulunmaktadır.

Ülkeler arasında kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkiler vardır. Ülkeler birbirleriyle olan ilişkilerini belirledikleri dış politika esaslarına göre yürütürler. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin medeniyetler arasında hak ettiği yeri almasının etkin bir dış politika ve sağlam temeller üzerine kurulmuş dış ilişkilerle mümkün olacağını biliyordu” (Yıldırım vd., 2019 s.230).

Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesinde vurguladığı gibi, ülkeler arasındaki ilişkiler, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik faktörlere dayanır. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin medeniyetler arasında hak ettiği yeri alabilmesinin, etkin bir dış politika ve sağlam temellere dayalı dış ilişkilerle mümkün olacağını belirtmiştir. Atatürk'ün bu düşüncesi, Türkiye'nin uluslararası alanda saygın bir konuma sahip olması için dış politikanın önemini vurgular. Dış politika, bir ülkenin diğer ülkelerle ilişkilerini düzenleyen ve ulusal çıkarlarını korumayı amaçlayan stratejiler bütünüdür. Sağlam temellere dayalı bir dış politika, uluslararası alandaki itibarın artırılması, ekonomik iş birliklerinin geliştirilmesi ve ülkenin genel refahının artırılması açısından kritik öneme sahiptir.

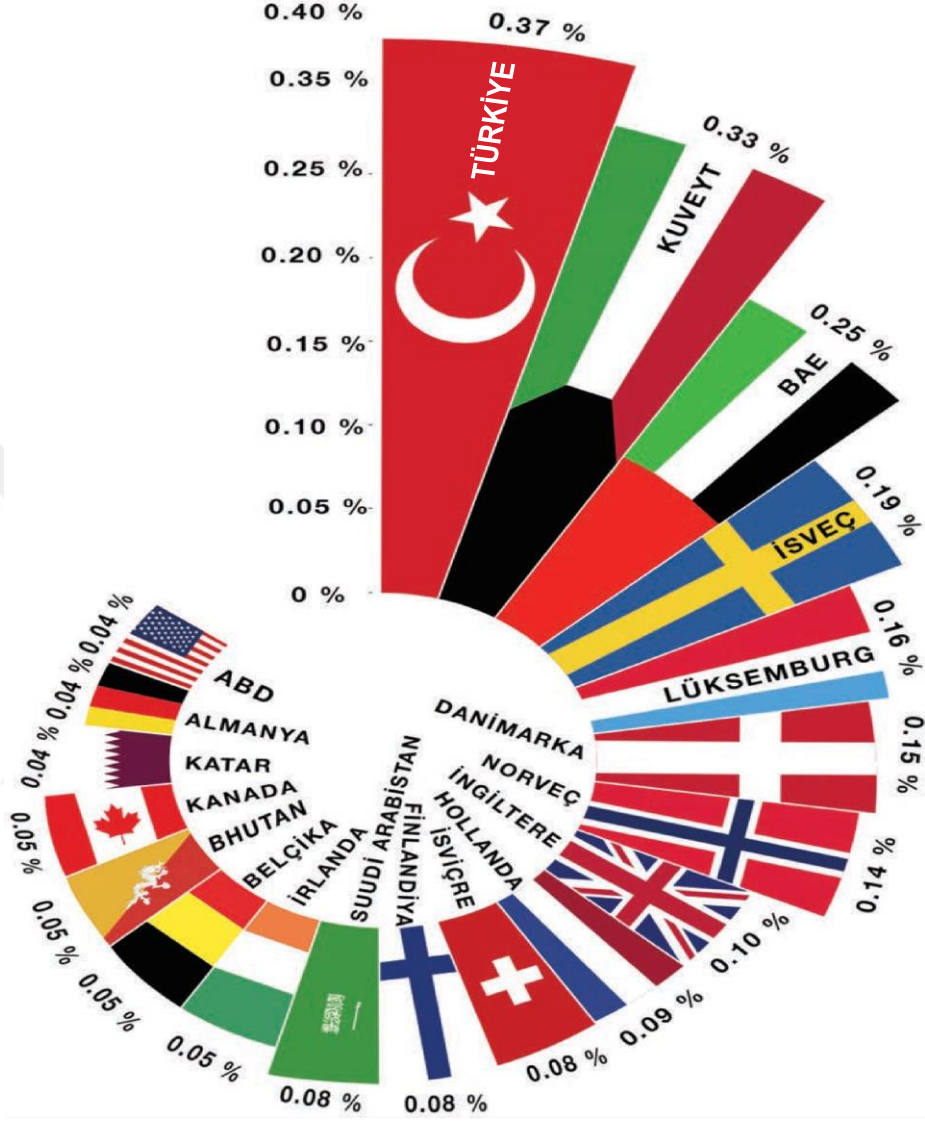
MEB 6.sınıf ders kitabında ithalat ve ihracat yapılan ürünlere yer verilmiştir. Bu ürünler Türkiye'nin dış ticaretindeki önemli kalemleri temsil etmektedir. Motorlu kara taşıtları ve makine-teçhizat gibi endüstriyel ürünler, Türkiye'nin ihracatında öne çıkan sektörler arasında bulunmaktadır. Giyim eşyası, gıda ürünleri ve mobilya gibi tüketim malları da ihracat listesinde kendine önemli bir yer bulmaktadır.

“İnsanlar ihtiyaçları olan tüm ürünleri kendileri üretemez, bazılarını başka insanlardan satın alır. Ülkeler de insanlar gibi üretemedikleri ürünleri başka ülkelere alırlar, ihtiyacından fazla üretilen ürünleri ise başka ülkelere satarlar” (Yıldırım vd., s. 237).

Ülkeler bu ilişkilerini kaynaklar ve ihtiyaçlarına göre belirler. Ülkelerin tarım, sanayi, madencilik, enerji vb. yer altı ve yer üstü kaynaklarından ihtiyaç fazlası olanların başka ülkelere satılmasına ihracat (dış satım), başka ülkelere alınmasına ise ithalat (dış alım) denir. İthalat ve ihracatla olan ticarete de dış ticaret denir (Yıldırım vd., s. 237).

İçerik ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri ve ticaretin temel kavramlarını açıklamaktadır. Bu kavramlar; İnsanlar ve ülkeler kendi ihtiyaçlarını karşılamak için bazı ürünleri üretemeyebilirler. Bu durumda, eksik kalan ihtiyaçlarını diğer insanlardan veya diğer ülkelere alarak karşılarlar. Ülkeler de benzer şekilde, kendilerinin üretemediği ürünleri diğer ülkelere alırken, kendi fazla ürettikleri ürünleri de başka ülkelere satarlar. Bu ilişkiler, ülkelerin sahip oldukları kaynaklara ve ihtiyaçlarına dayanarak şekillenir. Ülkelerin tarım, sanayi, madencilik, enerji gibi çeşitli kaynakları bulunabilir. Eğer bir ülke, belirli bir ürünü diğer ülkelere daha fazla üretebiliyorsa ve ihtiyacından daha fazla oluşturuyorsa, bu ürünü başka ülkelere satarak ihracat yapar. Aynı şekilde, ihtiyacı olan bir ürünü diğer ülkelere alarak ithalat yapar. İthalat ve ihracat, ülkelerin ekonomik ilişkilerinde önemli bir rol oynar. Bu kavramlar, uluslararası ticaretin ve ekonomik dengenin anlaşılmasında temel unsurlardır.

Ülkemiz bugün ulusal ve uluslararası alanda belli konularda yapıcı bir rol üstlenmektedir. Türkiye'nin kalkınma ve iş birliği alanındaki faaliyetlerinin amacı küresel boyutta güzel bir gelecek için yoksulluğun giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedefini sağlamaktır. Türkiye, dünya ülkeleri arasında millî gelire oranla en fazla yardım yapan ülkedir. Örnek olarak Türkiye savaş nedeniyle yıkıma uğramış Afganistan'da yaşama hakkı gibi bir takım özgürlüklere saygılı yeni bir düzen oluşturulmasında aktif rol almıştır.

7.14 : Millî Gelire Oranına Göre Ülkelerin Yaptığı Yardım Grafiği-Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu (TİKA 2015)

Şekil 74. Millî Gelire Oranla Ülkelerin Yaptığı yardımlar

Kaynak. Evirgen vd., 2019, s.242.

İçerik Türkiye'nin ulusal ve uluslararası düzeyde yapıcı bir rol üstlendiğini ve kalkınma ile iş birliği alanındaki faaliyetlerinin odak noktasının küresel düzeyde daha iyi bir gelecek için yoksulluğun giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınma olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin millî gelire oranla dünya ülkeleri arasında en fazla yardım yapan ülkelerden biri olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'nin savaş nedeniyle zarar görmüş Afganistan'da aktif bir rol üstlendiğini göstermektedir. Bu, Türkiye'nin sadece

Bu durum, Türkiye'nin sadece kendi sınırları içinde değil, uluslararası arenada da sorumluluklarını yerine getirme çabasında olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin bu tür faaliyetleri, uluslararası toplum içinde saygın bir konum elde etmesine ve küresel sorunlara yapıcı çözümler bulma çabalarına katkıda bulunmasına işaret etmektedir.

The map illustrates the gas infrastructure around Turkey. Key features include:

- International Pipelines (Ulusal Hatlar):** Solid red lines representing major gas pipelines like TANAP, TAP, and the Baku-Tiflis-Erzurum line.
- Supply Pipelines (Besleme Hatları):** Solid blue lines representing pipelines that supply gas to the network.
- Transit Pipelines (Transit Hatlar):** Dashed blue lines representing pipelines that transit gas through Turkey.
- Planned Pipelines (Planlanan Hatlar):** Dotted blue lines representing pipelines under development or planning.

Other labels on the map include "Türk Akımı", "Karadeniz", "Akdeniz", and "Gaz Koridoru". A scale bar at the bottom left indicates a scale of 1:10,000,000.

Kaynak. Evirgen vd., 2019 s.245.

188

aynı zamanda bölgesel enerji güvenliği ve istikrarı açısından da kilit bir rol oynadığını göstermektedir.

Türkiye'nin enerji ihracatı yapan doğu ülkeleri ile ithalatçı batı ülkeleri arasındaki enerji yollarının kesişim noktasında bulunması, ülkeyi stratejik bir taşıma koridoru haline getirmektedir. Bu, Türkiye'nin hem enerji arz güvenliği hem de bölgesel ekonomik entegrasyon açısından önemli bir aktör olduğunu gösterir.

Ayrıca, uluslararası boru hatları aracılığıyla enerji taşıma ve kaynakların taşınmasına aracılık etme yeteneği, Türkiye'nin sadece enerji tüketen bir ülke olmanın ötesinde, bölgesel enerji politikalarını şekillendiren bir aktör olduğunu gösterir. Bu durum, ülkenin ekonomik büyüme ve dış politika açısından stratejik bir avantaj elde etmesini sağlamaktadır.

Uluslararası boru hattı projeleri, özellikle Orta Asya, Hazar ve Orta Doğu bölgelerinin enerji kaynaklarını Avrupa'ya ulaştırmada Türkiye'nin rolünü daha da güçlendirir fikrini açıklamaktadır. Bu projeler, Türkiye'nin bölgesel iş birliği ve diplomasi alanındaki etkisini artırarak, enerji politikalarının sürdürülebilirliğini ve bölgesel istikrarı desteklemesine olanak tanıyabilir.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında Türkiye'nin siyasi rolüne ve askeri gücüne de vurgu yapılmıştır.

Türkiye'nin uluslararası alanda üstlendiği siyasi role örnek olarak İslam İş birliği Teşkilatındaki faaliyetleri verilebilir. 1969'dan bu yana faaliyet gösteren İslam İş birliği Teşkilatı (İİT) nın 13. İslam Zirvesi Toplantısı, 10-15 Nisan 2016 tarihlerinde İİT üyesi ülkeler devlet ve hükûmet başkanlarının katılımı ile İstanbul'da yapılmıştır. Bu toplantı ile kuruluşun dönem başkanlığı Mısır'dan Türkiye'ye geçmiştir (Yıldırım vd., 2019).

Türkiye'yi, İİT' de değerli konuma taşıyan iki önemli faktör vardır. Bu faktörlerden biri demokrasimiz, diğeri ise tarihî ve millî kültürel gücümüzdür. Türkiye, hem sivil toplum kuruluşları itibarı ile hem de küresel sorunlara ilgi bakımından İslam İş birliği Teşkilatı üyeleri arasında en gelişmiş ülkedir. Türkiye'nin Müslümanlar arası yardımlaşma ve dayanışma konusunda öncülük yapması da bu gelişmişlik düzeyinin bir sonucudur. Türkiye'nin dönem başkanlığı İİT içindeki öncü rolünü göstermektedir. Suriye'deki iç savaş, Yemen krizi, mezhepsel çatışmalar, İran-Suudi Arabistan gerginliği ve Filistin meselesi gibi birçok konu çözüm beklemektedir. Türkiye, İİT kanalıyla İslam ülkelerinin ortak hareket etmelerine yönelik aktif rol almaktadır (Yıldırım vd., 2019).

İçerik Türkiye'nin İslam İş birliği Teşkilatı'ndaki (İİT) değerli konumunu belirleyen iki ana faktör olarak demokratik yapı ve tarihsel-millî kültürel gücü

vurgulamaktadır. Türkiye'nin demokratik yapısı, ülkeyi diğer İİT üyeleri arasında öne çıkaran bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin tarihsel ve millî kültürel gücü, İİT içindeki liderlik rolünü destekleyen bir diğer önemli faktördür. Türkiye'nin Müslümanlar arası yardımlaşma ve dayanışma konusundaki öncülüğü, bu gelişmişlik düzeyinin bir yansıması olarak görülmektedir. Türkiye'nin İİT dönem başkanlığı, ülkenin öncü rolünü daha da vurgulamaktadır. Son olarak, Türkiye'nin İİT kanalıyla İslam ülkelerinin ortak hareket etmesine yönelik aktif rol alması, liderlik iddiasını güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin tarihî ve kültürel köklerinin yanı sıra demokratik yapısının, liderlik mitinin temelini oluşturduğu, Türkiye siyasi gücün yanı sıra sahip olduğu askerî güç ile de uluslararası alanda önemli bir role sahip olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca yine 6.sınıf ders kitabında “Türkiye Beklenendir” konu başlığıyla Türk askerinin ulusal ve uluslararası yardımlarına örnekler verilmiştir. “Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ’ün anlatımıyla; Türk askeri Saraybosna’da, özel olarak yardıma muhtaç köy ve okulları dolaşp gerekli yardımlarla donatıyor” (Yıldırım vd., 2019, s.244).

Kara, hava ve deniz kuvvetlerinden oluşan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) dünyada önemli bir güçtür. TSK çağdaş silah sistemleri ve projeleriyle ön plandadır. Türkiye, askerî personel sayısı olarak da dünyada ilk sırada yer alan ülkelerdendir. Türkiye, askerî gücünü siyasi yönden ve diplomasi yönünden başarıya çeviren devletlerden birisidir. Türkiye’nin NATO’ya dâhil oluşunda Kore Savaşı’ndaki Türk askerî gücünün büyük rolü vardır. TSK, Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO) vb. uluslararası teşkilatlara üyeliğin getirdiği sorumlulukla varlığını ülke sınırları dışına taşımıştır. Bu noktada TSK birlikleri, Somali’den Gürcistan’a, Bosna-Hersek’ten Kosova’ya, Afganistan’dan Lübnan’a kadar dünyanın dört bir yanında barış gücü operasyonlarında görev almıştır. Türkiye Avrupa Konseyi ve G-20 gibi birçok uluslararası kuruluşa üyedir (Yıldırım vd., 2019).

MEB 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında genel olarak askerî önceliklerin, ideallerin ve değerlerin daha geniş bir toplumu etkileyen kültürel ve ideolojik bir olgu olarak tanımlandığı belirtiliyor. Türk toplumunda ve diğer ülkelerde Türk askerinin önemini ve siyasi, askeri alanda etkilerinin olduğu ifade ediliyor. Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) dünyada önemli bir güç olduğu, çağdaş silah sistemleri ve projeleriyle öne çıktığı, Türkiye’nin askeri personel sayısı olarak dünya genelinde ilk sırada yer aldığı belirtilmektedir. Ayrıca, Türkiye’nin askeri gücünü siyasi ve diplomatik başarıya dönüştüren bir ülke olduğu vurgulanmıştır. Türkiye’nin NATO’ya katılımında oynadığı rol, uluslararası teşkilatlara üyeliği ve barış gücü operasyonlarına

katkılarına da değinilmiştir. Asker kavramının farklı alanlardaki işlevsel rolü öne çıkarılmıştır denilebilir.

4.7.1.1. İsveç Ders Kitaplarında Küresel Bağlantılar. İsveç sosyal bilgiler ders kitaplarında “Küresel Bağlantılar” şeklinde bir öğrenme alanı yer almamıştır. Bu kapsamda ekonomik, siyasi, kültürel ilişkileri açıklayan verilere yer verilmemiştir. “Dünya ve Biz” temaları içinde de sürdürülebilir olma, kaynakların eşit dağılımı gibi konulara yer verilmiştir. Ancak içerik bağımsız olarak coğrafya ders kitabında yer almıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

21. yüzyılda bireylerin başarılı olabilmesi ve modern dünya ekonomisinde rekabet edebilmesi için finansal okuryazarlık, hayati bir beceri haline gelmiştir. Finansal okuryazarlık, bireylerin mali konuları anlama, değerlendirme ve etkili finansal kararlar alabilme yeteneğini ifade eder (OECD/INFE, 2012). Bu beceri, sosyal bilgiler ile sıkı bir bağ içerisindedir ve modern toplumda bireylerin ekonomik ve finansal sistemi anlamalarını, katılımlarını yönlendirmelerini sağlamak amacıyla önemli bir role sahiptir.

Sosyal bilgiler, öğrencilere toplumsal, ekonomik ve politik konuları anlama fırsatı tanıyan çok disiplinli bir yapıya sahiptir. Finansal okuryazarlık bu yapının içinde bireyler ekonomik sistemlerin nasıl çalıştığını, gelir dağılımı, tüketici hakları, vergiler gibi konuları anlama ve değerlendirme becerisi kazandırabilir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık, birçok ülkenin politika gündeminde önemli bir konu haline gelmiş ve toplumların finansal okuryazarlık düzeyleri hakkında güvenilir veriler toplanması, finansal eğitim politikalarının yönlendirilmesi ve geliştirilmesi için kritik bir öneme sahip olmaktadır (OECD, 2015b). Bu veriler, finansal eğitim ihtiyacının odaklanması gereken alanları belirlemede etkili olmakla beraber başarı faktörlerinin belirlenmesine yardımcı olarak ülkeler arasında en iyi uygulamaların paylaşılmasına ve benzer zorlukların üstesinden gelinmesine katkıda bulunabilir.

Bu çerçevede incelenen MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018); 4,5, 6. sınıflar öğretim programı ve ders kitapları ile İsveç 4-6 Skolverket Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Lgr22 (2022) ve Utkık Smakprov, Nature&Kultur yayınevlerine ait ders kitapları kapsamında:

Türkiye ve İsveç öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer alan finansal okuryazarlık becerileri içeriklerinin analizinden elde edilen en genel sonuç Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan finansal okuryazarlık becerilerine yer verilirken temel düzeyde ve mikroekonomik konulara odaklandığı, İsveç'in ise hem mikroekonomik hem de makroekonomik konulara odaklandığı; finansal okuryazarlık becerilerinin yanında ekonomik okuryazarlık becerilerine yer

vererek ekonomi öğrenme alanına geniş ve eleştirel bir perspektiften yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarındaki finansal okuryazarlık becerilerinin iki ülkenin eğitim sistemleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları detaylı bir şekilde yer almıştır. Her iki ülkenin sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında finansal okuryazarlık ile ilgili yaklaşımlar:

Türkiye'de ve İsveç'te Uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan Finansal Okuryazarlık ile İlgili Kazanımların Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar

Türkiye Sosyal Bilgiler Programında öğrencilerin:

Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; farklı disiplinlerde karşılaşmaları doğrultusunda coğrafya, ekonomi, psikoloji, tarih, felsefe, siyaset bilimi gibi sosyal bilimlerle beraber yurttaşlık ve insan hakları, demokrasi konuları bir bütün olarak ele alınmaktadır. Konular insan hakları ve yurttaşlık, tarih, coğrafya şeklinde ayrı olarak değil, konuların işlenmesi disiplinler arası doğrultusunda işlenmelidir” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s.10).

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili konuların tipik temasıdır” (MEB, 2018, s.11). MEB Sosyal Bilgiler Programı Öğretim Programı, "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanını temel bir ekonomi ve finans odaklı alan olarak tanımlamaktadır. Bu alanda öğrenciler, üretim, tüketim ve dağıtım gibi temel kavramlarla karşılaşmakta ve ekonomi ile finansın önemini anlamaktadırlar. Ayrıca, öğrencilerin meslekler hakkında bilgi edinerek ilgi duydukları mesleklerle ilgili gereken nitelikleri öğrenmeleri hedeflenmektedir. Programın özel amaçları arasında, öğrencilerin millî ekonominin yerini ve toplumsal yaşamdaki önemini kavramaları, her mesleğin gerekli ve değerli olduğuna inanmaları bulunmaktadır. Bu şekilde, öğrencilerin ekonomik bilincin yanı sıra meslek seçimleri konusunda da bilinçli kararlar alabilmeleri amaçlanmaktadır.

MEB Sosyal Bilgiler Programı Öğretim programı finansal okuryazarlık becerilerini “Üretim Tüketim Dağıtım” alanında toplamda 18 kazanımla, “Bilim Teknoloji ve Toplum” alanında 1 kazanımla, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında

5 kazanım ile yer vermiştir. Kazanımların öğrenci deneyimi ve yarar sağlamaya yönelik finansal okuryazarlık becerilerine yer verdiği görülmektedir.

MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda finansal okuryazarlık becerilerini içeren Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı olarak ders kitaplarında yer almaktadır. İsveç Samhällskunskap (Yurttaşlık) Öğretim Programı'nda Topluluk Kaynakları ve Dağıtımı olarak ders kitaplarında yer almıştır. Bu öğrenme alanları finansal okuryazarlık ile doğrudan ilişkili olarak verilmiştir.

İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin ekonomiyi farklı perspektiflerden tartışma, insan hakları üzerine düşünme ve sosyal yapıları analiz etme becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Öğrenciler metinleri okuyarak argümanları, bakış açılarını ve sosyal yapıları nasıl yansıttıklarını analiz ederler. Ekonomi kavramı, sosyal bilgiler derslerinde farklı yaş gruplarına yönelik olarak ele alınır. Örneğin, 1-3. sınıflarda paranın kullanımı ve değeri üzerinde durulurken, daha ileri sınıflarda finansal bilgi ve becerilerin geliştirilmesine odaklanılır. Program, öğrencilerin yetişkin olarak finansal konularda bilinçli kararlar alabilmeleri için finansal bilgiye ihtiyaç duyduklarını vurgular. Ayrıca, sosyal bilgiler dersleri aracılığıyla öğrencilere refah ve yoksulluğun nedenleri ve sonuçları gibi ekonomik konuları anlatarak, İsveç ve diğer bölgelerdeki çocuklara yönelik ekonomik koşulları anlamaları sağlanır. Bu şekilde, öğrenciler ekonomik ve sosyal meseleleri ele alarak düşünme ve tartışma fırsatı bulurlar (Skolverket, 2016).

İsveç'in Skolverket (Ulusal Eğitim Ajansı) tarafından geliştirilen sosyal bilgiler programı, 4-6. sınıflar için ekonomi ve finansal okuryazarlık becerilerini üç alt başlıkta ele almaktadır. Program, öğretim amaçlarını beş merkezi unsur ve sosyal konuların incelenmesine dayandırır. Ekonomik yönler, "Topluluk kaynakları ve dağıtım" bilgi alanında vurgulanırken, güncel sosyal meseleler ise "Sosyal konuların gözden geçirilmesi" bilgi alanında öne çıkarılır. Program, bütüncül bir bakış açısını teşvik eder ve içeriği farklı bilgi alanları arasında iç içe geçmiş şekilde sunar. Ekonomi öğrenme alanı, öğrencinin yaşına uygun ve somut olanından başlayarak ilerleyen yıllarda daha soyut kavramlara doğru ilerler. Öğrencilere, insan hakları, demokrasi ve ekonomi gibi konuların tüm okul yıllarında artan bir derinlikle işlenmesini sağlar. Bu şekilde, program öğrencilerin ilerleme ve aşamalar arasındaki ortak noktaları net bir şekilde görmesini sağlar.

Öğrenme alanlarına ait kazanımlar için İsveç yurttaşlık programı ayrı bir şekilde ele alınmış ve 5 tane kazanıma MEB sosyal Bilgiler öğretim programı ise 24

tane kazanıma sahiptir. Öğrenme alanları sayı olarak benzerlik göstermekle beraber öğrenme alanlarına ait olan kazanımlar açısından farklılıkları oldukça belirgindir. İsveç'in Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Türkiye'nin MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı arasındaki kazanımların sayısal farklılıklarının yanı sıra niteliksel farklılıkları da dikkate değerdir. Her iki ülkenin eğitim sistemlerinin önceliklerinde ve öğrencilere kazandırmak istedikleri beceri ve bilgilerde farklı yaklaşımlar olduğunu göstermektedir. İsveç'in daha az sayıda kazanımı olmasına rağmen program ve ders kitapları analizi sonucunda ekonomi öğrenme alanını finansal okuryazarlık ve ekonomi okuryazarlığını içine alacak şekilde derinlemesine bir yaklaşım benimsediği görülmüştür. Bu durum, İsveç'in belirli beceri ve değerlere daha fazla vurgu yaparak öğrencilere daha derin bir anlayış kazandırmayı amaçladığını sonucunu verebilir.

Türkiye'nin sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitapları analizi sonucunda daha fazla kazanım ise programın daha geniş bir yelpazede konuları kapsarken bazı konulara yüzeysel bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Ayrıca öğrencilere genel bir bakış açısı kazandırmayı amaçladığını ve öğrencilere çeşitli konuları tanıtmayı bunkara ek olarak öğrencileri farklı yönlerden düşünmeyi teşvik etmeyi hedeflediğini gösterebilir.

Türkiye'de ve İsveç'te Uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlık Öğrenme Alanı ile İlgili Yer Alan Kavramlara İlişkin Sonuçlar

İsveç ve Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının finansal okuryazarlık ile ilgili kavramlara yaklaşımları arasında belirgin farklılıklar vardır. Kavramlar özellikle siyasi ve eleştirel katılım gerektiren konulara odaklanmıştır. Bu, öğrencilerin Ayrımcılık Yasası, grev, lokavt, kaynakların adil dağıtılması gibi konuları anlamalarını ve tartışmalarını sağlamak için zengin bir içeriği temsil etmektedir. Ekonomik aktörleri vurgulayarak, öğrencilerin paranın dolaşımı, enflasyon, elektronik para arz talep, faiz gibi makro ekonomik konuları kavramalarına olanak tanır. Bu kapasamda İsveç ders kitapları finansal okuryazarlık becerilerine 54 kavramla yer vermiştir.

Diğer taraftan, MEB sosyal bilgiler kitabı 45 temel kavrama yer vermiştir. Bu kavramlar arasında bireysel sorumluluk, vergi, bütçe, bilinçli tüketicilik, ekonomik

kaynaklar, meslekler, ticaret gibi ekonomik konular yer almaktadır. Ekonomik ilişkiler ve ticaret kavramlarına 5. ve 6. Sınıf düzeylerinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer verilmiştir. Ders kitaplarında bu kavramlar ekonomik ilişkiler, ithalat ve ihracat olarak sınırlı bir şekilde yer almıştır. Ancak, eleştirel ve siyasi katılım içeren kavramlara, örneğin Ayrımcılık Yasası veya sendika, işsizlik gibi, öğrencilere daha geniş bir anlayış kazandıracak şekilde yer verilmemiştir. Bu durum, öğrencilere belirli daha çok mikro ekonomik kavramları anlamalarını sağlar, ancak ders kitapları siyasi ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için daha fazla fırsat sunabilirdi.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında öğrenciler üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenir (MEB, 2018, s.11). Mikro Yunanca ’da küçük makro büyük anlamına gelmektedir. Mikro ekonomi, bireylerin ve işletmelerin kaynak kullanımı, tüketim ve talep gibi konuları içerirken, makro ekonomi ulusal ekonomik sistemlerin işleyişi, enflasyon, büyüme, işsizlik gibi geniş ölçekli ekonomik konuları kapsar (Eğilmez, 2015). Bu kapsamda MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı temel kavramları öğretme açısından mikro kavramlara odaklı bir yaklaşım sergilemiştir denilebilir.

Öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlıkla ilgili beceriler kazanarak, ekonomiye dair temel kavramları öğrenirler. Burada önemli olan programın bir konu alanında öğrenilecek kavramların genel yapısının öğrencilerin konu bilgisini ve konuya ait kavramları edinmeleri için bir araç olarak kullanmaya ne kadar uygun olduğudur.

Türkiye ve İsveç'in PISA finansal okuryazarlık sınavlarına girmemiş olmalarına rağmen, ders kitaplarının içeriği PISA'nın finansal okuryazarlık kavramlarına odaklanıp odaklanmama açısından ele alındığında MEB sosyal bilgiler ders kitapları PISA kavramlarına odaklı bir makro bir yaklaşım sergilemezken, İsveç ders kitaplarının bu kavramlara geniş bir perspektiften yer verdiği görülmüştür.

Monticone (2023)'nin yılında finansal okuryazarlık değerlendirmesi kapsamında yer verilen kavramlar incelendiğinde her iki ülkenin ders kitaplarında yer alan kavramlar açısından ortak kavramlar da olmasına rağmen farklılıkların oldukça belirgin olduğu söylenebilir. İsveç'te öğretilen kavramların öğrencilerin PISA sınavında karşılaşma olasılıkları daha yüksektir. Türkiye'nin temel mikroekonomik kavramlar ağırlıklı bir yaklaşım sergilediği, İsveç'in ise mikro ve makro ekonomik kavramlara yer vererek ekonomi öğrenme alanını daha geniş bir bakış açısıyla verdiğini desteklemektedir.

Yine PISA değerlendirmesinde yer verilen “Bu soru, son 12 ay içinde okulda karşılaşmış olabileceğiniz farklı türde sorunlarla ilgili deneyiminiz ile ilgilidir” (www.oecd.org/pisa/data/2018database) Örneğin:

PISA ana anketinde (2018) yer alan içerikte Tom ve büyükannesi arasındaki konuşma, paranın satın alma gücünün zamanla azaldığını ve bunun enflasyonun bir sonucu olduğunu vurgular. Bu bağlam İsveç ders kitaplarında benzer şekilde 1960'lı yıllardaki fiyatlarla şu andaki fiyatlar karşılaştırarak enflasyonun etkilerini açıklamaktadır. Enflasyonun zaman içinde satın alma gücünü azalttığı ve fiyatların artışının enflasyon olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir. Bu içerik, öğrencilerin enflasyonun ne olduğunu ve nasıl etki ettiğini anlamalarına yardımcı olurken, makroekonomik bir kavram olan enflasyonun önemini vurgulamaktadır.

Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Ortak İçeriğe İlişkin Sonuçlar

Bu bölümde Bütçe ve Bilinçli Tüketicilik, Sürdürülebilirlik Toplumsal Adalet İlişkisi, Girişimcilik Becerileri, Ekonomik Aktörler ve Vergi, alışma Hayatı içerikleri yer almaktadır.

Bütçe ve Bilinçli Tüketicilik: Finansal okuryazarlık, modern toplumların vazgeçilmez bir becerisi haline gelmiştir. Bu bölümde, kişisel finans kapsamında her iki ülke için istek, ihtiyaç, bütçe, tasarruf, iş, gelir, gider, bilinçli tüketicilik gibi kavramların içeriklerde yer verilme durumları analiz edilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

MEB sosyal bilgiler kitaplarında kişisel finansa ait örnekler, öğrencilere günlük yaşamlarıyla bağlantı kurma konusunda rehberlik etmektedir. Örneğin, ailenin bütçesinin çocukların isteklerini karşılamaya yetmediği bir durumu ele almak, öğrencilere finansal gerçekçilik ve önceliklendirme becerilerini kazandırmada etkili bir yöntemdir. “Fayda, alınacak mal veya hizmetlerin ihtiyaçları karşılama özelliğidir. Elde edilecek fayda için harcanan paraya ise maliyet denir. Yapılan harcama, giderilmek istenen ihtiyacı veya isteği karşılamışsa fayda-maliyet dengesi sağlanabilmiş demektir” (Tüysüz, 2018). Fayda-maliyet dengesi ve pragmatik bakış açısı, öğrencilere finansal kararlarında rasyonel ve bilinçli bir yaklaşım geliştirme konusunda rehberlik eder. Bu kavramlarda karar verme becerileri de önemli bir yer tutmaktadır.

Crowley ve Swan' a göre (2018) bireyler uzun vadeli finansal istikrarı sağlayan tüketim, tasarruf, yatırım ve bütçeleme faaliyetlerine odaklanarak hayatlarının her alanında karar alırken karlılık analizi ve fırsat maliyetleri gibi ekonomik ilkeleri göz önünde bulundururlar. Crowley ve Swan, inceledikleri sosyal bilgiler ders kitaplarının çoğunun bu paradigmayı yansıttığını ve birçoğunun sadece bu yöne odaklandığını bulmuşlardır. Bu şekilde, bireyler kişisel ekonomik kararlarında sorumlu bir tutum sergilerler ve finansal istikrarlarını korumak için bilinçli bir şekilde hareket ederler. Bu düşünce de MEB ders kitaplarında yer alan fayda maliyet ilişkisiyle tutarlılık göstermektedir.

Bu kapsamda sosyal bilgiler öğretim programında bireylerde sahip olunması beklenen becerilerin arasında temel yeterlikler kapsamında karar verme becerisi de yer almaktadır (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin toplumsal yaşamla etkileşimde bulunurken sorgulayıcı, araştıran, problem çözebilen ve karar verme becerilerine sahip aktif vatandaşlar olmalarını hedefler (Öztürk, 2014). Bu bağlamda öğretim programında finansal okuryazarlık için de oldukça önem arz eden karar verme becerisi ders kitaplarında da yer alarak karar verme ve finansal okuryazarlık arasındaki bağın önemini vurgulayan çalışmalarla paralellik göstermektedir.

MEB sosyal bilgiler ders kitabında yer alan bütçe kavramı “Her ailenin bir bütçesi vardır. Bütçe gelecekteki belirli bir süre için tasarlanan gelir ve giderleri ifade eder” (Tüysüz, 2018). Aile ile bir bütçe hazırlama örneğine yer verilmektedir. İlk olarak, öğrencilere bütçe oluşturma becerisi kazandırmak, gelir ve giderleri dengeleme yeteneğini geliştirmek ve bilinçli tüketicilik anlayışını yerleştirmek oldukça önemlidir (Buğday, 2015). Bu, öğrencilere finansal sorumluluk ve tasarruf değerlerini benimsetmekle ilgili bir süreçtir. Ayrıca, aileleriyle iş birliği yaparak örnek bütçeler oluşturmak, öğrencilere finansal kararlarını pratikte uygulama fırsatı sunmaktadır. Çalışmalar MEB sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarındaki kişisel finans konularını desteklemektedir.

Sağlam'ın (2010) belirttiği gibi, çocuklar geleceğin tüketicileri ve üreticileridir ve bu nedenle bilinçli tüketici davranışları hakkında bilgi edinmeleri önemlidir. Bu bağlamda, MEB sosyal bilgiler öğretim programı, bilinçli tüketici yetiştirmeyi desteklemektedir. Programın bir parçası olarak, 4. sınıf için öğrencilerden, "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında istek ve ihtiyaçlar arasında bilinçli seçimler yapmaları ve ekonomik faaliyetlerle kaynakları ilişkilendirmeleri beklenmektedir. Benzer şekilde, 5. sınıf ve 6. sınıf için, öğrencilerin bilinçli tüketiciler olarak haklarını

kullanmaları, kaynakları bilinçsizce tüketmenin yeryüzündeki canlı yaşamına etkilerini anlamaları ve vergi ödemenin sorumluluklarını ve ülke ekonomisine katkılarını analiz etmeleri hedeflenmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin bilinçli tüketicilik konusundaki farkındalıklarını artırmak ve gelecekteki rol ve sorumluluklarına hazırlamak için çeşitli yaşam becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu bilgiler kapsamında MEB ders kitabında yer alan bilinçli tüketicilik kavramı Buğday (2015) tarafından öğrencilerin bilinçli tüketici olma öğrencilerin haklarını bilme ve kullanma, temel ihtiyaçlara öncelik verme, bütçe yapma, israftan kaçınma, ürün seçerken bilinçli davranma gibi yönlerde benzerlik göstermesi, bilinçli tüketicilik kavramının ders kitabında da çeşitli boyutları kapsadığını ve bu boyutlarıyla yer aldığını göstermektedir. Bu noktada, MEB ders kitapları bu boyutlarıyla bu kavramlara yer vermesi genel olarak toplumun genelinde kabul gören ve bilinçli tüketiciliğin ana unsurlarını içeren bir perspektife sahip olma durumuyla örtüşmektedir.

Özay (2019) *İlkokul Öğrencilerinin Bilinçli Tüketicilik Düzeylerinin İncelediği Çalışmasında*; öğrencilerin TSE damgasının bir ürünün kalitesini gösterdiğini anladığını, sorun yaşadıklarında garanti belgesi, fatura veya fiş ile haklarını arayabileceklerinin bilincinde olduklarını ve kendi sağlıklarına, geleceklerine ve çevreye karşı duyarlı olduklarını ortaya koymuştur. Bu veriler doğrultusunda bilinci tüketicilik kavramlarının ders kitaplarında verilen bilgilerin günlük hayatın içinde olmasıyla paralellik göstermektedir.

İsveç'in eğitim programları ve ders kitapları, özellikle kişisel finans ve ardından iş, gelir ve giderler arasındaki ilişkiyle ilgili öğretimin önemine odaklanmaktadır. Björklund'a göre (2021) özel finansal okuryazarlık, tüketim, gelir, tasarruf ve kredi gibi özel finansmanla ilgili yönler olarak tanımlanır. Sosyal bilgiler ders kitapları, çeşitli ekonomik kavramları net bir şekilde açıklar. İsveç'te "Kişisel Finans" kavramı, hane halkı geliri ve harcamaları, varlıklar ve borçlar, ihtiyaçlar ve kaynaklar, yaşam maliyeti ve banka kredileri gibi unsurları içerir.

Aile, bireyin finansal bilgi, tutum ve davranışlarının gelişiminde kilit bir rol oynar. Aile içindeki finansal konuşmalar, çocuklara finansal farkındalık kazandırmanın ilk adımını oluşturur (Yıldırım ve Özbek, 2021). MEB 4. sınıf ders kitabında bütçe kavramı, ailede çalışma karşılığı kazanılan gelirler üzerinden tanımlanmıştır ve gelir gider dengesi gözetilmiştir. Kişisel finans ve bilinçli tüketicilik

kavramları, gelir, gider, fiyat, fayda ve tasarruf değerleri üzerinden açıklanmıştır. Ders kitaplarında öğrenciler, görsellerle desteklenmiş olarak ebeveynleriyle beraber bütçe ve alışveriş listesi yapmaktadırlar, bu da ebeveynlerin bilinçli tüketicilik ve kişisel finans kavramlarının okul ile iş birliği içerisinde yürütüldüğüne örnek olarak gösterilebilir. Yıldırım ve Özbek'in (2021) çalışmaları, finansal kavramlarla erken tanışılmasının finansal okuryazarlık düzeyini artırabileceğini desteklemektedir.

İsveç'te, gelir gider tablosunda yer alan kavramlar Türkiye'ye göre farklılık göstermektedir. Örneğin, İsveç'te ağır iş yükü olmayan işler karşılığında çocukların para kazanmalarına izin verilmekte ve kazandıkları paraları finansal tasarruflarda kullanmaları teşvik edilmektedir. Ders kitaplarında verilen örneklerde, çocukların yapacakları işler için parasal pazarlık yapmaları ve bu şekilde harçlık miktarlarının artması gibi gerçek yaşam koşullarına hazırlık odaklı senaryolar bulunmaktadır. Bu açıdan, İsveç ve MEB sosyal bilgiler ders kitapları arasında belirgin farklılıklar görülmektedir.

“Çoğu insan, çalışma karşılığında ücret ve maaş geliri elde ettiği gibi, faiz, temettü, kira, girişimcilik, işletme kârı veya yatırımların değerindeki artışlardan da gelir elde edebilir” (Jump\$art Koalisyonu, 2015). Bu bağlamda İsveç gelir gider dengelerini sadece kazanılan maaşlar üzerinden değil mevduat hesabı kullanılan krediler giderler üzerinden krediler ve borçluluk üzerinden de vermiştir. Bu gelirlerin bir kısmı mevduat faizi olarak tanımlanmıştır. Jump\$art Koalisyonu finansal okuryazarlık standartlarının gelir tanımına göre İsveç ders kitaplarının konuya yer verme şekli paralellik göstermekte olup MEB ders kitaplarında çalışma karşılığı gelir boyutuyla paralellik göstermekte fakat faizden gelir elde edilme boyutuyla farklılıklar belirgindir.

Bilinçli tüketicilik kavramı MEB ders kitaplarında sanal dünya ve etkileri üzerinden de anlatılmıştır. Banka işlemleri, iletişim, bilgi edinme ve paylaşımı, online alışveriş gibi çeşitli aktivitelerin internet üzerinden yapılması internet kullanımını önemli ölçüde artırmıştır (Tsai ve Lin, 2003).

Bilgi Teknolojileri ve Güvenlik Kurumu Araştırma Raporu'na (2023) göre, 8-16 yaş aralığındaki 10,475 çocuğun genel olarak yüksek internet erişimine sahip olduğu görülmüştür (Karakuş vd., 2023). Ayrıca, finansal güvenlik konusunda ders kitaplarının genişlemesi ve yaşa uygun bir şekilde sunulması önemlidir, çünkü finansal okuryazarlık her yaşta bireyin kazanması gereken bir beceridir. Ancak MEB ders kitabında yer alan “Genel Ağ’dan güvenli alışveriş yapmak için bakın büyüklerimiz

nelere dikkat etmelidir” ifadesinin yer almasıyla bu konuda sınırlı bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

Standart & Poor’s Değerlendirme Hizmetleri Küresel Finansal Okuryazarlık Anketi çalışmalarına (2014) göre Dünya çapında finansal okuryazarlık için durumu iç karartıcı olarak tanımlamış ve finansal cehaletin önemli maliyetler taşıdığını belirtilmiştir (<https://gflec.org/initiatives/sp-global-finlit-survey/>). 140 ülke den 15 yaş üstü bireylerle çalışılmış ve elde edilen sonuçlara göre Dünya çapında, yalnızca 3 yetişkinden 1’i finansal okuryazardır ve finansal okuryazar olmayan bireyler daha fazla borç alıyor ve kredilerde daha yüksek faiz oranlarıyla karşı karşıya kalıyor (Lusardi ve Tufano, 2015; Lusardi ve Scheresberg, 2013). Ayrıca daha fazla borçlanarak daha az para biriktiriyorlar (Stango ve Zinman, 2009). Durum sadece az gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler için değil gelişmiş olan ülkeler için de riskler taşımakta olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda:

Finansallaşmanın bir sonucu olarak hane halkı borçlarının artması, özellikle aşırı borçlanma durumunda olan bireylerin günlük yaşamını temelden yeniden şekillendiren önemli bir gelişmedir. Bu durum, birçok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır. James (2014), Deville ve Seigworth (2015), Montegary (2015) ve Kirwan (2019) gibi kişilerin çalışmaları, finansallaşmanın artan borç seviyelerine ve bunun bireylerin yaşam tarzlarını etkileyen sonuçlarına dikkat çekmektedir. İsveç ders kitaplarında yer alan borçlanmanın maliyeti ve bütçe oluşturmanın önemi konuları, kişisel finans bağlamında yapılan çalışmaların önemiyle örtüşmektedir. Borçlanmanın maliyeti bölümü, öğrencilere kredi kullanmanın potansiyel maliyetleri konusunda bilgi verirken, bütçe oluşturmanın önemi vurgulanmaktadır. Bu yönleriyle MEB ders kitaplarında borçlanma borcu yönetme veya yatırım yapma gibi alanlara yönelik detaylı bilgilere yeterince yer verilmemiştir. Bu açılardan iki ülke arasındaki farklılıklar belirgindir.

Bütçe oluşturma bölümü, öğrencilere şirketlerin bütçe yapma pratiğini kişisel finans dünyasıyla ilişkilendirerek açıklar ve gelir ile giderler arasındaki dengeyi sağlamanın önemini vurgular. Bu, öğrencilere, gelirlerini yöneterek ve harcamalarını kontrol ederek mali hedeflerine ulaşmaları için bir çerçeve sunar. Kişisel Finansal Okuryazarlık için Koalisyonu’na (Jump\$Start) (2015) göre “4. sınıf düzeyinde öğrenciler, kişisel finans programı dahilinde tasarrufun mevcut ve gelecekteki harcamalar arasında bir seçim olduğunu ayrıca, insanların tasarruf konusundaki tutumlarının farklı olduğunu ve tasarruf sahiplerinin tasarruflarından faiz

kazanabileceğini öğrenirler”. MEB ve İsveç ders kitaplarında tasarruf ve gelecek harcamaları arasındaki bağlantılar vurgulanırken, MEB'de borçlanma konusuna sınırlı olarak yer verilmiştir. "Sorumsuzca hareket edip gelirlerinden daha fazla harcama yapan ailelerin borçlanmak zorunda kalacaklarını unutmamalıyız” (Tüysüz, 2018). Ancak borçlar için kredi kullanma veya borç kapatma gibi çözüm önerileri sunulmamıştır. Bu durum, ekonomi boyutunun özellikle finansal ilişkiler bölümünde borçlanma ve borç yönetimi boyutunu önemli ölçüde eksik bırakmaktadır.

Mizzi'nin (2021) yaptığı çalışmada öğrenciler ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre, öğrenciler ekonominin finansal okuryazarlık için temel bir başlangıç noktası olduğunu vurgulamış ve gelecekteki mali yönetimde ekonominin önemli bir rol oynayacağını belirtmişlerdir. Ekonominin finansal okuryazarlık gerekliliği ve finansal karar verme süreçlerinde farkındalık oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler ise öğrencilere hem finansal hem de ekonomik okuryazarlık eğitimi verdiği ve bu terimleri birbirinden ayırmaya çalıştığı belirtilmiştir. Ekonominin daha geniş kapsamlı bir bakış açısı sunarak “finansal okuryazarlığın ötesine geçtiği” parayla ilgili olarak, finansal okuryazarlığın ötesinde olduğuna inandığı faiz oranlarını ve para arzını tartıştığı ifade edilmiştir. İsveç ders kitaplarında yer alan kavramların ekonomik okuryazarlık kapsamında daha geniş bir bakış açısıyla ele alındığı desteklenmiştir.

Ekonomi eğitimi ve finansal okuryazarlık becerilerinin öğrencileri finansal ve ekonomik okuryazarlıklarını geliştirmelerine yardımcı olduğu yönündeki literatürle güçlü bir şekilde örtüşmektedir (örneğin, Brant, 2018; Chang, 2014; Davies, 2015; Davies ve Brant, 2006; Jephcote ve Abbott, 2005). Bu bulgular, ekonomi eğitiminin sadece öğrencilerin finansal bilgilerini artırmakla kalmayıp aynı zamanda onların finansal okuryazarlık ve eleştirel düşünme becerilerini de güçlendirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda İsveç ders kitaplarının ekonomi eğitiminin geniş bir yelpazede öğrenci gelişimini destekleyici bir rol oynadığını ve toplumda daha bilinçli ve aktif bireylerin yetişmesine katkı sağladığını vurgular niteliktedir.

Björklund ve Sandahl (2023)'ın “*Sosyal Bilgilerde Finansal Okuryazarlığın Öğretilmesi ve Öğrenilmesi*” adlı çalışmalarında finansal okuryazarlık çerçeveleri ve öğretim programlarının genellikle temel ve basit düzeyde para yönetimi konularına odaklandığını ancak 21. yüzyılda bireylerin finansal becerileri, ev satın alma, risk yönetimi ve emeklilik için birikim yapma gibi daha karmaşık konuları içermekte olduğunu vurgulamışlardır. Bu kapsamda finansal okuryazarlık konusunda hangi

sorumlulukların bireylere verilmesi gerektiği gibi soruları da beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir. Eğitim bağlamında, bu durum finansal okuryazarlık eğitiminde beklentilerin istenen sonuçlarla bir uyum sorununa yol açtığını vurgulamışlardır.

Bu çalışmada vurgulanan finansal okuryazarlık öğretim programlarının genellikle temel ve basit düzeyde para yönetimine odaklanmasına yönelik olarak Türkiye'nin sosyal bilgiler ekonomi öğrenme alanında yer alan finansal okuryazarlık öğretiminin temel düzeyde kişisel finans, bütçe, tasarruf, tüketici hakları gibi temel konulara odaklanmasıyla paralellik göstermektedir. MEB sosyal bilgiler ders kitaplarında finansal okuryazarlıkla ilgili konular genellikle sınırlı bir biçimde ele alınmıştır. Öğrencilere kişisel bütçe yönetimi, tüketici hakları, bilinçli tüketicilik, tasarruf alışkanlıklarına yer verilmiştir. Daha karmaşık finansal konular, özellikle gençlerin gelecekteki mali kararları için kritik öneme sahipken, yeterince vurgulanmadığı görülmüştür. Bu kapsamda Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında yer alan finansal okuryazarlık temel düzeyde konulara ve mikro ekonomik kavramlara ağırlıklı yer vermektedir denilebilir. İsveç ders kitapları ise daha karmaşık finansal okuryazarlık becerilerine ve ekonomi okuryazarlığına ait kavramlara da yer vererek Björklund ve Sandahl (2023)'ın çalışmasında yer verilmesi gereken kavramlarla paralellik göstermektedir.

Finansal Okuryazarlık ve Sürdürülebilirlik Toplumsal Adalet İlişkisi

Finansal okuryazarlık, bireylerin ekonomik kararlarını daha iyi anlamalarına ve finansal olarak daha güçlü olmalarına yardımcı olabilir. Ancak bu becerilerin toplumsal adalet ve eşitsizlikle nasıl bağlantılı olduğu da önemli bir sorudur. Gelecekteki araştırmalar, finansal okuryazarlık eğitiminin toplumsal adaleti nasıl etkileyebileceğini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.

Kalkınma Eğitimi, “Küresel Vatandaşlık Eğitimi ile sıkı bir bağ içerisindedir çünkü daha adil ve eşit bir dünya oluşturmak amacıyla vatandaşların hakları ve sorumlulukları konusunda farkındalık yaratır. Eğitici bir yaklaşım olarak kalkınma, insan hakları, adalet ve dünya vatandaşlığı konularına odaklanır ve bu konularda bilinçlendirme sağlar” (CYFI, 2016). Kalkınma eğitiminin yaptığı bu tanım İsveç ders kitaplarında yer alan sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal adalet konularını destekler niteliktedir.

Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler ders kitapları ekonomi ile ilgili kavramlar iki ülkenin ekonomik yapılarına, sosyal değerlerine ve eğitim sistemlerine uygun olarak şekillenmektedir. Bu kavramsal çerçeve, öğrencilere ekonomik konuları anlama, analiz etme ve tartışma becerileri kazandırmayı amaçlar. Ekonomi öğrenme alanı, bireylerin ekonomik adaleti anlamaları için bir fırsat olarak görülebilir. Türkiye ve İsveç'in sosyal bilgiler öğretim programlarının, toplumsal adalet konusundaki farklılıkları göze çarpmaktadır.

Türkiye'de finansal okuryazarlık, bireylerin kişisel mali durumlarını yönetme ve toplumsal sorumluluklarını anlama çerçevesinde öğretilmektedir. İsveç ise finansal okuryazarlık daha geniş bir çerçevede toplumsal adalet ve sürdürülebilirlik bağlamında ele almaktadır. Her iki ülkenin finansal okuryazarlık eğitimine yönelik farklı önceliklere sahip olduğu ve bu önceliklerin ulusal politikalara yansıdığı gözlemlenmektedir.

İsveç'te sosyal bilgiler konusu, siyaset bilimi, sosyoloji ve ekonomi gibi sosyal bilimsel akademik disiplinlerden türetilmiş bir kıtasal geleneğe dayanmaktadır (Sandahl, Tväråna ve Jakobsson, 2022). Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin toplumsal yapıları, ilişkileri ve konuları anlamalarını geliştirmeyi ve bu alanlarda değerlerin rolünü düşünmelerini ve değerlendirmelerini amaçlamaktadır. Öğretim programı ve ders kitapları, öğrencilerin siyasi sistem içindeki güncel olaylara katılma olanaklarını güçlendirmeyi hedeflerken finansal okuryazarlığı sadece özel bir mesele olarak değil, sosyo-ekonomik konuların içine dahil edildiği, kaynakların eşit dağıtılıp dağıtılmadığına yönelik ve akademik bilgi ve yetenekler kullanılarak ele alınması gereken bir konu olarak görmektedirler (Sandahl, 2019, 2020; Young ve Müller, 2013; Young, 2013). Bu yaklaşım, öğrencilerin finansal konuları anlamalarını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlam ise İsveç'in ders kitaplarında yer verilen kaynakların eşit dağıtılmaması ve bundan kaynaklı eşitsizlikleri içeren konulara yer verilme açısından tutarlılık göstermektedir. MEB sosyal bilgiler ders kitaplarının finansal okuryazarlık becerilerine yer verirken genel olarak kişisel finans olarak konuyu ele alması ve sosyo ekonomik boyutuyla yer vermemesi açısından farklılık göstermektedir.

Mizzi (2021) tarafından yapılan çalışma, öğretmenlerin öğrencilerin milli gelir konularını anlamalarının önemini vurguladığını ve eleştirel düşünmelerini teşvik ettiğini göstermektedir. Örneğin, bir öğretmen gelirin yeniden dağılımını tartışırken, öğrencilere yüksek GSYİH'nin yanı sıra toplumun yoksulluk içinde yaşayan

kesimlerini de göz önünde bulundurmalarını önermiş ve bu konuda ne gibi çözümler üretilebileceğini sorgulamıştır. Bu yaklaşım, İsveç ders kitaplarında da bulunan "Yoksul Ülkelerde Herkes Fakir Değil" içeriğiyle örtüşmektedir. İsveç ders kitapları, kaynakların adil dağıtılmadığı bir ortamı insan odaklı olarak ele alır ve bu konuya önem vermektedir. Ayrıca, ekonomi okuryazarlığı açısından öğrencilere eleştirel tüketiciler olmanın yanı sıra eleştirel tedarikçiler olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Öğrencilere, en düşük fiyatlı ürünü değil, adil ve etik değerlere saygı duyan en iyi işverenleri tercih etmeleri gerektiği önerilmiştir. Bu açılardan bu çalışma İsveç ders kitaplarının genel bakışının insan odaklı etkilerin olumlu ya da olumsuz topluma yansımaları desteklemektedir. Bu çalışma ekonomi öğrenme alanların geniş bir perspektiften sunma boyutuyla MEB ders kitaplarının konulara temel düzeydeki yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Crowley ve Swan (2018) tarafından yapılan farklı ekonomik vatandaşlık eğilimleri incelendiğinde dört arketip oluşturulmuştur. Bu arketipleri Kişisel Olarak Sorumlu Ekonomik Vatandaş, Katılımcı Ekonomik Vatandaş, Adalet Odaklı Ekonomik Vatandaş, Seçici Ekonomik Vatandaş olarak belirlemişlerdir. Oluşturulan arketiplere göre ders kitaplarında yer alan Kişisel olarak sorumlu ekonomik vatandaş, tedbirli kişisel harcama, tasarruf ve bütçeleme kararları veren ve uzun vadeli ekonomik planlama yapan, ekonomik düşünme biçimlerini hayatın birçok alanında kullanan, maliyet-fayda analizini, daha iyi kişisel kararlar almak için fırsat maliyetini vb. göz önünde bulunduran vatandaşlık yaklaşımıyla MEB ders kitaplarında yer alan bütçe, tasarruf maliyet fayda analizi gibi kavramlarla örtüşmektedir. Ayrıca alışveriş yaparken "Satın aldığımız ürünlerin üzerinde TSE dışında CE ve ISO gibi kalite ve güvenlik işaretleri de bulunabilir" (Tüysüz, 2018). "Ürünlerde aramamız gereken bir diğer özellik, ambalajlarının geri dönüştürülebilir malzemelerden üretilmiş olmasıdır" (Tüysüz, 2018) ifadesiyle kişisel olarak sorumlu ekonomik vatandaş kavramlarıyla örtüşmektedir.

İsveç, "*Adalet odaklı ekonomik vatandaş*" modeliyle paralellik göstermektedir. Bu model, işçilerin ve çevrenin korunması, adaletsiz ekonomik koşulların vurgulanması, kolektif eylemlerin desteklenmesi ve ekonomik düşünce biçimlerinin yoksulluk, işsizlik ve adaletsizlik gibi konuları anlamak için kullanılması gibi özellikleri içerir. Hellgren'in (2016) çalışması da İsveç ders kitaplarının kaynakların adil dağıtılmaması konulara yaklaşımı desteklemektedir. Hellgren (2016) çalışmasında ekonomik düşüncenin yoksulluğun nedenlerini analiz etme ve adalet

odaklı ekonomik vatandaş yaratma üzerindeki etkisini vurgular. Crowley ve Swan'ın (2018) bu vatandaş arketiplerini belirlemek için yaptıkları anket çalışmasında, bu tür vatandaşları yetiştiren program ve ders kitaplarında İsveç'te bulunduğunu belirtmişlerdir. İsveç'in ders kitaplarında sendikal faaliyetler, çocuk işçi kavramına yönelik alışveriş tercihleri, yoksulluk ve zenginlik kavramlarının insan odaklı bir şekilde ele alınması, ücret artışı gibi konuların yer alması, adalet odaklı ekonomik vatandaşlık modelini desteklemektedir. Crowler ve Swan'ın (2018) yaptığı çalışma, İsveç'in ekonomisinin sürdürülebilirliği ve adil olma durumunu desteklemektedir.

Bu verilerden yola çıkarak MEB ders kitaplarında çevresel boyutlar öne çıkmıştır. İsveç için ise sosyal ve ekonomik boyutlar daha ön plandadır denilebilir.

Çelebi (2019) 8. sınıf öğrencilerine yönelik bilinçli tüketicilik düzeyleri ile çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında 8. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleriyle çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının iyi düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu çalışma da ders kitabında yer alan bilinçli tüketiciliğin çevre boyutuyla ders kitaplarında etkili bir şekilde yer aldığını desteklemektedir. MEB ders kitaplarında ekonomik vatandaşlık eğilimleri Crowley ve Swan'ın (2018) oluşturdukları dört farklı arketip içinde her birinden pay almakla birlikte bütçe, tasarruf daha iyi kişisel kararlar almak için maliyet-fayda analizini, fırsat maliyetini vb. dikkate alarak yer verilen kavramlara bakıldığında daha çok kişisel olarak sorumlu ekonomik vatandaşlık modeli boyutuyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Sürdürülebilirlik" terimi, 21. yüzyılın anahtar kavramlarından biri olarak tanımlanmaktadır (Schaefer ve Crane, 2005). Sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde bireysel ihtiyaçların sürdürülebilir bir biçimde nasıl karşılanması gerektiği tartışması gündeme gelmiştir. Bu durum özellikle Brundtland raporunda sürdürülebilir kalkınma tanımı ile vurgulanmıştır: "Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır" (Brundtland, 1987). MEB ders kitaplarında Sürdürülebilirlik konusu kaynakları bilinçli kullanmak üzerine yapılandırılmıştır. Kaynakları yenilenebilir ve yenilenemez olarak tanımlanmıştır. Yenilenebilir kaynakların kullanımının önemi üzerinde durulmuştur. Alışveriş sırasında ürün ambalajlarının geri dönüşümden yapılmış olmasına dikkat edilmesi gibi durumlar sorumlu tüketicilik davranışlarına örnek olarak verilebilir. Ancak sürdürülebilirlik konusu ekonomik, sosyal ve çevresel

boyutuyla çok daha derinlemesine ele alınmalıdır. MEB sosyal bilgiler ders kitabı bu açılardan sürdürülebilirlik konusuna İsveç kitaplarında yer aldığı şekliyle yer vermemiştir. İsraf ve kaynaklar başlığı altında çevresel etkileri baskın bir şekilde dolaylı olarak açıklamıştır.

Günaydın (2023) yılında 7. ve 8. sınıf öğrencileriyle “*Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliği Açısından İlköğretimdeki Paydaşların Algı ve Davranışlarının Değerlendirilmesi*” adlı çalışmasında sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Yapılan çalışmada da öğrenciler doğal kaynakların önemini vurgulayarak ve dikkat edilmezse gelecek nesiller bunun acısını çekeceği yönünde fikirlerini belirtmiştir. Elde edilen bulgular ders kitaplarındaki anlatımla örtüşmektedir. Doğal kaynakların sürdürülebilirliği açısından enerji üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının tercih edilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Bu bilgilerden yola çıkarak yenilenebilir enerji kaynaklarının çevresel etkileriyle ilgili genel algıların önemi ve Türkiye’deki kullanımı üzerine çelişkiler bulunmaktadır. Özellikle linyit ve taş kömürünün yoğun kullanımı çevresel açıdan olumsuz etkilere sahipken, daha temiz enerji kaynaklarına (doğalgaz, nükleer enerji) geçişin sınırlı olduğu görülmektedir. Nükleer enerjinin çevreye etkilerinin olumsuz olduğu dikkate alınırsa yeni santrallerin yapıldığı bilginin yer alması sürdürülebilir olma durumuyla oldukça çelişiktir.

Çelikbaş’ın (2016) yılında yaptığı çalışma, öğrencilerin çevre bilinci ve sürdürülebilir yaşam alışkanlıkları sonuçlarına göre:

Öğrencilerin su tüketimiyle ilgili bilinç düzeyini ve el yıkama alışkanlıklarındaki hassasiyeti ele alınmıştır. Bu, öğrencilerin suyun değerini anlama ve günlük yaşamda suyun bilinçli kullanımı konusundaki tutumlarını yansıtmıştır. Öğrencilerin bulaşık yıkarken makine kullanımını tercih ettikleri ve bu tercih, daha az su ve enerji tüketimi ile daha sürdürülebilir bir yaşam tarzına yönelik bir eğilim olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar ders kitaplarında yer alan kaynakları bilinçli kullanma yaklaşımını desteklemektedir. Yine Çelikbaş’ın (2016) yılında yaptığı çalışmasında biyolojik çeşitliliğin önemine yer verilmiş ve Çelikbaş’ın çalışması ve bu araştırmanın bulguları, öğrencilerin biyolojik çeşitliliğin önemini anladıklarını ve bunu doğal kaynaklar açısından değerli bulduklarını göstermiştir. Çalışmada, öğrencilerin %78,8’inin biyolojik çeşitliliğin önemini vurgulaması, genç nesillerin çevresel sorunlara duyarlılığını ve ekosistemlerin korunmasının önemini kavradıklarını işaret etmektedir.

MEB 6. sınıf ders kitabında yer alan “Doğayı kirletmeyerek toprak ve sudaki canlıların devamlılığını sağlamalıyız. Yeryüzünde bizden başka yaşayan canlıların da olduğunu unutmamalıyız” (Yıldırım vd., 2019, s.174) cümlesiyle örtüşmektedir.

İsveç sosyal bilgiler ders kitapları, sürdürülebilirlik konusuna oldukça detaylı bir şekilde yaklaşmaktadır. Kitaplarda sadece kaynakların bilinçli kullanılması değil, aynı zamanda bireylerin tüketici davranışlarını şekillendirecek önerilere de yer verilmektedir. Ayrıca, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) görsel olarak kitaplarda yer almakta ve kurumlarla iş birlikleri detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Ayrıca, alternatif yaşam tarzları ve çevre dostu uygulamalar ders kitaplarında örneklerle desteklenmektedir. İsveç'in sürdürülebilirlik konusundaki hassasiyeti ders kitaplarında çeşitli örneklerle desteklenirken, MEB kitaplarında bu açıdan detaylı yaklaşım bulunmamaktadır.

Nilsson'ın (2010) “İsveç'te Tüketim Alışkanlıkları” adlı çalışmasında bilinçli tüketimin bir dizi önemli yönünü vurgulamaktadır. İlk olarak, bireylerin kendi kararlarını alması ve doğru ürünü seçmek için bilgi ve farkındalık gerektirdiğini belirtmiştir. Sadece şirketlerin veya yetkililerin tavsiyelerine göre değil, kendi değerlendirmelerine dayanarak karar vermelerinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu, ürün seçiminde sadece fiyatı değil, aynı zamanda ürünün sağlık, çevre veya adil ticaret gibi diğer yönlerini de dikkate almayı içeriyor (Medveten konsumtion, 2010).

Nilsson (2010) yaptığı çalışmasında, bilinçli tüketim kavramının bireysel alışkanlıklardan daha geniş bir perspektifle ele alındığı ve çevresel ile toplumsal etkileri de dikkate aldığı belirtilmektedir. Bu yaklaşım, bireylerin sadece kendi ihtiyaçlarına değil, genel toplum ve çevre iyiliği için daha bilinçli kararlar almalarını teşvik etmektedir. İsveç Gıda Ajansı'na (2010) göre, İsveç'te yaşayan bireylerin yılda yaklaşık 800 kilogram gıda tüketimi yaptığı ve bu İsveçlilerin toplam emisyonlarının (sera gazı) dörtte birini oluşturduğu belirtmiştir (Livsmedelsverket, 2010). Bu noktada, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için yapılan seçimlerin önemine vurgu yapılmaktadır.

Girişimcilik Becerilerine İlişkin Sonuçlar

Beşerî sermayenin gelişimine katkıda bulunan faktörler arasında eğitim, sağlık, beslenme, konut ve göç olgusu yer almaktadır ancak niteliklerin geliştirilmesinde en

önemli faktörün eğitim olduğu kabul edilmektedir (Altay, 2005). Türkiye'de girişimcilik kavramı ve algısı, girişimcilik faaliyetlerini etkileyen önemli faktörlerden biridir. (Girişimcilik ve Uluslararası Karşılaştırma [Global Entrepreneurship Monitor] (GEM, 2018) tarafından yapılan araştırmaya göre, özgüven, sezgi, öngörü, risk yönetimi gibi nitelikler, girişimci olmak isteyen bireyler için en önemli unsurlardır <https://www.gemconsortium.org/economy-profiles/turkey-2>. Türkiye'deki bireylerin çoğunluğu yeni bir işe başlamak için gerekli becerilere sahip olduklarını düşünmektedir ancak, uzmanlar Türkiye'deki girişimcilik ekosisteminin en zayıf bölümünün ilköğretim ve liselerdeki eğitim kalitesinin yetersizliği olduğunu belirtmektedir ve bu nedenle, Türkiye'nin girişimcilik potansiyeli yüksek olsa da eğitim sisteminde yapısal değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır (Karadeniz, 2018).

Bu sonuçlara göre, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ders kitaplarında girişimcilik becerilerinin 2018 öğretim programlarında temel beceriler arasında yer aldığı, ancak kitapta yer alma şekli bakımından sistematiklikten uzak bir bakış açısıyla sunulduğu ifade edilebilir. İsveç'te ise girişimcilik kavramı elışı (Slöjd) dersi öğretim programı kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır ve bu konuya hem öğretim programlarında hem de elışı (Slöjd) ders kitaplarında önem verilmiştir. Bu bağlamda, İsveç'in girişimcilik eğitime daha fazla önem verdiği ve bu önemi programlarına ve ders kitaplarına yansıttığı gözlemlenmektedir.

Girişimcilik kavramı İsveç öğretim programında (Skolverket) yer alan genel bakış açısı verilmiştir. İsveç ve eğitimi söz konusu olduğunda işletme yönetimi ve iş planlaması gibi bir işi başlatmak ve yürütmek için gereken belirli becerileri içermektedir. Girişimcilik eğitimi, proje yönetimi ve risk yönetimi gibi iş dünyası dışında bile yararlı olan daha genel becerileri de içermektedir. Girişimcileri eğitmek aynı zamanda yaratıcılığa ilham vermek ve bir hedefe ulaşmak için sorumluluk almaya istekli olmak anlamına gelir. İsveç öğretim programında girişimcilik eğitimi için planladığı strateji ve iş birliklerine yer vermiştir. Girişimcilik için yeterlikler verilmiş ve kavram sistematik bir şekilde programda yer almıştır.

Ataseven (2022) İsveç ve Türkiye'nin girişimcilik becerilerini incelediği çalışmasında:

İsveç öğretim programlarında genel olarak, öğrenci merkezli yöntemlerin ve buluş-keşif yoluyla öğrenmenin önemi vurgulandığını belirtmiştir. Öğrencilerin kendi bireysel çalışma planlarını oluştururken kendi görevlerini ve öğrenme yöntemlerini seçmelerine de önem verilmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin daha etkin bir şekilde

öğrenmelerini sağlayarak öğrenmeye aktif katılımlarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Skolverket, 2022b).

İsveç'in özel girişimcilik eğitimi stratejisi, çeşitli alanlarda etkili olmak üzere üç ana başlık altında strateji ve eylemler geliştirmiştir. Bunlar, öğretim programları, uygulamalı girişimcilik deneyimi, okul ağı kurma ve iyi uygulamaların paylaşımıdır. Bu stratejiler, girişimcilik eğitimi etkili bir şekilde desteklemek ve yaymak için belirlenmiştir. Türkiye'nin eğitim, öğretim ve gençlik stratejileri uygulamasıyla ilgili olarak, öğretim programının ve kazanımların belirlendiği ancak eylem planlarının hazırlanmadığı veya yeterli olmadığı sonuçları elde edilmiştir. Bu durum, stratejilerin belirlenmesi aşamasında atılan adımların eksik veya yetersiz olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte programın ve kazanımların belirlenmesi önemli bir adımdır ancak bunların uygulanması için etkili eylem planlarına ihtiyaç vardır.

Ekonomik Aktörler ve Vergi Kavramlarına İlişkin Sonuçlar

Mali konuların politik ve eleştirel doğası, sosyal bilgiler derslerinde bulunan iki önemli katkıyla ele alınabilir. Bu katkılar kavramlar ve eleştirel bakış açıları olarak tanımlanmaktadır. İlk olarak, sosyal bilgiler eğitiminde kavramlar önemli bir yer tutar, ikinci olarak kişisel alandan kamusal alana geçişte, borç, bütçe ve maliyet gibi kavramlar farklı bağlamlarda araştırılabilir ve öğretilir (Jay, 2022; Johansson ve Sandahl, 2023). Kişisel alandan kamusal alana geçiş için önemli kavramlardan biri de ekonomik döngülerde yer alan vergilerdir. Finansal sistemler ve genel ekonomi, öğrencileri tipik bireysel bakış açılarının ötesine taşıyan daha derin bir anlayış sunar (Sandahl, 2015). Bu bilgilerden yola çıkarak İsveç ders kitaplarında ekonomik döngü dört aktör üzerinden sınıflandırılmıştır. Bu aktörler haneler, bankalar, kamu sektörü ve şirketler olarak tanımlanmıştır. Her bir aktörün finansal dengedeki yeri verilmiş ve finansal döngü içerisindeki sirkülasyonun öneminden söz edilmiştir. Bu karşılıklı bağlı ve bağımlı durumu finansal dengelerdeki hassasiyetin belirlenmesindeki yerini açıklamıştır. İsveç ders kitapları genel anlamda takas ekonomisinden günümüz ekonomisine kadar olan süreci özetlemiş döngüdeki her bir aktörün finansal gücü ayrı ayrı belirtilmiştir. Enflasyon kavramına yer verilmiş ve enflasyonun parasal değer kaybı olduğundan söz edilmiştir. Bu kapsamda İsveç ders kitaplarının makro ekonomik kavramlara yer verdiği ve konuları eleştirel bir bakış açısıyla ele aldığı

durumuyla örtüşmektedir. MEB sosyal bilgiler ders kitaplarında aktörler İsveç ders kitaplarında yer aldığı şekliyle karşılık bulmamıştır. Bankalar şirketler haneler ve kamu arasındaki finansal bir döngüden bahsedilmemiştir. Bu her iki ülkenin farklılıklarının belirgin olduğuyla oldukça tutarlı bir görünüm sergilemektedir.

MEB sosyal bilgiler öğretim programlarında ihtiyaçlar, üretim, tüketim, dağıtım, bilinçli tüketicilik gibi mikro düzeydeki konulara odaklanılmıştır. Ekonomik ilişkileri gösteren bir akış şemasına yer verilmemiştir. Sosyo-ekonomik döngü gibi makro düzeydeki kavramlara yer verilmediği görülmüştür. Bu kapsamda:

Blomkvist (2020) yaptığı çalışmasında İsveç ders kitaplarında mikro tema ve makro tema kapsamında, ihtiyaçlar ve kaynaklar ile ilgili olarak sosyo-ekonomik döngü ve üretim konularına odaklanmıştır. İhtiyaçlar ve kaynaklar, hane halkları ve şirketler arasındaki ekonomik döngü üzerinden incelenir. "Hane halkı ve şirketler ekonomik döngü kullanılarak gösterilebilir" (Andersson vd., 2011). Ayrıca, üretimin kullanım alanları da ele alınarak, üretim sürecinin İsveç sınırları içinde veya yurt dışına ihraç edilerek gerçekleştiği ve mal ithalatının da yapılabildiği ve diğer ülkelerden gelen hizmetlerin alınabildiği belirtilmektedir (Andersson vd., 2011). Bu şekilde, mikro ve makro düzeyde ekonomik süreçlerin nasıl işlediği ve bir ülkenin üretim ve tüketim faaliyetlerinin nasıl yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda yer alan kavramlar MEB ders kitaplarında yer alan ithalat, ihracat kavramlarıyla paralellik göstermektedir. İsveç ders kitaplarının küreselleşme ve ticaret kavramlarına yer verirken üretimin parçalanması ve dış kaynak kullanımına da yer vermesi Andersson ve diğerleri (2021) yaptığı çalışmayla tutarlılık göstermekte olup MEB ders kitaplarıyla farklılaşan boyutudur. İsveç ders kitaplarında buna ek olarak, bu üretim şeklinin şirketler ve devletler arasında dünya genelinde karmaşık bir mal, hizmet ve para ticareti ağı oluşturduğu belirtilmiştir. Bu açıklamalar, küresel ticaretin nasıl işlediğini ve dünya genelindeki ekonomik ilişkilerin nasıl şekillendiğini göstermektedir. İsveç ekonomi kavramlarını ekonomik döngüler üzerinden akış şeması verilerek açıklaması makro kavramlara da yer verme boyutuyla tutarlılık göstermektedir. Bu kavramların İsveç ders kitaplarında yer verilmesi Blomkvist (2020), Andersson ve diğerleri (2021) yaptığı çalışmalarla paralellik gösterirken MEB ders kitaplarıyla farklılaşan boyutudur.

Üretim ve tüketim dengesinde arz ve talep kavramları ekonomik analizlerde önemli bir yer tutar. Bu kavramlar, bir mal veya hizmetin piyasada ne kadar talep edildiğini ve ne kadarının sunulduğunu belirlemeye yönelik temel prensipleri ifade

eder. "Fiyatlandırma ve Değişim" mikro temaları altında, bu kavramlar daha detaylı bir şekilde incelenmiştir (Andersson vd., 2011). Bu kapsamda İsveç ders kitapları, talep ve arzın birbirine nasıl etki ettiğini, fiyatın ne şekilde belirlendiğini ve piyasadaki değişimlerin nasıl gerçekleştiğini açıklamıştır. Ders kitapları mikro kavramlara yer verirken yine geniş bir perspektife odaklanmıştır denilebilir.

Björklund ve Sandahl (2021) finansal konuları açık ve tartışılabilir sorular olarak ele aldıkları çalışmasında, öğrencilerin finansal konuları tartışmaya teşvik edilmesi ve finansal konuların aktif olarak finansal sistemle, ekonomik döngülerle ve siyasi kararlarla ilişkilendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmanın önemli bulguları, mali konuların sadece kendi yaşam dünyalarıyla ilişkilendirilen öğrencilerin, finansal konular hakkında sınırlı veya hiçbir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Bu sınırlı anlayış, MEB ders kitaplarında kişisel finansın bütçe ile sınırlandırılması ve ekonomide yer alan aktörlerin (banka, hane, şirket ve kamu sektörü) gibi kavramların sınırlı bir şekilde ele alınması veya hiç ele alınmamasıyla benzerlik göstermektedir.

Björklund ve Sandahl (2021) çalışmasına göre, sosyal bilgiler öğretimi aracılığıyla öğrencileri finansal konulara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaya davet etmek mümkündür. Eleştirel bir yaklaşım benimseyen öğrencilerin, finansal konuları daha ayrıntılı bir şekilde anladıkları ve sorunlara daha hızlı ve doğru çözümler üretebildikleri belirtilmektedir. Bu durum, İsveç'in ekonomik döngülerle ilgili kavramlara ve sistemi nasıl etkiledikleriyle ilgili eleştirel bir bakış açısıyla konulara yaklaşmasına benzerlik göstermektedir.

Kamu sektörünün iş yapma gücü, genellikle vergi gelirleriyle doğrudan ilişkilidir. Vergiler, kamu sektörünün bütçesini finanse etmek için temel kaynaktır ve kamu hizmetlerinin sunulması, altyapının sürdürülmesi, eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel alanlarda faaliyet göstermesini sağlar.

Ekonomi eğitiminde finansal okuryazarlık becerileri her iki ülkede de vatandaşlık ile bağlantılı olarak da ele alınmıştır. İsveç'in çok kültürlü ve sürdürülebilir kalkınma odaklı yaklaşımı, eğitim içeriklerine yansımıştır. Türkiye'de ise milli kimlik ve geleneksel ekonomik değerlerin etkisi de gözlemlenmektedir. Bu farklı yaklaşımlar, iki ülkenin ekonomik önceliklerine ve toplumsal değerlerine bağlı olarak şekillenmiştir. Bu kapsamda öğrencilere ekonomik kararlarının ve finansal bilgilerin vatandaşlık sorumlulukları ile nasıl bağlantılı olduğunu anlatılmıştır. Her iki ülke de ekonomik kararların toplumsal etkisini anlayarak daha etkili vatandaşlar olmalarına

katkıda bulunmayı amaçlamaktadırlar. Bu etkiler her ülkenin ders kitaplarında vergi kavramında belirgindir.

MEB ders kitaplarında vergi vermenin önemini defalarca vurgulamış, vergi vermenin vatandaşlığın önemli bir parçası olduğunu belirterek vatandaşların devlete karşı sorumlu ve yükümlü olduğunu vergi üzerinden tekrar üretilmiştir. Verilen vergilerin ülke refahına katkı olarak döndüğü de belirtilmiştir.

İsveç ise AB üyeliği kapsamında oldukça kozmopolitan görüşün hâkim olduğu bir vatandaşlık anlayışı sergilemektedir. İsveç kendisini kültürel bir buluşma yeri olarak tanımlamaktadır. İsveç'in Ulusal kimlik, bir "biz" duygusu yaratarak, örneğin anavatan sevgisini, yerel ve doğa sevgisini teşvik ederek inşa edilir (Hammargren, 2006). Son zamanlarda yeni bir değişimin var olduğu daha önce İsveçliliği yaratmak ve sürdürmek için hizmet eden şeylerin sorgulanmaya başlanmasıyla İsveç'in yeni, heterojen bir imajını oluşturan çelişkili ve çok sesli söylemlerle karakterize edilen bir yapıya doğru gittiği söylenebilir. Bu boyutuyla 'İsveçlilik' hakkında, bireyler İsveç'i 'başarılı bir refah devleti' olarak göstermektedir (Eduards, 2007; Hernes, 1987; Tesfahuney, 1998). Ders kitaplarında özellikle alınan vergi, sigortalarla gelecek için endişe duymayan İsveç halkı profili bu söylem oldukça uyumludur.

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun 2015 yılında Türkiye'de ve Dünya'da Vatandaşlık adlı çalışmalarında, Türkiye'de tanımlanan iyi vatandaş profilinin oyun kullanma, vergi konusunda duyarlılık, devletin belirlediği yasalara uygun yaşama konusunda hassasiyet, etik ve ahlaki değerlere saygı, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşma ve maddi açıdan kendisine oranla durumu daha kötü olan bireylere yardım etme konusundaki duyarlılık gibi özellikleri içerdiği belirtilmiştir. Bu çalışma, MEB sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan vatandaşlık algısında verginin önemini ortaya koymaktadır.

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun (2015) bulgularına göre, Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan vatandaşlık değerleri ile İsveç sosyal ders kitaplarında yer alan vatandaşlık değerleri arasında büyük ölçüde paralellik vardır. İyi bir vatandaşın vergi ödemeye saygı göstermesi, yasalara uyma, etik ve ahlaki değerlere bağlılık, farklılıklara hoşgörü ve maddi olarak zayıf olanlara yardım etme gibi özellikler vurgulanmaktadır. İsveç ve Türkiye arasındaki karşılaştırmada, vergi ödemenin iyi vatandaşlıkla ilişkilendirilmesi açısından benzerlikler belirlenmiştir. Aynı çalışmada İsveç'te %79, Türkiye'de ise %96 gibi yüksek bir oranda benzerlik gösterdiği ifade edilmiştir. Bu, her iki ülkede de vatandaşların vergi ödemeye

duyarlılık göstermesi ve bu davranışın iyi bir vatandaşlık özelliği olarak kabul edilmesi açısından önemli bir bulgudur. Bu bulgular, her iki ülkede de verginin öneminin sosyal bilgiler ders kitaplarında vurgulanmasını desteklemektedir.

İsveç'teki ekonomik yapı ve akışların ele alındığı bağlamı göstermektedir. Kamu sektörü, ülkenin gereksinimlerini yerine getirmek için gereken finansmanı sağlamak üzere vergi gelirine ihtiyaç duymaktadır (Bengtsson, 2014). Bu ifade, kamu sektörünün ekonomik faaliyetlerinde vergilerin önemli bir rol oynadığını ve vergi gelirlerinin kamu hizmetlerinin finansmanında temel bir kaynak olduğunu belirtmektedir. Bu da İsveç için en önemli vurgu ve kitap boyunca altını sıkça çizdiği mesaj İsveç'in zengin ve refah bir ülke olduğu vurgusudur. İsveç vergilerle bu refahı sağladığını belirterek, vergilerin hesap verilebilirliği konusunda da şeffaflığını vurgulamaktadır. Finansal okuryazarlık standartlarına göre 8.sınıflar için öğrencilere kazanç üzerindeki vergi türleri de dikkate alınarak bu kavramlar daha da geliştirilir (Jump\$tart Koalisyonu, 2015). Bu bağlamda İsveç için çalışmazsanız da KDV altında toplumdan vergi aldığı da belirtilmiştir. Bireyler çalıştığında da maaşlarından vergi kesildiği de açıklanmıştır. Bu bilgilerde yer verilen maaş üzerinden alınan gelir vergisi ile paralellik göstermektedir.

İsveç ders kitaplarında vergi vermek refah seviyesi ile doğru orantılı olarak verilmiştir. 4-6. sınıflarda, öğrenciler ayrıca vergilerin ne olduğu ve belediyelerin, ilçe meclislerinin ve devletin vergi parasını ne için kullandığı hakkında derinlemesine bilgi sahibi olması hedeflenmiştir. Bu sayede, vergilerle ortaklaşa finanse edilenler ve bunun arkasındaki fikirlerin neler olduğu hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. Vergilerin nereye, ne kadar gittiği konusundaki hesap verilebilirlik ve şeffaflık verilmek istenmiştir. Böylece vergi vermek sadece sorumluluk ve vatandaşlık görevi değil aynı zamanda finansal katılım ve verginin gittiği yeri bilmek, vergilerle yapılanları kullanmakla ilgilidir.

MEB ders kitaplarında vergi vermek kamu hizmetlerinin sağlanmasında birincil faktör olarak yer almaktadır. Verilen vergilerin toplumun refahına ve ilerlemesine katkı sağlayacağı her fırsatta vurgulanmıştır.

Akkurt (2023) Ortaokul Öğrencilerinin Vergi Bilincine Yönelik Farkındalıkları adlı çalışmada öğrencilerin çoğunluğu vergiyi, devlet tarafından sunulan hizmetlerin karşılığı ve vatandaşlık görevi olarak gördüklerini belirtmiştir. Öğrenciler, vergiyle ilgili ilk bilgilerini okul ve aile ortamında edinmişlerdir. Öğrenciler, vergi ödemeyenleri kötü vatandaşlar, ödeyenleri ise dürüst ve iyi

vatandaşlar olarak tanımlamışlardır. Araştırmada, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu vergi ödemeye istekli olduklarını ifade etmişler. Bu sonuçlar öğrencilerin vergiyle ilgili algılarının, verginin toplumsal ve ekonomik önemi hakkında bilinçli olduklarını göstermektedir. Bu çalışma ile MEB ders kitaplarındaki vergisini veren iyi vatandaş modelinin temsiline ve verginin toplum için önemine yer verilme durumuyla paralellik göstermektedir.

Toplumda bireylerin iyi birer vergi okuryazarı olmaları, devletin hem kalkınmasına hem de topluma etkili bir biçimde hizmet sunmasına olanak tanımaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017) Vergi bilinci kazanımları bireylere erken yaşlardan itibaren öğretilmelidir. İlkokul ve ortaokul seviyesinde, bu becerilerin kazandırılması için en önemli derslerden biri Sosyal Bilgilerdir (Yılar ve Akdağ, 2017). Bu dersler, vergi konusunda farkındalığı artırarak, bireylerin vergi sistemini anlamalarına ve vergi ödemelerinin toplumun gelişimine nasıl katkı sağladığını kavramalarına yardımcı olabilir. Bu çerçevede vergi konusu 4. sınıftan itibaren ders kitaplarında yer almıştır. Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabında belgemizi alalım, 5. sınıf ders kitabında haklarımı kullanıyorum ve 6. sınıf ders kitabında vergimi ödüyorum kavramları yer almaktadır. Bu kavramlar ders kitaplarında fiş fatura almak, verginin bilincinde olmak ve verginin hukuki yükümlülük olduğunu açıklamaktadır. Vergi vermenin vatandaşlık görevinin önemli bir parçası olduğunun öneminin altı her fırsatta çizilmiştir. Ders kitaplarında vergi vermek bireylerin yükümlü olduğu bir vatandaşlık görevi oldu her fırsatta yeniden üretilmiştir. Vergi vermenin önemi İsveç ile benzerlik göstermekle beraber ödenen verginin şeffaflığı ve hesap verilebilirliği, toplumun parası olarak adlandırma boyutuyla MEB ders kitaplarından farklılık göstermiştir.

Yalçın ve Sağlamgöncü (2023) Sosyal Bilgiler ders kitaplarında vergi okuryazarlığı kapsamında sunulan kavramsal verileri incelemiştir. Bulgulara göre, Sosyal Bilgiler derslerinde 4., 5. ve 6. sınıflarda özellikle fiş, fatura, garanti belgesi, ürün etiketleri gibi pratik konuların yanı sıra ihtiyaçlar, üretim, tüketim, sorumluluk, haklar ve vergi gibi kavramların ön planda olduğu görülmektedir. Güvenç (2017) tarafından yapılan bir araştırmanın da benzer sonuçlar elde ettiği belirtilmektedir, bu da sosyal bilgiler derslerinde vergi ve verginin öneminin vurgulandığını desteklemektedir.

Çalışma Hayatına İlişkin Sonuçlar

İsveç için meslekler iş gücü ve iş gücü piyasası öğrenme alanı altında yer almıştır. İşgücü piyasasının gelişiminden bahsedilmiş. İşgücündeki kadın erkek rollerini ve meslek çeşitlerine yer verilmiştir. MEB ders kitaplarında iş gücü piyasası tanım olarak verilmemiştir. İş gücü, işçi, işveren ve sendika arasında bulunan döngülerde yer almamıştır. Sendika kavramı sadece gönüllüğün esas alındığı bir durum olarak yansıtılmıştır. “Sivil toplum kuruluşları devletten bağımsız sivil insanlar tarafından oluşturulan, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır”. Vakıf, dernek, sendika vb. den oluşan sivil toplum kuruluşlarına üye olan insanlar gönüllülük esasıyla çalışırlar”. İsveç ders kitaplarında olduğu gibi güçlü bir müzakere aracı olarak tanımlanmamıştır. Oysaki ülkemizde de aktif sendikal faaliyetler bulunmakla beraber greve gitmek ve iş verenlerin lokavt gücünü kullandığı durumlar da vardır. Sendika ile kazanılan ve güvence altına haklar da yer almaktadır. Ancak bu durumlar ders kitaplarında gerçek hayatta bulunan temsilleriyle yer almamıştır. Grev, lokavt ve iş gücü piyasasın ilgilendiren yasalardan söz edilmemiştir. Günümüz dünyasında çalışmak kadar çalışma koşullarıyla sorun yaşayan bireyler bulunmaktadır. Ancak ders kitapları bu konuda mesleğin bireylerin gelecek yaşantıları ve refah düzeyleriyle ilgili olduğuyla sınırlandırmış ve çalışma koşulları, buna bağlı olan sorunlara yer vermeden konuya iyimser ve yüzeysel yaklaşmıştır.

Blomkvist (2020) çalışmasında mikro ve makro kavramlar kapsamında Ekonomik büyüme, İşsizlik ve Enflasyon mikro teması incelenirken, "Bireyler işsiz kalırsa iş gücünden hiç yararlanılmıyor ve vergi ödenmiyor demektir ifadesiyle, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki vurgulanmaktadır (Andersson vd., 2011). Bu bağlam İsveç ders kitaplarının işsizlik kavramının verilmesi kapsamı ile tutarlılık göstermektedir. MEB ders kitaplarında işsizlik kavramı, işsizliğin nedenleri ve topluma etkileri yer almamıştır. Buna ek olarak işsizlik makro ekonomik bir kavramdır. İsveç ders kitaplarının makro ekonomik kavramlara yer verdiği desteklenmektedir.

MEB ders kitaplarında ekonomik kaynaklar ve meslekler arasındaki bağlam oldukça baskındır. Ekonomik kaynakların varlığı mesleklerin şekillenmesini etkileyen faktörler arasında verilmiş ve finansal avantaj olarak belirtilmiştir. Her bölgenin kaynaklarının o bölge ve sonrasında topluma finansal güç ve kalkınma olarak yansıdığı görsellerle de vurgulanmıştır. Meslek kavramının tanımı verilerek bilinçli meslek

seçmenin önemi, kriterleri ve sonuçları da verilmiştir. Mesleklerin geçmişten günümüze değişimi de verilmiş, görsellerle desteklenmiştir. İsveç için meslekler iş gücü piyasası adı altında verilmiştir. İsveç için işler ve iş gücü piyasası başlığı altında kadınların ve erkeklerin çalışma koşulları ve aldıkları ücret, işlerin bir kısmının erkek egemenliğinden dijitalleşmenin etkisiyle kadınların da iş dünyasında aktif olarak yer almaktadırlar. Kadın ve erkeklerin iş gücü piyasasındaki rollerine yer verilmiştir. Meslek seçimi ve değişiminin ders kitaplarına yansması İsveç ders kitaplarıyla benzerlik göstermekle beraber kadınların iş gücü piyasasında erkek egelemenliğinden etkisinden kurtulması boyutuyla farklı açılardan yer almıştır.

Council for Economic Educaiton (Ekonomik Eğitim Konseyi [CEE]) (2013) ve Kişisel Finansal Okuryazarlık için Jump\$tart Koalisyonu (2015) K-12 öğrencileri için etkili ve kapsamlı finansal eğitimi teşvik etmek amacıyla bir araya gelmiş ve kişsel finans için ulusal standartlar dizisi yayınlamıştır. Bu ulusal standartlar, tüm gençlerin hayatları boyunca edinmeleri gereken bilgi, beceri ve karar verme yeteneklerini tanımlamaktadır. Bu şekilde, gençlerin finansal okuryazarlık düzeylerini artırarak, daha bilinçli ve sorumlu finansal kararlar almaları desteklenir. Bu ulusal standartlar, kişisel finansal eğitimde kapsamlı ve tutarlı bir çerçeve sunarak, gençlerin yaşamları boyunca finansal güvenliklerini sağlamalarına yardımcı olmaktadır (<https://www.jumpstart.org/what-we-do/support-financial-education/standards/>).

CEE (2013) ve Jump\$tart Koalisyonu'nun (2015) bir araya gelerek “Ulusal Standartlar Kişisel Finansal Eğitim Raporu”na göre (2021) belirlenen standartlar “gelir elde etmek, harcamalar, tasarruf, yatırım, kredi yönetimi, riski yönetmek” başlıkları altında altı konu etrafında düzenlenmiştir. Gelir elde etmek, bireylerin veya işletmelerin çeşitli kaynaklardan elde ettikleri toplam para veya değeri ifade etmektedir. Bu gelir, genellikle çalışma karşılığında alınan ücret ve maaşın yanı sıra faiz, temettü, kira, girişimcilik, işletme kârı veya yatırımlardan gelen gelirlerden oluşabilir. Ayrıca, çalışanlar tarafından sağlanan faydalara, örneğin çalışan tazminatı, emeklilik planları ve sağlık sigortası gibi sosyal yardımlara erişim de gelir elde etme sürecine dahil olabilir. Gelir elde etmek için belirlenen bu standartlar “İnsanlar bilgi, beceri, ilgi ve deneyimlerine bağlı olarak farklı iş seçeneklerine sahiptir. Farklı iş türlerini listeleyin”. Farklı iş türleri için gereken bilgi, beceri, ilgi ve deneyim türlerini tartışın” ifadeleri yer almaktadır (<https://www.jumpstart.org/what-we-do/support-financial-education/standards/>)

Bu bağlamda CEE'nin Jump\$tart Koalisyonun belirlediği iş ve meslekler standartlarının ders kitaplarında yer verilme açısından MEB ve İsveç ders kitaplarının maaştan gelir elde durumuyla paralellik göstermekle beraber farklı gelir elde etme türleri (kira, faiz vb.) kavramlarının İsveç ders kitaplarında yer almasıyla da paralellik göstermektedir. İsveç faiz, kira, işsizlik maaşı gibi kavramlar konunun ele alınması açısından MEB sosyal bilgiler ders kitaplarıyla farklılaşan boyutudur.

Günümüzün finansal anlayışı, bireylerden gelen talepler barınma, emeklilik ve sağlık hizmetleri kişisel olarak tercih edilen ve finanse edilen konulardır ve hem kısa hem de uzun vadede planlama yeteneğinin yanı sıra finansal ürünler ve yapılar hakkında kapsamlı bilgi gerektirir (Henchoz, 2016; Retzmann ve Seeber, 2016). Bu bilgiler ışığında İsveç ders kitapları ve öğretim programıyla iş birliği yapan kurum ve kuruluşlarla uzun ve kısa vadeli hedefler uyumluluk göstermektedir. Finansal okuryazarlık olmadan, bir bireyin kişisel mali durumunu etkileyen tüm kararları vermek zordur. Bireylerin finansal okuryazarlık girişimlerinin içeriği ve amacı gelir, gider ve bütçeleme konularını yönetmek gibi temel olarak hane halkı finansmanına odaklanan geleneksel finansal okuryazarlık benimser niteliktedir (Davies, 2015; OECD, 2019). Bu açılardan temel bilgiler hem Türkiye hem de İsveç için paralel bir yaklaşım göstermektedir.

CEE 2013 raporunda “Kişisel Finansal Eğitime İlişkin Ulusal Standartlar” belirlenmiş bu standartlar 4.,8. ve 12. sınıflar için hazırlanmıştır. 4. sınıflar için riski yönetme kapsamında “Sigorta genellikle riskten kaynaklanan mali kayıpları sınırlamak için satın alınır” (CEE, 2013). Bu kapsamda bireyler, gelir kaybı, varlık kaybı, sağlık sorunları, yaşam kaybı veya kimlik hırsızlığı gibi kişisel risklere maruz kalabilirler ve bu riskleri yönetmek için farklı yaklaşımlar benimseyebilirler, riskleri kabul edebilir, azaltabilir veya başkalarına devredebilirler aynı zamanda sigorta satın almak, riskin bir kısmını veya tamamını sigortacıya transfer etmeyi tercih eden bir yöntemdir. Bu durumda, insanlar gelecekte oluşabilecek maddi zararları karşılamak için şimdi sigorta primi öderler (CEE, 2013). Bu kapsamda İsveç ders kitaplarında yer alan işsizlik, hastalık maaşı ve konut sigortaları bu standartlarla tutarlılık göstermektedir. MEB sosyal bilgiler ders kitaplarında ise emeklilik, hastalık, beklenmedik mali krizler, ani şoklar ve bu durumlarla karşı karşıya kalma durumlarına yer verilmemiştir. Uzun vadeli yaşam planlarının da yer almadığı ders kitapları bu boyutlarıyla da yaşamsal güvence boyutuyla da eksik kalmıştır denilebilir.

Özellikle Türkiye'de yapılan ekonomi ve finansal okuryazarlık çalışmalarının günlük hayata yansması boyutuyla genel tablonun çok da olumlu olmadığı söylenebilir. Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) ile Visa Türkiye adına Ipsos Sosyal Araştırmalar tarafından gerçekleştirilen araştırma (2019), Türkiye genelinde 15 yaş ve üzeri toplam 2000 bireyle bilgisayar destekli yüzyüze görüşmeler yoluyla yapılmıştır. FODER'in yaptığı çalışmalarda finansal yatırım araçları ve finansal katılım boyutlarıyla bilgilendirmeler yapılmaktadır. Yine FODER'in 2019 yılında yaptığı çalışmalarda finansal tutum ve becerilerin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Vatandaşların %77'si Türkiye'de ekonomik kriz olduğunu düşünmektedir. Ancak toplumun yarısı (%46) bu krize karşılık bir önlem almamaktadır. OECD/INFE ve FOE'nin yaptığı değerlendirmeler sonucunda finansal okuryazarlık oranının ve finansal yatırım araçlarının tanınırlığı konusu ortalamanın altında olarak tespit edilmiştir. Uzun vadeli planlar konusunda emeklilik durumunun sadece emeklilik parası üzerinden bekleyen kişilerin sayısı oldukça fazladır. Yine kavramsal çerçevede yer verilen araştırmaların raporlarına göre finansal yatırım araçlarına mesafeli yaklaşmakta genelde altın ve dolar, mevduat faizi yatırım aracı olarak kullanılmaktadır. Bu raporlar, alan yazın çalışmaları ve bu konuda yapılan araştırmalar Türkiye için finansal okuryazarlık alanında beklenen ile mevcut durum bakımından farklılıkların derin olduğudur.

Küresel para haftası adı altında yapılan etkinliklerde (2022) Türkiye'de hala bütçe, finans, tasarruf kavramları yer alırken aynı etkinlik İsveç'te atık yönetimi, sürdürülebilir finans ve iklim finansı üzerine çalışılmıştır. Bu verilerden yola çıkılarak ekonomiyle ne zaman tanışılmalı sorusuna cevap mümkün olduğunca erken olmalıdır. İki ülke arasındaki çalışmalar finansal konuların farklılığı öğretim programı ve ders kitaplarına yansıtılması güncelliğinin ülkemiz açısından acil bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Finansal Okuryazarlık Becerilerinde Ortak Olmayan İçeriklere Ait ve İçerikleri

İsveç Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında “Küresel Bağlantılar” şeklinde bir öğrenme alanı yer almamıştır. “Dünya ve Biz” temaları içinde de sürdürülebilir olma, kaynakların eşit dağılımı gibi konulara yer verilmiştir. Küreselleşme kavramı olarak iş ve iş gücü piyasasında ekonomi boyutuyla yer almıştır. MEB ders kitaplarında ise

küresel bağlantılar özel bir öğrenme alanı olarak vurgulanmıştır. Bununla birlikte, kültürel öğelerler, kültürel değişim, küresel vatandaşlık gibi konulara da yer verilmiştir. Ekonomi konularına ve finansal okuryazarlık becerilerine daha sınırlı bir yer ayrılması, küresel bağlantıların daha çok kültürel ve sosyal boyutlara odaklandığını göstermektedir denilebilir.

Bu nedenle, İsveç ders kitapları küresel bağlantıları ekonomik ve finansal boyutlarıyla ele alırken, Türkiye ders kitapları genellikle kültürel ve sosyal boyutlara odaklanmıştır denilebilir. Bu farklılıklar, her ülkenin küresel bağlantıları kendi öncelikleri ve perspektifleri doğrultusunda nasıl ele aldığına işaret etmektedir.

Küresel bağlantılar kapsamında Demirhan (2018) yaptığı “*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kapsamında Türkiye’ye İlişkin Algıları*” çalışmasında öğretmenlerin dünyayı etkileyen olayları değerlendirirken Türkiye’ye etkisi doğrultusunda önemsedikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmenler dünyayı etkileyen olayları değerlendirirken Türkiye’nin rolünü önemsemekte ancak bu değerlendirmelerini Türkiye’nin özel konumu ve küresel dünyada jeopolitik konumu üzerinden yapmaktadır. Bu da ders kitabında yer verilen enerji koridoru ve stratejik önem yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Öğretmenler, Türkiye’nin uluslararası yardımlaşma faaliyetlerini olumlu bir şekilde değerlendirmekte, ancak bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmektedir. Ancak, Türkiye’nin küresel dünyada genellikle Ortadoğu ülkesi olarak görülmesini olumsuz algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum, öğretmenlerin Türkiye’nin uluslararası arenadaki imajıyla ilgili karmaşık bir algıya sahip olduklarını göstermektedir. Türkiye’nin dünyayı; stratejik konumunun önemli olması, enerji koridoru olması, yardımsever bir ülke olması, ihraç ettiği ürünler ve dinsel mezhepsel açıdan etkilediği algısı açığa çıkarılmıştır. Ders kitaplarında yer verilen görseller ve iş birliği yapılan kuruluşlar bu imajı destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin Türkiye’nin tarihindeki önemli ticaret ilişkilerini olumlu değerlendirdikleri, Milli vatandaşlığı olumlu algılayan öğretmenler, küresel vatandaşlığa mesafeli bir tutum sergilemektedirler. Bu noktada, sosyal bilgiler öğretim programında küresel bağlantılar öğrenme alanına daha fazla vurgu yapılması gerektiği düşünülmektedir. Küresel bağlantılar konusu genellikle milli olma ve kültürel zenginlik, zor durumda olan ülkelere yardım etme rolünü desteklerken, ticari konulara daha fazla yer verilerek makro ekonomik veriler üzerinden daha geniş bir perspektiften anlatılmalıdır.

Ulusoy (2015) alışmasına göre, Türkiye'deki sosyal bilgiler ğretiminde öğretmenlerin öncelikli olarak vurgulanmasını istediği konular arasında dünya sorunlarına duyarlı bireylerin yetiştirilmesi, sürdürülebilirlik, demokrasi, eşitlik ve çevresel sorunlar yer almaktadır. Ancak, ders kitaplarının bu konularda adil gelir dağılımı ve sürdürülebilirlik gibi insan odaklı yaklaşımlara yeterince yer vermediği görülmektedir. Öğretmenlerin daha az vurgulanmasını istediği konular arasında ise ekonomik ve politik adaletsizlikler, savaşlar, uluslararası terörizm ve insan hakları ihlalleri bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının daha eleşitirel ve kapsamlı bir bakış açısına sahip olması gerektiğini ve gerçek dünya sorunlarının daha etkin bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Yine aynı çalışmada 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen uygulamada “Küresel Bağlantılar” ğrenme alanı kültür, Türkiye'nin komşuları, küresel vatandaşlık, yardımlaşma konularına odaklanılmış ekonomi alanında herhangi bir bulguya yer verilmemiştir. Elde sonuçlara göre:

Ulusoy (2015) alışmasının genel sonucu, küresel bağlantılar öğrenme alanının küresellik ve ekonomi boyutunun yetersiz olduğudur. Öğretmen ve öğrencilerin bu öğrenme alanını kültürler arası farklılık, küresel vatandaşlık, Türkiye'nin sorumluluk ve liderlik rolü üstlendiği, yardımlaşma konusunda güçlü bir imajın olduğu geniş bir alan olarak tanımladıkları ancak ekonomi öğrenme alanı ve finansal okuryazarlık kapsamında yer verilen kavramların bu imajın gölgesinde kaldığı belirtilmiştir. Öğretmen ve öğrencilerin küresel ekonomi ve ticaret kavramlarına yönelik sınırlı bir yaklaşımla sergiledikleri grlmştir. Bu bağlamda, öğrenme alanına entegre edilen finansal okuryazarlık içeriğinin Türkiye'nin ekonomik yapısına ve güncel finansal durumuna uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Öğrencilerin kendi ülkeleriyle ilgili örneklerle finansal konuları daha kolay anlayabilecekleri ve bu sayede küresel ekonomik olayları anlamalarına ve bireysel finans üzerindeki etkilerini değerlendirmelerine yardımcı olabileceği ifade edilmiştir.

Demirhan (2018) ve Ulusoy (2015) araştırmalarında “Küresel Bağlantılar” konularının ekonomi öğrenme alanı ve finansal okuryazarlık becerilerine sınırlı olarak yer verildiği belirtilmiştir. Bu araştırmalar, özellikle ekonomi eğitiminde ve finansal okuryazarlık becerilerine küresel boyuta yeterince yer verilmediğini ortaya koymaktadır. “Türkiye Beklenendir” konu başlığında yer aldığı gibi (Yıldırım vd., 2019) milli kültür, demokratik unsurlar ve askeri güç ağırlıklı bir yaklaşımla benimsenmiştir. Küresel bağlantılar, günümüz dünyasında giderek daha önemli hale

gelmekte olup, öğrencilerin sadece yerel değil, aynı zamanda küresel ekonomik ve finansal dinamikleri de anlamaları gerekmektedir. Bu nedenle, ekonomi eğitimi ve finansal okuryazarlık becerilerine, küresel bağlantılar konusuna daha fazla vurgu yaparak öğrencilerin küresel ekonomik ve finansal sistemleri anlamalarına yardımcı olunmalıdır. İsveç ders kitaplarında küreselleşme kavramının içinde ekonomi ve finansal sistemle ilgili konuların önemli bir yer tuttuğunu söylenebilir. Dolayısıyla, İsveç'in ders kitaplarında küreselleşme, uluslararası ticaret, küresel ekonomik ilişkiler ve uluslararası finansal piyasalar gibi konuların ele alındığını görmek mümkündür. Bu şekilde İsveç, küreselleşmenin etkilerini ekonomi ve finansal sistem bağlamında deneyimleyen bireyler hedeflerken, öğrencilerin küreselleşmenin ekonomik ve finansal boyutlarını anlamaları ve bu konularda bilinçlenmeleri amaçlanmaktadır. Bu da onların uluslararası düzeyde daha rekabetçi ve küresel ekonomik ve finansal sistemi daha iyi anlayan bireyler olmalarına katkı sağlayabilir. Finansal okuryazarlık becerilerinin küreselleşme kapasamında iki ülke ders kitaplarında farklılıklar belirgindir.

Öneriler

Bir ülkenin eğitim sistemi, yalnızca ulusal verilerle değerlendirilemez; çünkü rekabetin küresel bir boyutta gerçekleştiği bir çağda, performans standartlarının da küresel olması zorunlu hale gelmiştir (TUSİAD, 2022).

Türkiye'nin S&P gibi uluslararası araştırma sonuçlarına göre finansal okuryazarlık performansının ortalama altında kalması göz önüne alındığında PISA vb. sınavlara katılması veri analizine dayalı bir program güncellemesi için oldukça gereklidir. Bu veriler doğrultusunda eksik olan ve hangi alana odaklanmak gerekliliğine yönelik veriler elde edilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda Kanada Finansal Tüketici Ajansı'nın (FCAC) Ulusal Finansal Okuryazarlık Stratejisi, Kanada'nın finansal tüketicileri koruma ve finansal okuryazarlığı güçlendirme amacıyla oluşturduğu 5 yıllık Ulusal Strateji, daha erişilebilir, kapsayıcı ve etkili bir finansal ekosistem oluşturmayı hedeflemektedir. Bu strateji, finansal okuryazarlık paydaşlarının iş birliği yaparak Kanadalıların finansal dayanıklılığını artırmak için engelleri azaltmaya odaklanır. Ayrıca, finansal okuryazarlık eylemlerini teşvik eder ve toplum genelinde finansal bilgi ve becerilerin artırılmasına destek verir. Bu sayede,

Ulusal Strateji Kanadalıların daha güçlü ve güvenli finansal kararlar almasına katkıda bulunur. (<https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency/programs/financial-literacy>)

Kanada özelinde olduğu gibi özelleştirilmiş uluslararası normlarla yerel unsurları da içeren Türkiye'ye özel finansal ve ekonomik okuryazarlığa sahip bireyler için bir program çerçevesi çizilmelidir. Bu öğretim programı, bilimsel nitelikte ve bireylerin finansal konularda güven kazanmalarına, bilinçli finansal kararlar almalarına ve finansal refahlarını artırmalarına yardımcı olmalıdır. Etkili bir finansal okuryazarlık öğretim programı bileşenleri, geniş anlamda finansal bilgi ve becerilerin geliştirilmesine odaklanmalıdır. Öğretmenlerin mevcut öğretim programlarına finansal okuryazarlık gibi yeni alanları entegre etme konusundaki tutumları da önem arz etmektedir. Öğretim programları yoğun olduğu için, yeni konuları bütünleştirmek ek bir yük oluşturabilir. Ancak, finansal okuryazarlığın önemi göz önüne alındığında bu bağlamda etkili bir finansal okuryazarlık programı hazırlanırken genel bir finansal okuryazarlık tanımının yanında ekonomi okuryazarlığı kavramları da programa dahil edilmelidir, bu konunun öğretim programlarında uygun bir şekilde yer alması gerekmektedir. Bunlara ek olarak genel istihdam becerileri, girişimcilik nitelikleri ve özellikleri, kariyer yollarının anlaşılması ve erişimi, okuldan yetişkin yaşama geçiş sürecinde kazanılması gereken diğer önemli özelliklerle yakından ilişkili bir program izlenmelidir.

Yapılan Ulusal ve Uluslararası Çalışmalarda Etkili Bir Finansal Okuryazarlık Programında ve Ders Kitabında Yer Alması Gereken Bileşenlere Yönelik Öneriler

Disiplinler arası Yaklaşım: Finansal okuryazarlık kavramları mevcut derslere entegre edilebilir. Örneğin, matematik derslerinde bütçe planlaması ve faiz hesaplamaları, sosyal bilgilerde ekonomik sistemler ve eleştirel tüketici davranışları veya finansal konularda makale okuma ve tartışma gibi konulara yer verilerek eleştirel bir bakış açısı kazandırılabilir.

Temel Finansal Kavramlar: Sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında bireylere finansal dünyanın temel kavramları, terimleri ve süreçleri hakkında bilgi verilirken gelir, gider, bütçe, tasarruf, yatırım gibi mikro ekonomik

kavramların yanında enflasyon, işsizlik gibi makroekonomik kavramlar da açıklanmalıdır.

Öğretim Yaklaşımları, Öğretmen Eğitimi ve Kaynakların Geliştirilmesi:

Öğretmenlerin finansal okuryazarlık konusunda eğitilmesi ve bu alanda öğretim materyallerine erişimlerinin artırılması, bu konunun daha etkili bir şekilde öğretilmesine yardımcı olabilir. Bununla birlikte öğretmenlerin de finansal okuryazarlık eğitimini nasıl sunduğunu ve öğrencilerin bu konudaki algısını belirlenmelidir. İnteraktif öğrenme, pratik uygulamalar ve gerçek dünya örneklerinin kullanımı gibi öğretim yaklaşımları incelenmelidir. Öğrenciler, bütçe yapma, yatırım yapma ve tasarruf etme gibi günlük finansal becerileri uygulamak için projeler üzerinde çalışmalıdır. Programda yer alan sarmal yaklaşımla beraber konular modül modül olarak da yer alabilir. Örneğin 4.sınıf kitaplarında yer alan kişisel finans, bütçe konuları 5. ve 6.sınıfta nasıl yatırım yapmalı? gibi finansal araçlara temel bir giriş sağlayabilir. İsveç'teki finansal okuryazarlık programlarının öğretim yaklaşımları ile ulusal ve uluslararası yapılan değerlendirmelerde yüksek performans gösteren ülkeler Türkiye ile karşılaştırmalı bir şekilde incelenmelidir. Hangi öğretim yöntemleri ve materyallerinin kullanıldığına dair bilgi sağlanmalıdır.

İnteraktif Öğrenme Araçları ve Uygulamalı Öğrenme: Teorik bilgilerin pratik uygulamalarla birleştirildiği senaryo analizleri, simülasyonlar, oyun çalışmaları gibi öğrenme yöntemlerini içermelidir. Bu bileşenler, bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini artırmak ve günlük finansal kararlarında daha bilinçli olmalarını sağlamak için önemli bir temel oluşturabilir.

Bütçe Yönetimi: Bireylerin günlük harcamalarını kontrol etme, bütçe yapma ve tasarruf etme becerilerini geliştirmek için pratik uygulamalar içermelidir. İsveç örneğinde yer alan “Money Lab” (Para Laboratuvarı) uygulamasında olduğu gibi simülasyonlar üzerinden 1 haftalık bütçe için sanal bir harcama stratejileri oluşturulabilir.

Tasarruf, Yatırım ve Risk: Bireylerin tasarruf alışkanlıklarını geliştirmeleri ve temel yatırım prensiplerini öğrenmeleri için içerik sunmalıdır. Öğrenciler, yatırım yapmanın ve riskleri değerlendirmenin önemini anlarlar. Basit yatırım araçları ve risk faktörleri hakkında bilgi edinmeleri geleceği planlama anlamında hayat boyu sürdürülebilir finansal alışkanlıklar geliştirmelerine yardımcı olur.

Kredi ve Borç Yönetimi: Program ve ders kitapları kredi kartları, krediler ve borçlanma konularında bilinçlendirme yapmalıdır.

Risk Yönetimi ve Sigorta: Program bireylere hayat sigortası, sağlık sigortası gibi sigorta türleri hakkında bilgi verilmeli ve risk yönetimi stratejileri öğretilmelidir. Bu bilgilerle geleceği finansal açıdan planlayarak uzun vadeli yatırımlar için farkındalık oluşturulabilir.

Emeklilik Planlaması: Program bireylerin emeklilik için tasarruf yapma ve uzun vadeli finansal hedefler belirleme konularında bilinçli olmalarına yardımcı olmalıdır.

Finansal Teknoloji (Fintech) Bilgisi: Dijitalleşme, ekonomiyi büyük ölçüde etkilemektedir. Öğrencilere dijital ekonominin temel prensipleri, yapay zekâ, blockchain gibi konular hakkında temel düzeyde bilgi sunulabilir. Dijital bankacılık, yatırım uygulamaları, kripto paralar gibi finansal teknoloji trendleri hakkında bilgi sunulabilir.

Para ve Finans: Para birimleri, bankacılık, tasarruf hesapları ve temel finansal kavramlar hakkında bilgi verilir. Ekonomik döngüler ve para politikaları da ele alınabilir.

Yatırım ve İş Fırsatlarına Odaklanma: Ekonomi eğitiminde, öğrencilere yatırım yapma, girişimcilik fırsatları arama ve finansal planlama konularına özel vurgu yapılabilir. Gerçek dünya örnekleri ve yatırım fırsatlarını değerlendirme pratiği sunulabilir. GEM (2018) yılında yapılan araştırmalarda Türkiye'nin yaş kırımları da göz önüne alındığında ciddi potansiyel girişimciler bulunduğu görülmüştür. Türkiye için bu potansiyelleri desteklemek üzere teknoloji, tanıtım ve finansal iş birlikleri yapılmalıdır. Öğrencilere finansal ilham ve girişimcilik sezgilerini ortaya çıkarabilecek buluşmalar sağlanmalıdır. Girişimcilik başarı öyküleri medya ve ders kitaplarında daha sistematik bir şekilde yer almalıdır.

Programda yer alan kazanımlar belirlenen hedeflere ulaşmak için alınacak somut adımları içermelidir. Bu adımların eksikliği veya yetersizliği, stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanmasını engelleyebilir ve hedeflere ulaşmayı zorlaştırabilir. Dolayısıyla, Türkiye'nin eğitim, öğretim ve gençlik stratejilerini başarıyla uygulayabilmesi için daha kapsamlı ve etkili eylem planlarının hazırlanması gerekmektedir. Bu, stratejilerin uygulanabilirliğini artırarak eğitim ve gençlik alanında daha olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

Türkiye'de okul öncesinden liseye kadar olan eğitim kademelerinde, ders dışı uygulamalar, sosyal kulüp faaliyetleri ve proje yarışmaları gibi etkinliklere daha fazla yer verilerek girişimcilik becerilerinin kazandırılması sağlanmalıdır. Bu tür etkinlikler,

öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmelerine, sorunları çözmeye yönelik yeteneklerini artırmalarına ve iş dünyasıyla ilişki kurmalarına olanak tanır. Ayrıca, girişimcilik becerilerini destekleyen ders dışı etkinlikler, öğrencilerin liderlik, takım çalışması, risk alma ve karar verme gibi önemli yetenekleri geliştirmelerine yardımcı olur. Bu sayede, öğrenciler gelecekte iş dünyasına ve girişimcilik alanına daha hazırlıklı bir şekilde adım atmış olurlar. Bu tür etkinliklere daha fazla yer verilmesi, Türkiye'nin genç nüfusunu girişimci ve yenilikçi bireyler olarak yetiştirmesine katkı sağlayabilir.

Sosyal Sorumluluk: Finansal kararların toplum üzerindeki etkileri, etik finansal davranışlar ve sürdürülebilirlik konularında farkındalık yaratmalıdır. Öğrencilere toplumda finansal kararların etik ve sosyal sorumluluk boyutlarıyla ele alınacak örnekler sunulmalıdır. Örneğin, ders kitaplarında sürdürülebilir yatırım, yoksullukla mücadelede ekonomik politikalar gibi konuları ele alınabilir.

Etkili İletişim ve Karar Alma: Sürdürülebilirlik konularında etkili iletişim ve bilinçli karar alma becerilerini geliştirmeye yönelik içerikler içermelidir.

Sürdürülebilirlik Eğitimi: Eğitim programları, öğrencilere sürdürülebilir finans ve yatırım konularını içermeleri için teşvik etmelidir. Sürdürülebilir yatırımın, gelecek nesillerin refahını ve dünyanın sürdürülebilirliğini nasıl etkileyebileceğini vurgulamak önemlidir. Bu vurguları yaparken kaynakların adil dağıtılması konularının da üzerinde durulması gerekir. İsveç örneğinde yer alan “Svinnrik” (Atık Yönetimi) gıda israfını azaltmak, paradan tasarruf etmek ve gezegene karşı daha duyarlı olmak konusunda materyallere sahip bir okul uygulamasıdır. Bu uygulamalara benzer uygulamalar MEB sosyal bilgiler derslerinde ve ders dışı etkinliklerde benzer şekilde gıda israfını azaltmak, tasarruf etmek ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını teşvik etmek için çeşitli öneriler sunulabilir. Bunlar arasında:

Atık Yönetimi ve Tasarruf Programları: Okullarda ve toplumda atık yönetimi ve tasarrufu teşvik eden programlar düzenlenebilir. Öğrencilere, yiyecekleri israf etmeden nasıl saklayacaklarını ve değerlendireceklerini öğretecek etkinlikler düzenlenebilir. Örneğin son kullanma tarihi yaklaşan ürünler için “Buzdolabında Yakında Yiyin Rafı” oluşturulabilir.

Eğitici Kampanyalar ve Etkinlikler: Okulda gıda israfını azaltma ve tasarruf etme konusunda farkındalığı artırmak için eğitici kampanyalar ve etkinlikler düzenlenebilir. Bu etkinliklerde öğrencilere, sürdürülebilir alışkanlıkların önemi ve nasıl uygulanacağı hakkında bilgi verilebilir.

Okul Bahçesi ve Çevresel Eğitim: Okul bahçesi ve çevresi, öğrencilere sürdürülebilir tarım ve doğal kaynakların korunması konularında eğitim sağlamak için kullanılabilir. Bu alanlarda öğrencilerin katılımını teşvik eden projeler yürütülebilir.

İş Birlikleri ve Ortak Projeler: Okullar, yerel işletmeler, çevre örgütleri ve belediyelerle iş birliği yaparak gıda israfını azaltma ve tasarruf etme konularında ortak projeler yürütebilir. Bu projeler, öğrencilere gerçek dünya deneyimleri sunabilir ve toplumsal farkındalığı artırabilir.

Ders Materyalleri ve Kaynaklar: MEB sosyal bilgiler ders kitapları, öğrencilere gıda israfıyla ilgili bilinçlendirici bilgiler içerecek şekilde güncellenebilir. Ayrıca, öğrencilere evde, okulda ve toplumda atık yönetimi ve tasarrufuyla ilgili pratik ipuçları sunan ek kaynaklar ve materyaller sağlanabilir. Bu materyaller, web tabanlı uygulamalar, video dersler, interaktif testler ve bilgilendirici infografikler içerebilir.

İşsizlik ve Enflasyon: İşsizlik ve enflasyonun ne olduğu, ekonomik istikrarın önemi ve bu faktörlerin ekonomiye etkisi açıklanmalıdır.

Öğrenci Başarısı: İsveç'teki finansal okuryazarlık eğitiminin öğrenci başarısına etkisi değerlendirilmelidir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ve bunun gelecekteki mali kararlarına etkisi belirlenmelidir.

Küresel bağlantılar öğrenme alanı kültür, küreselleşme, dünya vatandaşlığı ve ekonomi konuları da içermektedir. Bunun yanında küreselleşmenin ve ekonomik krizlerin toplumsal etkilerine analizlerini de içermelidir.

Küresel Pazarın İşgücüne Etkisi ve Meslek Seçimleri: MEB ders kitaplarında küresel bağlantılar bölümünde ekonomik dönüşüm süreçlerinin Türkiye'deki işgücü piyasasına etkileri ve küresel pazarın değişen talepleri, öğrencilerin meslek seçimlerini nasıl etkilediğine dair konulara daha fazla yer verilebilir.

Küresel Ekonomik Krizlerin Analizi: Ders kitaplarında küresel bağlantılar kapsamında ele alınan ekonomik krizler incelenebilir. Bu krizlerin nedenleri, etkileri ve kriz yönetimi stratejileri üzerine bir analiz yapılabilir.

Uluslararası Finansal Kurumlar ve Türkiye: Küresel bağlantılar öğrenme alanında uluslararası finansal kurumlar ve bunların Türkiye'deki rolü incelenebilir.

Küresel Ekonomik İş birlikleri ve Türkiye: Ders kitaplarında yer alan küresel ekonomik iş birlikleri ağırlıklı olarak Türk Cumhuriyetleri ve Ortadoğu odaklıdır. Farklı iş birlikleri üzerinden de örneklere yer verilmelidir. Türkiye'nin bu iş

birliklerine katılımı ve bu katılımın ekonomik açıdan analizi üzerine bir çalışma yapılabilir.

Küresel Kaynakların Kullanımı ve Çevresel Etkiler: Küresel bağlantılar ünitesinde ele alınan kaynakların küresel dağılımı ve bu kaynakların kullanımının çevresel etkileri üzerine bir analiz yapılabilir.

Bu doğrultuda ülkelerde bulunan iyi uygulamaların da birbirlerine entegre edilerek çalışılması küresel dünya düzeninde bir iş birliği olarak tarif edilebilir. Yapılan analizler sonuçları doğrultusunda: Özellikle kişisel finans ve tüketim alanında gerçek yaşamda iş birliği içerisinde olunmalıdır. Tabii ki toplumların genel manevi değerleri göz önüne alınmalıdır ancak günlük hayatta karşılaşılan finansal terimlerle okul ortamında tanışıklık sağlayamayan bireyler gündelik hayatın aktif olarak içinde yer almalarına rağmen finansal risklerle gereğinden fazla karşı karşıya kalmakta ve bu riskleri yönetmede zorlandıkları araştırma raporlarından da ortaya çıkmaktadır. Finansal açıdan yeterlikleri azalan bireyler kendilerine olan güvenlerini yitirmekte ve kişisel anlamda çıkmaza girdiklerinde bu etkiler toplumun geneline yayılmaktadır. Dolayısıyla İsveç kitaplarında yer aldığı gibi işsizlik, enflasyon ve finansal yatırım araçları açıkça ders kitaplarında yer almalıdır.

İsveç yaşlanan nüfusuyla orantılı olarak emeklilik ve ileri yaşlarda olabilecek beklenmedik durumlar için finansal yatırımlara vurgu yapmaktadır. Bu durum demografik özellikler olmasa bile yaşlılık, emeklilik ya da malullük durumları için finansal güvenceler sağlamak amacıyla yatırım araçlarının tanıtılması ders kitaplarında yer almalıdır.

Ekonomik döngülerde bankalar, şirketler, haneler ve kamu hizmetlerinin karşılıklı döngüleri ve bu döngüdeki rolleri de açıkça belirtilmeli, bu konuda şeffaf olunmalı, bu kavramlar yokmuş gibi ders kitaplarına yansıtılmamalıdır. Finansal cehalet, finansal katılımın önündeki kritik bir engel olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık kavramı ders kitaplarında ayrı bir bölüm olarak yer almalı ve finansal konularla ilgili kurum ve kuruluşlarla daha fazla iş birliği yapılmalı ve bu iş birliği sonucunda ortaya çıkan etkinlikler ders kitaplarında yer almalıdır. Finansal hesaplamalar özellikle bileşik faiz işlemleri için matematik öğretmenleriyle iş birliği yapılmalıdır.

Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeler, girişimcilik ve yenilik kapasitelerini geliştirmek amacıyla strateji ve politikalar geliştirmektedirler. Türkiye'nin genç nüfus potansiyelleri göz önünde bulundurularak finansal teşvikler

yapılmalıdır. Teknofestler güzel bir uygulama olmakla beraber girişimsel sezgi ve finansal ilham oluşturabilecek örnekler incelenmelidir. İnsanların bir kısmı daha iyi fırsatlar ararken, bazıları tehlikelerden kaçmış güvenli kendilerine göre güvenli olanı seçmeyi tercih etme eğiliminde olmuşlardır. Bu noktada Türkiye için okul öncesinden başlayarak bankalar, Borsa İstanbul, TÜSİAD, TCBM, Holdingler, şirketler vb. finansal kurum ve kuruluşlar MEB ile iş birliği yapmayı kurumsal, sistematik boyutuyla ele almalı ve finansal sezgi kavramlarını bireylerle tanıştırmak fırsatlar oluşturmanın temelini atılmalıdır. Yaratıcı ve özgün olma, kendi kendine yetebilme ve kişisel inisiyatifin geliştirirken risk alabilme gibi kavramlarla mümkün olduğu kadar erken tanışılmalıdır. Medyada ve yazılı basında yeni kurulan işletmelerin kariyer hikayelerine, başarılarına yer vererek toplumu bu konuda bilgilendirirken bireylerde girişimcilik konusunda farkındalık oluşturulabilir. Pisa finansal okur yazarlık sınavlarına yapıldığı tarihlerde girilmeli ve eldeki verilerle olması gereken veriler arasındaki uçurumların kapatılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar yapılırken bilimsel iş birlikleri göz önüne alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adalar, H. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Eğitiminde Finansal Okuryazarlık ve Öğretimi: Bir Model Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Akgün, S. (2021) 8. *Sınıf Öğrencilerinin Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Sürdürülebilirlik Kavramına Yönelik Algılarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Andersson, M., Arlt, M., Deniz, F., Engelbrekt, K., von Hofer, H., Holmgren, C., ...Tham, H. (2011). *Exposé – Samhällskunskap kurs 1 och 2. 4. uppl.* Stockholm: Liber.
- Akhan, N. ve Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ekonomi Kavramlarını Anlama Düzeyleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), 209-225. <https://doi.org/10.17755/esosder.43846>
- Akkurt, T.S (2023) *Ortaokul Öğrencilerinin Vergi Bilincine Yönelik Farkındalıkları (Tokat İli Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye.
- Aktaş, V., Tokmak, A. ve Kara, I. (2021). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Küresel Sorunlar Açısından Değerlendirilmesi: Fransa ve Türkiye Örneği. *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 2(3), 266-289. doi: 10.29329/jirte.2021.408.6
- Alimcan, D. (2018). *Ortaokul Öğrencilerinin Bilinçli Tüketici Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Amasya İli Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Amasya Üniversitesi, Amasya, Türkiye.
- Almenberg, J., & Säve-Söderbergh, J. (2011). Financial literacy and retirement planning in Sweden. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4), 585-598.
- Almgren, H. (2020). Utkök Smakprov S0 4-6 Samhällskunskap Lärobok Malmö, Gleerups AB.
- Al-Rabaani, A. (2019). Economic literacy among social studies teachers in Oman. *Journal of Education and Practice*, 10(4), 41-46. <https://doi.org/10.7176/JEP/10-4-05>
- Altay, A. (2005). *Türkiye'de Beşerî Sermayenin Karşılaştırmalı Analizi*. İzmir: Evren Yayıncılık.
- Altıok, N. (2010). *İlköğretim Programlarının Bilinçli Tüketici Davranışlarını Kazandırma Düzeyine İlişkin Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

- Apple, M., and Christian-Smith, L. (1991). *The politics of the textbook*. London: Routledge.
- Aprea, C., Wuttke, E., Breuer, K., Koh, N. K., Davies, P., Greimel-Fuhrmann, B., and Lopus, J. S. (Eds.). (2016). *International handbook of financial literacy*. Singapore: Springer.
- Ataseven, U. (2022). *Danimarka, Finlandiya, İsveç, Norveç ve Türkiye Eğitim Sisteminde İlkokul Öğretim Programları ile Eğitim- Öğretim Uygulamalarının Girişimcilik Becerisi Açısından Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Atkinson, A. and F. Messy (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>.
- Aydeniz, M. (2017). *Eğitim sistemimiz ve 21. yüzyıl hayalimiz: 2045 hedeflerine ilerlerken, Türkiye için STEM odaklı ekonomik bir yol haritası*. University of Tennessee, Knoxville.
- Aygen, G. (2005). A Study On The Developmental Issues Of Consumer Protection In Turkey. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6(1), 16-27.
- Battelle for Kids (2019). *Frameworks ve resources*. Erişim adresi: https://www.battelleforkids.org/wp-content/uploads/2023/11/P21_Framework_Brief.pdf
- Behrman, J. R., Mitchell, O. S., Soo, C., and Bravo, D. (2010). *Financial literacy, schooling and wealth accumulation*. NBER Working Paper 16452, *National Bureau of Economic Research*, Cambridge, MA. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w16452/w16452.pdf
- Bengtsson, B. A. (2014). *Z – konkret – Samhällskunskap kurs 1b. 4. uppl.* Stockholm: Liber.
- Billimoria, J., Monique C., Jared, P., and Floor, K. (2013). Developing the next generation of economic citizens: Financial inclusion and education for children and youth. *Enterprise Development and Microfinance*, 24(3), 204–217.
- Björklund, M., and Sandahl, J. (2021). Inviting students to independent judgement: Teaching financial literacy as citizenship education. *Citizenship, Social and Economics Education*, 20(2), 103-121.
- Björklund, M. (2021). *Beyond moral teaching: Financial literacy as citizenship education* (Unpublished Doctoral Dissertation). Karlstad University, Sweden.
- Björklund, M., and Sandahl, J. (2023) Teaching and learning financial literacy within social studies – a case study on how to realise curricular aims and ambitions. *Journal of Curriculum Studies*, 55(3), 325-338. doi: 10.1080/00220272.2023.2203771

- Blomkvist, L. (2020). Förhållandet mellan medel och mål: En analys av läroböckers innehåll angående ekonomi och deras förhållande till ämnesplanens skrivningar för den gymnasiala kursen samhällskunskap 1b. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1520131/FULLTEXT01.pdf>
- Bobbitt, F. (1918) *The Curriculum*. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Bornedal, K., Nygårds, K. & Stalnacke A. L. (2023) Puls S0 6 Samhällskunskap Lärobok Stockholm, Nature & Kultur
- Bozkurt, Ö. (2006). Teknolojik odalarda modern tasarımlar. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 93-111.
- Brant, J. (2015). What's wrong with secondary school economics and how teachers can make it right- Methodological critique and pedagogical possibilities. *Journal of Social Science Education*, 14(4), 7-16.
- Brant, J. (2018). Financial and economic education on the English curriculum and PSHE: New hope or another false dawn? *Teaching Business and Economics*, 22(1), 19-21. <https://www.proquest.com/docview/2210275291/fulltextPDF/43CBEA02CDA4BA3PQ/1?accountid=8319&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Brown, J. (2009). *Financial Education and Annuities*. OECD Journal: General Papers, vol. 2008/3. https://doi.org/10.1787/gen_papers-v2008-art20-en.
- Brundtland, G. (1987) *Our common future: The world commission on environment and development*. Oxford: Oxford University Press.
- Buccioli, A., and Veronesi, M. (2014). Teaching children to save: What is the best strategy for lifetime savings? *Journal of Economic Psychology*, 45, 1–17. doi: 10.1016/j.joep.2014.07.003
- Buerke, A., Straatmann, T., Lin-Hi, N., and Müller, K. (2017). Consumer awareness and sustainability-focused value orientation as motivating factors of responsible consumer behavior. *Rev Manag Sci* 11, 959–991. <https://doi.org/10.1007/s11846-016-0211-2>
- Buğday, E. B. (2015). *Bilinçli Tüketici Ölçeği Geliştirme Çalışması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
- Chang, H. (2014). *Economics: The users' guide*. London: Penguin
- Connelly, L. M. (2016) Trustworthiness in Qualitative Research. *Medsurg Nursing*, 25(6), 435-436. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/trustworthiness-qualitative-research/docview/1849700459/se-2>.
- Cope, D. G. (2014). Methods and meanings: Credibility and trustworthiness of qualitative research. *Oncology Nursing Forum*, 41(1), 89-91. doi: 10.1188/14.ONF.89-91

- Council for Economic Education (2013). *National standards for financial literacy*. New York. <https://www.councilforeconed.org/wp-content/uploads/2021/10/2021-National-Standards-for-Personal-Financial-Education.pdf>
- Crowley, R., and Swan, K. (2018). What kind of economic citizen?: An analysis of civic outcomes in U.S. economics curriculum and instruction materials. *Education Sciences*, 8, 95. doi: 10.3390/educsci8030095
- Child and Youth Finance International (2016). *The regional financial inclusion landscape of youth bank accounts: Selected country cases from central and eastern Europe*. Retrieved from: <http://childfinanceinternational.org/resources/publications/CYFI-Regional-FILandscape-Central-Eastern-Europe.pdf>.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu E. (2015). *Türkiye’de ve Dünya’da Vatandaşlık*. İstanbul: İPM.
- Çelebi, F. (2019). 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketici Düzeyleri ile Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Denizli İli Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.
- Çelikbaş, A. (2016). *Sürdürülebilirliği Temel Alan Çevre Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Davranışlarına ve Sürdürülebilir Çevre Tutumlarına Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.
- Davies, P., and Brant, J. (2006). *Business, economics and enterprise*. London: Routledge.
- Davies, P. (2015). Towards a framework for financial literacy in the context of democracy. *Journal of Curriculum Studies*, 47(2), 300–316. <https://doi.org/10.1080/00220272.2014.934717>
- Deville, J., and Seigworth, G.J. (2015). Everyday debt and credit. *Cultural studies*, 29(5–6), 615–629.
- Demirhan, E. I. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kapsamında Türkiye’ye İlişkin Algıları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Diri, N. Ç. ve Arı S. (2020). *Örneklerle Finansal Okuryazarlık*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Dotan, L. (2016). Retrospectives: What Did the Ancient Greeks Mean by Oikonomia? *Journal of Economic Perspectives*, 30(1), 225–38.
- Drucker, P.F. (1993). *Post-Capitalist Society*. New York: Harper Business.

- Hammargren, E. (2006). *Från alpromantik till hembygdsromantik. Natursynen i Sverige från 1885 till 1915, speglad i Svenska turistföreningens årsskrifter och Nils Holgerssons underbara resagenom Sverige* (Unpublished Dissertation). Lund University, Sweden. Retrieved from <https://lup.lub.lu.se/search/publication/25587>
- Eduards, M. (2007). *Kroppspolitik: Om Moder Svea och andra kvinnor*. Retrieved from <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-22168>
- Eğilmez, M. (2015). *Türkiye'den Örneklerle Makroekonomi*. Remzi Kitapevi.
- Eriksson, K., and Söderberg, I-L. (2019). *Financial literacy in the North – Looking at roots and future focusing the young. Savings banks spreading financial knowledge* [Financial History Workshop]. www.wsbi-esbg.org/Events/FinHistory/
- Erim, G. (2018). *Ekonomik Geleceği Şekillendirme Becerisi: Finansal Okuryazarlık. Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Araştırma Raporu*. Konya Ticaret Odası.
- European Banking Authority (2018). *EBA financial education report 2017/18*. London: EBA.
- European Banking Federation (2020). *Data on national banking sector. EBF members and associate members*. www.ebf.eu/facts-and-figures/country-by-country-overview
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. Öztürk S., ve Özduval, Z. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: MEB Devlet Kitapları Yayınları.
- Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planlarıyla İlgili 2014/10 Sayılı Başbakanlık Genelgesi (2014). T.C. Resmî Gazete, (29021), 5 Haziran 2014, 86-87.
- Finansinspektionen, (2009). *Hushållens finansiella förmåga-en studie av svenska hushålls privatekonomi [Households' financial capability – a study of Swedish households' private finances]*. Stockholm: Finansinspektionen.
- Finansinspektionen, (2015). *Hälften av konsumenterna saknar grundläggande finanskunskap [Half of all consumers lack basic knowledge of finance]*. Stockholm: Finansinspektionen.
- Finansinspektionen, (2018). *Rapport om hushållens ekonomi 2017 [report on households economy 2017]*. Stockholm: Finansinspektionen.
- Group of 20 (2010). *Innovative Financial Inclusion Principles and Report on Innovative Financial Inclusion from the Access through Innovation Sub-Group of the G20 Financial Inclusion Experts Group*. <https://www.gpfi.org/publications/principles-and-report-innovative-financial-inclusion>

- Organisation for Economic Co-operation and Development (2011). *G20/OECD High-level principles on financial consumer protection*. https://web.archive.oecd.org/2022-12-12/648348-G20_OECD%20FCP%20Principles.pdf
- Gelen, İ. (2017). P21-Program ve Öğretimde 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi (ABD Uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29.
- Gilla din ekonomi. (2021). Utbildningar (Education). gilladinekonomi.se/utbildningar/
<https://gilladinekonomi.se/>
- Global Findex database (2021). Available at: <https://globalfindex.worldbank.org>.
- Grifoni, A., and F. Messy (2012), *Current status of national strategies for financial education: A comparative analysis and relevant practices*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 16, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/5k9bcwct7xmn-en>.
- Grohmann, A., Klühs, T., and Menkhoff, L. (2018). Does financial literacy improve financial inclusion? Cross country evidence. *World Dev.*, 111, 84–96.
- Guba, E. G., and Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology Journal*, 30(4), 233-252.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2011). *Bilinçli Tüketici Bilinci*. Ankara
- Gülmez, M. (2006). Pazarlama Yönü İtibariyle Bilinçli Tüketim ve Bilinçli Tüketicie İlişkin Bir Saha Araştırması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 9(1-2), 69-96.
- Günaydın, Ö. (2023). *Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliği Açısından İlköğretimdeki Paydaşların Algı ve Davranışlarının Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye.
- Güvenç, H. (2017). Öğretim Programlarımızda finansal okuryazarlık. *İlköğretim Online*, 16(3), 935- 948. doi: 10.17051/ilkonline.2017.330233.
- Hall, K. (2008, 25 August). *The importance of financial literacy*. Conference on Deepening Financial Capacity in the Pacific Region, Sidney. <https://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2008/sep/pdf/bu-0908-3.pdf>
- Hansen W.L. (1976). ‘*The State of Economic Literacy*’, Paper presented at the National Conference on Needed Research and Development in Pre-college Education, New Orleans, February.
- Hanushek, E. A. (2016). Will more higher education improve economic growth? *Oxford Review of Economic Policy*, 32(4), 538- 552.

- Hanushek, E. A. and Woessmann, L. (2022). The Political Economy of ILSAs in Education: The Role of Knowledge Capital in Economic Growth. In Nilsen, T., Stancel-Piątak, A., Gustafsson, J. E. (Eds) *International Handbook of Comparative Large-Scale Studies in Education* (pp. 27-53), Springer International Handbooks of Education.
- Hastings, J.S. Madrian, B.C. & Skimmyhom, W.L. (2012). "Financial Literacy, Financial Education and Economic Outcomes". National Bureau of Economic Research No. 18412. <http://www.nber.org/papers/w18412.pdf>
- Hayta, B. (2011). Sürdürülebilir tüketim davranışının kazanılmasında tüketici eğitiminin rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 143- 151.
- Hekimci, F. (2003). Tüketici, kalite, verimlilik ve yurttaş mutluluğu. *TMMOB Makine Mühendisleri Odası 3. Kalite Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 72-79), Bursa.
- Hellgren, C. (2016) *Ekonomi i grundskolan En analys av grundskolans läroplan och läromedel kring begreppet ekonomi och ekonomiska fenomen* (Institutionen för de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnernas didaktik) Stockholms Universitet.
- Henchoz, C. (2016). Sociological perspective on financial literacy: A critical examination of three assumptions underlying financial literacy programmes. In *International handbook of financial literacy* (pp. 97-112). Singapore: Springer Singapore.
- Hernes, H. (1987). *Welfare State and Women Power: Essays in State Feminism*. Oslo: Norwegian University Press.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M. and Beverly, S. G. (2003). Household financial management: the connection between knowledge and behavior. *Federal Reserve Bulletin*, 89, 309-322.
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *J. Consum. Aff.* 44, 296–316.
- James, D. (2014). "Deeper into a hole?" Borrowing and lending in South Africa. *Current anthropology*, 55(S9), 17–29. <https://doi.org/10.1086/676123>
- Jay, L. (2022). The disciplinary and critical divide in social studies teacher education research: A review of the literature from 2009–2019. *Theory & Research in Social Education*, 50(3), 339–374. <https://doi.org/10.1080/00933104.2022.2077156>
- Jephcote, M. and Abbott, I. (2005). *Teaching business education 14-19*. UK: David Fulton
- Johansson, P., and Sandahl, J. (2023). Should government agencies be trusted? Developing students' civic narrative competence through social science education. *The Journal of Social Studies Research*, 48(1), 64-79. <https://doi.org/10.1177/23522798231223668>

- Jump\$tart Coalition for Personal Financial Literacy (2015). *National Standards in K-12 Personal Finance Education*.
- Karadeniz, E. (2018) *Türkiye’de Girişimcilik ve Uluslararası Karşılaştırma*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi
- Karakuş, Y. T., Bayzan, Ş., Gün, A., Yıldırım, Ö., Kurşun, E., Aslan, A. ve Turgut, Y.E. (2023). *Türkiye’deki Çocukların ve Ebeveynlerin Bilinçli ve Güvenli İnternet Kullanım, Deneyim ve Alışkanlıkları Raporu* (Rapor No: 2), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu.
- Kaya, E., ve Öner, G. (2017) 100. Yaşındaki Sosyal Bilgiler Dersini Sosyalleşme ve Toplu Öğretim Ekseninde Yeniden Düşünmek. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (AUJEF), 2(1), 1-22.
- Kirwan, S. (2019). On ‘those who shout the loudest’: Debt advice and the work of disrupting attachments. *Geoforum*, 98, 318–326
- Klapper, L., Lusardi, A., and Oudheusden, V. P. (2015) *Financial Literacy Around the World: insights from the standard & poor’s ratings services global financial literacy survey*. S&P Global Inc. https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf
- Konsumentverket (2019). Långsiktigt sparande – en ojämställd marknad [Long-term savings – an unequal market]. Stockholm.
- Köroğlu, H. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye.
- Lee, N. (2010). *Financial literacy and financial literacy education: what might be the components of an effective financial literacy curriculum?* (Doctoral dissertation, Institute of Education). University of London, England.
- Lindmark, T. (2013). *Samhällskunskapslärares ämneskonceptioner* (Unpublished Doctoral Dissertation). Umeå universitet, Sweden. <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:663989/FULLTEXT01.pdf>
- Longworth, N., and Osborne, M. (2010). Six Ages towards a Learning Region — A Retrospective. *European Journal of Education*, 45(3), 368–401. <http://www.jstor.org/stable/40980960>
- Lusardi, A., Mitchell, O. S., and Curto, V. (2010). Financial literacy among the young. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 358–380. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01173.x>
- Lusardi, A. (2012). *Numeracy, financial literacy, and financial decision-making* (No. w17821). National Bureau of Economic Research.
- Lusardi, A., and Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *American Economic Journal: Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44.

- Lusardi, A., (2011). *Survey of the states: economic and personal finance education in our nation's schools*. New York: Council for Economic Education
- Lusardi, A., and Scheresberg, B. C. (2013). *Financial Literacy and High-Cost Borrowing in the United States*, Working Paper (18969). National Bureau of Economic Research.
- Lusardi, A., and Tufano, P. (2015). Debt Literacy, Financial Experiences, and Over Indebtedness. *Journal of Pension Economics and Finance*, 14(4), 332-328.
- Marshall, A. (1920). *Principles of economics* (8th ed.). UK: Palgrave Macmillan
- McCowage, M. and Dwyer, J. (2022, December), Economic Literacy: What Is It and Why Is It Important?, *RBA Bulletin*. <https://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2022/dec/pdf/economic-literacy-what-is-it-and-why-is-it-important.pdf>
- Merriam -Websters collegiate dictionary* (2023). Ekonomi Tanımı ve Anlamı- Merriam-Webster adlı siteden 15.05.2023 tarihinde alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *2023 Eğitim Vizyonu Belgesi*. <http://meb.gov.tr:/http://2023vizyonu.meb.gov.tr>
- Mitchell, D., and Lambert, D. (2015). Subject knowledge and teacher preparation in English secondary schools: The case of geography. *Teacher Development*, 19(3), 1-16.
- Mizzi, E. (2021) Cultivating financial literacy through secondary school economics education: Access to powerful knowledge, *International Journal for Business Education*: Vol. 162: No. 1, Article 6. doi: <https://doi.org/10.30707/IJBE162.1.1648090658.886513>
- Montegary, L. (2015). An army of debt. *Cultural studies*, 29(5–6), 652–668.
- Monticone, C. (2023). *PISA financial literacy assessment*. <https://iave.pt/wp-content/uploads/2023/04/PISA-FL-training-PT-OECD.pdf>
- Morén, G. (2017). *Samhällsfrågor som didaktiskt begrepp i samhällskunskap på gymnasieskolan: En potential för undervisningen* (Licentiate Thesis). Karlstad University, Sweden. <http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:1134393/FULLTEXT01.pdf>
- National Council for the Social Studies (1994). *Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence*. Washington, (DC). <https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies-introduction>

- Nilsson, C. (2010). *Att skapa en konsumentmedvetenhet* (Doctoral Dissertation). Malmö högskola/Lärarutbildningen, 2010. Retrieved from <https://mau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1490272&dswid=-8460>
- Noctor, M., Stoney, S., and Stradling, R. (1992). *Financial Literacy: A Discussion of Concepts and Competencies of Financial Literacy and Opportunities for its Introduction into Young People's Learning*. National Foundation for Education Research, Londra.
- Odabaş, N. (2003). *Tüketici Olarak İlköğretim Öğrencilerinin Tüketim Faaliyetleri Sırasındaki Çevre Bilinci Düzeylerinin İncelenmesi ve Bir Eğitim Modelinin Uygulanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2005). *Improving financial literacy: Analysis of issues and policies*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264012578-en>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2008a) 21st Century Skills: How can you prepare students for the new Global Economy? OECD/CERI, Paris. <https://www.oecd.org/site/educeri21st/40756908.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2012). *High-level Principles on National Strategy for Financial Education*. OECD Publishing, Paris. <https://web-archiv.oecd.org/2019-07-16/198708-OECD-INFE-Principles-National-Strategies-Financial-Education.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2014). The importance of financial literacy, in *Education at a Glance 2014: Highlights*. OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/eag_highlights-2014-32-en.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2015a). *National strategies for financial education: OECD/INFE Policy Handbook*. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-Financial-Education-Policy-Handbook.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2015b). National strategies for financial education: OECD/INFE Policy Handbook. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-Financial-Education-Policy-Handbook.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2016a). Household savings forecast (Indicator) retrieved from <https://data.oecd.org/hha/household-savings-forecast.htm>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2016b). OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies", OECD, Paris, www.oecd.org/finance/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf

- Organisation for Economic Co-operation and Development (2016c). *The PISA 2015 assessment framework: Mathematics, reading, science and problem solving knowledge and skills*. Paris: OECD Publications.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2017a). *G20/OECD INFE report on adult financial literacy in G20 Countries*. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2017b). *PISA 2015 assessment and analytical framework: Science, reading, mathematics, financial*. Paris: OECD Publications. <https://doi.org/10.1787/9789264281820-en>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2018). *Avrasya'da finansal okuryazarlık düzeyleri*. <https://www.oecd.org/education/financial-education-cis.htm>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2019). *PISA 2018 Financial Literacy Framework, in PISA 2018 Assessment and Analytical Framework*. Paris: OECD Publications.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2020) Education Working Paper: Hanushek E and L. Woessman, “The economic impacts of learning losses”, Education Working Papers, No. 225, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/21908d74-e>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2021a). *21st-Century Readers: Developing Literacy Skills in a Digital World*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/a83d84cb-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2021b). *PISA Financial Literacy Analytical And Assessment Framework*. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2021c). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>.
- Özay, A. (2019). *İlkokul Öğrencilerinin Bilinçli Tüketici Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Giresun Üniversitesi, Giresun, Türkiye.
- Özkale, A. (2018). *Finansal Okuryazarlık ve Matematiksel Okuryazarlık Perspektifinde Türkiye ve Kanada (Ontario) Öğretim Programlarının İncelenmesi ve Bir Model Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

- Özkale, A. ve Özdemir Erdoğan, E. (2019). Türkiye’de PISA Finansal Okuryazarlık Sorularının Uygulanması: Önlisans Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi Örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 771-802. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/50700/659964>
- Öztürk, A. (2014). Sorumluluk Tutumu ve Aileden Algılanan Sosyal Desteğin Sosyal Kaygıyı Yordamadaki Rolü ve Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 29(3), 137-152.
- Parker, W. C. (2001). *Social studies in elementary education* (11th ed.). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Partnership for 21st Century Skills (2015). *P21 framework definitions*. Retrieved from <http://www.p21.org/storage/documents/docs/P21>
- Peterson, R. A. (1976). The Production of Culture: A Prolegomenon. *American Behavioral Scientist*, 19(6), 669-684. <https://doi.org/10.1177/000276427601900601>
- Pettersson, J. (2021) The problematization of consumers in Swedish financial literacy education. *Cultural Studies*, 36(6), 929-952. doi: 10.1080/09502386.2021.1936586
- Pinto, L. E. (2013). When politics trump evidence: Financial literacy education narratives following the global financial crisis. *Journal of Education Policy*, 28(1), 95–120.
- Pir, E. Ö. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Hedonistik Eğilimleri ve Duygusal İstikrarlılıklarının Alışveriş Bağımlılıklarına Etkisinde Finansal Öz Yetkinliklerinin Rolü, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 815-851.
- Raijas, A. (2021). Financial literacy and financial education in Northern Europe. In G. Nicolini and B. J. Cude (Eds.) *The routledge handbook of financial literacy* (pp. 382-399). Routledge, London.
- Regeringskansliet (2009). *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet* Stockholm: Regeringskansliet.
- Retzmann, T., and Seeber, G. (2016) Financial education in general education schools: A competence model. In C. Aprea et al. (Eds.) *International Handbook of Financial Literacy* (pp. 9–23). Singapore, Springer.
- Robbins, L. C. (1984). *The Economic Journal*, 98(389), 104–125. <https://doi.org/10.2307/2233513>
- Sağlam, H. İ. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Bilinçli Tüketici Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuramdan Uygulamaya Eğitim Bilimleri*. 104, 2531-2568.

- Sandahl, J. (2015). Preparing for citizenship: Second order thinking concepts in social science education. *JSSE-Journal of Social Science Education*, 14(1) 19-30. <https://doi.org/10.4119/jsse-732>
- Sandahl, J. (2019). Studying politics or being political? High school students' assessment of the welfare state. *Journal of Social Science Education*, 18(1), 153–171. <https://doi.org/10.4119/jsse-900>
- Sandahl, J. (2020). Opening up the echo chamber: Perspective taking in social science education. *Acta Didactica Norden*, 14(4), 1–24. <https://doi.org/10.5617/adno.8350>
- Sandahl, J., Tväråna, M., and Jakobsson, M. (2022). Samhällskunskap (social science education) in Sweden: A country report. *Journal of Social Science Education*, 21(3), 85–106. <https://doi.org/10.11576/jsse-5339>
- Saraç, E. (2015) *Finansal Okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye.
- Satoğlu, S. (2014). *Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması* (Yayımlanmamış Doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Schaefer, A., and Crane, A. (2005). Addressing Sustainability and Consumption. *Journal of Macromarketing*, 25(1), 76-92. <https://doi.org/10.1177/0276146705274987>
- Sermaye Piyasa Kurulu (2022). 2022-2026 Stratejik Plan. <https://spk.gov.tr/data/6371f6d71b41c60e747e608d/2022-2026%20STRATEJ%C4%B0K%20PLAN.pdf>
- Skolverket (2016). Invandringens Betydelse För Skolresultaten. Skolverkets Aktuella Analyser. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65becf/1553966593126/pdf3604.pdf>
- Skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplane Läroplan (Lgr22). (2022b). För grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet
- Skolverket (2018). Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare REVISED 2018. Stockholm: Norstedts Juridik kundservice. ISBN: 978- 913832734-0.
- Skolverket (2022b). Nationella prov i grundskolan- Skolverket. www.skolverket.se (Erişim tarihi: 31.03.2022)
- Swedish National Agency for Education (2011). Läroplan för grundskolan [Curriculum for compulsory school]. Swedish National Agency for Education.

- Swedish National Agency for Education (2018). *PISA 2018 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap*. Swedish National Agency for Education. <https://www.skolverket.se/getFile?file=5347>
- Solmaz, E. B. (2023) *Avustralya ve Kanada'nın Finansal Okuryazarlık Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Stalnacke, A. L. (2020). Puls SO 4 Samhällskunskap Lärobok Stockholm Nature&Kultur
- Stalnacke, A. L. (2021). Puls SO 5 Samhällskunskap Lärobok Stockholm Nature&Kultur
- Stanford, J. (2008). *Economics for everyone: On-line glossary of terms & concepts*. https://www.economicsforeveryone.ca/files/uploads/glossary_0.pdf
- Stango, V., and Zinman, J. (2009). Exponential growth bias and household finance. *Journal of Finance*, 64, 2807-2849
- Stevenson, B., and Wolfers, J. (2020). *Principles of Economics*, Macmillan Learning.
- Suto, I. (2013). 21st Century Skills: Ancient, ubiquitous, enigmatic? <https://doi.org/10.17863/CAM.100282>
- Swedbank (2021). Om Lyckoslanten – ta del av fakta om vår tidning för barn. <https://www.swedbank.se/om-oss/samhallsengagemang/lyckoslanten/veckopengsskolan.html>
- Swiecka, B., Grzesiuk, A., Korczak, D., and Wyszowska-Kaniewska, O. (2019). *Financial literacy and financial education*. De Gruyter Oldenbourg. <https://doi.org/10.1515/9783110636956>
- Talim ve Terbiye Kurulu (2023). *21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu*. Ankara. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/11153521_21.yy_becerileri_ve_degerlere_yonelik_arastirma_raporu.pdf
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2011). Dünyada ve Türkiye’de finansal hizmetlere erişim ve finansal eğitim. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e/finansal_egitim.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e-m3fBaY
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2015). *Finansal Eğitim*, Sayı 37. Erişim adresi: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d4c2f827-0004-4973-8dfd-68b2f787a1a3/TCMB_Bulten_37.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-d4c2f827-0004-4973-8dfd-68b2f787a1a3-m3fB9EJ

- Türk Ekonomi Bankası (2016). <https://www.teb.com.tr/finansal-okuryazarlik/> Erişim tarihi: 20.12.2022.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Tsai, C. & Lin, S.J. (2003). Internet Addiction Of Adolescents In Taiwan: An Interview Study. *Cyberpsychology & Behavior*, 6(6), 649- 652
- Tesfahuney, M. (1998). Imag(in)ing the Others: Migration, Racism and the Discursive Constructions of Immigrants *Geograskaregionstudier*, no. 34. Uppsala: Uppsala Universitet
- The World Savings and Retail Banking Institute/The European Savings and Retail Banking Group. (2021). World Savings Day. <https://www.wsbi-esbg.org/Events/WSD>.
- Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması II. Dönem Raporu VISA & FODER (2019) <https://www.fo-der.org/turkiye-finansal-okuryazarlik-arastirmasi-2019/>
- Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması Raporu VISA & FODER (2017) <https://www.fo-der.org/turkiye-finansal-okuryazarlik-arastirmasi-2017/>
- Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim ve Dijital Olgunluk Raporu (FOE) (2022) <https://www.teb.com.tr/UPLOAD/PDF/2023/TEB-FOE-ve-Dijital-Olgunluk-Rapor-2022-Kamu-Paylasimi.pdf>
- TÜSİAD (2022). Eğitim Politikaları Hakkında TÜSİAD Görüş ve Önerileri.
- Tüysüz, Sami (2018). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: Tuna Matbaacılık A.Ş.
- Ulusoy, M. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğretmen Adaylarının, İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Çeşitli Değişkenler Açısından* (Yayımlanmamış Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Uyanık, C. (2020). İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketicilik Durumlarının İncelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4), 1073-1090. doi: 10.18506/anemon.638457
- Van Rooij, M., Lusardi, A., and Alessie, R. (2011). Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics*, 101, 449–472. doi: 10.1016/j.jfineco.2011.03.006
- Voogt, J., and Roblin, N. (2012). Teaching and learning in the 21st century. A comparative analysis of international frameworks. *Journal of Curriculum Studies*, 44, 299-321.
- Wagner, T. (2008). The global achievement gap: Why even our best schools don't reach the new survival skills our children need-and what can we do about it. New York: Basic Books, A Member of the Perseus Books Group.

- Walldén, R. (2021) Accepting or Challenging the Given? Critical Perspectives on Whole-class Readings of Texts in Social Studies. *Journal of Language, Identity & Education*, 23(1), 66-81. doi: 10.1080/15348458.2021.1958685
- Walstad, W. (1998). Why it's important to understand economics. The Region, Federal Reserve Bank of Minneapolis. Retrieved from www.minneapolisfed.org/publications_papers/pub_display.cfm?id=3582
- Walstad, W. B., Rebeck, K., and Butters, R. B. (2013). The test of economic literacy: Development and results. *Journal of Economic Education*, 44(3), 298–309. <https://doi.org/10.1080/00220485.2013.795462>.
- Webley, P., and Nyhus, E. K. (2013). Economic socialization, saving and assets in European young adults. *Economics of Education Review*, 33, 19–30. doi: 10.1016/j.econedurev.2012.09.001
- Westheimer, J., and Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American educational research journal*, 41(2), 237-269.
- Welzel, C., and Dalton, R. (2017). Cultural change in Asia and beyond: From allegiant to assertive citizens. *Asian Journal of Comparative Politics*, 2(2), 112–132. <https://doi.org/10.1177/2057891116675978>
- Wentworth, D.R. (1976, 4-7 November), Economic Literacy and Efficacy: Suggestions for Research', Paper presented at the Annual Meeting of the National Council for the Social Studies, Washington.
- Westhead P., & Wright M. (2000). Introduction. In Westhead P., and Wright M. (Eds.), *Advances in entrepreneurship* Vol. 1, xi–xcvi. Aldershot: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Willis, L.E. (2008). Against Financial-Literacy Education. *Iowa L. Rev.*, 94(1), 197-285. <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=788518c0-6a81-3f64-aa80-7d0a754ea7a3>
- Xiao, J. J. and O'Neill, B. (2016). Consumer financial education and financial capability. *International Journal of Consumer Studies*, 40, 712-721. <http://dx.doi.org/10.1111/ijcs.12285>
- Yalçın, A. ve Sağlamgöncü, A. (2023). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında vergi okuryazarlığının incelenmesi. Öğretmen Eğitimi ve Öğretim*, 4(1), 1-17. <https://doi.org/10.55661/jnate.1164015>
- Yalçın, S. (2020) *Nitel Araştırmalar Ders Notları*. Ankara Üniversitesi
- Yardımcıoğlu, M. ve Yörük, A. (2016). Türkiye' deki Finansal Okuryazarlığın ve Farkındalığın Durumu. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 9(2), 173-208.
- Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (2012). *Yatırımcı seferberliği arama konferansı raporu*. <https://tspb.org.tr/yayinlar/sermaye-piyasasinda-gundem-mayis-2012/>

- Yılar, M. B., ve Akdağ, H. (2017). Sosyal Bilgiler öğretiminde vergi okuryazarlığı. Turan R. ve Akdağ H. (Ed.), Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-III içinde (ss. 356-399). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, D. ve Özbek, A. (2021). Erken dönem ekonomi eğitimi ve finansal sosyalizasyonun finansal okuryazarlık düzeyine etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 694-710.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan F., Kuru H., Yılmaz M., (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: MEB Devlet Kitapları Yayınları.
- Yiğit, Y. (2022). *Sosyal Bilgiler Dersini Almış Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Yeterliliğine İlişkin Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye.
- Young, M. (2008). *Bringing knowledge back in: From social constructivism to social realism in the sociology of education*. London: Routledge.
- Young, M. (2013). Overcoming the crisis in curriculum theory: A knowledge-based approach. *Journal of Curriculum Studies*, 45(2), 101–118. <https://doi.org/10.1080/00220272.2013.764505>
- Young, M. (2015). Unleashing the power of knowledge for all. Retrieved from <https://www.spikedonline.com/2015/09/01/unleashing-the-power-of-knowledge-for-all/>
- Young, M., & Muller, J. (2013). On the powers of powerful knowledge. *Review of education*, 1(3), 229-250. <https://doi.org/10.1002/rev3.3017>
- Zahroh, F. (2014). *Menguji tingkat pengetahuan keuangan, sikap keuangan pribadi, dan perilaku keuangan pribadi mahasiswa jurusan manajemen fakultas ekonomika dan bisnis semester 3 dan semester 7* (Unpublished Doctoral Dissertation). Universitas Diponegoro, Semarang, Indonesia.
- Zaimovic, A., Torlakovic, A., Arnaut-Berilo, A., Zaimovic, T., Dedovic, L., and Nuhic Meskovic, M. (2023). Mapping Financial Literacy: A Systematic Literature Review of Determinants and Recent Trends. *Sustainability*, 15(12), 9358. <http://dx.doi.org/10.3390/su15129358>

EK 1. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 20/02/2023

Toplantı Sayısı : 05

Karar Sayısı : 57

57- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı yüksek lisans öğrencisi **Pınar ÇİLEK**'in "Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Vatandaşlık Öğretimi" başlıklı teziniz ile ilgili 30.01.2023 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı yüksek lisans öğrencisi **Pınar ÇİLEK**'in "Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Vatandaşlık Öğretimi" başlıklı teziniz ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIYIDIR
20/02/2023

EK 2. İsveç Yayınları İzin Belgeleri

Gleerups Yayınevi için izin belgesi (Orijinal Metin)

Hej Pinar,

Tack för ditt mejl.

I vetenskapliga sammanhang går det bra att använda våra bilder och texter utan kostnad.

Används däremot materialet i vinstsyfte måste upphovsrättens regler följas.

Du behöver som vanligt hänvisa till förlag och författare samt illustratörens namn när bilder används.

Analysen får inte vara kommersiell. Läs mer [här](#).

Ha en fin dag!

Har du några frågor så kontakta oss på info@gleerups.se eller 040-20 98 10.

Med vänlig hälsning

Linda Svensson

Gleerups Utbildning AB

Gleerups Yayınevi için izin belgesi (Çeviri)

Merhaba Pinar,

E-postan için teşekkürler.

Bilimsel bağlamlarda, resimlerimizi ve metinlerimizi ücretsiz olarak kullanmakta bir sakınca yoktur.

Öte yandan, materyal kâr amacıyla kullanılıyorsa, telif hakları kurallarına uyulmalıdır.

Her zaman olduğu gibi, görseller kullanıldığında yayıncı ve yazar ile çizerin adına atıfta bulunmanız gerekir.

Analiz ticari olmamalıdır. [Burada](#) daha fazlasını okuyun.

İyi günler!

Herhangi bir sorunuz varsa, lütfen info@gleerups.se veya 040-20 98 10 numaralı telefondan bize ulaşın.

İçtenlikle

Linda Svensson

Gleerups Eğitim AB

Natur & Kultur Yayinevi için izin belgesi (Orijinal Metin)

Natur & Kultur

2 Ocak Pzt 11:01

Gunilla - Natur & Kultur

2023-01-02 09:01:03

Hej!

Thankyou for your email!

It is permitted to depict a few whole pages (with source reference) from a textbook in an essay. However, it is not permitted to depict individual images, questions or texts. Have a nice day!

Natur & Kultur Yayinevi için izin belgesi (Çeviri)

Natur & Kultur

2 Oca 2023 11:01

Gunilla - Doğa ve Kültür

2023-01-02 09:01:03

Merhaba

E-postan için teşekkürler!

Bir bilimsel çalışmada bir ders kitabından birkaç tam sayfanın (kaynak referansıylar) tasvir edilmesine izin verilir. Ancak, tek tek resimlerin, soruların veya metinlerin gösterilmesine izin verilmez.

İyi günler!

Samimiyetle

Gunilla

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Türkiye ve İsveç Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlık” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan alıntılar” ve (4) “Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 04.03.2024
Gönderim Numarası	: 2308767800
Sayfa Sayısı	: 287
Sözcük Sayısı	: 65884
Karakter Sayısı	: 473065
Benzerlik Oranı	: % 6
Savunma Tarihi	: 21.12.2023

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihal Tespit Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin, tek bir kaynakla eşleşme oranının ise %2’den fazla olduğunun belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Pınar ÇİLEK

Tarih: 04.03.2024

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Pınar ÇİLEK

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi:

Unvan	Görev Yeri	Yıl/Ay
Öğretmen	Memnune Türker Altuncu İlkokulu	20
Öğretmen	Şehit Muttalıp Soylu Anadolu İmam Hatip Lisesi	2 ay

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sınıf Öğretmenliği	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	2003
Lisans	Sosyoloji	Anadolu Üniversitesi	2022
Yüksek Lisans	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Ankara Üniversitesi	

Yayınlar: